

Hátrány és Iskola Szakmai Műhely **Tehetség: előnyök és hátrányok metszéspontján.**

A Nemzeti Tehetség Program
és a tehetségsegítés esélyei Északkelet-Magyarországon.

TEHETSÉG: ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK METSZÉSPONTJÁN

HÁTRÁNY ÉS ISKOLA SZAKMAI MŰHELY

TEHETSÉG:
ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK
METSZÉSPONTJÁN

A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM ÉS A TEHETSÉGSEGÍTÉS
ESÉLYEI ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON

Szerkesztette:
Knausz Imre, Lubinszki Mária és Sarka Ferenc

Miskolci Egyetem Tanárképző Intézete
2014

Lektorálta
Dávid Imre és Trencsényi László

Kiadja
a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet Tehetségpont

Felelős kiadó
Dr. Ugrai János,
a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének főigazgatója

ISBN: 978-963-358-052-3

A borítón szereplő rajz a Nyitott Ajtó Baptista Általános Iskola tanulójának, Galamb Editnek a munkája

Nyomdai munkálatok:
Wondex Kft. 3526 Miskolc, Szeles utca 27.
Varga György ügyvezető

A szakmai kiadvány összeállítását és megjelenését támogatta:
Nemzeti Tehetség Program az NTP-ITR-13-038 pályázat keretében.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM	9
Kormos Dénes: A Nemzeti Tehetség Program létrejötte és alapelvei	11
Fülöpné Gali Zsófia – Sarka Ferenc: A Nemzeti Tehetség Program első éveinek eredményei (2009–2010)	27
Mező Ferenc: Tehetségpontok és szereplehetőségük a Nemzeti Tehetség Program megvalósításában	41
Bajor Péter – Balogh László: A Tehetséghidak Program jelentősége a Nemzeti Tehetség Program céljainak megvalósításában	48
Agárdiné Burger Angéla: A debreceni Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács bemutatása	58
Sárdi Péter: Helyzetkép – a Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács működési körzetének jellemzése	63
Dr. Pintérné Grundmann Frida: A Nagykanizsa és Térsége Tehetségsegítő Tanács	68
Pető József: A Pécs-Baranyai Tehetségsegítő Tanács	74
Páskuné Kiss Judit: A tehetséggondozó szolgáltatásokhoz történő hozzáférés determinánsai – az érem két oldala	81
Trencsényi László: „Ez lassan már történelem”	96
TEHETSÉGGONDOZÁS	109
Ádám Anetta – Lubinszki Mária – Nagy Ágnes – Sarka Ferenc: Tehetséggondozás a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetében	111
Döbröczi Ádám – Kavecsánszki Gyula: A Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és Informatikai Kar Gép- és Terméktervezési Intézet Tehetségpontja	124
Ádám Anetta: Az egyetemi tehetséggondozás új útja: együttműködés a Görögkatolikus Cigány Szakkollégium tehetséggondozásában	131
GONDOLATOK A TEHETSÉGRŐL	141
Knausz Imre: A Hamupipőke-effektus, avagy a tehetségpazarlás intézményes keretei	143
Trencsényi László: „...mint az emberek a sót” (a művészeti nevelés hasznáról)	150
Einhorn Ágnes: A gondolkodás fejlesztése és az írástanítás	156
TEHETSÉGGONDOZÓ JÓ GYAKORLATOK BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYÉBEN	167
K. Nagy Emese: Hejőkeresztúr – A komplex instrukciós módszer hazai adaptálását és innovációját végző iskola munkája	169
Veres Pál: Tehetséggondozás a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban	187
Tóth Tamás: A sárospataki Árpád Vezér Gimnázium és Kollégium tehetséggondozó programja	193
Szatmári Melinda – Vizkeletiné Juhász Judit: „Az érték bennünk van!”	202
Lénártné Horváth Ilona: Tehetséggondozás a kazincbarcikai Kazinczyban	210

Balogh Ágnes: Az ózdi Vasvár úti Általános Iskola komplex tehetséggondozó programja	213
Endrődi Zoltánné: Komplex fejlesztés Mádon.....	219
Dankó József: Komplex természettudományos tehetséggondozás a Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumban	223
A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁNAK TÁVLATI	
LEHETŐSÉGEI BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYÉBEN	231
Kormos Dénes: A Nemzeti Tehetség Program megvalósításának távlati	
lehetőségei Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.....	233

ELŐSZÓ

A magyar iskolarendszer pedagógusaira évszázadok óta jellemző volt, hogy mindig keresték az új, a korszerű és hatékony módszereket annak érdekében, hogy a tanítványaik képességeiknek megfelelően teljesítsenek. Így amióta iskola létezik, azóta jelent gondot, mit tehetnek azokért a gyerekekért, akik többet tudtak, más megoldásokat keresnek egy-egy a tananyag feldolgozása során felmerült probléma megoldására. Ma ezt úgy nevezhetjük, hogy a tehetséges gyerekekkel való foglalkozás.

A tehetségek segítése Magyarországon 2008-ban új szakaszba lépett. Az országgyűlés 2008 decemberében hosszú távra – 2028-ig – fogadta el a Nemzeti Tehetség Programot, és egyben megteremtette a megvalósítás finanszírozásának feltételeit is. Az uniós és hazai forrásból megvalósuló program keretében az elmúlt időszakban megújultak a korábbi hagyományos tehetséggondozó formák, folyamatosan jöttek létre új tehetségsegítő műhelyek, 2010-től tehetségpontok és tehetségsegítő tanácsok szerveződtek. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szakemberek az első perctől részt vettek a program tervezésében és megvalósításában. A Miskolci Egyetem mint a régió legnagyobb felsőoktatási intézménye a kezdetektől igyekezett szerepet vállalni a tehetségek azonosításában, szakmai segítséget nyújtani egyéni tehetséggondozó fejlesztési tervek kidolgozásában, szakembereket biztosított az intézményekben folyó tehetséggondozó munka hatékony megvalósításához. A Miskolci Egyetem oktatói a Debreceni Egyetem és a hazai tehetséggondozás meghatározó szakembereivel közösen most egy önálló kötet kiadására vállalkoztak az Egyetem Tanárképző Intézetének gondozásában, amelyben a szerzők a tehetséggondozás aktuális kérdéseit járják körül az egyes írásokban.

Szó esik a Nemzeti Tehetség Program létrejöttéről, az első éveinek eredményeiről, a tehetségpontok és tehetségsegítő tanácsok tevékenységéről. Részletes szakmai írásokat olvashatnak a Mentor címet elnyert Tehetségsegítő Tanácsok munkájáról. Beszámolót olvashatnak a Magyar Tehetséggondozó Társaság szakemberei – köztük a Miskolci Egyetem oktatói – által az elmúlt évben végzett átfogó kutatás eredményeiről, a tehetséggondozó szolgáltatásokhoz való hozzáférésről.

Külön fejezet foglalkozik a Miskolci Egyetemen folyó tehetséggondozással a Tanárképző Intézetben, a Gépészmérnöki és Informatikai Kar Gép- és Terméktervezési Intézetében és az egyetem szakembereinek segítségével megvalósuló Görögkatolikus Cigány Szakkollégiumban.

A kötet elméleti reflexiókat is közöl a tehetségről, és itt arról is olvashatunk – például a „Hamupipőke-effektus” kapcsán –, hogy a tehetséggondozás mai gyakorlata azért korántsem problémamentes. Vajon legalább részben nem arról van-e szó, hogy a korai szelekció által rendszerszinten kitermelt problémákat kívánja utólag helyrehozni az, amit tehetségsegítésnek nevezünk?

Több Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tehetséggondozó jó gyakorlat bemutatása után a Nemzeti Tehetség Program megvalósításának távlati lehetőségei kerülnek górcső alá.

A Nemzeti Tehetség Program anyagi támogatásával kiadott kötet írásaival azt szeretnénk elérni, hogy a program járuljon hozzá a fiatalok esélyeinek javításához, legyen az egyben igazi hátránykompenzációs program is meggyénkben.

Miskolc, 2014. június

a szerkesztők

A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM

Kormos Dénes: A Nemzeti Tehetség Program létrejötte és alapelvei

1. Bevezetés

A Nemzeti Tehetség Program elfogadása óta több mint 5 év telt el. Eben az időszakban a nagy hagyományokkal rendelkező hazai és határon túli tehetségsegítés új fejlesztési korszakába lépett. Mára az ország nagy részére és a határon túlra is kiterjedő hálózat formálódik, 15 000 pedagógus vett részt képzésen, több százezer fiatalat ért el a különböző tehetségsegítő programok. Egyre erősödik a tehetségügy társadalmi beágyazottsága, esélyjavító és társadalomépítő hatása. A magyarországi tehetséggondozás nemzetközileg ismertté, elismertté vált. Visszatekintve az elmúlt fél évtizedre, a program megvalósításában szerzett gyakorlati tapasztalatokra, időszerű lehet egy áttekintés, értékelés is. Hol tartunk, és milyen irányban folytatjuk a munkánkat az elkövetkező években?

Mindezeket figyelembe véve e tanulmány keretében fontosnak tarjuk a Nemzeti Tehetség Program értékrendjének, céljainak bemutatását.

2. Hogyan jött létre a Nemzeti Tehetség Program?

A Nemzeti Tehetség Program létrejötte kiváló példája volt a civil szakmai szervezetek és az állami, törvényalkotó szervezetek együttműködésének. Annak a gondolata, hogy Magyarországon a határon túli területek bevonásával szükség lenne egy komplex átfogó tehetségsegítő program megalkotására, a Nemzeti Tehetségsegítő Tanácsban fogalmazódott meg. A Nemzeti Tehetségsegítő Tanácsot 2006-ban a magyarországi és a határon túli, tehetségsegítéssel foglalkozó civil szervezetek az alábbi célok érdekében hozták létre.

- A Tanács állandó lehetőséget ad arra, hogy a magyarországi és határon túli magyar tehetségsegítéssel foglalkozó civil szervezetek egyeztessék álláspontjukat. A hazai és külföldi példák tanulmányozásával, szakmai fórumok megszervezésével, támogatási lehetőségek megszerzésével, új támogatási formák átgondolásával, valamint pályázatok kiírásával segítsék és alakítsák a magyar tehetséggondozás rendszerének további fejlődését.
- A Tanács a kormány 1043/2006. (IV.19.) Korm. sz. határozata alapján állandó és szervezett formát kínál a fenti szervezetek és a kormányzat párbeszédére, a szervezetek igényeinek megfogalmazására, a kormányzat tehetségsegítéssel kapcsolatos terveinek véleményezésére, és ilyen irányú munkájának társadalmi ellenőrzésére.
- A Tanács állást foglal és véleményt nyilvánít a tehetségek segítésével kapcsolatos kérdésekben, e véleményét a médiában megjeleníti.

- A Tanács lehetőséget teremt arra, hogy a szervezetek a róluk szóló információkat közös weboldalon (www.tehetsegpont.hu), kiadványokban, regionális információs pontokon (tehetsegpontok), regionális fórumokon és a médiában közreadják.
- A Tanács a fenti tevékenységében különös hangsúllyal támogatja a tehetségek felismerésének, kiválasztásának, segítésének, a tehetségek és mestereik elismerésének különböző formáit. Tevékenyen hozzájárul a szakemberek képzéséhez, segíti a tehetséges fiatalok kapcsolatépítését, önszerveződését és társadalmi felelősségvállalását.

A Tanács civil kezdeményezésre létrejött olyan független szervezet, amely munkájában koordináló, irányt mutató, esetenként szervező feladatokat lát el. A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács jogi képviselőtét a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (MATEHETSZ) látja el.

A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetségét azok a magyarországi és határon túli magyar tehetséggondozó kezdeményezések hívták életre, amelyek évtizedek óta magas színvonalon törődnek a tehetséges fiatalok segítésével. A Szövetség olyan önálló elképzelésekkel és célokkal rendelkező közhasznú egyesület, amely a meghatározó szerepet tölt be a hazai tehetségsegítő programok fejlesztésében és megvalósításában. Tagszervezeteivel együttműködve eredményesen valósította meg a Magyar Géniuszt Integrált Tehetségsegítő Programot megteremtve ezzel a Nemzeti Tehetség Program szervezeti és szakmai kereteit (2010-2011). A szervezet az elmúlt években végzett munkája alapján határon innen és határon túl tekintélyt szerzett a tehetségsegítők és partnereik körében.

A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács és annak elnöke, Dr. Csermely Péter fontosnak tartotta, hogy a tehetségek segítésével kapcsolatos elképzeléseket a Tanács minél szélesebb körben vitassa meg. 2007-ben megegyezés született arról, hogy egy átfogó, komplex Nemzeti Tehetség Program megvalósításában fontos szerepe lehet a szakmai civil szervezeteknek, azonban egy hosszabb távon kiszámítható és fenntartható programhoz egyértelmű állami szerepvállalásra is szükség van. Erre az időszakra már körvonalazódtak Az Európai Unió támogatással megvalósítandó Magyar Géniuszt Integrált Tehetségsegítő Program tartalmi elemei, ami megfelelő kiindulási alapot jelentett a Nemzeti Tehetség Program kidolgozásához is. A Program formába öntését, a parlament elé terjesztendő Országgyűlési határozat megszerkesztését Dr. Csermely Péter és Kormos Dénes végezték el. A kormányzati és parlamenti szakbizottsági egyeztetéseket követően a Magyar Köztársaság Országgyűlése 2008. december 4-én elfogadta a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről szóló határozatot (126/2008. (XII. 4.) OGY határozat).

A Nemzeti Tehetség Program elfogadásával az Országgyűlés 2008-tól kezdődően 20 évre határozott meg kiemelt feladatokat a tehetségsegítésben, a

tehetséggondozásban. Határozatával elkötelezettségét fejezte ki a tehetséges gyermekek, fiatalok hosszú távú segítésére, folyamatos fejlesztésére, valamint kiszámítható támogatására.

3. Mit tartalmaz a Nemzeti Tehetség Program?

A program abból az alapvetésből indul ki, hogy a tehetségek segítése csak akkor lehet eredményes, ha azt nemzeti ügyként kezeljük és a lehető legszélesebb szakmai, társadalmi összefogással valósul meg!

3.1. A Nemzeti Tehetség Program általános alapelvei

A Nemzeti Tehetség Program általános alapelveinek áttekintését azért tarjuk fontosnak, mert ebből látható a Program értékrendje, és látható az is, hogy a megvalósítás elmúlt 5 évében lefutott különböző projektekben, projektelemekekben hogyan tükröződnek vissza ezek az elvek. Az alapelvek bemutatásánál az eredeti 126/2008. (XII. 4.) OGY határozatban leírtakra támaszkodunk.

3.1.1. Hosszú távú szemlélet

A tradicionálisan vett tehetségsegítés általában a kora gyermekkortól a munkába állás és a tehetség hasznosulásának kezdeti fázisai idejéig (~35 éves korig) tart. Ebből következően a tehetségsegítés – még szűken értelmezett fel fogásban is – egy egész emberöltőt felölelő feladatként értelmezhető. Az utóbbi időben egyre inkább fontossá válik a felnőtt tehetségek segítése.

A tehetségek segítése sorsfordító események sorozata, és ebből fakadóan a programot irányítók és tehetségeket segítőik számára is óriási felelősséggel járó feladat. Nem lehet, nem szabad egy, a tehetségsegítő programba bekerült gyermeket magára hagyni azzal, hogy „itt a program véget ért, innen kezdve boldogulj magad”. Ezért a Nemzeti Tehetség Program 20 éves időtávban, folyamatban gondolkodik.

A tehetségek segítése stratégiai és átfogó célkitűzéseinek állandósága mellett a tehetségsegítés feladatai, módszerei időről időre módosulhatnak. Változik a tehetségeket körülvevő társadalmi környezet, változik, fejlődik a tehetségsegítés szakmai-tudományos háttere. A tehetségsegítés rendszere csak egy változásokra érzékeny valódi nyitott rendszerként lehet eredményes és életképes.

3.1.2. Az értékörzés elve

A köznevelési intézmények, továbbá az állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő programok számos olyan kiváló hagyományt teremtettek, amelyek megőrzése rendkívül fontos szakmai és társadalmi feladat. A sikeres tehetségsegítés egy tehetséges fiatal életében évtizedes távlatokat ölel át. A

sikeres programokban megőrzött hagyományok elsozadásának megengedése vagy meggondolatlan átrendezése kibontakozóban lévő életpályák sokaságának fejlődését törheti meg.

Egy ilyen helyzet a tehetséges fiatalokon túl elbizonytalanítja a tehetségsegítésben dolgozó szakembereket, közösségeket is. A mindenkori szakmai, szakmapolitikai döntéshozóknak másra nem áthárítható felelőssége van ebben a kérdésben.

3.1.3. A sokszínűség elve

Nem csak a tehetség sokszínű, hanem sokszínűek a tehetségeket segítő programok is. A tehetségsegítésnek sehol sem született egyedüli, kizárólagos programja. A tehetség rendkívül sokrétű, így fejlesztése változatos programokat igényel. További sokszínűség adódik a tehetséges fiatal életkorából, kulturális, társadalmi háttéréből, tehetségének, elkötelezettségének, motivációjának mértékéből. A tehetségsegítő programok sokszínűsége tehát nemcsak a programrendszernek a változó körülmények közötti túlélése szempontjából érték, hanem enélkül a tehetséges fiatalok fogadása és fejlődési szakaszaiknak megfelelő változatos segítése el sem képzelhető. A tehetségsegítő programok esetén tehát az uniformizálás nemhogy nem növeli a hatékonyságot, hanem éppen ellenkezőleg, a programrendszer bemerevedéséhez és elértéktelenedéséhez vezet. Így, paradox módon, a tehetségek segítésében a hatékonyság csak a sokféle és ezért sok egyedi – emiatt magas fajlagos költségigényű – programra áldozott többletforrásokkal érhető el.

3.1.4. Az esélyteremtés elve

A tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés esélyeinek egyenlőségét, a programokba való bekerülés kritériumainak nyilvánosságát, a bekerülés folyamatának ellenőrizhetőségét biztosítani kell. Kiemelten fontos a programok elérhetőségében a területi egyenlőség megteremtése. Különös figyelmet kell fordítani a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek, a roma tanulók, a fogyatékkal élő és a hátrányos helyzetű kistérségekben élő tehetséges fiatalok bevonására a tehetségsegítő programokba. Legalább ennyire fontos, hogy a különböző fenntartású intézménytípusban, civil szervezetben dolgozó, a tehetségek fejlesztését végző szakemberek azonos eséllyel hozzájuthassanak a szakmai ismeretekhez, a programmal kapcsolatos információkhoz.

3.1.5. A folyamatosság és átjárhatóság elve

A tehetségsegítés az életpálya jelentős részére kiterjedő hosszú folyamat. Eközben a tehetséges fiatal igényei (tehetsége kibontakozásával, életkorának növekedésével és életkörülményeinek más változásaival párhuzamosan) folyamatosan változnak, és egy idő után sok esetben más jellegű tehetségsegítő

programban való részvételét teszik indokolttá. Igen sok fiatal egymással párhuzamosan több speciális tehetséget őriz magában. Annak az eldöntése, hogy mely tehetségfajta érdemes a leginkább a fejlesztésre, sokszor több programban való és optimálisan egymás utáni részvételt is feltételez. Különös figyelmet kell fordítani az egyik tehetségsegítő programból a másikba való átkerülésre az életszakaszhatárokon (pl. óvoda-iskola, általános iskola-szakiskola-középiskola, középiskola-felsőoktatás, iskola-munkahely átmenetek), valamint a lakóhely-változtatások során. Meg kell teremteni a különböző tehetségsegítő területeken folyó tehetségsegítő munka (pl. tudomány, mesterségek, művészetek, sport) az eddigieknél sokkal erőteljesebb koordinációját.

3.1.6. A kiválasztás-kiválasztódás és önfejlesztés elve

A tehetséges fiatalokra, különösen kora gyermekkorban, a környezetük figyel fel, és tehetségük kibontakozásához többletlehetőségeket biztosít. Ugyanakkor az életkor előrehaladásával mind fontosabbá válik a tehetséges fiatal elkötelezettsége, motivációja a saját tehetségének kibontakoztatásában. A felnőttkorhoz közeledvén a tehetségsegítés egyre inkább a tehetségsegítő és a tehetséges fiatal szövetségévé válik, amelyben a tehetségsegítő annak arányában nyitja meg az új és új lehetőségeket, amennyire azt a tehetséges fiatal fejlődése igényli. Így a kezdeti kiválasztást egyre inkább a tehetséges fiatal által kivívott eredményekből következő kiválasztódás váltja fel, ami változatos szakmai, közösségi, társadalmi interakciók rendszerében valósul meg.

3.1.7. A hatékonyság, fokozatosság elve

A tehetség különböző mértéke különböző tartalmú és intenzitású fejlesztést igényel. Ugyanakkor a folyamat kezdeti szakaszában sokszor nem ítéltető meg, hogy az adott fiatal csak valamivel az átlag feletti, kivételes vagy egyenesen zseniális képességekkel rendelkezik. Emiatt egy jó tehetségsegítő programnak állandóan lehetőséget kell biztosítania az egyre aktívabbá váló, egyre jobb képességűek számára igazán hatékony – és emiatt drágább – programfajtákba való bekerülésre. A tartósan alulteljesítők esetében meg kell adnia az adott programból, illetve a program adott szintjéből való átlépés vagy kilépés lehetőségét. A kilépés nem hozhatja megalázó helyzetbe a résztvevőt, meg kell találni azokat a formákat, amelyek elismerik a résztvevő addigi teljesítményét, és további segítséget és lehetőségeket adnak számára.

3.1.8. A felelősség és társadalmi felelősségvállalás elve

A tehetség olyan adottság, adomány, amely hordozójának fokozott felelősséget igényli. A tehetséges fiatal felelőssége tetten érhető abban is, hogy élete alakulása nemcsak a saját magánügye, hiszen fejlődésének elősegítéséhez a társadalom anyagi és emberi erőforrásainak az átlagosnál jóval nagyobb részét

mozgósította. Az értékeinek kibontása során a tehetséges fiatal és a tehetségsegítő között megkötött egyezség, az önfejlesztés, a tehetséges fiattól sok erőfeszítést követel. A tehetséges fiatal felelősségének második lépcsőfoka a tehetségének kibontakozása után, a tehetségével kivívott siker esetén jön el. A társadalmi felelősségét felismerő tehetség a következő generáció tehetségeinek útját egyengető, őket kivételes képességeivel kivételes módon segítő ember.

A tehetség különleges mértékű, összetételű és irányú adottságokat jelent. Hasznosítása az eddig ismert formák újragondolását, sok esetben vadonatúj formák megalkotását igényli. Közös felelősségünk és egyben esélyünk, hogy e tehetséghasznosító formák kialakítására Magyarországon vagy a világ más tájain nyílik-e jobban esély. A tehetség különleges, ezért mobilitása is sokszor az átlagot meghaladó. Az új megoldásokat az eddigieknél sokkal jobban befogadó, lehetőségeket nyitó társadalmi környezetet kell teremtenünk ahhoz, hogy ne csak jelszó maradjon: „Magyarország hazahívja a tehetségeit!”

3.1.9. A tehetségsegítők megbecsülésének elve

A tehetségeket segítőik áldozatokra képes, a közösség, a tehetségsegítés ügyét a saját érdekeik elé helyezni képes emberek. A tehetségek kibontakozása érdekében végzett munkájuk mással nem pótolható. Sok esetben erőn felüli, családjukat, egészségüket veszélyeztető mennyiségű és intenzitású munkát vállalnak. Emiatt a tehetségeket segítőik fokozott megbecsülése, védelme, számukra a tehetségekkel való foglalkozáshoz megfelelő időkeret biztosítása, kiegészük elkerülése legalább olyan fontos, mint a tehetségek segítése.

3.1.10. A fenntarthatóság és társadalmi támogatottság elve

A tehetségek segítésének a tehetségsegítő programok által nem megragadható, apró mozzanatai sok esetben a legfontosabb elemek. Ezek a mozzanatok igen sokszor egy tehetségsegítéssel nem „főállásban” foglalkozó szülő, tanár, vagy ismerős útbaigazító, biztató példája, szavai és tettei. És fordítva: sok esetben a tehetségsegítés nem képes kompenzálni a család vagy a szűk baráti, iskolai környezet teljesítményellenes, igényességellenes, minőségellenes alapállását. A tehetségsegítés eredményessége és hosszú távú fenntarthatósága a helyi közösségek, az egész társadalom támogatása nélkül nem képzelhető el. Ezért a tehetségbarát társadalom kialakítása a Program egyik legfontosabb feladata.

3.2. A Program stratégiai céljai

A tehetségek segítésének fejlesztése számos olyan folyamatot tud elindítani és befolyásolni, amelyek hosszú távon máshogy el nem érhető lehetőségeket nyitnak meg. Ezek közül a legfontosabbak a következők.

3.2.1. Az együttműködés, a társadalmi összefogás ösztönzése

A tehetségek segítése számtalan olyan társadalmi kapcsolatot generál, amelyek közösségeket teremtenek, és összekötik a társadalom olyan csoportjait, amelyek a tehetséges fiatalok segítésének felvállalása nélkül soha nem kerültek volna kapcsolatba egymással. A kapcsolati hálózatok szokatlan irányokba történő bővülése sok, korábban meg nem valósult együttműködés és összefogás előtt nyithatja meg az utat. Ehhez hozzájárul a tehetségsegítést szolgáló civil mozgalmak elterjedése, a tehetségsegítésben részt vállaló szerveződések közötti gazdag és elemeiben ugyancsak nem szokványos kapcsolatrendszer kiépülése.

3.2.2. A szociális tőke növelése

Tehetségeket csak tehetséggel lehet segíteni. A tehetségsegítés színvonalas formái tehát kreatív megoldásokat kell, hogy kifejlesszenek. Ezek az új megoldások számottevő társadalmi innovativitást mozgósítanak, amelynek elemei az előző pontban említett horizontális, nem szokványos kapcsolatrendszerek kiépülésével a társadalmi tőkét számottevően növelik. A tehetségsegítés komplex formái az esélyegyenlőtlenségek csökkentését, a magasabb társadalmi mobilitást, a hátrányos helyzet leküzdését és az egyes térségek, valamint az egész társadalom kohézióját egyaránt szolgálják.

3.2.3. Gazdaságélénkítés

A tehetségek fokozott megjelenése a gazdasági életben már munkavállalóként is, de főként új gazdasági szereplőként rákényszeríti a gazdaság addigi szereplőit szerepük, feladatvállalásuk újragondolására és az új, kreatív megoldások fokozott alkalmazására. A Nemzeti Tehetség Programnak a foglalkoztatási stratégiában példa- és értékteremtő szerepe van, a magyar gazdaság fejlődésében pedig kitörési pont lehet. A tehetségek ma már egy adott ország versenyképességét meghatározó kulcstényezővé léptek elő. Ebből is következően a tehetségek megtalálása nemcsak a tehetségek és családjuk magánügye, hanem ebben az értelemben is nemzeti ügy, hiszen a tehetség hasznosulása a közvetlen haszon mellett a legversenyképesebb termelés kifejlesztésével és idevonásával is a teljes nemzetnek többletlehetőségeket teremt.

3.2.4. Oktatásfejlesztés

A tehetségek nagyobb mértékű jelentkezése, felszínre kerülése az oktatási rendszerben kikényszeríti a kompetenciacentrikus oktatás, és különösen az egyénre szabott, kreatív, innovatív oktatási formák terjedését. A tehetségsegítés komplex formái szervesen illeszkednek a köz- és felsőoktatás megújítását célzó törekvésekhez, az egyének tanulási sajátosságait is figyelembe vevő oktatás elterjesztéséhez.

3.2.5. Az országimázs alakítása, a tőkebehozatal növelése

A Magyarország számára különösen értékes, nagy hozzáadott értékkel jellemezhető tőkebefektetések egyre fokozódó mértékben igénylik a különlegesen magas színvonalon képzett munkaerőt, a tehetségeket. A tehetségsegítés tehát kedvező módon befolyásolhatja az idetelepülő, munkahelyeket teremtő tőkebefektetések mértékét és szerkezetét. A tehetségek segítségével eddig elért és a Nemzeti Tehetség Program megvalósítása során várható további eredmények nemcsak Magyarország, hanem az Európai Unió egésze számára is kiemelkedően értékes, más országokban is adaptálható tapasztalatokat jelentenek, melyek terjesztése hozzájárul az ország nemzetközi elismertségének növekedéséhez.

A tehetségek segítése nem áll meg a határoknál. A határon túli magyarság tehetségsegítő hagyományainak megismerése, hasznosítása, a határon túli kezdeményezésekkel való folyamatos együttműködés a tehetségsegítést ilyen értelemben nemzeti üggyé is teszi.

3.3. A Nemzeti Tehetség Program átfogó célkitűzései

A tehetséges fiatalok segítségének formái a teljes társadalmat áthatják, ezért a tehetség érvényesülését szolgáló stratégiai célok csak átfogó célkitűzések megjelölésével bonthatók le megvalósítható és ellenőrizhető egységekre. Ezek:

- a tehetséges fiatalok megtalálása,
- a tehetséges fiatalok folyamatos segítése,
- a tehetség hasznosulása.

A tehetségsegítés három átfogó célkitűzése négy nagy célterületen érvényesül:

- az állampolgárok mindennapi életében,
- a tehetségsegítéssel kapcsolatos országos társadalompolitika szintjén,
- a tehetségsegítéssel kapcsolatos helyi, térségi és regionális együttműködések szintjén,
- a tehetségsegítéssel aktívan foglalkozó személyek és szervezetek körében.

Ez lehetővé teszi, hogy mind a tehetségsegítés „alanyai” és közvetlen segítői, az állampolgárok és szerveződések, mind pedig a tehetségek segítésében érdekelt helyi, térségi és regionális szereplők és szervezetek, valamint a Program megvalósításában részt vevő állami szervek számára világosak legyenek az elérendő célok.

4. A célkitűzések megvalósítását segítő szervezetrendszer

A Nemzeti Tehetség Program megvalósításában résztvevő meghatározó civil szervezeteket már bemutattuk, a következőkben az állami szerepvállalás és szakmai hálózat meghatározó szervezeti kereteit tekintjük át.

4.1. Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum

A Nemzeti Tehetség Program végrehajtására és a tehetségek segítésére szolgáló programok nyomon követésére, hatékonyságuk növelésére a Kormány a feladatkörükben érintett államigazgatási szervek, a tudomány képviselői, valamint a tehetségsegítésben érdekelt gazdasági szereplők és civil szervezetek részvételével hozta létre a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumot. A Fórum elnöke az oktatásért felelős miniszter, társelnökei: a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács elnöke, valamint az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottságának delegáltja. Tagjai a minisztériumok képviselői, szakmai civil szervezetek által megválasztott 4 szakember. A fórum üléseinek tanácskozási jogú meghívottjai a határon túli tehetségsegítő szervezetek képviselői, az OFI és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő (EMET) szakemberei.

A Fórum feladatai:

- a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának figyelemmel kísérése, közreműködés a Nemzeti Tehetség Programról szóló kétévente esedékes országgyűlési beszámoló előkészítésében;
- a Nemzeti Tehetség Alap működésének figyelemmel kísérése, javaslattevés a Nemzeti Tehetség Alap forrásainak a felhasználására;
- javaslattevés a Magyarországon folyó állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő munka összehangolására;
- javaslattevés a tehetségsegítésnek és az e célra rendelkezésre álló források felhasználásának hatékonyságát vizsgáló kutatásokra, a kutatási eredmények alapján a hatékonyságot növelő javaslatok megfogalmazása;
- a tehetségsegítést érintő kormányzati rendelkezések és programok véleményezése,
- javaslatok kidolgozása a tehetségsegítést érintő jogszabályi, szervezeti és szakmai megoldásokra;

- állásfoglalások elfogadása és nyilvánosságra hozatala a tehetségsegítés-sel kapcsolatos kérdésekben;
- a hazai és határon túli magyar tehetségsegítő munka együttműködésé-nek elősegítése;
- a hazai tehetségsegítő munka eredményeinek elterjesztése az Európai Unió-n belül és más országokban;
- a tehetségsegítés társadalmi támogatottságát növelő programok kidol-goztatása és támogatása.

4.2. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Az OFI szervezeti keretében működik a Nemzeti Tehetség Program megva-lósítását segítő Nemzeti Tehetségfejlesztési Központ és a Nemzeti Tehetség-program Szakmai Tanácsa.

Az OFI feladatai a NTP megvalósításával kapcsolatban:

- a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum működésével kapcsola-tos feladatok, ideértve a titkársági feladatok ellátása;
- évente összeállítja a pályázati tervet, melyet elfogadásra a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum elé terjeszt;
- az Emberi Erőforrás Támogatáskezelővel együttműködve elkészíti a pályázati kiírásokat;
- pályázat kiírása, a Nemzeti Tehetség Program pályázatainak értékelé-sében való részvételre;
- ellátja a beérkezett pályázatok elbírálását;
- felterjeszti döntésre az oktatásért felelős miniszternek;
- az oktatásért felelős miniszter döntését követően a kifizetések előké-szítését indítványozza az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőnél;
- a megvalósítás befejezése előtt az Emberi Erőforrás Támogatáskeze-lővel együttműködve ellátja a támogatás rendeltetésszerű felhasználá-sának folyamatos szakmai ellenőrzését;
- ellátja a beérkezett szakmai rész/végelszámolási beszámolók ellenőr-zését és jóváhagyását.

4.3. Nemzeti Tehetségpont

A Nemzeti Tehetségpont feladata, hogy a Magyar Génusz Program kereté-ben létrehozott Tehetségpont – Tehetségsegítő Tanács hálózatban folyó te-hetségsegítő tevékenységet támogassa. A Nemzeti Tehetségpont a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége keretében működik, nem önálló in-tézmény.

A Nemzeti Tehetségpont legfontosabb feladatai:

- szolgáltatások a Tehetségpont- Tehetségsegítő Tanács hálózat tagjai részére,
- Nemzeti Tehetségügyi Adatbázis működtetése,
- képzések – ismeretterjesztés – kiadványok,
- kommunikáció,
- koordináció,
- kutatási és elméleti munka.
- országos rendezvények szervezése.

4.4. A Budapesti Európai Tehetségközpont

A 2012 nyarán megalakult Budapesti Európai Tehetségközpont távlati célja a magyarországi együttműködési modell sikeréből kiindulva hozzájárulni egy nyitott, rugalmas, Európa országain átívelő tehetségsegítő hálózat megszervezéséhez. Célja, hogy keretet és lehetőséget adjon az elszigetelten, rejtetten vagy már hálózatosan működő szervezeteknek, egyéneknek a közös munkához, és ezzel előmozdítsa, hogy

- a tehetségek támogatásának fontossága megfelelő hangsúlyt kapjon minden európai államban;
- Európán belül a tehetségvesztés a minimálisra csökkenjen;
- az oktatási szektor átalakulásakor a tehetséggondozás kiemelt szerepet kapjon, egy-egy tehetséges fiatal minden tagállamban a számára legmegfelelőbb oktatáshoz férjen hozzá;
- vonzóvá váljon Európa a tehetséges fiatalok számára;
- Európában minden országában tehetségbarát társadalmak jöjjenek létre.

Továbbá célja a központnak, hogy európai tehetségsegítő hálózat révén a témához kapcsolódó információk megosztása felgyorsuljon. a tehetségek számára több és hatékonyabb tehetségtámogatási formák jöjjenek létre és a tehetséggondozásban érdekelt társadalmi szereplők könnyebben megtalálják egymást. Különösen fontos hosszú távon, hogy Európa országaiban gyarapodjon a budapesti Európai Tehetségközponthoz hasonló célokat kitűző hálózati csomópontok száma.

4.5. A tehetségsegítő tanácsok

A tehetségsegítő tanács olyan helyi vagy térségi kezdeményezésre létrejött szerveződés, amely a lehető legszélesebb szakmai és társadalmi összefogással segíti a tehetségek felkutatását, fejlesztését, a tehetségesek produktumainak hasznosulását és a szükséges erőforrások bővítésének lehetőségeit. Tevékenységével hozzájárul a tehetségbarát társadalom kialakításához.

2013 végéig 79 tehetségsegítő tanács alakult ebből 4 a határon túl működik (Erdélyi Tehetségsegítő Tanács, Székelyföldi Tehetségsegítő Tanács, Vajdasági Tehetségsegítő Tanács, Felvidéki Tehetségsegítő Tanács, Kárpátalján a szervezés folyamatban van).

A tanácsok példaértékű eredményeket értek el a helyi és térségi közösségek bevonásában, a tehetségsegítés partneri körének és erőforrásrendszerének bővítésében.

A tanácsok szerveződésében legdinamikusabb növekedés a térségi szinten érzékelhető. A helyi (intézményi vagy települési szintű) tanácsok esetében elbizonytalanodás érezhető a köznevelési intézmények fenntartóváltását követően. A helyi szintű tanácsokban fontos szerepet töltöttek be az önkormányzatok, a törvényi változásokat követően még nem minden esetben találták meg a helyüket a új helyzetben.

A tehetségsegítő tanácsok szorosan együttműködnek a tehetségpontokkal. A tehetségpontok elsősorban a tehetségsegítés szakmai feladatait látják el, míg a tanácsok a koordinációban, a partneri hálózat fejlesztésében és az erőforrások bővítésében játszanak fontos szerepet. A hálózatépítésben és az erőforrások fejlesztésében funkcióik találkoznak, de ezek inkább erősítik, mint gátolják egymást.

4.6. Tehetségpontok hálózata

A tehetségpontok alapfeladata a tehetségek felfedezése, azonosítása, a tanácsadás, a pályaaorientáció, a lehetőségek, az információk személyre szabott megmutatása a tehetséges fiataloknak. Fő céljuk, hogy hatékony segítséget adjanak az érdeklődő fiataloknak tehetségük felismeréséhez és kibontakoztatásához, ennek érdekében juttassanak el hozzájuk minél teljesebb és minél személyesebb információkat a különböző tehetséggondozó lehetőségekről. Figyelemmel kísérik az intézményi, helyi, térségi és regionális tehetséggondozó kezdeményezéseket, és segítik ezeket abban, hogy minél intenzívebb kapcsolatrendszer tudjanak kiépíteni egymással, a tehetséges fiatalokkal, a tehetséges fiatalok környezetével, a tehetséggondozásban jártas szakemberekkel, és a tehetséggondozást segítő önkormányzati, egyházi, civil szervezetekkel, vállalkozásokkal és magánszemélyekkel. Helyi integráló szerepük mellett pedig maguk is részei a tehetségsegítés hálózatának, melyben a csomópontok szerepét töltik be az információk áramlásában és feldolgozásában.

5. A Nemzeti Tehetség Program finanszírozása

A Nemzeti Tehetség Program finanszírozására, a tehetségek segítésére használt támogatások hatékonyabb felhasználására, a magán- és jogi személyek a tehetségek segítéséért történő hozzájárulásnak fogadására 2008-ban a kor-

mány az oktatásért felelős minisztérium fejezeti kezelésű előirányzatai között Nemzeti Tehetség Alap előirányzatot hozott létre.

5.1. A Nemzeti Tehetség Alap forrásai

- Az állami költségvetésnek a költségvetési törvényben elkülönített előirányzatként meghatározott része;
- a Munkaerő-piaci Alap képzési alaprésze tárgyévi eredeti bevételi előirányzatának 3%-a;
- a magánszemélyek személyi jövedelemadója 1%-ának az adózók rendelkezése szerint felajánlott része;
- természetes és jogi személyek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezetek pénzbeli, vagy természetbeni hozzájárulásai, adományai.

A Nemzeti Tehetség Program céljainak megvalósítását a Nemzeti Tehetség Alap előirányzat felhasználásán túl a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap „1. Hazai innováció támogatása” címből pályázati úton biztosított forrás szolgálja.

A Nemzeti Tehetség Alap – a befizető kérésére – biztosítja a magán- és jogi személyek befizetéseit felhasználásának elkülönített kezelését, és arról a befizetőnek elszámolást ad.

A Nemzeti Tehetség Alap felhasználását az OFI és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő a Nemzeti Tehetség Program kétéves cselekvési programjának megfelelően, a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum szakmai iránymutatására figyelemmel végzi.

A NTP megvalósulását a hazai források mellett az Európai Unió társfinanszírozásával működő programok is segítik:

- kiemelt projektek, mint a Magyar Génusz Integrált Tehetségsegítő Program (2009-2010. TÁMOP 3.4.4. A) Tehetséghidak Program (2012-2014. TÁMOP 3.4.5.), valamint a Nemzeti Kiválóság Program (TÁMOP 4.2.4.);
- kapcsolódó pályázatok: MTA Lendület Program, Nemzeti Kiválóság Program.

Közvetett forrásként kapcsolódnak a Programhoz A Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alap pályázatai

Az utóbbi években egyre jobban bővül a tehetségpontok és a tehetségsegítő tanácsok együttműködése. Partneri körük, a szakmai partnerek mellett kiterjed a gazdasági és társadalmi élet szereplőire, valamint köztisztelőben álló magánszemélyekre. Ezáltal a tehetségsegítés erőforrástérképe – elsősorban a hálózati együttműködés terén – folyamatosan gazdagodik. Ugyanakkor a sokszínűség megtartása mellett az országban és a határon túl működő tehetségsegítő kezdeményezések összehangolásában, rendszerbe szervezésében a

Nemzeti Tehetség Program megvalósítása során még további feladatok vannak.

6. A Nemzeti Tehetség Program időszakos áttekintése

A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásáról a 78/2008. (VI. 13.) OGY határozatnak megfelelően a Kormány két évente tájékoztatja az Országgyűlést. A tájékoztatást széles körű, a tehetségsegítésben működő költségvetési, önkormányzati, egyházi és civil szervezetekre is kiterjedő adatgyűjtés és szakmai fórumokon történő eszmecserének kell megelőznie. A szakmai fórumokon zajló eszmecserébe be kell vonni a tehetségsegítés határon túli magyar szervezeteit is.

Mivel a Nemzeti Tehetség Program kialakítása és megvalósítása az állami és a civil szféra együttműködésével történik, a megvalósítás értékelése is e két szereplő folyamatos együttműködésével lehetséges. Az eltelt fél évtizedben a hazai és a határon túli tehetségsegítés tartalmilag, szervezetileg és erőforrásaiban is gazdagodott. Meglehetősen nagy rendszer alakult ki, amely tehetségigéretes és tehetséges fiatalok tízezreit éri el, és több százezer fiatal számára biztosít olyan tevékenységi kereteket, fejlesztő programokat, amelyek hozzájárulnak a bennük rejlő értékek megmutatásához, és alapot adnak a tehetségfejlesztő programokba való bekapcsolódáshoz.

A megalakult mintegy 1300 tehetségpontban, tartalmában és módszereiben is sokszínű tehetségsegítő munka folyik. Megmutatkoznak a hálózati együttműködés különböző formái, még ha nem is alkotnak árfogó rendszert sok lokális hálózatban példaértékű munka folyik.

A tehetségbarát társadalom kialakításában meghatározó szerepe van a tehetségsegítő tanácsoknak. A 86 tanácsban közel 1700 jogi személyiségű szervezet és mintegy 700 nagy tekintélyű köztisztvisletnek örvendő magán személy segíti, támogatja a tehetségügyet.

A 2008-ban elfogadott Nemzeti Tehetség Program célkitűzései mai aktuálisak, valójában a megvalósítás első nagyon fontos szakaszát teljesítettük. A továbblépés érinti az Európai Unió következő 2014-2020 közötti tervezési és költségvetési időszakát. Nagy a felelőssége az állami és a civil szféra tehetségügygel foglalkozó szakembereinek, a politikai döntéshozóknak, hogy a Nemzeti Tehetség Program értékei megőrződjenek és meglegyenek a továbbfejlés lehetőségei.

Felhasznált források

Törvények

126/2008. (XII. 4.) OGY határozat a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a

Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről

2008. évi CII. törvény a Magyar Köztársaság 2009. évi költségvetéséről

2009. évi CXXX. törvény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetéséről

2010. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről

2010. évi XCVIII. törvény a Magyar Köztársaság 2009. évi költségvetésének végrehajtásáról

2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről

2011. évi CXXXIII. törvény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetésének végrehajtásáról

2012. évi CCIV. törvény, Magyarország 2013. évi központi költségvetéséről

2012. évi CLV. törvény, a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló 2010. évi CLXIX. törvény végrehajtásáról

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

Kormányhatározatok és kapcsolódó jelentések

152/2009. (VII. 23.) Korm. rendelet a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásáról

1119/2009. (VII. 23.) Korm. határozat a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásáról és működéséről

1120/2009.(VII.23.) Korm. határozat a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2009-2010. évi cselekvési programjáról

A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2009-2010. évi cselekvési programjáról szóló 1120/2009. (VII. 23.) Korm. határozat végrehajtásáról szóló J/11758. jelentés

1373/2011. (XI.8.) Korm. határozat a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2011-2012. évi cselekvési programjáról

1490/2013. (VII.29.) Korm. határozat a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2013–2014. évi cselekvési programjáról

233/2011. (XI. 8.) Korm. rendelete a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásáról szóló 152/2009. (VII. 23.) Korm. rendelet módosításáról

Fülöpné Gali Zsófia – Sarka Ferenc: A Nemzeti Tehetség Program első éveinek eredményei (2009–2010)

„A TEHETSÉGFEJLESZTÉS ÚJ LEHETŐSÉGEI” – Hogyan valósult meg az 1120/2009. (VII.23.) kormányhatározatba foglalt cselekvési terv?¹

1. Bevezetés

A 126/2008. (XII.4.) OGY (Országgyűlési) határozatban megfogalmazott Nemzeti Tehetség Programhoz (továbbiakban Program) rendelt 1120/2009. (VII.23.) Kormányhatározat tartalmazta a program két éves (2009-2010. évi) cselekvési tervét. Meghatározta az Program az első két év főbb célkitűzéseit, amelyek a következők voltak:

- általános rendelkezések (különböző társadalmi szereplők tehetség-
gondozás terén végzett tevékenységének koordinálása);
- előkészítés, helyzetfelmérés (pl. EU-s és más országok tehetségsegítő
módszereinek feltárása, szakmai követelményrendszer kidolgozása);
- tehetségsegítő hagyományok őrzése és gazdagítása (pl. modellprojek-
tek elindítása, jogszabályi összehangolás, óvodai-, közoktatási-, felső-
oktatási tehetségműhelyek támogatása - beleértve a civil szervezetek,
egyházak műhelyeit is);
- tehetségsegítő programok integrált rendszerének kidolgozása (pl. tér-
ségi hálózatok kialakítása, határon túli szervezetekkel történő együtt-
működés);
- egyenlő hozzáférés biztosítása (pl. nemi arányok kiegyensúlyozása, ki-
emelt projektek az otthont nyújtó ellátásban részesülő fiatalok, a roma
fiatalok, és a fogyatékkal élő fiatalok; valamint ezek szervezetei számá-
ra);
- tehetséges fiatalok társadalmi felelősségének növelése (pl. tehetséges
fiatalok önmenedzselésének fejlesztése, életvitelének segítése);
- tehetségsegítő személyek és szervezetek munkájának megbecsülése
(pl. tehetségsegítők tehermentesítése, díjazása);
- a tehetség fejlesztését és hasznosulását segítő környezet kialakítása (pl.
tehetséges fiatal értékét tudatosító programok);
- kommunikáció és disszemináció (pl. médiában való megjelenítés, ki-
adványok megjelenítése).

¹ Az NTP-OKA első két évéről szóló jelen tájékoztató az országgyűlés számára 2011-ben készített beszámoló alapján készült.

2. A 2009-2010. évi cselekvési terv megvalósítása

A Kormány a 152/2009. (VII.23.) Kormányrendelet (továbbiakban Kormányrendelet) révén hozta létre a Program finanszírozásának szabályait és a garanciákat a finanszírozás fenntarthatóságára. A Kormányrendelet 1.§ (3) bekezdése értelmében a Program feladatainak segítésére az (1) bekezdés a-c) pontja szerinti, az Oktatásért Közalapítványnak (a továbbiakban: Közalapítvány) juttatott eszközök felhasználása fölött a Közalapítvány kuratóriuma a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum (továbbiakban Fórum) javaslatának mérlegelésével döntött.

A Fórum 2009. szeptember 30-án tartotta alakuló ülését, valamint 2009. november 11-én hozta meg határozatát a Nemzeti Tehetség Alap terhére kiírandó, 1120/2009. Korm. határozatnak megfelelő pályázatokról.

A Közalapítvány a Fórum 2009. szeptember 30-i döntése alapján felkészült a Programban való részvételre. A Kormány az alapító okirat módosítása révén a Közalapítvány keretén belül létrehozta a Tehetségsegítő Alkuratóriumot négy fővel (Dr. Herskovits Mária, Nagy Jenőné, Dr. Pénzes Béla, Sarka Ferenc elnök). A Fórum jóváhagyásával a Közalapítvány növelte infrastruktúráját (irodáját, eszköztárát) és humánerőforrását is bővítette a megnövekedett feladatoknak megfelelően.

A Közalapítványnak a Fórum 2009. november 11-i határozata után nyílt lehetősége az első pályázatok kiírására.

A Program számára az alábbi források álltak rendelkezésre a 2009-2010. évi feladatok megvalósítására.

Év	Forrás eredete	Szerződés száma	Felhasználás határideje	Továbbutalandó támogatásra fordítható összeg
2009	Központi költségvetés	OKM 20219/2009.	2010. június 30.	423 717 300 Ft
2010	Munkaerő piaci Alap	MPA-KA-SZMM-OKM-2/2010.	2012. október 30.	1 416 450 000 Ft
2010	Központi költségvetés – 2009. évi Szja 1% felajánlás		2011. június 30.	375 573 582 Ft
Összesen				2 215 740 882 Ft

A források felhasználásának határidejét és jellegét figyelembe véve a Közalapítvány az OKM 20219/2009. számú szerződéssel átadott pénzügyi keret terhére rövid lejáratú, 2010-ben megvalósuló programok támogatására írt ki pályázatokat a Fórum jóváhagyásával.

A 152/2009. (VII. 23.) Korm. rendelet 1. § (1) ab) szerint a Nemzeti Tehetség Program megvalósítását szolgálta „a Munkaerő-piaci Alapnak – a

szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény 9. §-a (2) bekezdésének f) pontja szerinti, a képzési alaprész tárgyevi eredeti bevételi előirányzata három százalékának megfelelő összegű pénzügyi keret”.

A Kormányrendelet alapján és az oktatásért felelős miniszter kezdeményezésére a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet MPA-KA-SZMM-OKM-2/2010. számon támogatási szerződést kötött az 1120/2009. (VII.23.) Korm. határozatban foglalt feladatok megvalósítására.

Tekintetbe véve a támogatás felhasználásának határidejét, valamint az OKM 20219/2009. számú forrás terhére elindított pályázati projekteket, a Közalapítvány Tehetségsegítő Alkuratóriuma a Fórum egyetértésével állította össze a Munkaerő-piaci Alapból származó pénzügyi keret felhasználását.

Egyrészt a keret egyik részéből az 1120/2009. (VII.23.) Korm. határozatban foglalt, még meg nem valósított programokat 2010-ben elindítja; másrészt a keret másik részéből a korábbi központi költségvetési forrásból már elindított tehetségműhelyek munkájának 2011. évi folytatását biztosította.

A Nemzeti Tehetség Program 2010-ben a kiemelt költségvetési előirányzat egyik kedvezményezettje volt. Az adófizető állampolgárok a 2009. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát az 1823-as technikai számra ajánlhatták fel. A Nemzeti Tehetség Program támogatására 417 330 521 forintot ajánlottak fel az állampolgárok, amelyre 2010. decemberben írt alá szerződést a közalapítvány. A pályázati témákat a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum hagyta jóvá.

A Nemzeti Tehetség Program keretében meghirdetett húsznál is több OKA pályázat lebonyolításában meghatározó szerepe volt azoknak a szakértőknek, akik egyrészt – a pályázati kiírás követelményeinek megfelelően – egyenként értékelték a pályamunkákat, másrészt összegező jelentéseket készítettek az általuk véleményezett dokumentumokról. Míg az egyes pályázatok értékelése szigorúan meghatározott keretek között, egységes szempontok alapján történt (melyet az alkuratórium szakemberek bevonásával dolgozott ki), az összegező jelentések tartalmát a szakértők maguk választhatták meg a tartalmi, etikai kérdéseken át a technikai, pénzügyi problémákig vagy a praktikus tanácsokig és javaslatokig. Ezek az összegezések tehát tudományos igényű tartalomelemzésre nem minden esetben voltak alkalmasak, de arra igen, hogy közelebb vigyenek a címben megfogalmazott kérdés megválaszolásához.

Az NTP OKA pályázatok elbírálására az alkuratórium a szakértői adatbázis kialakítása érdekében pályázatot írt ki. A szakértők részére két alkalommal tartottunk általános felkészítést, majd az egyes pályázatok szakértői elbírálása előtt is sor került most már konkrétan az adott pályázatra való szakértői felkészítésre. A szakértői adatbázisban szereplő szakértők szakmai véleményeit az alkuratórium általában elfogadta, csak abban az esetben került sor a pályá-

zat részletes alkuratóriumi elemzésére, ha a két szakértői vélemény között nagy pontszámbéli eltérést észlelt.

Az alkuratórium elé kerülő szakértői vélemények referensi feldolgozásra kerültek. Ezek olyan – legtöbbször szó szerinti – szemelvényeket tartalmaztak a szakértők összegezéseiből, amelyek elsősorban arra adnak választ, hogy melyek az egyes pályázatok erősségei és gyengeségei.

A szakértők az összefoglaló jelentéseket kezdetben csak papíralapon nyújtották be, majd folyamatosan teremtődtek meg a feltételei az elektronikus szakértői nyilvántartásnak. A feldolgozás a pályázatok típusa szerinti felosztást követte, ezen belül pedig az időrendiséget vettük figyelembe. Arra törekedtünk, hogy az egyes pályázatoknál lehetőleg valamennyi értékelő szakértő véleménye megjelenjen.

3. A pályázatok

Az 1120/2009. Kormányhatározat V. 5. pontjában foglaltaknak megfelelően a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2009/2010. évi cselekvési programja kiemelt fejlesztési területeiként jelölte meg:

- a tehetségsegítő hagyományok őrzését és gazdagítását;
- a tehetségsegítő programok integrált rendszerének létrehozását;
- egyenlő hozzáférés biztosítását a tehetségsegítés területén;
- a tehetséges fiatalok társadalmi felelősségének növelését;
- a tehetségsegítő személyek és szervezetek munkájának megbecsülését;
- a tehetség fejlesztését és hasznosulását segítő környezet kialakítását.

A program megvalósítása érdekében az NTP-OKA folyamatosan pályázatokat írt ki, amelyek feladata a fenti célkitűzések megvalósítása volt.

A pályázatok jellemző adatai az NTP OKA I-től az NTP-OKA XII/2 pályázatokig

Pályázati keretösszeg	710 500 000 Ft
Pályázati igény	1 505 666 644 Ft
Pályázatok száma	1563 db
Intézmények száma	929 db
Ebből tehetségpontok száma	380 db
Támogatott pályázatok száma	997 db
Támogatott intézmények száma	644 db
Támogatási összeg	734 829 121 Ft

Mind a pályázatok száma, mind pedig az igényelt és kifizetett összeg jelzi, hogy olyan, az egész országot átfogó programról van szó, amely jelentősen járult hozzá a 1120/2009. Kormányhatározat megvalósításához.

Témák és tevékenységi formák

Ha a pályázatok megoszlását nézzük, akkor a közalapítványnak részint *intézményekben, csoportokban, hálózatokban*, másrészt a tehetséggondozás területén jellemző *tevékenységi formákban* kellett gondolkodnia.

Így *óvodai, iskolai, felsőoktatási, roma, szakszolgálati, térségi-hálózati és határon túliaknak gyermekvédelmi és gyógypedagógiai intézményeknek* szóló pályázatokról, míg a tartalmi megoszlás szerint *tehetségműhelyekről, táborokról, versenyekről, konferenciákról, ösztöndíjakról* stb. beszélhetett.

A szakértők

Az OKA-NTP *saját szakértői listával* rendelkezett, amelyre a legkiválóbb pedagógusok pályázat útján kerülhettek fel. A listán *197 név* szerepelt, közülük *62 kolléga tehetségfejlesztő képesítéssel illetőleg tehetséggondozó tanfolyammal*, a többiek nagy pályázatírói és értékelői gyakorlattal rendelkeztek. A szakértők csaknem a fele a felsőoktatásban dolgozott, míg a közoktatásban dolgozó kollégák között elsősorban a középiskolai tanárok voltak többségben. Kevés volt az óvodai és az alsó tagozatos szakember.

A szakértők a pályázatok kiírásakor és az értékeléskor is rendszeresen vettek részt *tájékoztatókon, konzultációkon, felkészítéseken* a Programiroda szervezésében, és igényük szerint készítettük elő a tehetséggondozással kapcsolatos akkreditált továbbképzésüket is, melyre végül is nem került sor. Helyette két – tehetségtémában és pályázatok értékelésében magas szinten felkészült – szakértő folyamatosan tartotta velük a kapcsolatot és tartotta meg részükre a bírálat előtti szakmai felkészítéseket.

Számukra az értékeléshez szükséges *adminisztrációs és szakmai dokumentumokat, segédanyagokat, útmutatókat* a Programiroda – elsősorban e-malen, de szükség szerint papír alapon is – minden esetben biztosította.

4. Az OKA által kiírt pályázatokról (szakértői értékelések)

4.1. Óvodák: pályázat a tehetséggondozó műhelyek támogatására a közoktatás területén

Az óvodai pályázatok 90%-át önálló óvodai intézmény, valamint ÁMK-hoz, iskolához tartozó, szakmai szempontból önálló óvodák adták be. A benyújtott pályázatokban elenyésző számban szerepelt alapítvánnyal rendelkező vagy alapítvány által fenntartott óvoda. A pályázatokra jellemző volt, hogy az óvoda rendszerében a kolléganők keresték a helyét, szerepét a tehetséggondozásnak, mivel az óvodáknak teljesen új feladatnak számított a tehetségigéretetek felkutatása, és a velük való külön tevékenykedés. (Az óvodák igen nagy aránya eddig külső szolgáltatásokat szervezett, és a gyerekek fejlesztését ilyenféle „többletadással” oldották meg, amiért a szülők külön szolgáltatási díjat fizettek.) Óvoda területén sok szemléleti és elméleti kérdést kellett tisztázni,

hogy ez a nemes pedagógiai kezdeményezés jó irányba legyen beépítve a helyi gyakorlatokba, ne sértse az esélyegyenlőség elvét, és bekövetkezzen az a fordulat, hogy a gyerekeket ne a hátrányaik szerint definiálják, hanem az értékeik szerint.

Összességében öröndetes, hogy egyre jobb pályázatokkal találkozott az alkuratórium, mert elindult a tehetséggondozó szemlélet megértése az óvodákban.

Voltak már olyan óvodák is, amelyek már hálózatban működve dolgoztak, és tudtak segíteni, jó példát mutatni, azoknak az óvodáknak, amelyek gondolkodnak a tehetséggondozás óvodai bevezetésében.

4.2. Iskolák

4.2.1 Pályázat a tehetséggondozó műhelyek támogatására a közoktatás területére

A pályázatokat tehetségfejlesztő műhelyek indítására adták be a pályázók. Ezek közül elsősorban általános iskolák, ill. az ezekben működő „műhelyek”, iskolák alapítványai, valamint civil szervezetek nyújtották be pályázataikat. Általánosan megállapítható volt, hogy a pályázók eddigi (korábbi) tehetséggondozó tevékenységüket igyekeztek részletesen bemutatni, általában jó volt a műhelyek fenntartóinak a bemutatása is.

A pályázók között kb. egyenlő arányban voltak a magán és civil intézmények, személyek és önkormányzati fenntartású iskolák, óvodák, illetve itt dolgozó szakemberek. Általánosan érvényes megállapítás, hogy azok voltak a legsikeresebb pályázatok, ahol az intézmény vezetése nem hagyta magára a pályázókat, és a segítség nemcsak a szükséges igazolások megadására korlátozódott, hanem átadták vezetői tudásukat, tapasztalataikat, ötleteket is, sőt, több esetben maguk a vezetők jegyezték a pályázatot. Különösen ki kell emelni azokat a pályázatokat/pályázókat ahol az intézmények rendelkeznek a nevelőtestület által kidolgozott és elfogadott komplex tehetséggondozó programmal.

Volt a pályázóknak egy olyan köre, amely bizonyos gyakorlatot szerzett már pályázatírásban, és a kérdésekre tömör, lényegre törő válaszokat adott, a szövegben kiemelésekkel segítette az eligazodást, és az elért eredményekről bőséges dokumentációt is mellékel. Ezekre a pályázatokra általában az volt a jellemző, hogy készítői mind a tehetségazonosítás, mind a gondozás, fejlesztés módszereit, technikáit ismerik, a tanulókat partnernek tekintik, igyekeznek a tudományágak közti átjárásokat megismertetni velük. Világosan megfogalmazták a beválogatás – tehetségazonosítás – elveit, mit és hogyan kívánnak megvalósítani a 60 órás program során, és azt is, hogyan akarják értékelni a program végén az eredményeket. A szakértők általános tapasztalatként fogalmazták meg, hogy az ilyen pályázatoknak a költségvetése is józan, racionális megfontolás alapján készült.

Összességében elmondható, hogy a programok különböző színvonala ellenére nagyon sok színes és értékes kezdeményezést ismerhettünk meg és valósítottak is meg a pályázók.

Örömmel állapította meg az alkuratórium, hogy közoktatásunk nehéz helyzete ellenére országszerte léteznek a tehetségfejlesztés iránt elhívatott olyan intézmények, civil szervezetek, fenntartók és szakemberek, akik hisznek a felnövekvő nemzedékek kreativitásában, motivációjában, általános és speciális képességeiben.

4.2.2 A közoktatásban tanulók természettudományos és műszaki kompetenciáinak elmélyítését segítő tehetséggondozó projektek

Ezek támogatására külön pályázatot írt ki a kuratórium. A műszaki kompetenciák fejlesztésének támogatása új szint jelentett az NTP-OKA pályázatok palettáján. A szakértők szerint a pályamunkák zöme ötletes, jól kidolgozott, a program megfelelt a pályázatban kitűzött céloknak. Jól szolgálják a természettudományos és műszaki kompetenciák, sőt sok esetben egyéb (pl. kooperatív, kommunikációs, anyanyelvi és idegen nyelvi) képességek fejlesztését is. Megfelelően figyelembe veszik a tanulók életkori sajátosságait, képességeit, érdeklődési körét, előzetes ismereteit és további céljait. A legtöbb projekt a tanulói tevékenységre, a pedagógusok által irányított önálló szellemi és manuális munkára épít.

Örömdetes volt tapasztalni azt a törekvést, hogy a programok a természettudományokat komplex módon közelítették meg. Ebben a szellemben kívánták a tanulók szemléletét formálni, alakítani. A programokba sok színvonalas mérést, kísérletet és modellalkotást építettek be. Sok esetben igényelték táborok és tanulmányi kirándulások támogatását is

4.2.3 Kiemelkedő tehetséget mutató középiskolások nemzetközi versenyen való részvételének támogatása.

A közoktatásban kiemelkedő tehetséget mutató tanulók számára a megméretetés kiváló fórumai a nemzetközi tanulmányi, tehetséggondozó versenyek.

A nemzetközi versenyek nevezési díjai, az utazás és szállás költségei jelentős anyagi megterhelést jelentenek. Sajnálatos módon a közoktatási intézményeknek ekkor sem voltak forrásai arra, hogy támogassák tanulóik nemzetközi versenyeken való részvételét, a diákok többsége pedig nem tudta akkor sem önerőből finanszírozni egy-egy ilyen versenyen való részvétel költségeit.

A pályázat célja az volt, hogy a hazai közoktatásban tanulmányokat folytató kiemelkedő tehetségű fiatalok 2010. és 2011. évi nemzetközi versenyeken való részvételét támogassuk.

Ennek a pályázatnak csak az őszi fordulója zárult le. Erre mindössze 6 pályázat érkezett be, melyeknek színvonala egy kivétellel nagyon alacsony volt.

Ennek oka, hogy a pályázók a pályázati kiírás tartalmi követelményeit nem vették figyelembe, és – sajnálatos módon – csak az utazásra szánt pénz elnyerése volt a céljuk, nem tekintették a tehetséges diákok/csapatok mentorálását az iskolai tehetséggondozás szerves részének.

Bár ilyen kevés pályamunkából nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, elgondolkodtató és egyben jelzés értékű is, hogy az iskolák milyen kevésbé tekintik a helyi tehetséggondozás szerves résznek a versenyeket. Vagy arról van szó, hogy azt gondolják, a verseny önmagában már tehetséggondozás, vagy – és ami még ennél is rosszabb – nincs is az intézményeknek sem stratégiájuk sem az iskolai életet átszövő tehetséggondozó gyakorlatuk.

4.2.4 Tanulmányi, tehetséggondozó versenyek támogatása a 2010/2011. tanévre.

A tanulmányi versenyeket sok éve értékelő szakértők fogalmazták meg, hogy ebben a tanévben először tapasztalták azt, hogy kevés az igazán átgondolt, részletesen kifejtett, megalapozott tervezésű pályázat. A pályázatok szakmai színvonala hullámvonalnak mondható: a kimagaslótól a felháborítóan gyengéig terjedt a skála, illetve a pályázati kiírás kritériumai szerint is legfeljebb közepesre minősíthető.

A pályázatok közel negyede választott történelmi témát. Ezek többsége újszerű módon, korszerűen feldolgozott, komplex programokat kínált. A versenyek valóban az iskolában megszokott módszerektől eltérőek, tanulságosak, fejlesztők, érdekesek. A konkrét téma nyilván mindenhol más és más történelmi esemény köré szerveződik, de szinte azonos módon, két levelezős fordulóval és egy döntő megszervezésével, a versenyek azonos típusúak. Természetesen a nagyobb kínálatnak is vannak előnyei, nagyobb a választék, jobban lehet a különböző érdeklődésű tanulóknak megfelelőt találni, de ennyi azonos műveltségterületet kínáló verseny átláthatatlanná teheti a versenyrendszert.

5. Szakszolgáltatók

5.1. Fogyatékkal élő gyerekeket oktató és tehetséggondozó szervezetek együttműködésének támogatása

A pályázók a pályázat céljának megfelelően készítették el pályázataikat. Az együttműködés szabályai, ill. az együttműködési nyilatkozatok alapján a *tehetségpontok és az intézmények között* aktív segítő kapcsolatok alakultak ki: módszertani segítségnyújtással, tehetségazonosításban való közreműködéssel, a műhelyek elkészült munkáinak nyilvánosságra hozásával segítették ezt a munkát a Tehetségpontok.

A pályázatok színvonala széles skálán mozgott. Voltak, jól szerkesztettek, minden részletében jól kidolgozottak, és gyenge, részleteiben elhanyagolt pályaművek is. Igen pozitív azonban, hogy azoknak az oktatási intézmények-

nek – ahol a legnagyobb küzdelmeket folytatják – hasznos segítséget nyújtott ez a pályázat

5.2. Tehetségsegítés és tehetséggondozás a gyermekvédelmi szakellátásban.

Ennek a pályázatnak a keretében a már működő vagy újonnan induló *tehetséggondozó műhelyekre és nyári táborokra* adtak be pályázatokat. A benyújtók gyermekotthonban, nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek, vagy javítóintézet, S.O.S. Gyermekfalv illetve civil szervezetek voltak. A pályázók többnyire tehetséggalappal nyújtották be pályázataikat. Néhány pályázat – a diagnosztizáláson túl – nagyszerűen és konkrétan megfogalmazta az együttműködés hogyanját is.

5.3. Roma tehetségműhelyek és fiatal roma tehetségsegítők támogatása. (Iskola, óvoda, ösztöndíj)

A pályázati kiírás időszerű és hiánypótló szerepe vitathatatlan volt. A pályázat előkészítését és lebonyolítását a szakértők eredményesnek és magas szakmai színvonalúnak tartották, ugyanakkor segítő szándékkal több javaslatot is megfogalmaztak.

A pályázatok egy részénél a kidolgozott programok *a tanulók felzárkóztatását szolgálják*, mely feladat finanszírozása nem célja ennek a pályázatnak, míg másik része átgondolatlan, szakmailag megalapozatlan, és akadtak olyanok is, melyek gyermekekkel végeztetett kutatómunkát követően egy olyan produktum létrejöttével zárulna, amely *nem a tehetségigéretnek gyarapodását* szolgálná. Ezek a pályázók *leginkább pénzszerzési lehetőséget* láttak a pályázatban. Legtöbb problémát a tanodai pályázatok bírálati jelentették, hiszen itt volt jellemző, hogy leginkább tanulói felzárkóztatásra irányuló programtervet nyújtottak be.

A pályázók – különösen igaz ez az egyesületekre és alapítványokra egy részére – *szakmai felkészültsége hiányos*, tervezett programjukban a tehetségsegítéssel kapcsolatos szakmai elemek, tevékenységek nem jelennek meg, vagy csak általánosságban fedezhetők fel. A beválogatás, a fejlesztés, az eredmények mérésének és értékelésének módszerei, eszközei, elnagyoltak. Meggyőző hasznosulására nem fordítanak elég gondot. A leírt gondolatok egy része szakirodalomból átvettek, saját elképzeléseikre, programjukra nem adaptáltak.

Problémaként kiemelendő, hogy a pályázatok legtöbbje a szakmai tervezés során elsősorban csoportok fejlesztését írja le, és csak néhány esetben találhatunk részletesen kifejtett, *szakmailag megfelelő egyéni tehetségfejlesztési folyamatot*.

A *részletes programterv* kidolgozása nem történik meg. Sok esetben a havi bontásban benyújtott munkatervet azonosnak veszik a részletes programtervvel.

Itt kellene szólni azokról a fiatalokról, akik mentorként dolgoztak a programokban. Részükre a Nyíregyházi Főiskola szakemberei dolgoztak ki és valósítottak meg egy 30 órás felkészítési programot a főiskolán.

6. Felsőoktatás

6.1. Pályázat a felsőoktatási intézményekben működő tehetséggondozó műhelyek támogatására

A felsőoktatási intézményekben működő tehetséggondozó műhelyek támogatására meghirdetett pályázatra benyújtott anyagok középpontjában többnyire a korábbi, bevált *TDK-s hagyományok* folytatása állt. A projekteknek csak a kisebb részében fogalmazódott meg a tradicionális diákkori tevékenység gazdagításának, megújításának, igénye. A pályázatra örvendetesen sok és sokféle pályázat érkezett. A forráshiányos felsőoktatási helyzetben igen sokan – helytelenül – egyszerűen forráshiány pótló támogatásként fogták fel, gazdagításnak elnevezvén az egyszerű szolgáltatásbővítő kurzusmeghirdetések költségeit.

6.2. A felsőoktatásban folyó XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia tudományterületi rendezvényei lebonyolításának és központi szervezési feladatai ellátásának támogatására.

A XX. jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia tudományterületi rendezvényeinek lebonyolítását támogató pályázati kiírás a szakmai célkitűzésnek megfelelő, adekvát és kellően áttekinthető volt. A pályázók által átlátható, a szakmai rendezvény szempontjából kiemelkedő fontosságú részterület támogatására szólt a pályázat, amelyet minden pályázó helyesen közelített meg.

6.3. A felsőoktatásban működő szakakadémiák támogatása

A *szakakadémiák szerepe* a hazai felsőoktatási tehetséggondozásban kiemelkedő értékű, mivel a tehetséges hallgatók kiválasztásával és folyamatos – a felsőoktatási törzsanyagot túlmutató, ezáltal többletet nyújtó – elméleti, illetve gyakorlati képzésével a minőségi szakemberképzés zálogának tekinthetők. Az Oktatásért Közalapítvány által kiírt pályázat tehát releváns és valós gyakorlati igényt vesz figyelembe, hiszen a nagy többségben a felsőoktatási intézmények által fenntartott és működtetett, de az önállóan, alapítványként működő szakakadémiák folyamatos tehetséggondozó munkáját is nagyban segítette eme pályázat útján odaítélhető támogatás.

6.4. Felsőoktatási intézmények Talentum-körei középiskolásoknak

A középiskolákban felkutatott tehetséges fiatalok mentorálásának, pályaorientációban való segítésének kiváló kerete. Egy-egy a régióban található felsőoktatási intézmény által – kifejezetten erre a célra – szervezett tehetségműhely, amelyben a továbbtanulás előtt álló tehetséges gyerekekkel fel tudták venni a kapcsolatot. Komplex módon fejleszteni tudták ezen fiatalok szakirányú kompetenciáit, és egyben egyfajta mentori kapcsolatba is léptek velük.

6.5. Felsőoktatási intézmények Talentum-táborai középiskolásoknak.

A pályázatok többsége megfelelt a pályázati kiírás valamennyi céljának, azonban kevésbé érvényesült az a szándék, hogy a táborokban a versenyek helyezett diákjai vegyenek részt. A vizsgált pályázatok fele tehetségpontok segítségét is igénybe vette a diákok kiválasztásához.

A pályázatok közötti különbségek abból következtek, hogy a pályázat tartalmi követelményeit hogyan értelmezték, törekedtek-e a program összeállításakor a komplex személyiségfejlesztésre. Arányosan állították-e össze a szakmai-, a szabadidős programokat, a tehetséges gyerekek „erős” és „gyenge oldalának” fejlesztését, hogy hogyan biztosítják majdan a megfelelő „légkört” a táborban.

Kiemelkedő programok voltak a következők:

- angol nyelvi és kulturális tehetségfejlesztő program, gazdag változatos szabadidős tevékenységekkel;
- a robotikával foglalkozó program jól kidolgozott, teljes mértékben eleget tett a pályázati kiírásoknak, a kiváló szakemberek közreműködése, az alapos előkészületeket bizonyító dokumentumok mellékelése garantálta az eredményes megvalósítást;
- politológiai, történelmi és általános személyiségfejlesztő tartalmú pályázati program, amely színvonalas, jól kidolgozott, világos áttekinthető volt;
- a 10 napos természettudományos és matematikai ismeretekre építő tábor színvonalas tehetséggondozást jelentett, erre garancia volt a pályázó nagy múltú tevékenysége és bemutatott programja; kiváló terepe volt a matematikai és fizikai tehetségek gondozásának és utógondozásának.

7. Térségi hálózatok

7.1. Tehetségsegítő szolgáltatások térségi hálózatának kialakítására

A meghirdetett pályázatra iskolák, összevont intézmények, kistérségek, non-profit szervezetek, alapítványok, pedagógiai intézetek, egységes pedagógiai

szakszolgálatok és kistérségek nyújtották be elképzeléseiket. Pályázat az ország szinte minden részéből érkezett.

A benyújtott pályázatok egyik csoportjában szerepeltek azok, akik *jól értelmезték* a kúrást és valóban hálózatra dolgozták ki. Ezek egy része *új hálózat* kialakítását célozta meg olyan területeken, ahol az még nem működik.

A pályázatokból az is kiderült, hogy az ország több térségében léteznek már működő hálózatok szakmai munkaközösségekkel, mentori hálózattal, szaktanácsadással. Igaz, hogy számuk még alacsony volt ebben az időszakban, de mindenképpen támogatandók, mivel elsősorban a *meglévő hálózatnak* a továbbfejlesztésére, további működtetésére pályáztak. A fent említett pályázatok mindegyikében szerepelt továbbképzések szervezése is

7.2. Az eredményesen működő területi tehetségsegítő szolgáltatások térségi hálózatának kialakítása és a már sikeresen működő térségi hálózatok támogatása

A pályázók köre változatos szervezetekből állt össze: pedagógiai intézetek, kiváló középiskolák, kollégium, művészeti alapítvány, általános iskola, ifjúsági iroda és alapítványok. Ezt a változatosságot tükrözte a pályázati célnak való megfelelés is.

A *hálózatépítés, a tehetségeazonosító és –fejlesztő tevékenységek összehangolása* különösen átgondolt munkát követelt, világosan meg kellett határozni, ki kellett dolgozni a partneri hálózat bővítésének módját, lehetőségeit, formáit.

A pályázatok *sok megvalósítható ötletet tartalmaztak* a tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés lehetőségeinek bővítésében, az egyes programok közötti átjárhatóság feltételeinek kialakításában, a partneri hálózat bővítését szolgáló módszerek kidolgozásában, a tehetségsegítés új térségi szervezeti kereteinek (szakmai munkaközösség, tehetségsegítő tanács) kialakításában.

Dicséretes volt, hogy a *térségi tehetségnapok* megszervezése használható jó gyakorlatokat és megvalósításra érdemes ötletek „tárházát” tartalmazta, hiszen ennek a pályázatnak éppen az volt a célja, hogy jelentős anyagi támogatással segítse a hazai Tehetségpontok térségi együttműködését, a tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés lehetőségeit a fiataloknak.

7.3. A hátrányos helyzetű településeken és kistérségekben, a tehetségsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférést segítő kezdeményezések támogatása

A pályázók – a jogszabályoknak megfelelően – hátrányos vagy leghátrányosabb helyzetű besoroláshoz tartozó településen vagy kistérségben tervezték programjaik megvalósítását.

A pályázók vállalták a *Tehetségsegítő Szakmai Munkaközösség* és települési szinten egy, térségi szinten legalább kettő *tehetségpont* megalakítását, *tehetségsegítő tanács* megszervezését, vagy ha már van, annak működtetését. A pályázók *együttműködési megállapodással dokumentálták* a partneri hálózat kiépítését, illetve

működését. A megállapodásokból egyértelműen kiderült az együttműködés konkrét célja és tartalma.

Fontos volt a kuratórium számára is, hogy a hátrányos helyzetű települések is kapjanak minél több lehetőséget a tehetségfejlesztő munkájukhoz, de legalább olyan fontos az is, hogy szakmailag is felkészüljenek erre a munkára.

Összegzésként

A tehetségsegítés nemzeti programja az esélyek javításának egyik hatékony eszköze lehet, ha kialakul azoknak a szakmailag megalapozott szolgáltatásoknak, tevékenységi formáknak a hálózata, amelyek keretében lehetőség nyílik a tehetségígéretetek megtalálására, támogatására és folyamatos fejlesztésére, majd a kiteljesedett tehetségek érvényesülésére, produktumaik hasznosulására.

Az NTP első két évében a Nemzeti Tehetség Program a Magyar Génusz Integrált Tehetségsegítő Programmal egységben fontos feladatának tekintette a tehetségpontok hálózatának kiépítését. Ebben az időszakban több mint háromszáz tehetségpont segítette a tehetségek felkutatását, fejlesztését, ezen túl tanácsadást végeztek a diákok, a szülők és a programokban résztvevő szakemberek részére. A Génusz Program keretében több mint 6000 tehetségsegítő – köztük sok szülő – képzése indult meg.

A tehetségpontok területi elhelyezkedése, a pályázati aktivitás, a képzésre jelentkezettek térségi megoszlása azt mutatta, hogy a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű térségek – néhány kivételtől eltekintve – alulreprezentáltak ezekben a programokban. Ez a körülmény hátrányosan érintette az itt élő tehetségígéreteteket és a fejlesztésükbe bevonható szakembereket, segítőtöket.

Az NTP–OKA pályázatok nagymértékben segítették – az óvodától az egyetemekig terjedően – a gazdag tartalmi kínálattal működő tehetségsegítő műhelyek, szaktáborok, tanulmányi versenyek megszervezését, tehetségsegítő hálózatok és szolgáltató központok kialakulását. Az NTP–OKA szakértőinek összegező véleményét elemezve elmondhatjuk, hogy ez a pályázati rendszer soha nem látott mértékben élénkítette a tehetséggondozás iránti érdeklődést, és fokozta az aktivitást a tehetséggondozással foglalkozó intézmények, szervezetek, hálózatok és szakmai szolgálatok életében.

Az előfinanszírozott pályázatok (a pályázati támogatás a programok megkezdése előtt a pályázó szervezet számláján volt) anyagilag lehetővé tették, hogy mind a hátrányos helyzetű intézmények, társadalmi rétegek, mind pedig a hátrányos helyzetű régiók bekapcsolódhassanak a tehetségfejlesztő munkába. Pedagógusok és egyéb szakemberek százai ismerkedtek meg a tehetségfogalmakkal és – a gyakorlatba átültetve az elméletet – rádöbbenek arra, hogy a tehetségazonosítástól a komplex személyiségfejlesztésig tartó út mindannyiunk számára bejárható, és e folyamat „alanyai”, a gyerekek, tanulók tehetségének kibontakoztatása olyan közös élmény, amely mindkét felet gazdagítja.

A szakértői jelentéseket elemezve örömmel állapíthatjuk meg, hogy az első pályázatok tétova fogalomhasználatától és „hagyományos” szakköri programjaitól a pályázók jelentős része eljutott a tudatos tehetségfejlesztő stratégiák kidolgozásáig és a komplex programok megtervezéséig.

Ahogy haladunk előre a pályázatokban, a szakértők véleménye szerint egyre kevesebb a terminológiai probléma, nő a tartalmi igényesség, a részletek fontosságának a felismerése. Érezhető, hogy a tehetséggondozás együttműködésekkel indukál intézmények, tehetségpontok, különböző tehetségműhelyek és szakemberek között még akkor is, ha ezt maga a pályázati program nem írja elő

Az NTP első két évben az NTP-OKA szakmai műhelyévé vált a pályázóknak és a szakértőknek, akik az Alkuratórium és a Programiroda szervezésében számtalan tájékoztatón, tanácskozáson és szakmai felkészítésen, konzultáción vehettek részt. Munkájuk technikai feltételei egyre jobbak lettek, egye több írásos segítséget is kaptak, és az értékelő párok egymást akár személyesen is megismerve egyeztethették és megvitathatták az értékeléssel kapcsolatos problémáikat.

„A Nemzeti Tehetség Program mindenképp üdvözlendő. Érzésem szerint iskoláink életében minőségi változásnak kell bekövetkeznie, ha a rengeteg kiváló ötlet és program megvalósításához megfelelő anyagi alap, társadalmi megbecsülés és politikai támogatottság társul” – írta az egyik szakértő.

Mező Ferenc: Tehetségpontok és szereplehetőségük a Nemzeti Tehetség Program megvalósításában

A Nemzeti Tehetség Program – lásd: 126/2008. (XII. 4.) OGY határozat – létrejöttét kezdeményező Nemzeti Tehetségsegítő Tanács (NTT) és az annak jogi képviselőjét ellátó Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (MATEHETSZ) Magyarországon, illetve a határon túli magyar lakta részekben kezdeményezi és támogatja tehetségpontok megalapítását. A tehetségpontok abban segítenek, hogy

- az érdeklődő fiatalok kapjanak hatékony segítséget tehetségük felismeréséhez és kibontakoztatásához, minél teljesebb és minél személyesebb információhoz jussanak a különböző tehetséggondozó lehetőségekről;
- az intézményi, helyi, térségi és regionális tehetséggondozó kezdeményezések minél intenzívebb kapcsolatrendszer tudjanak kiépíteni egymással, a tehetséges fiatalokkal, a tehetséges fiatalok környezetével (szüleivel, tanáraival stb.), a tehetséggondozásban jártas szakemberekkel, és a tehetséggondozást segítő önkormányzati, egyházi, civil szervezetekkel, vállalkozásokkal és magánszemélyekkel, és hogy
- a tehetséggondozó kezdeményezések minél több emberi és anyagi erőforrást tudjanak bevonni a tehetségsegítés folyamatába. (Forrás: NTT honlap)

Az alábbiakban olyan kérdésekre adunk összefoglaló jellegű válaszokat, mint: milyen szakmai feladatokat kell ellátnia egy tehetségpontnak? Miért érdemes tehetségponttá válni? Hogyan lehet tehetségpontot létrehozni? Mit jelent a tehetségpont-akkreditáció?

A tehetségpontok szakmai feladatai

Alapvetően négy feladat ellátása szerepel a tehetségpontok szakmai minimum követelményei között. Ezek a következők: tehetségazonosítás, tehetséggondozás, tehetség-tanácsadás, együttműködés a tehetségpontok hálózatának tagszervezeteivel. A tehetségkeresés, - azonosítás célja a potenciális és/vagy kibontakozott tehetségek erős és gyenge pontjainak megismerése. A tehetséggondozás: a tehetségek kibontakozását segítő tervszerű folyamat. A tehetséggondozás (egymást nem kizáró módon) megnyilvánulhat például alkalmi vagy rendszeres anyagi támogatás, menedzsment támogatás (pl. előadói fellépések, kiállítások, konferenciák szervezése), illetve képzés/fejlesztés jellegű program formájában. A tehetség-tanácsadás: a tehetségígéret fejlődésére, fejlesztésére vonatkozó útmutatás, ahol a tanácsot kérő személy lehet a (tehetséges) diák, a szülő/gondviselő, a tehetségesekkel foglalkozó szakember, az intézményvezető, (oktatás-) politikai döntéshozó, a tehetség témakörrel ismerkedő személy. A tehetségpontok hálózatában történő együttműködés, a

hálózati kapcsolatok építése a tehetségpontok érdeke és feladata. A hálózati együttműködés prominens elemei a területi és szakmai alapon működő Tehetségsegítő Tanácsok. A hálózatépítést közvetlenül is segíti, valamint informatikai háttérrel is támogatja a Nemzeti Tehetségpont. Ezeken túl a tehetséggel kapcsolatos tudományos kutatások és rendezvények szervezése is a tehetségpontok javasolt feladatai között szerepel.

Tehetségpont csak jogi személyiséggel rendelkező szervezet (köznevelési intézmény, civil szervezet, egyházi intézmény, cég) lehet, amennyiben (fenntartója hozzájárulásával) kezdeményezi és sikeresen megvalósítja a Tehetségponttá regisztrációt.

Miért érdemes tehetségponttá válni?

A tehetségponttá válás hátterében a tehetségpont alapítóinak belső és külső motívumai (egymást nem kizáró módon, sőt: egymást kölcsönösen erősítő módon) megnyilvánulhatnak. Lássunk egy csokorra valót a tehetségponttá válás mögött meghúzódó lehetséges motívumokból – a teljesség igénye nélkül, a témával kapcsolatban iskolavezetőkkel, pedagógusokkal, civil szervezetek és cégek vezetőivel folytatott interjúk alapján.

- „Meggyőződésünk, hogy a tehetségeket segíteni kell.”
- „Egy-egy adott tehetségnek így talán még többet segíthetünk.”
- „A tehetségesekkel való törődés általában véve jó hatással lehet a kortársak nevelésére-oktatására is – ennek szervezeti keretét adja a Tehetségpont.”
- „Az intézmény/szervezet hírnevét a tehetségesek által elért versenyeredmények, továbbtanulási eredmények nagyban befolyásolják.”
- „A tehetségesekkel való foglalkozás sikerélményekkel kecsegteti a pedagógust, edzőt, mentort is.”
- „Az intézmény/szervezet vonzerejét általában véve is növelheti, ha Tehetségpontként működik.”
- „A regisztrált tehetségpont státusz önmagában is egyfajta szakmai elismerés.”
- „Tehetségpontként az átlagoshoz képest tudatosabb, rendszerszemléletűbb intézményi tehetségsegítésre nyílik lehetőségünk.”
- „Tehetségpontok számára meghirdetett szakmai rendezvényeken vehetünk részt.”
- „Tehetségpontok számára hirdetett pályázatokat nyerhetünk.”
- „A tehetségponttá válástól azt remélem, hogy munkahelyteremtő/-megtartó hatású lesz hosszabb távon.”
- „Köznevelési intézményként a tehetségesekkel történő foglalkozás amúgy is a Köznevelési törvényben deklarált feladatunk – a tehetség-

ponttá válás több munkát igazából nem terhel ránk, ám segíthet magas szakmai színvonalon ellátni a törvénybeli feladatokat.”

- „Bekapcsolódhatunk a tehetségpontok hálózatába, amelynek révén értékes szakmai kapcsolatokra, képzésekre, ingyenes elérhető kiadványokra tehetünk szert.”
- „A tehetségpont-regisztráció teszi lehetővé, hogy részt vehessünk a tehetségpont-akkreditáció folyamatában.”

Tehetségpontok létrehozása, regisztrálása

A tehetségpont-regisztráció térítésmentesen kezdeményezhető a MATEHETSZ-től. A MATEHETSZ által mindenkor megadott tartalmi és formai követelményeknek megfelelő tehetségpont-regisztrációs űrlap letölthető a www.tehetseg.hu honlapról. A regisztráció során olyan adatokat kell megadni, mint

- a tehetségpont neve (ez általában ugyanaz, mint a létrehozó szervezet neve), s többségi nyelven írott neve (amennyiben határon túli magyar szervezetről van szó);
- a tehetségpont utolérhetőségei (pl. cím, levélcím, telefonszám, faxszám, e-mailcím, honlapcím);
- a tehetségpontot alapító(k) megnevezése;
- a tehetségpont képviselőjének és kapcsolattartójának neve, utolérhetőségei;
- a tehetségpont hatóköre; a hatókör lehet: helyi/intézményi/települési; térségi; regionális; a helyi/intézményi/települési hatókörű tehetségpont egy adott intézmény vagy település (Budapest esetében: egy adott kerület) szintjén látja el a tehetségazonosítással, -gondozással és -tanácsadással kapcsolatos feladatokat; a térségi tehetségpontot több településre kiterjedő tehetségsegítő működés jellemzi; a regionális hatókör több megyére kiterjedő, akár határon átvívelő tehetségpont hatóköre lehet;
- a tehetségpont milyen tehetségterület(ek)en fejti ki tevékenységét a következők közül: a) matematikai-logikai; b) természeti; c) nyelvi; d) zenei; e) vizuális-térbeli; f) testi-kinesztetikus; g) interperszonális; h) intrapszichés?
- a tehetségpont végez-e vagy tervez-e végezni tehetségazonosító, tehetséggondozó (azon belül: gyorsító vagy gazdagító), tehetség-tanácsadó, illetve más tehetségpontokkal való együttműködésre vonatkozó tevékenységet (megjegyzés: ezek valójában kötelezően választható kategóriák!)?

- hány éves korcsoport(ok)ra koncentrál a tehetségpont? e választás esetében az óvodás kortól a felnőttkorig terjed a választható korcsoportok sora;
- milyen jellegű szervezet a tehetségpont fenntartója (opciók például: civil, állami, önkormányzati, egyházi)?
- milyen kulcsszavak kapcsolódnak a MATEHETSZ tehetségpont adatbázisában az adott tehetségponthoz?
- mi teszi a szervezetet alkalmassá a tehetségpont létrehozására?
- melyek a tehetségpont specifikus és konkrét programjai?
- mi jellemzi a pedagógiai és pszichológiai szakmai alapok és háttér szempontjából a tehetségpontot?
- milyen a szervezet tehetséggondozó eredményessége és munkastílusa?
- hogyan tervezzük a tehetségpont anyagi fenntarthatóságát?

A tehetségpont létrehozásának kezdeti lépései között általában véve a következők találhatók. Első lépés: a szervezet valamely tagjában felmerül a tehetségponttá válás igénye/lehetősége. Második lépés: a tehetségponttá válással kapcsolatos érvek/ellenérvek összegyűjtése. Harmadik lépés: szervezeti támogató csoport létrehozása (vagy személyes vagy csoportos találkozók keretében megnyerni ennek tagjait). Negyedik lépés: tehetségpont-regisztrációs adatlap előfogalmazása. Ötödik lépés: tehetségpont-regisztrációs adatlap engedélyeztetése a fenntartókkal. Hatodik lépés: a regisztrációs adatlap véglegesítése s elküldése e-mailben és postán a MATEHETSZ számára. Végül: a MATEHETSZ jóváhagyását követően a szervezet tehetségpontnak nevezheti magát, s használhatja a regisztrált tehetségpont logót.

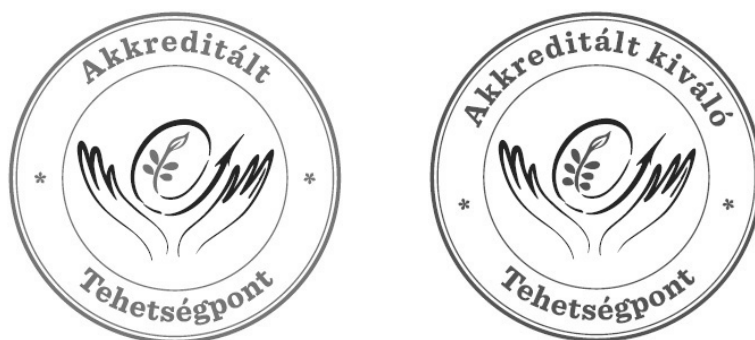
A tehetségpont akkreditációja

Mint azt a www.tehetseg.hu honlap kifejti: „A Tehetségpontok számára önmaguk, az általuk képviselt minőség felmérését és megmutatását teszi lehetővé a Tehetségpont akkreditációja. Az akkreditáció célja, hogy a Tehetségpont számba vegye, hol tart szervezetének, kapcsolatrendszerének építésében, a tehetségsegítő feladatok ellátáshoz szükséges személyi feltételek megteremtésében. Az akkreditációt követően a tehetségpontok az akkreditáció tényét, valamint minősítési eredményét (Akkreditált Tehetségpont, Akkreditált Kiváló Tehetségpont) közzé tanúsítványt kapnak, megkapják az akkreditáció minősítési eredményét tanúsító táblát. Ezen felül a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége együttműködési megállapodást köt az akkreditált Tehetségponttal, amelyben a Szervezetek a Tehetségpontok hálózatának kiépítésével kapcsolatos kölcsönös feladatok megfogalmazása mellett a Szövetség speciális szakmai szolgáltatásokat ajánl fel a Tehetségpont számára.”

A tehetségpont-akkreditáció során a tehetségpontnak a következő információkat kell összegyűjteni, s dokumentumokkal alátámasztani (a mindenkor akkreditációs eljárás tartalmi és formai követelményei alapján):

- 1) a tehetségpont regisztrációs adatai;
- 2) a tehetségpontban min. 30 órás akkreditált felnőtt vagy pedagógus továbbképzésben részesült, s tanúsítványt szerzett pedagógusok száma;
- 3) a tehetségpontban (együtt)működő, tehetségfejlesztési szakértők száma;
- 4) a tehetségpontban (együtt)működő, felsőoktatásban tehetség témájú tárgyat oktatók száma;
- 5) a tehetségponttal kapcsolatban álló pszichológusok száma;
- 6) tehetséggazonosító tevékenység (milyen tehetségterületen, milyen tehetségkonceptió alapján, mit és hogyan, mikor és milyen eredménnyel, hány fő esetében vizsgáltunk az akkreditációs időszakban, vagyis a regisztrálástól vagy az előző akkreditációtól eltelt időszakban?);
- 7) tehetséggondozó tevékenység (milyen tehetségterületen gondozunk; mi a program neve, célja, célcsoportja; időtartama; gyorsító vagy gazdagító jellegű-e a program; mik a főbb tartalmi elemei, s hatásvizsgálatának mik a tapasztalatai?);
- 8) tehetség-tanácsadó tevékenység (milyen témakörben, mikor, hány főnek adtunk tanácsot?);
- 9) tehetségpontok hálózatával történő együttműködés (kivel, mikor, hol, milyen programot valósítottunk meg?);
- 10) ha végeztünk kutatási tevékenységet, akkor annak mi volt a címe, ki volt a vezetője, s kik alkották a mintát; mik voltak a főbb kérdései, módszerei és eredményei?
- 11) ha szerveztünk tehetség-témára vonatkozó tudományos konferenciát az akkreditációs időszakban, akkor annak mi volt a címe, dátuma?

A tehetségpont-akkreditáció térítésmentesen kezdeményezhető a MATEHETSZ-től! A tehetségpont-akkreditáció főbb lépései. Első lépés: a MATEHETSZ felé jelezni kell a tehetségpont-akkreditáció igényét. Második lépés: a Tehetségpont Akkreditációs Fórumon tájékozódni a tehetségpont-akkreditáció aktuális folyamatáról, tartalmi és formai sajátosságairól. Harmadik lépés: a tehetségpont-akkreditációhoz szükséges adatok összegyűjtése. Negyedik lépés: a tehetségpont-akkreditációs adatok megadása a tehetségpont-akkreditációs online felületen és/vagy űrlapon. Ötödik lépés: a tehetségpont-akkreditációs helyszíni szemlén együttműködés az akkreditátorokkal. Az akkreditációs döntést követően regisztrált, akkreditált vagy akkreditált kiváló minősítésű tehetségpontként működhet tovább (a következő, három év múlva esedékes akkreditációig) a szervezet, s használhatja a minősítésének megfelelő logót.

Tehetségpontok szereplehetősége az NTP céljaiban

A tehetségpontok – jellegüknél fogva – szervesen illeszkednek az NTP célrendszerébe, stratégiai elgondolásába. „Cél-eszköz” analízis szempontjából a tehetségpontok egyfajta eszköznek tekinthetők az NTP-célok megvalósításához. Célcsoportbeli, személyi állománybeli, tehetségterületbeli, programbeli és székhely szerinti sokszínűségük pedig igen széleskörű felhasználási lehetőséget kínáló eszközzé teszik e szervezeteket!

E szervezetek így alkalmas eszközei az NTP olyan stratégiai célkitűzéseinek, mint: 1) együttműködés, társadalmi összefogás ösztönzése; 2) szociális tőke növelése; 3) gazdaságélénkítés; 4) oktatásfejlesztés; 5) országimázs alakítása, tőkebehozatal-növelés. Ezzel párhuzamosan a tehetségpontok az NTP olyan átfogó célkitűzéseit is szolgálják, mint a tehetséges fiatalok megtalálása, folyamatos segítése és tehetségük hasznosulása.

Irodalom

126/2008. (XII. 4.) OGY határozat a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről.

Balogh László – Mező Ferenc – Kormos Dénes (2011): Fogalomtár a Tehetsegpontok számára. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest.

NTT-honlap: <http://tehetseg.hu/tehetsegpontokrol>. Letöltés: 2014. május 20.

Bajor Péter – Balogh László: A Tehetséghidak Program jelentősége a Nemzeti Tehetség Program céljainak megvalósításában

1. A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetségének integráló szerepe

A MATEHETSZ 2006-os megalakulása óta azon fáradozik, hogy a tehetségfejlesztést szolgáló erőforrások integrációjával segítse a nemzeti tehetséggondozó programok hatékonyságának fokozását. A rendszerváltást követően egyre nagyobb lehetőségek kínálkoztak az iskolákban, civil szervezetekben a tehetséggondozás szervezettebb, korszerűbb formáinak kialakítására, s ugyanakkor a hazai szakemberek is összefogtak a hazai tehetséggondozás fellendítése érdekében. Csermely Péter professzor vezetésével 2006 tavaszán alakult meg a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, összefogva azokat a civil szervezeteket, amelyek már addig is sokat tettek a tehetségek felkutatásáért, fejlesztéséért. Hatékonyan indult meg a közös munka, hiszen néhány hónap után elkészült a Szövetségnek egy átfogó javaslata a nemzeti tehetségfejlesztés új programjára a Magyar Génius Program kidolgozásával. E Programnak a főbb tartalmi elemeit, aktualitását Csermely Péter akkoriban az alábbiakban foglalta össze. („Magyar Génius Program”, 2006.)

„Magyarország gazdasági kibontakozása az EU Lisszaboni Stratégiájával összhangban a tudás- és képességigényes ágazatok fejlesztésével valósulhat meg. Ehhez kulcsfontosságú, hogy megtaláljuk e tudás- és képességigényes ágazatokat segítő, illetve kifejllesztő tehetséges fiatalokat, és segítsük tehetségük kibontakozását. A tehetségek tisztteletének és a tehetségsegítésnek Magyarországon évszázados hagyományai vannak, amelyek mára sikeres civil, egyházi és kormányzati formák százait teremtették meg. Ezek integrált rendszere azonban nem alakult ki.

A javasolt program egy olyan komplex tehetségsegítő rendszer kialakítását tűzi ki célul, amely új fejlesztésekkel a már meglévő állami és civil formák hatékonyságát is megsokszorozza, és a tehetség hasznosulása, valamint az ország tehetség-imázsának kialakítása révén a befektetett összeg nagyságrendekkel nagyobb megtérülését idézi elő.

A program a hosszú távú gazdasági fejlődésben kitörési pont lehet. A tehetségsegítés integrált nemzeti programja az alábbi célokat tűzi ki:

- kialakítja a tehetségek megtalálásának és segítésének új formáit, különös tekintettel az átjárási pontokra az eddigi tehetségsegítő kezdeményezések között;
- kialakítja a tehetségsegítő kezdeményezések szervezett és sokoldalú együttműködését egymással és az állami programokkal;
- kialakítja a tehetségsegítés formáinak beépülését az oktatási folyamat egészébe;
- támogatja a tehetséges fiatalok egymást stimuláló önszerveződését;
- komplex programmal elősegíti a tehetséges fiatalok által elért eredmények hasznosítását;

- megteremti a tehetségsegítés társadalmi támogatásának szervezett formáit, bemutatja a magyar tehetségsegítő modell példaértékét az EU-ban és világszinten.

A program számos olyan elemet tartalmaz, amely önfenntartó, az államot nem terhelő módon biztosítja 2013 utáni fejlődését. Mindenki tehetséges valamiben, így a program nem egy szűk elit a társadalmat megosztó belső ügye, hanem az egész társadalmat mozgósító, összefogó erő, ráadásul a mások tehetségének hasznosulása mindannyiunknak többletlehetőségeket teremt. A program az innováció elterjedését, a gazdasági növekedést, az esélyegyenlőséget, a társadalmi mobilitást, a hátrányos helyzet leküzdését és a kistérségek, valamint az egész társadalom kohézióját egyaránt szolgálja.”

Fontos kiemelni az előbbiekből, hogy a „tehetség” megjelölés ebben a tervezetben nem valamely szűken vett kritérium (IQ-teszt, tanulmányi, verseny vagy üzleti eredmény) alapján kiválasztott elitet jelöl. Tehetség az is, aki kivételesen erős motivációja miatt akar bekerülni a leírt tehetséggondozó formákba. Mindenki tehetséges: az egyéni tehetség más és más, sokszor még szunnyadó vagy csak éppen kibontakozó adottságokban mutatkozik meg.

A fenti komplex struktúra jól érzékelteti, hogy hallatlanul nagy munka várt a tehetséggondozással foglalkozó szakemberekre, s a 2009-11-ig megvalósított Génusz Program eredményei a következőkben foglalhatók össze:

- Magyarország tehetségterképének elkészítése;
- a támogatott tehetségsegítő programokban résztvevő fiatalok számának jelentős növekedése;
- nagyszámú új program megjelenése a palettán;
- a tehetségpontok számának intenzív növekedése – átfogó területi lefedettséggel, a határon túli tehetségpontokat is ideértve;
- a fejlesztő munkát koordináló tehetségsegítő tanácsok létrehozása;
- tehetségnapok rendezése itthon és határon túl;
- tehetségsegítők intenzív képzése jelentős létszámban és az ehhez szükséges szakmai alapok továbbfejlesztése, kidolgozása;
- Tehetségbónusz program kidolgozása és működtetése,
- a „Tehetségbarátok Köre” létszámának növekedése.

Ezek az eredmények biztatóak voltak, s ezekre építve készítette el a MATEHETSZ a Tehetséghidak Program tervezetét 2012-ben. (Vö: Csermely-Bajor, 2012.) A Génusz Program tapasztalatait figyelembe véve dolgozta ki egy szakmai stáb a Tehetséghidak Program pszichológiai-pedagógiai alapvetését, s ebből a következő fontosabb elemeket kell kiemelnünk. Ezek alapján a tehetséggondozás új aspektusai kerültek a középpontba.

2. A tehetséges gyerek, fiatal a középpontban: az egyéni fejlesztési programok

Ahogy már korábban is említettük, kereső programokkal folyamatosan keresnünk kell tehát a tehetségigéreteket, s amikor megtaláltuk őket, akkor egyénre szabott, komplex fejlesztő programot kell kidolgozunk számukra – konkrét követelményeket megfogalmazva. Ez az egyéni fejlesztő program szintetizálja a főbb fejlesztési irányokat, eszközöket, módszereket – természetesen az egyén életkorától, fejlettségi szintjétől jelentősen függően.

Az alábbiakban összefoglaljuk az egyéni fejlesztési terv kiindulási pontjait és megvalósításának legfontosabb szempontjait. (Balogh, 2012)

a) Az egyéni fejlesztési terv kiindulási pontjai - folyamatos és komplex információgyűjtés alapján:

- a tevékenységekben mutatott motiváltság és teljesítmény,
- erős oldalak, gyenge pontok,
- társas kapcsolatok,
- képességvizsgálatok (általános és speciális),
- egyéb pszichológiai vizsgálatok,
- a fiatalok önjellemzése, önértékelése,
- társak értékelése egymásról,
- szülők jellemzése a fiatalról.

b) Az egyéni fejlesztési terv megvalósításának alapvető feltételei:

- a bekövetkezett változások (pozitív és negatív egyaránt!) rögzítése,
- a bekövetkezett változások rendszeres és közös (fejlesztő szakemberek, szülők) értékelése,
- a Betts-féle Autonóm Tanuló Modell szempontjai alapján a fiatalok bevonása az értékelés folyamatába,
- korrekciók elvégzése a fejlesztési tervben,
- a fiatalok fejlesztésében közreműködő szakemberek folyamatos együttműködése.

Már ez a néhány fő szempont is mutatja, sokféle információra és sok személy együttműködésére van szükség ahhoz, hogy hatékony differenciált fejlesztő tevékenységet tudjunk végezni pedagógiai, kiemelten tehetségfejlesztő munkánk során. A gyerekről szerzett információink adják az alapot az egyéni fejlesztési tervnek, amely nélkül nem lehet érdemi előrehaladás a fejlődésben. Ehhez a szakirodalomban sokféle további szempontsort találunk. Természetesen a tehetségigéret speciális területétől, az életkortól, a fejlesztés célkitűzéseitől, az iskolai szubjektív és objektív feltételektől, a családi háttértől stb. függően más és más struktúrában kell elkészíteni a tehetségesnek látszó gyerek, fiatal egyéni fejlesztési tervét, s ennek megvalósulását folyamatosan ellenőrizni, illetve a változásoktól függően a célokat módosítani kell. Ennek

főbb szempontjait minden tehetséggondozó műhelynek magának kell kialakítania – nincs általános recept, természetesen a főbb irányokat a terv elkészítéséhez a fent említett művek megadják. Ma még kevés jó példa van erre a gyakorlatban, az Arany János Tehetséggondozó Program kiemelkedik e tekintetben, ezen iskolai és kollégiumi fejlesztő programoknak szerves része az egyéni fejlesztési terv is.

3. A tevékenység-központúság kiterjesztése a fejlesztési folyamatban

Évszázados elve a pedagógiának: a fejlődés fő meghatározója a fiatalok tevékenysége. Ehhez a keretet a tehetséggondozásban a gazdagító programok szolgáltatják. Tartalmi szempontból a tehetséggondozásnak a legfőbb eszköze a gazdagítás (dúsítás). Célja alapvetően az ismeretek és a műveletekre épülő képességek kötelező tantervi programokon túllépő fejlesztése. Használata során a gyakorlatban több fajtája alakult ki. Jelenleg a magyar gazdagító programokban probléma, hogy elsősorban a tantárgyakhoz kapcsolódnak ezek, így a délutáni gazdagítási foglalkozások a tevékenység sokszínűségét, önállóságát, szervezeti kereteit, rendszerszerűségét stb. tekintve szűk körűek. Ezért állítottuk a tehetséghidak középpontjába az eddig kevésbé használt lehetőségek elterjesztését a „nem tantárgyi” tevékenységi körökben, pl.

- táblajáték,
- mozgáskotta,
- zenedráma,
- sakk,
- zenebatyu.

Ezekkel a formákkal el tudjuk érni, hogy a foglalkozások során azoknak a gyerekeknek, fiataloknak a tehetségét is felfedezzük, akik a tantárgyi területen nem teljesítenek jól.

Új lehetőségek kínálóznak a szünidei programokban is, ezért kiemelt szerepet szántunk ezeknek is az alábbi célkitűzések megvalósítása érdekében:

- előzetes fejlesztés folytatása, későbbiek előkészítése,
- meghatározó lehet a felfedezés, a valódi gyakorlati problémák megoldása,
- önálló tevékenység középpontba kerülése,
- integrált tudást, szemléletet kaphatnak a világ jelenségeiről,
- nagy teret kaphat a kreativitásfejlesztés,
- társas kapcsolatok, vezetői készségek fejlesztése,
- a személyiségfejlesztés lehetőségei kibővíülnek.

4. Pedagógus, szülő, fiatal rendszeres együttműködése a fejlesztő folyamatban

A család és iskola kapcsolatát úgy kell tekintenünk, mint az elsődleges és másodlagos szocializációs hatások összehangolását, illetve annak szükségességét. Ennek az együttműködésnek a gyerek, fiatal fejlődésében a szakemberek óriási szerepet tulajdonítanak, jogosan, hiszen az iskolában hatékonyan oktatni és nevelni csak a családdal együttműködve lehet, és ez a tehetséges gyerekek vonatkozásában is így van. A gyakorlati tapasztalatokból is egyértelműen következik, hogy mint sok más feladatot, a tehetséggondozást sem tudja a család hatékony közreműködése nélkül sikeresen megoldani az iskola. Ebből egyértelműen következik, hogy a tehetséggondozó programokban egyfelől a családok szemléletmódját, nevelési kultúráját is fejleszteni kell, másfelől ezen programoknak – lelki és anyagi – kompenzációs szerepet is vállalniuk kell a családi hátrányok kiegyenlítésére.

Fontos tehát a szülőkkel való folyamatos kapcsolattartás, információcserre, együttműködés. Ennek legfőbb tartalmi vonatkozásait az alábbiakban lehet összegezni (Balogh – Bolló – Dávid – Tóth L. – Tóth T., 2014.):

- célok tisztázása, egyeztetése, azonos követelményrendszer kialakítása,
- a tanuló megismerése, tehetségének felismerése,
- a fejlődés közös értékelése,
- a pedagógus tanácsa, módszertani segítségnyújtása,
- a gyerek érzelmi támogatása, elfogadása, odafigyelés,
- közös programok szervezése,
- pályaválasztás irányítása.

Ugyanakkor az együttműködés tartalmi gazdagsága mellett sokféle szervezeti formát kell működtetni a családdal való intenzív együttműködéshez: szülői értekezlet, szülők akadémiaja, egyéni konzultáció, családlátogatás, tanácsadás stb. Ezen formák kialakításában a kezdeményező szerepet az iskolának kell felvállalnia, s ezek során az aktuális feladatok, problémák megbeszélése mellett továbbképzésben is kell részesíteni a szülőket a korszerű tehetséggondozás alapismereteinek, módszereinek közvetítésével. (Vö. Balogh, 2012)

A legújabb kutatások is azt mutatják, hogy a szülők kiemelt figyelmet fordítanak manapság a tehetséggondozásra, és nagy elvárásokat fogalmaznak meg a fejlesztő programok, szakemberek iránt. (Vö. MATEHETSZ – TNS Hoffmann, 2013. Elérhetőség: www.tehetseghidak.hu). Több mint ezer megkérdezett felnőtt közül a szülők a következő lehetőségeket keresik gyerekeiknek, a megkérdezettek válaszadásának százalékos aránya sokat elárul:

- tehetség-felmérési lehetőség (91%),
- pályázati lehetőségek (88%),
- szakkörök, tanfolyamok (85%),

- szerepelési lehetőség (84%),
- tehetséggyakornok táborok (84%),
- informálódási lehetőség (81%).

Mindez ékes bizonyítéka annak, hogy kiemelten fontos a kapcsolatot építeni a tehetséges gyerekek szülei és a fejlesztést végző szakemberek között, ehhez adunk támpontokat a következő fejezetekben.

5. Személyiségfejlesztés kiemelten

Az általánosan ismert komplex tehetségmodellekben (pl. Mönks-Renzulli, Czeizel) fontos összetevő a tehetségkomponensek között a feladat iránti elkötelezettség, vagy általánosabban motivációnak is nevezik ezt. Ez olyan személyiség-tényezőket foglal magába, amelyek a magas szintű teljesítményhez az energiát biztosítják: érdeklődés, versenyszellem, kitartás, emocionális stabilitás stb. A képességek bármilyen magas szintre is fejlődnek, e háttértényezők fejlesztése nélkül nincs érdemi tehetséggyakornok. Gyakran ezek alacsony színvonala vagy egyenetlen volta okozza a tehetséges tanulóknál az alulteljesítést. A konkrét okokat keresve azt találták, hogy a tanulói személyiségből fakadóan négy dolog játszik elsődlegesen szerepet a tehetségesek jó teljesítményének akadályozásában. (Geffert, 2000) Egyrészt a gyerek önértékelésének irrealitása – vagy alul- vagy túlértékeli önmagát. Másrészt problémákat okozhat a tanuló belső érzelmi labilitása. Harmadrészt akadály lehet a gyerek magas szintű teljesítményének szociális éretlensége, amely elsősorban kapcsolatrendszerének egyenetlenségében, kommunikációs zavarában nyilvánul meg. Negyedrész pedig az agresszivitás is okozhat problémákat a teljesítményben. Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy amikor a tehetséges gyerekeket formáljuk, fejlesztjük, akkor a képességek fejlesztése mellett mindig figyelünk kell mindarra, ami stabil személyiségháttérrel biztosít a folyamatos magas szintű teljesítményhez és intenzív fejlődéshez. Ehhez természetesen kiegyensúlyozott szociális kapcsolatrendszer is szükséges. Mindez természetesen az eddigieknél komplexebb tehetséggyakornok programokat kíván, amelyekben a személyiségfejlesztés és a tanulók harmonikus kapcsolatrendszerének a megteremtése is kiemelt szerepet kap. Erre törekedtünk a Tehetséggyakornok Programban is.

6. A Tehetséggyakornok Program

A Nemzeti Tehetség Program megvalósításához minőségi szakmai tartalommal és nagyszámú diák, valamint pedagógus bevonásával járul hozzá a Magyar Tehetséggyakornok Szervezetek Szövetsége által koordinált, az EU támogatásával megvalósuló „Tehetséggyakornok Program” – az Új Széchenyi Terv keretében (TÁMOP 3.4.5-12-2012-0001). Ez a program 2012-2014 között mind a köznevelési intézményekben, mind a civil szférában segíti a tehetséggyakornok

mok megvalósulását, és nagyban támaszkodik a fent említett szervezetben létrejött több mint ezerkettőszáz tehetséghálózatra mint hálózatra. A szintén a MATEHETSZ által koordinált Magyar Génius Program kiemelt projektje jelentősen segítette a tehetséghálózat kialakulását és lendületbe hozását. Ez a program a hálózatra és a szakmai fejlesztésre (képzések, szakkönyvek) koncentrált, a Tehetséghidak Program viszont közvetlenül a kiemelten tehetséges tanulókat, elkötelezetten érdeklődő fiatalokat állítja fókuszába. A program 2014 nyaráig kétmilliárd forinttal támogatja a fiatal tehetségeket. A források több mint 80%-át a fiatalok tehetségének kibontakozását szolgáló programokra, a programokat segítő eszközökre, a pedagógusok továbbképzésére, a szülő-gyermek-pedagógus hármas együttműködés módszereinek kidolgozására és megvalósítására, a fiatalok személyiségfejlesztésére fordította a MATEHETSZ. A program legfontosabb célterületei.

- (1) A kiemelten tehetséges fiatalok részére nemcsak a szakmai fejlesztés volt a cél. A gondozó, fejlesztő, támogató foglalkozások és táborok tartalmi a fiatalok teljes személyiségének fejlesztését, valamint kortárs kapcsolatteremtését is szolgálták.
- (2) A legnagyobb részét öleli fel a Tehetséghidak programnak a „Gazdagító programpárok” alprojekt, ahol a szorgalmi időben és a szabadidőben (nyári szünetben, táborban, hétvégeken, évközi szünetekben stb.) egymásra épülő programokban lehetőség nyílik a tehetség azonosításra, a tehetségfejlesztésre, az érdeklődés felkeltésére, a motiválásra, a motivált állapot fenntartására, programok kidolgozására és programfejlesztésre, a pedagógusoknak a programkészítésre való felkészülésre (továbbképzés). Több mint 500 gazdagító programpár valósult meg a Tehetséghidakban.
- (3) A Tehetséghidak céljainak megvalósulását jelentősen segítő program a „Szülő-tehetséges fiatal-pedagógus” alprojekt, a három szereplő kapcsolatrendszerének fejlesztésével, közös programokkal, műhelyekkel, szakkörökkel, beszélgetésekkel, kulturális programokkal, sportnapokkal, játéknappal.
- (4) A Tehetséghidak minden alprojektjébe bevonta a különleges bánásmódot igénylő tanulók csoportjait, a hátrányos helyzetűeket és az SNI tanulókat is. A „Hátrányos helyzetű és SNI tanulók tehetségfejlesztése” programelem megvalósításában a tehetségpontok, a civil szervezetek, a tanodák vettek részt. A program minden elemében komplex multikulturális érzékenyítést is biztosított, valamint olyan tevékenységeket, műhelymunkákat, nyári táborokat, ECDL tanfolyamot, ahol a tanulók tehetségfelismerésére, fejlesztésére volt mód és lehetőség. Fejlesztő foglalkozások óriási repertoárja jelent meg ezeken a foglalkozásokon: szépirodalom, könnyűzene, komolyzene, sakk, sport, tánc, kreatív játékok, stratégiai táblajátékok, mozgás, dráma stb.

- (5) A „Tehetség Piactér” annak a második lépésnek a megtételét segíti, amikor a programban résztvevők részére a képességfejlesztést követően a „képességfelhasználás” ideje is eljön – mentorok segítségével – , vagyis a fiatalok felkészítése arra, hogyan tudják a tehetségüket hasznosítani.
- (6) A „Sikeres tehetségek bevonása a tehetségsegítésbe” tevékenység részben az előző alprojektben leírtakhoz is kapcsolódik, valamint újabb képességeik is fejlődnek a fiataloknak, pl. vezetői képesség, szervezői képesség stb. A diákmentorok részt vettek a gazdagító programpárok megvalósításában és a kb. 70 versenyfelkészítő szakkör munkájában. Fontos, hogy a mentorok bevonása a felelősségvállalás terén példaként is szolgál a fiatalabb generációk számára.
- (7) Sikeres, de külföldön tanuló, dolgozó tehetséges fiatalokat is hazahívott a program, hogy kapcsolat alakuljon a fiatalabb tehetségekkel, számoljanak be pályájukról, munkájukról, segítsék a fiatal tehetségeket képességeik kibontakozásában. Ugyanakkor mintegy 200 fiatal jutott el külföldre versenyen való részvétel, tapasztalatszerzés, külföldi gazdagító program elérése céljából.
- (8) A fenti programok megvalósulását segítették, szakmailag erősítették a képzések. A továbbképzésen korábban részt vett pedagógusok, szakemberek, szülők, érdeklődők száma több volt, mint 14 000 fő, ebben a programban pedig további mintegy 5 500 főnek szerveztek képzést.
- (9) A program egyik fontos célja a tehetségsegítés ügyét széles körben elfogadtatni kívánó kommunikáció. A korábbi és a Tehetséghidakban elért eredményeket 39 kiadott szakkönyvben tette a program közzé, de tájékoztatja a program az érdeklődőket a honlapon (www.tehetseg.hu), a Facebookon, a YouTube-csatornán, a médiában is. Több országos rendezvénye volt a Tehetséghidaknak, nagyszámú résztvevővel.

Az egyes projektelemek megvalósításakor többször vissza-visszatér a pedagógusok főszerepe. Több ponton hangsúlyozzuk, hogy a pedagógusok munkájában sokszínű szakmai és mentális elvárás fogalmazható meg: például szakmai tudás, a szakterület szeretete, elkötelezettség, felelősségérzet korszerű módszerek alkalmazása, mentális egészség, vitalitás, kreativitás stb. Emellett visszatérő igény a pedagógusok munkájának elismerése is. 2013-ban és 2014-ben összesen mintegy 300 millió forint keretösszeggel több mint 600 fő (OKTV versenyfelkészítő, más területeken sikeres tehetségfejlesztő és -segítő) pedagógus, szakember kaphatott elismerést, a jelentős anyagi támogatással együtt járó Bonis Bona díjat. A díj anyagi feltételeit a Nemzeti Tehetség Alap forrásait koordináló EMMI háttérintézmények (OFI, EMET) biztosították.

A Tehetséghidak Program főbb számai, eredményei:

- több mint 25 000 érdeklődő, tehetséges fiatal bevonása a fejlesztő programokba;
- 6000 bevont (megbízással szerződött) pedagógus;
- Több mint 600 tehetségponttal történt együttműködés;
- 4000 szülő vett részt aktívan az őket is célzó projektelemekben;
- 200 tehetséges fiatal jutott el a világ tizenkilenc országába a legkülönbélebb, tehetségükkel kapcsolatos programokra (ha szükséges volt, felnőtt kísérőjükkel együtt);
- több mint 1700 érdeklődő fiatal vett részt térítésmentesen nyári intenzív fejlesztő táborokban, amelyeket kifejezetten egy-egy szakterülethez hirdettünk meg;
- 500 gazdagító program pár valósult meg helyben, az intézményekben, civil szervezeteknél;
- 110 fő 15-16 éves diák kapott 50-50 órányi egyéni és csoportos személyiség-támogatást Bagdy Emőke szakmai vezetésével;
- mintegy 150 millió forintnyi eszköz- és anyagbeszerzés támogatja a tehetségpontok csoportos és egyéni fejlesztő munkáját 2 900 féle tétel beszerzésével;
- 70 versenyfelkészítő szakkör valósult meg;
- 6 500 szakkönyvet küldtünk szét a kollégáknak;
- 2013-2014-ben 5 500 felnőtt fő vett részt a tehetségsegítéssel kapcsolatos, alapozó vagy módszertani képzéseken;
- másfél év alatt több mint 200 ezer látogatója volt www.tehetség.hu tehetségportálnak, amely diákoknak, szülőknek, pedagógusoknak és más szakembereknek kínál egységes szerkezetű információkat.

A tehetségek segítségét célzó speciális programok a következő években is külön pályázati forrásokat igényelnek, ezért a 2014-20-as európai támogatási periódusban a tehetségfejlesztés kiemelt feladat kell maradjon.

Az eddigi eredményekre, tapasztalatokra támaszkodó, következő években megvalósítható terveket a MATEHETSZ a Talentum Program koncepcióban foglalta össze. A koncepció figyelembe veszi azt az alapelvet (amit az EMMI vezetői is hangsúlyoznak), hogy a tehetségsegítés Magyarországon a kormányzati és civil erőik összefogásával tud a leghatékonyabban megvalósulni. A tehetségfejlesztés, a hátrányos helyzetű fiatalok segítése az Európai Unió által is elismert kiemelt feladat. Jelenleg még a tisztázás szakaszában tartanak azok a kérdések, amelyek a periódusban megvalósuló tehetségsegítő feladatok technikai és pénzügyi kereteit célozzák.

Örvendetes, hogy a tehetségsegítés – a tevékenységek viszonylagos folyamatosságát és egymásra épülését segítve – várhatóan 6-7 éves projekt keretében tudnak megvalósulni: ez jelentős, a tehetségfejlesztés szakmai szem-

pontjából nagyon pozitív körülmény. Fontos törekvés az is, hogy a források egy része a Kárpát-medence teljes területén felhasználható legyen.

Közös ügyünk a tehetségfejlesztés: a társadalmat alkotó egyének boldogsága és a nélkülözhetetlen közösségek szempontjából, valamint a nemzetgazdaság céljait tekintve is.

Felhasznált irodalom

Balogh László (2012/a): Komplex tehetségfejlesztő programok, Didakt Kiadó, Debrecen.

Balogh L. – Bolló Cs. – Dávid I. – Tóth L. – Tóth T., 2014: A pedagógusok, szülők együttműködése és a kollégiumok szerepe a tehetségfejlesztésben, MATEHETSZ, Géniuszt Könyvek 31.

Csermely Péter, 2006. Magyar Géniuszt Program, MATEHETSZ, TÁMOP-pályázat.

Csermely Péter – Bajor Péter (2011): „Tehetséghidak” Program – előzetes tanulmány. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest. www.geniuszportal.hu

Gefferth Éva (2000): A képességeik alatt teljesítő tehetséges tanulók. In Balogh László - Herskovits Mária - Tóth László /szerk./: A tehetségfejlesztés pszichológiája, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 105-120. o.

MATEHETSZ – TNS Hoffmann (2013): Közvélemény-kutatás a MATEHETSZ számára, Kézirat.

Agárdiné Burger Angéla: A debreceni Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács bemutatása

A Gönczy Tehetségpontot 2009-ben a Génius program keretében alapították az iskola pedagógusai. A Tehetségpont hazánkban az elsők között kérte akkreditálását és mérettette meg magát a szakmai zsűri előtt. Az iskola által kidolgozott komplex tehetséggondozó programokat – pl. Ismerd meg az öt elem titkát, Láthatatlan világ, valamint a fejlesztés alatt álló egyéb természet-tudományos tehetséggondozó programokat – az akkreditációs bizottság szakmailag kiemelkedőnek minősítette, a megvalósításhoz szükséges személyi és tárgyi feltételeket megfelelőnek tartotta. A Tehetségpont 2010-ben az elsők között kapta meg az „akkreditált kiváló tehetségpont” minősítést. A TÁMOP-3.4.4/B-08/1. Országos Tehetségsegítő Hálózat kialakítása – Magyar Génius Integrált Tehetségsegítő Program segítségével elindult egy intenzív szervezetfejlesztési munka, melynek keretében tehetséggondozó munkaközösség alakult (a horizontális-vertikális munkaközösségi rendszerben). Egyre több pedagógus vett részt tehetség témájú továbbképzéseken. Új kapcsolatok alakultak az ország különböző pontjain létrejövő tehetségpontokkal. Bővült az iskola hagyományos tevékenységrendszere, rendszerbe szerveződtek a tehetséggondozó munka területei (tehetségazonosítás, tehetségfejlesztés, tehetség-tanácsadás, eredménymérések, tehetségek nyomon követése, hálózati együttműködés).

„A jövőnek tenni hitet” jelmonddal alakult meg 2011-ben a Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanácsa (GTST), melynek tagjait tehetségprogramokban részt vevő országos és helyi szakemberek, a térségben tehetséggondozást végző oktatási-nevelési intézmények delegáltjai, a szülői szervezet, az iskolát segítő alapítvány, a tehetséggondozást támogató önkormányzati, gazdálkodó, és civil szervezetek képviselői alkotják.

A megalakulás oka

A debreceni Gönczy Pál Általános Iskola több évtizedes tehetséggondozó munkájára épülő Gönczy Tehetségpont eredményes, biztonságos működtetésének segítése volt az elsődleges cél, valamint a kb. tizennégyezres lakosságú településrészhez ezer szállal kötődő iskola körül a tehetségbarát társadalom további alakítása, ösztönzése. Minden eredményesen működő tehetségprogram alapja az elkötelezett szakember és a lelkes segítők. Fontos a helyi társadalom és gazdaság meghatározó szereplőinek aktív, kölcsönös előnyökön alapuló együttműködése, a helyi, térségi erőforrások koncentrált mozgósítása. A meglévőkhöz túl kerestük, keressük a lehetséges szakmai, társadalmi, gazdasági partnereinket. Minden olyan partnert megszólítottunk, aki az iskola, a tehetségpont tevékenységében, a hálózati együttműködésben kapcsolódhat munkánkhoz.

Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács összetétele:

- tehetségprogramokban, tehetséggondozó szervezetekben részt vevő országos és helyi szakemberek,
- Debrecenben tehetséggondozást végző oktatási-nevelési intézmények delegáltjai,
- a tehetséggondozást támogató önkormányzati képviselő,
- a tehetséggondozást szívényének tekintő gazdálkodó és civil szervezetek delegáltjai.

A Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács céljai

Tehetségsegítő Tanácsunk több szinten fogalmazta meg célkitűzéseit, valamint a hozzá kapcsolódó feladatait. Mindenekelőtt elfogadja és azonosul a Nemzeti Tehetség Program célrendszerével a működési területén élő tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatása és társadalmi hasznosulásának elősegítése érdekében. További célja az esélyegyenlőség biztosítása, a tehetséges fiatalok közösségeinek segítése, a tehetségsegítők számának növelése.

Operatív célok:

- a tehetséges fiatalok megtalálása, segítése,
- egyéni iskolai fejlesztési programok készítése, megvalósítása,
- hatékony tehetségsegítő programok generálása,
- tehetség-tanácsadás megszervezése,
- tehetségbarát helyi társadalmi környezet kialakítása,
- segítségnyújtás a tehetséges fiataloknak, hogy kerüljenek kapcsolatba a gazdaság helyi szereplőivel,
- a helyi társadalom szereplőinek összefogása, együttműködése a tehetséges fiatalok életpályájának segítésében,
- erőforrás-bővítés.

A Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács további feladatai.

- Összehangolja a szakmai, társadalmi és gazdasági erőforrásokat.
- Széleskörű szakmai partneri kapcsolatokat épít a tehetségsegítésben résztvevők, az állami és civil szféra között, bevonja a gazdasági élet szereplőit.
- Fenntartja és bővíti a hálózatot, amelynek segítségével közvetlen vagy közvetett segítséget nyújt a tehetségfejlesztő programok bővítéshez és fenntartásához, a tehetségesek produktumainak hasznosulásához.
- Az illetékességi területén működő tehetségpontokkal, tehetséggondozó műhelyekkel történő együttműködés, a szakmai programokról történő tájékozódás, a Tehetségnap(ok) szervezésében való részvétel, együttműködés más hasonló szervezetekkel.

- Társadalompolitikai funkcióból adódik az esélyek javítása, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok számára többletlehetőségek biztosítása.
- Gazdasági funkcióból adódó feladat a pályázati aktivitás, a megfelelő mennyiségű és minőségű emberi erőforrás biztosítása.
- Erőforrás-bővítő funkcióból következik, hogy a pályázatokon nyerhető forrásokon túl feltérképezi és mozgósítja a helyi, térségi erőforrásokat, ezeket bevonja a program erőforrásrendszerébe.

Tehetségsegítő tanácsunk speciális feladatai, aktivitásai:

- alkotó intézményi légkör biztosításának segítése, támogatása,
- intézményi innovációk menedzselése,
- együttműködési rendszer kialakítása,
- megerősítés, motiválás.

A Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács a tehetséggondozás hagyományos elemei mellett a komplex tehetséggondozás rendszerének fejlesztésében, kidolgozásában és fenntartásában, a hálózati tanulás rendszerébe való bevitelben is aktívan közreműködik.

Évente legalább egy regionális Tehetségnapot szervez, melyen az aktuális témák országos előadói, a tehetségpont innovatív pedagógusai mellett mindig bemutatkozhatnak a gönczys tehetségek is.

A Tehetségpont programfejlesztéséhez kapcsolódóan műhelykonferenciát szervez a hálózati együttműködések bővítésére.

Segíti a Tehetségpont innovatív tevékenységét a saját fejlesztésű szakmai kiadványok megjelentetésével. A közelmúltban két ilyen jellegű kiadványa is megjelent. A „Gazdálkodás falun” elnevezésű 40 órás komplex tehetséggondozó programhoz munkatankönyvet készített a nevelőtestület. A program célja: ismeretek közvetítése az ökológia, agrotechnika, néprajz, hon- és népismeret, technika, egészségtan köréből. Képességek, készségek fejlesztése, különösen a kritikus gondolkodás, kreatív gondolkodás, problémakeresés és megoldás, kutatás, döntéshozatal, együttérzés, együttműködés körében, attitűdfejlesztés, értékközvetítés. Célcsoportja: 6. osztályos tanulók.

Másik kiadványa az idén tavasszal a Tehetségnapon napvilágot látott „Szereted a matekot?” című, tehetséggondozást segítő kiadvány papíralapon és CD-n is, mellyel segítséget kíván nyújtani a pedagógusoknak azzal, hogy egy olyan játékos gyűjteményt ad a Tehetségpont hálózatban egymás tehetséggondozó munkáját segítőknek, hogy minél kisebb korban, minél több gyerekkel szeretted meg a matematikát.

A Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanácsa segíti a Tehetségpont által szervezett regionális versenyek lebonyolítását, feltételeinek megteremtését, így az Élő Bolygó elnevezésű, nagy hagyományokkal rendelkező környezetvédelmi vetélkedőt is.

A tehetségpontban működő tehetséggondozó programok biztonságos működtetéséhez, a tehetséges tanulók versenyeztetéséhez saját tehetségálapot hozott létre, melyet folyamatosan fejleszt.

Pályázati tevékenységével is teljesíti erőforrás-bővítő funkcióját – eszközöket, működési feltételeket biztosít a tehetséggondozáshoz.

A tehetségpont pedagógusainak szakmai fejlődési lehetőséget biztosít a pályázatok révén szervezett képzésekkel, a szakmai közéletben való részvétel támogatásával.

A Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumának felhívására ajánlásával részt vett a Portrétár létrehozásában, melynek célja annak bemutatása, hogy a tehetségek segítése, megtartása nem csupán szakmai, pedagógiai feladat, hanem a lehető legszélesebb körű társadalmi összefogással történik. A Gönczy Tehetségpontot és Debrecen város fiataljainak tehetséggondozását segítő bemutatott személy gondolatai jó példaként hozzájárulnak ennek a szemléletnek az elterjedéséhez.

Jó gyakorlatainak bemutatásával részt vesz a Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiuma által szervezett Hazai és Határon Túli Tehetségsegítő Tanácsok Fórumán. A helyi tehetségsegítő tanácsok munkacsoportjának vezetésével segíti az országos kollégium munkáját.

A hálózatfejlesztés, hálózati együttműködés bővítésére részt vett más tehetségsegítő tanácsok fórumain, rendezvényein.

Az Országos kollégium felhívására az NTP-TSZH-M-MPA-12 pályázat részeként mentori tervet nyújtott be térségi mentori feladatok ellátására, hogy példa értékű jó gyakorlatok bemutatásával segítse a Nemzeti Tehetség Program megvalósulását az alulreprezentált térségekben. A Kollégium Vezetősége a Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanács által benyújtott mentori tervet a kiemelten támogatott kategóriába sorolta és egyúttal elfogadta a térségi mentori feladatokra jelzett személyeket is.

A mentori program eredményei

Az együttműködés eredményeként megalakult és regisztrált egy tehetségsegítő tanács, és öt helyi tehetségpont. Megkezdtek az intézményen belüli szervezetfejlesztést, képzések összehangolását, a hálózatos tanulásban együttműködő partnerek keresését.

Érezhetően sokat változott a mentorált intézmények pedagógusainak, vezetőinek szemlélete, viszonyulásuk alakulása. Azonosulni tudtak az intézmények nyitottabbá tételével, a szűkebb és tágabb társadalmi-gazdasági környezetüknek megszólításával, programjaikba való bevonásával, hogy érdekeltté tegyék e partnereiket abban, hogy az iskolában felfedezett tehetségeket a térség a későbbiekben tudja is megtartani.

A Nemzeti Tehetség Program megismertetésében és az országos tehetségsegítő hálózat fejlesztésében végzett munkája elismeréseként a Gönczy

Tehetségpont Tehetségsegítő Tanácsa KIEMELT MENTOR címet nyert, melynek átadására az Országos Tehetségnapon került sor 2014. március 22-én.

A Gönczy Tehetségpont Tehetségsegítő Tanácsának fontos szerepe van, és lesz a jövőben is a Gönczy Tehetségpont háttérének biztosításában, kiegyensúlyozott működésében, a megerősítésben és motiválásban, az elvégzett munka, az elért eredmények, a teremtett értékek közzétételében, a jutalmazásban, a hálózati kapcsolatok építésében.

Sárdi Péter: Helyzetkép – a Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács működési körzetének jellemzése

A Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács 2011. április 21-én alakult Kaposváron 18 alapító tag közös akaratából. Az alapító tagok között köznevelési és felsőoktatási intézmények, megyei és városi önkormányzatok, vállalkozások, magánszemélyek szerepelnek. Azóta az alapító és csatlakozó intézmények közül többen regisztrált vagy akkreditált tehetségpontokká váltak, vagy folyamatban van az akkreditációs eljárás.

A Tanács célkitűzései

A Tanács alapvető feladata, hogy a térségben összefogja a tehetségsegítő kezdeményezéseket, a tevékenységek optimális együttműködését, összehangolja a szakmai, társadalmi és gazdasági erőforrásokat. Így tudja szolgálni azt a célt, hogy csökkentse a tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségeit, egyenlő esélyt biztosítson a tehetségpontoknak és tehetségsegítőknél, növelje a tehetségsegítésben szerepet vállalók számát. Célul tűztük ki továbbá, hogy felkutassunk olyan új lehetőségeket, kialakítsunk olyan új munkamódszert, amely eltér ugyan a megszokott tehetségsegítés gyakorlatától, de azt színesebbé, eredményesebbé és vonzóbbá teheti.

A tanács működési szervezeti keretei, összetétele

A Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács tagjainak, vezetőinek, a megyei intézmények pedagógusainak és szakembereinek személye, a szakmai feltételek és a tapasztalatok garantálják, hogy a Tanács megbízható színvonalú tehetségsegítést tud nyújtani a környezetében élő tehetségeknek.

A tehetségpontok hálózatosodását, a tehetségek és segítők támogatását segíti a tanács tagozati rendszere. A tagozati rendszer alapvetően új gondolat volt a tehetségsegítés rendszerén belül. Országosan is egyedülálló a rendszer, melyet számos fórumon bemutathattunk. A tagozati rendszerrel azokat a területeket kívántuk erősíteni, amelyek iskolafokoktól függetlenül működőképesek, illetve a területet nem fedi le a hagyományos versenyeztetési rendszer. Így elsőként zenei tagozatunk alakult (későbbiekben művészeti tagozattá bővült), majd a nyelvi tagozat másodikként és a továbbiakban a sport, a roma, a természettudományos, a műszaki-gazdasági, a speciális nevelés, a felsőoktatási-továbbképzési tagozat. Ma minden tagozat önálló programmal működik, és a terület kiváló szakembereinek közreműködésével igyekszünk a hiányterületekhez támogatást nyújtani, ami szakmai és esetenként anyagi támogatást is jelent.

A hálózat külön pillérét jelenti Somogy megye gazdasági szereplőinek támogatása. Kaposvár valamennyi jelentős cége hajlandó áldozni a városi és

megyei tehetségsegítés ügyére. Az együttműködő gazdasági szereplőkkel együttműködési szerződést kötöttünk, részt vesznek rendezvényeinken, örömmel felvállalják a tehetségtámogatás nemes szerepét, s érzékenyülnek a téma iránt. Fontos feladatunk, hogy Kaposvár városon kívüli támogatókat is nyerjünk meg ügyünknek. Ezt célozta a Somogyszobon szervezett Öko-Nap rendezvénye, melyet egy jelentős magánerdészeti támogatott csatlakozva szerveztünk.

Külön figyelemre méltó, hogy a gazdasági szereplők igénye alapján hoztuk létre a műszaki-gazdasági tagozatot. Ezen a tagozaton belül tudtunk olyan fontos kérdésekkel is foglalkozni, mint a szakképzés helyzete, a képzés tapasztalatai, a gazdasági szereplők igényei e vonatkozásban.

Fontosnak tartjuk az önkormányzatok és a tankerületek oktatási szakembereinek bevonását a Tanács munkájába. Alapító tagjaink között szerepel Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata és polgármestere, valamint Somogy megye közgyűlésének elnöke is. Szerencsésnek tekinthetjük, hogy részükről pozitív hozzáállás és személyes segítség is tapasztalható. A köznevelés megújulásának keretében létrejött Klebelsberg Intézményfenntartó Központ esetében is építünk kapcsolatrendszerükre, támogatásukat és együttműködésüket élvezzük kiemelt programjaink esetében, segítik ezek előkészítését és beharangozását. Mindezeket együttműködési szerződéssel is megerősítettük, amiben úttörő szerepre vállalkoztunk. Fontos feladatot látnak el a roma kisebbség kérdésében is. Tagjai vagyunk a Kaposvári Egyetem által létrehozott és működtetett Roma Stratégiai Tanácsnak.

Tehetségsegítés, hálózatfejlesztés és mentorálás

Megyénkben, városunkban folyamatosan növekszik a tehetségpontok száma. Egyre több és több intézmény érzi fontosnak, hogy a hozzájuk beiskolázott tanulók a kötelező tananyagon túl is segítséget kapjanak tehetségük megneveléséhez. Jól tudjuk, a tehetség nem tör a felszínre magától; alapos, szakszerű munkával, magas fokú szaktudással, sok esetben speciális módszerekkel kell előhozni a tanulóból. A tehetségpontok munkáját pályázatok alkalmával is igyekeztünk támogatni, pl. pályázatíró és együttműködést segítő szakmai délutánokat szerveztünk, ahova szép számmal érkeztek az érintettek, és finomították saját és egymás pályázatának tartalmát, hogy lehetőség szerint ne maradjanak fehér foltok, illetve átfedések.

Hagyományos programjaink és kiadványaink:

- Kaposvári Tehetségnaptár (mely tartalmazza a tanév jelentős eseményeit iskolai bontásban),
- megyei tehetségnap (gála, kiállítás) és a kapcsolódó selejtezők az országos tehetségnap alkalmából,
- Mester és Tanítványa (közös bemutatkozás a mentor és mentorált részéről),

- tagozati rendezvények, konferenciák,
- szakmai workshopok (pályázatok, tehetség-tanácsadás, konzultáció),
- a tehetségsegítő tanács részvétele és bemutatása konferenciákon és tanácskozásokon.

A Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumának elnökségében Tanácsunk két tagja is munkacsoportok vezetője: a Megyei - Térségi Tehetségsegítő Tanácsok munkacsoportjának vezetője Sárdi Péter, a Kaposvár-Somogy Megyei TST elnöke, a Felsőoktatási Tehetségsegítő Tanácsok munkacsoportjának vezetője alelnökünk, dr. Kovács Zoltán, a Kaposvári Egyetem oktatási rektor helyettese.

Tanácsunk kiemelt mentortanácsként részt vett A tehetségsegítő szolgáltatások térségi hálózatainak támogatása (NTP-TSZH-M-MPA-12) című pályázaton, amelynek fő feladata a tehetségsegítő hálózatban még „fehér foltok” fokozatos megszüntetése érdekében a Térségi Mentori Hálózat kiépítése. A mentori programba 79 szakembert, 42 partnert sikerült bevonni. A munka eredményeként öt új tehetségpont és egy tehetségsegítő tanács alakult (Savaria II. János Pál Szakkollégiumi Tehetségpont, Savaria Művészeti, Nevelés- és Sporttudományi Tehetségpont, Savaria Természettudományi Tehetségpont, Savaria Németh László Tehetségpont, Tinódi Alapítvány Tehetségpont, Berzsenyi Dániel Tehetségsegítő Tanács).

Erőforrás-bővítés

Tapasztalataink szerint alapvető fontosságú az erőforrások bővítése. A tehetséggondozás programjai, a tanács működése forrásokat igényel. Ez a pályázati rendszer keretén belül központi forrásokból kiegészíthető, de csak abból nem működtethető. Ezért kerestük meg a kaposvári vállalkozásokat kérve támogatásukat. Természetesen tudjuk, hogy a vállalkozásokhoz nagyszámú hasonló megkeresés érkezik. Ezért mi soha nem pénzt kérünk a vállalkozásoktól. Számtalan egyéb formája van, ha valaki a tehetségsegítésben aktív szerepet vállalna. Támogathatja a rendezvények megszervezését tárgyi eszközökkel, szállítással. Ajánlhat fel díjakat a tehetséges fiatal számára. Átvállalhatja az előadók díjazását vagy éppen a terem bérletét.

Ez évben ennél is tovább léptünk. Egyik elismert kaposvári vállalkozás felajánlotta, hogy szakmáján belül – reklámgrafika, arculattervezés, nyomda-technika – egy fiatal számára egy évig tanulmányait segíti, támogatja és költségeit fedezi. Amennyiben a fiatal az egy év leteltével ezt a pályát választja, munkalehetőséget biztosít részére.

Amennyiben ez a tehetségsegítési forma beválik és a kísérlet működőképes modellé válik, más szakmák és támogatók esetében is sor kerülhet hasonló lépésre. Érezhető, hogy a vállalkozások is igénylik a konkrét tehetségsegítést, melynek érdekében szívesen áldoznak is anyagi lehetőségeiken belül.

Ezt a forrásbővítési folyamatot a továbbiakban is szándékozunk fenntartani. De ügyelni kell arra is, hogy a tehetséges fiatalok kapjanak szakmai választékot. Építve a tagozati rendszerünkre, igyekezzünk eltérő szakmák képviselőit megszólítani. Ennek érdekében kötöttünk együttműködési megállapodást a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamarával és előkészületben van hasonló megállapodás a Somogyi Agrárkamarával.

Fontos alapvetés a tehetségsegítés társadalmasítása. Úgy véljük, ha megfelelően működik az erőforrás támogatási funkció, ha az eddigiek szerint magunk mellett tudhatjuk a megye és a város, valamint az intézményfenntartó és -irányító szervezet támogatását, a társadalmasítás ügyében is jelentős lépéseket tettünk.

A Tanács jelen és távlati szerepe a térség tehetségsegítő munkájának koordinálásában, fejlesztésében

A tehetségsegítés hálózatának kialakítása, a feladatok elfogadtatása és nem utolsósorban a megfelelő, elhivatott személyek megtalálása csak többéves kitartó és példamutató munkával lehetséges. A magot elültettük, mondhatni ma már a cserje is látszik. Kaposvár városban a tehetségsegítés már ismert és egyre inkább elismert rendszer szerint működik. A Tanács korszerű szerveztének kialakítása, a tagozatokban dolgozó pedagógusok, az egyéb civil kapcsolataink nagyszámú információt hordoznak. Viszonylag gyakran megjelennek rendezvényeink a helyi médiában. Az elnök és alelnök többször beszélhetett a tehetségsegítésről a helyi televízió adásaiban, melynek adáskörzete egészen a Balaton-partig terjed. Elmondható, hogy széles körű és intenzív az a munka, ahol a tehetségsegítés rendszerét, fontosságát szeretnénk a közvéleménnyel megismertetni. E célból hoztuk létre Hírlevelünket, amely ma már havonta jelenik meg, és több száz címre eljut. Örömmel tapasztaltuk, hogy keresnek bennünket, és kérik, hogy küldjük el Hírlevelünket. Látható, hogy bár nagyon sok munka van még e téren hátra, az elképzelt út helyes, és eredményre vezethet.

Nem lehetünk elégedettek azonban a tehetségpontok és a tehetségsegítő tanácsok számával, ha a megye egészét nézzük. Ezért napirendre tűztük, miként lehet a megyeszékhelyen kívül is elindítani a hasonló tevékenységet. Nagyatád városban már több tehetségpont alakult, és a helyi vállalkozások is szívesen vennének részt a kaposvári modell szerinti tehetségsegítésben. Láthatóan az ottani pedagógusok is fontosnak tartják, hogy minél több tehetségpont alakuljon, és azok szoros együttműködése mellett alakuljon ki a tehetségháló.

A kaposvári tehetségsegítő rendezvények során tapasztaltuk, hogy a megye egyéb térségeiből – Barcs, Marcali, Tab – is jöttek tehetséges fiatalok és mentoraik. Vagyis fogékonyak, és várják az ottani lehetőségeket is. A példa előttük van, látható, hogy lehet működtetni azt a rendszert, ahol minden a

fiatalok tehetségsegítéséről, támogatásáról szól. A folyamat elindult, az már csak idő és energia kérdése, hogy milyen ütemben tudnak megalakulni a tehetségpontok, milyen sűrű lesz a háló. Ebben a Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács minden segítséget meg tud adni és kész is tenni érte.

Amennyiben hosszabb időtávban több helyi vagy tematikus tanács alakul és alkotnak hálót, annak kérdése merül fel, hogy azok munkájának koordinálására milyen megoldás lehetséges. Egyik lehet a tehetségeközpontok és az őket körülvevő tanácsok kialakítása, amelyek a nagyszámú tehetségpont szakmai, működési koordinációját lesznek hivatottak segíteni. Ez a lehetséges végleges modell, ami csak a távlati elképzelések között szerepelhet. Napi, vagy másképpen fogalmazva operatív feladat a megye fehér foltjaiban minél több tehetségpont alakítása és működésének megerősítése.

Dr. Pintérné Grundmann Frida: A Nagykanizsa és Térsége Tehetségsegítő Tanács

A Nagykanizsa és Térsége Tehetségsegítő Tanács 2011. december 7-én alakult meg, a Zalai Matematikai Tehetségekért Alapítvány akkreditált kiváló tehetségpont kezdeményezésére. A Tanács földrajzilag a „Nagykanizsa – Letenye – Csurgó – Zalakaros – Keszthely ötszög” (PENTA) térséget foglalja magában, és a térségben működő oktatási, önkormányzati és az üzleti szektor képviselőiből áll.

A Tanácsnak jelenleg 42 tagja van, 23 oktatási intézmény, egy könyvtár, és több, oktatási intézményekkel közös közművelődési és közgyűjteményi intézmény, 3 civil szervezet, 3 önkormányzat, egy kistérség, öt vállalkozás és négy magánszemély. A kialakult hálózatban a térség aprófalvas szerkezetéből adódóan sok a többcélú, összevont intézmény. A tagok több mint fele társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott, hátrányos helyzetű térségben tevékenykedik.

A Tanács élén a kilenctagú elnökség áll, melynek megbízatása 3 évre szól. A Tanács munkáját az elnök koordinálja, az operatív feladatokat pedig az elnök irányításával a titkár végzi. A szervezeti és infrastrukturális hátteret a működéshez a Zalai Matematikai Tehetségekért Alapítvány (ZALAMAT) biztosítja. A Tanács vállalta a tehetségsegítő stratégia megalkotását, óvodás kortól a felnőttkorig, a működési területén feltalálható tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatását, az esélyegyenlőség biztosítását, a területi egyenlőtlenség csökkentését és a tehetségsegítők számának növelését és hatékony térségi tehetségsegítő programok generálását, a térség tehetségpontjainak koordinálását és a tehetségbarát társadalmi környezet kialakítását.

Stratégiai célja: A Tanács a Nemzeti Tehetségprogramban foglaltak szellemében felkarolja a tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatását, annak társadalmi hasznosulását elősegítő tevékenységeket. Tehetségsegítő stratégia megalkotásával segíti a működési területén feltalálható tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatását, az esélyegyenlőség biztosítását, a területi egyenlőtlenség csökkentését és a tehetségsegítők számának növelését.

Operatív célja: a tehetséges fiatalok megtalálása (azonosítása), tehetségsegítés a korai gyermekkortól (óvoda), egyéni (általános iskolai, középiskolai, felsőoktatási, felnőtt) képzési programok szervezése, hatékony térségi tehetségsegítő programok generálása, tehetségbarát társadalmi környezet kialakítása, erőforrás bővítés.

A Nagykanizsa és Térsége Tehetségsegítő Tanács feladatai

- Koordinálja és támogatja az illetékességi területén folyó tehetségsegítő tevékenységeket.

- Elősegíti a tehetségsegítők közötti információáramlást, lehetőséget teremt arra, hogy tagjai a róluk szóló információkat egymás weboldalaiban, kiadványokban, helyi fórumokon és a médiában közre adják.
- Vállalja a tehetségsegítő, tehetségfejlesztő tevékenységek széles körben való megismertetését.
- Szakmai tanácsokkal támogatja újabb tehetségpontok létrehozását, akkreditálását, azok bekapcsolódását a Tanács munkájába.
- Tevékenységével felderíti a hátrányos helyzetű fiatalokat, akik számára olyan lehetőségek biztosításához járul hozzá, amelyek segítik őket a bennük rejlő értékek feltárásában és kibontakoztatásában.
- Közreműködik a tehetségfejlesztésbe bevonható újabb források feltárásában, elosztásának koordinálásában. Segíti és koordinálja a pályázatokon való sikeres részvételt.
- Elősegíti a Tanács tagjai közötti együttműködések kialakítását, jó gyakorlatok megismertetését és elterjesztését (információcsere, közös programok, találkozók szervezésének, tehetségsegítő pályázatokon együttműködések, konzorciumok kialakításának támogatásával).
- Elősegíti tagszervezetei rendezvényeinek, programjainak összehangolását, a tagszervezetek együttműködését (információk közvetítésével, szakmai fórumok szervezésével).
- Kapcsolatot tart más (nemzetközi, országos, regionális, térségi, helyi, szakmai) tehetségsegítő Tanácsokkal.
- Segíti a tehetséggondozás folyamatosságának megvalósulását a korai gyermekkortól a felnőtt korig (különböző korosztályokkal foglalkozó tehetségsegítő szervezetek közötti kapcsolatok kialakításának támogatásával).
- Támogatja a partnerek szakmai fejlődését (például továbbképzések, tanácskozások, kiállítások szervezése és támogatása).
- Segíti a partnerek számának növelését, részt vesz a tehetségsegítésben, további partnerek, támogatók felkutatásában (tehetséggondozó műhelyek, tehetséggondozó szakemberek, oktatási intézmények, civil szervezetek, pedagógiai intézetek, múzeumok, nemzeti park, gazdálkodó szervezetek, önkormányzatok, társulások, magánszemélyek, szülők, tehetséges fiatalok, tudósok, művészek, sportolók, stb.).
- Kiemelt figyelmet fordít a térségből származó vagy itt élő tehetségek felkutatására, bevonására a tehetségsegítő munkába.
- Szakmai tanácsokkal támogatja újabb tehetségpontok létrehozását, azok bekapcsolódását a Tanács munkájába.

A Tanács feladatai legmagasabb szintű ellátása érdekében eredetileg négy munkacsoportot hozott létre, amelyek munkáját a Tanács által megválasztott szakmai koordinátor irányítja.

A munkacsoportok:

- óvodai tehetségfejlesztő munkacsoport,
- általános iskolai tehetségfejlesztő munkacsoport,
- középiskolai tehetségfejlesztő munkacsoport,
- felsőoktatási és felnőtt tehetségfejlesztő munkacsoport.

A Tanács 2014-ben a fiatalok hatékonyabb bevonásának szándékával egy újabb munkacsoportot hozott létre ifjúsági munkacsoport néven. A munkacsoportok módszertani központként koordinálják a hálózaton belül a tehetségfejlesztési kezdeményezéseket, a programokat. Feladatuk a megvalósuló különböző szintű, tartalmú tehetséggondozó tevékenység megismerése, támogatása, tájékoztatás nyújtása az ott folyó programokról. A munkacsoportok tehetségsegítő szakemberek, valamint tehetségfejlesztési szakértő segítségével, továbbképzések szervezésével támogatják a hálózat tehetségfejlesztő programjainak a kidolgozását.

A tanács szakmai munkáját a következő tehetségterületeken végzi:

- logikai-matematikai,
- nyelvészeti,
- térbeli-vizuális,
- zenei,
- intraperszonális.

A Tanács a munkacsoportok által kidolgozott szakmai elképzelések megvalósítására szakmai műhelyeket hozott létre, amelyek munkáját a Tanács által megválasztott szakmai koordinátor irányítja.

A Tanács eddigi legfontosabb tevékenységei

A matematikai műhely minden év szeptemberében „Tehetséges vagyok?” címmel tehetségkutató napot szervez a hatókörének területén tanuló közel 300 általános iskolai diáknak az ötödik-nyolcadik évfolyamokon. A tanulóknak szervezett programmal párhuzamosan a pedagógusoknak és szülőknek a Matematikai műhely vezetője tájékoztatót tart a matematikai (logikai) tehetséggondozás időszerű kérdéseiről.

A tevékenységek között kiemelkedő fontosságúak az évek óta folyamatosan, kéthetente 2 órában 6 általános iskolai csoportban (3-7. évfolyam) folyó logikai-matematikai csúcscsoport, amihez a szakmai háttérrel a Tanács és a ZALAMAT biztosítja. A hatókörben működő települések nem kis áldozat árán vállalták a területükön tanuló tehetségpalánták utaztatását.

Minden év júniusában Fonyódon kerül megrendezésre a nyári matematikai szaktábor, amely egy komplex tehetséggondozó program alapján folyik, ahol a gazdagító programokban az intraperszonális terület is kiemelt szerepet kap. Ezen programok megszervezéséhez a szakmai háttérrel a Tanács keretein belül működő Tehetség Tanácsadó Műhely biztosítja.

A Tanács megalakulása után elkészítette a rövidtávú intézkedési tervét, amelyben célul tűzte ki a tehetségterületek és korcsoportok kiterjesztését. Az ott meghatározottaknak megfelelően célul tűzte ki az óvodai tehetségfejlesztő munkacsoport, a kreatív műhely és az informatikai műhely létrehozását. Ennek előkészítése érdekében 2012 novemberében a nagykanizsai óvodai munkaközösséggel közös szervezésben egy szakmai nap keretében a korai tehetséggondozásról szóló konferenciát hívtunk össze, amivel párhuzamosan óvodásoknak és szüleiknek „Márton napi vigasságok” címen egy hagyományápoló, játékos délutánt rendezésében működött közre a Tanács.

2012 márciusában a térségi hatókörén is túlnyúló program szervezését vállalta a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek helyesírási versenyének lebonyolításával. Itt a díjazást a Tanács gazdasági szereplői vállalták. A rendezvénnel párhuzamosan a pedagógusoknak és a szülőknek a „Milyen a jó iskola” című könyvet mutatta be dr. Tóth Tiborné, a könyv szerzője.

2012 októberében közel 60 fő részvételével „Felkészítés az általános és középiskolai tehetséggondozásra” címen egy háromnapos országos konferencia zajlott. Itt az általános tehetséggondozáshoz kötődő előadásokon túl két szekcióban a matematikai tehetséggondozáshoz kaptak szakmai elméleti és módszertani segítséget a résztvevők.

A Tanács zavartalan működéséhez a források nem mindig állnak rendelkezésre, hisz zömmel pályázati forrásokból tudja a működést és a programokat finanszírozni. A Tanács megalakulása óta folyamatosan pályázik. A Tehetségsegítő Tanácsok működésének támogatása című pályázaton (NTP-TTM-12-P) 1 000 000 Ft-ot nyert a Tanács. Ezen projekt keretében tehetséggondozásban tapasztalt szakértők bevonásával elkészült egy részletes helyzet-elemzésen alapuló tanulmány és intézkedési terv. Az elkészült stratégiai dokumentumban rögzítetteknek megfelelően „Párbeszéd a tehetségekről” címen „tehetséggondozó akadémiát” szerveztünk. Ennek keretén belül összesen 10 tájékoztató fórumot, műhelybeszélgetést, kerekasztal-beszélgetést, szakmai felkészítést tartottunk, 80 szakember, 5 új partner, közel 100 tehetséges fiatal és 30 szülő bevonásával.

Minden évben megrendeztük a térségi tehetségnapot. Az első évben a zene és matematika jegyében, a második évben a tánc jegyében. A 2014-ben a TÁMOP- 3.4.5.-12-201-0001 „Tehetséghidak Program” kiemelt projekt keretében nyert 800 000 Ft részben finanszírozta a programsorozatot. A pályázati támogatáson túl nagyon sok támogató segítette a megvalósítást, elsősorban önkéntes munkával és tárgyi támogatással (pl. utaztatás, gyermekek megvendégelése). A zene napja című programban a Letenyei Tankerület összes iskolája részt vett. A térségben kiemelt feladat a tehetséggondozás népszerűsítése, fontosságának tudatosítása, mivel magas a hátrányos helyzetű fiatalok aránya. A programban a letenyei iskola zene, tánc, drámajáték és képzőművészeti műhelyeiben folyó tehetséggondozás módszerének gyakorlati jellegű, tehetséges diákok részvételével történő bemutatására került sor.

2014. március 25-én a Nemzeti Tehetségnapon a Kanizsa Centrumban flashmobra került sor. Kiemelt célunk volt, hogy a tehetséggondozás fontosságára, a nagykanizsai térségben folyó tehetséggondozás sokszínűségére hívjuk fel a figyelmet, és hogy a fiatal tehetségeknek bemutatkozási lehetőséget biztosítsunk. A programban a soundbeam zenevarázsló csodaherkentyű bemutatása történt meg zenészek és táncosok közreműködésével, majd az eszéköt a nézők is kipróbálhatták. Folytatódott a bemutató egy mini koncerttel a Libri könyvesboltban, ahol hegedűsök és csellisták mutatkoztak be. Ezt követően három zongorán 7 tehetséges zongora szakos növendék és tanáruk adtak mini koncertet. A nagykanizsai eseményekkel párhuzamosan Murakeresztúron a horvát néptáncosok és a tamburazenekar adott rögtönzött koncertet a település több pontján és a nemzetközi vonatokat is fogadó vasútállomáson.

A Térségi Tehetségnap – A tánc napja című rendezvényen Nagykanizsa, Murakeresztúr, Zalakaros és Zalaszentbalázs fiatal tehetségei léptek színpadra, ahol népi táncokat, valamint klasszikus és modern balettet mutattak be. Külön kiemelendő, hogy itt a horvát népdalkör és táncsoport is fellépett fiatal felnőttek szereplésével. Nagy siker volt, hogy a népi táncokat a népzenei Bojtár Együttes kísérte. A táncprodukciókban közel 250 általános és középiskolás diák lépett fel. A „Ficánkoló” című programon közel 130 gyermek vett részt. A programban mesék zenés feldolgozása, mozgásos, dramatikus játékok és népi játékok szerepeltek.

Nagy siker volt a „Barangolás Zeneországban” eseménysorozat közel 200 a térségben élő fiatal részvételével. Itt elsősorban a zenei tehetséggondozás jelenlegi rendszerét és annak eredményességét mutattuk be.

A Kreatív műhely „cukrászati arisztika” bemutatóján a szakképzésben résztvevő fiatalok megnyerése volt a cél.

A tehetség hónap programsorozaton belül indítottuk el a „Partneri Klubot”, aminek eredményeként a Tanácson belül megalakult az Ifjúsági Műhely, amely a DÖK-kel kötött megállapodás értelmében szervezi saját kezdeményezésű programjait, továbbá a műhely delegáltja tanácskozási joggal részt vesz az elnökségi üléseken.

A TÁMOP-3.4.5-12-2012-0001 „Tehetséghidak Program” kiemelt projekt keretében tanórán kívüli tehetségsegítő programok megvalósítására – a Szülő-diák-pedagógus együttműködésének fejlesztése érdekében című projekten belül – a „Sikerese szülői életpályákat bemutató foglalkozások” és „A tehetséges fiatal segítők műhelybeszélgetések szülőknek és pedagógusoknak szakértők bevonásával” elemeket szervezte a Tanács.

A „Tehetséghidak Program” keretében kiírt „Gazdagító programpárok” pályázatban a 7. évfolyam matematikai csúczzakkörére nyertünk támogatást. Ez a program azt igazolta, hogy a komplex tehetséggondozás az intenzív szakaszok bevonásával válik nagyon hatékonnyá.

A „Tehetséghidak Program” keretében kiírt „Gazdagító programpárok II. Élménytől élményig” pályázatban a szülő-diák-pedagógus együttműködését is célzó, bővített változatának megszervezésére és megvalósítására vállalkoztunk a művészeti területen. Hihetetlen sikere volt a szülők és fiatalok együttes munkálkodásának.

A Tanács számára a legnagyobb kihívás A tehetségsegítő szolgáltatások térségi hálózatainak támogatása (NTP-TSZH-M-MPA-12) meghívásos pályázat megvalósítása volt.

A Tanács felismerve, hogy a mentorált térség aprófalvas településszerkezetéből adódóan az alacsony létszámmal működő intézményekben eredményes tehetséggondozás csak szoros együttműködéssel, hálózatban folyhat, célul tűzte ki a Nagykanizsa és Térsége Tehetségsegítő Tanácsa által kiépített hálózat kibővítését, a tehetséggondozás minőségének javítását, kiemelt figyelmet szentelve a kevésbé lefedett térségeknek. A programban Zala megye és Somogy megye azon járásaira helyezte a hangsúlyt, ahol kevés tehetségpont működik, vagy egyáltalán nincs tehetségpont. Így kiemelten kezelte a Lenti és Csurgói járást, illetve a Keszthelyi járásban a kisebb településeket. A három járásból a Lenti és a Csurgói a hátrányos helyzete miatt kapott megkülönböztetett figyelmet. A mentorálás eredményeként a mentorált térségben 14 új tehetségpont regisztrált, és megalakult a Horvát Nemzetiségi Tehetségsegítő Tanács.

A Tanács a tehetséggondozó tevékenységét csak a sokszereplős partnerszervezeti hálózatra építve tudja csak elvégezni. Legfontosabb partnerek a térségben működő hálózat tehetségpontjai, óvodái, iskolái és közművelődési és közgyűjteményi intézményei. Jelenleg 30-35 intézménnyel van rendszeres kapcsolata a Tanácsnak. Kiemelkedő partnerünk a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusza, a Kanizsa Felsőoktatásáért Alapítvány, akik a programok lebonyolításához szükséges infrastruktúrát és esetenként a szakmai előadókat biztosítják. Fontos partner a Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kara, ahol a matematikában kiemelkedő tehetségek továbbgondozása folyik a kar által működtetett Erdős Iskola keretein belül. Ki kell emelni a térségben működő kistérségi társulásokat és a Tanácsban szerepet vállaló önkormányzatokat: Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, Zalakaros Város Önkormányzata és Csurgó Város Önkormányzata. Szólni kell a gazdasági szférát képviselő partnerekről is, akik anyagi támogatásokkal segítették a 2012-es év „túlélését”. Külön ki kell emelni a Szabadics Zrt.-t, amelynek vezetője – egyben a Tanács elnöke – a kapcsolati híd a gazdasági szférához, illetve a rendezvényeink egyik fő szponzora.

A Tanács magas szintű tevékenységét igazolja a két Bonis Bona díjas szakember és a „Kiemelt Mentor Tehetségsegítő Tanács” cím elnyerése.

Pető József: A Pécs-Baranyai Tehetségsegítő Tanács

Helyzetkép

A Dél-Dunántúl régióban a tehetséggondozás mai kereteinek létrehozása 2008-ban kezdődött Csermely Péter professzor ösztönzésére. Ekkor alakult a régió első két tehetségpontja a bonyhádi gimnáziumban és a pécsi Apáczai Nevelési Központban, az ANK-ban.

A Tehetségsegítő Tanácsot 2009. május 19-én, a régióban elsőként, alakította meg Pécs város öt tehetségpontja, az Apáczai Nevelési és Általános Művelődési Központ (ANK), a Baranyai Pedagógiai Szakszolgálatok és Szakmai Szolgáltatások Központja, a Baranya-Sakk Utánpótlás-nevelő és Versenyszervező Egyesület, a Csányi Alapítvány – Pécsi Közösségi Ház és a Pécsi Művészeti Gimnázium és Szakközépiskola

A Tanács hatóköre alapvetően Baranya megye, de a hálózátépítő és mentoráló tevékenységének színtere a Dél-Dunántúl régió.

Aprófalvas térségünk munkánk szervezése szempontjából speciális helyzetet jelent. Baranya 301 településének 70%-ában laknak 500 főnél kevesebben, és csak minden negyedik település lakossága éri el az ezer főt. Az aprófalvas településszerkezetet leképezi az iskolarendszer is, egy ezerfős lakosságú faluban általában csak óvoda található, esetleg alsó tagozat. Az aprófalvas szerkezetből adódóan az ún. „körzeti” iskolák tanulólétszáma is alacsony, gyakran 200 tanuló alatti a nyolc évfolyamon együttesen.

A tehetséggondozás az iskolával rendelkező településekre koncentrálódik. Azok a járások (tankerületek) ahol a járásközpont is jóval 10 000 fő alatti település, a tehetséghálóban is fehér foltok

Míg a nagyobb településeken való „terepmunkának” már viszonylag jól kidolgozott módszerei vannak, addig új csatornákat, partnereket, új hálózatot kell kiépíteni a pár száz fős településen élő tehetségek eléréséhez, motiválásához.

Sajátos kereteket ad munkánkhoz az is, hogy a megyében jelentős hagyományokkal bír a szakképzés, mely olyan szakmákban is képez (kézművességhez, informatikához kötődő képzések), melyekben a tehetségek segítése jelentős jövőbeli sikerrel kecsegtethet.

A Tehetségsegítő Tanács célkitűzései

A Tanács stratégiai célja olyan tehetségsegítő hálózat létrehozásában való aktív részvétel Baranya megyében, ahol a tehetséggondozáshoz való hozzáférés esélye biztosítható minden településen.

A célok elérése érdekében jelenleg az alábbi területeken próbálunk előrehaladást elérni.

1. A térségben a tehetséggondozás hálózatának további szélesítése:

- a hátrányos helyzetű településeken új tehetségpontok létrehozásának motiválása, a regisztrálás segítése;
 - a térség már regisztrált tehetségpontjának szakmai, szakértői segítség nyújtása ahhoz, hogy akkreditálásukat elindíthassák, és sikeres eredménnyel zárják;
 - új tehetségtanácsok létrehozásának inspirálása, segítség a regisztrálásban;
 - az állami, önkormányzati intézmények és a civil szervezetek tehetségfejlesztő tevékenységének összehangolásában való aktív részvétel.
2. Olyan rendezvények szervezése, amelyek önmagukban is szolgálják a tehetségek felismerését és továbblépésük segítését, de eközben erősítik a hálózatos együttműködésünket is:
 - térségi tehetségnap szervezése, tehetségpontok által szervezett tehetségnapok lebonyolításának segítése;
 - a szakmában tehetségesek számára bemutatkozási lehetőség biztosítása, tehetségvásár szervezése.
 3. Térségi és országos versenyek szervezése, vagy szervezésében való részvétel.
 4. Intenzív napi kapcsolat biztosítása az országos hatókörű tehetséggondozó szervezetekkel, különösen a Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumával ezáltal az információk és a jó gyakorlatok közvetítése a térség tehetséggondozó szervezetei felé.
 5. Pályázatok figyelése, írása, figyelemfelhívás, szakmai segítségnyújtás a térség tehetségpontjainak.

A Tehetségsegítő Tanács szervezeti keretei

A kezdetben csak Tehetségpontokból álló Tanács a Magyar Géniusz Program közben megjelent feltételeihez igazodva 2010. október 7-én újjáalakult, majd 2011. márciusában 17 főre bővült.

A bővítés során civil szervezetek és a gazdasági élet szervezésében innovatív kamarák képviselői kapcsolódtak be munkánkba. A tagok között tíz köznevelési intézmény mellett öt civil szervezet (Baranya-Sakk Utánpótlásnevelő és Versenyszervező Egyesület Tehetségpont, BioRitmus Életmód és Mozgásművészeti Tehetségpont, a Csányi Alapítvány Pécsi Községi Ház Tehetségpont, Minerva Könyvtár Egyesület és a Pécsi Tanoda Alapítvány), valamint a Baranya Megyei Mérnöki Kamara és a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara van. A Tanács bázisa a Tehetségpontként is működő Apáczai Nevelési Központ.

Eddigi tevékenységünket elsősorban a hálózatos együttműködés kereteinek kialakítása, a tehetségfejlesztésben potenciálisan résztvevő partnerek felkutatása és a velük való együttműködés kialakítása jelentette. Mára e tevékenység eredményeképpen feltérképeztük a lehetséges együttműködők körét,

a többszöri megbeszélések, egyeztetések, közös programok eredményeképpen felmértük az együttműködés erősségeit, lehetőségeit, illetve elkészítettük a fejlesztendő területekre vonatkozó javaslatainkat.

Tehetségsegítő tanácsunk sokirányú tevékenysége messzemenően épít a megye tehetséggondozó hagyományaira (ezt a tagok színes sora is fémjelzi). Sajátosságunk, hogy kiemelt szerepet tulajdonítunk a szakmában tehetséges tanulók fejlesztésének is. Ez szintén megfelel a megye „hagyományainak”, hisz sajnos meglehetősen hátul vagyunk a sorban a foglalkoztatottság, az új munkalehetőségek, a munkaerő-piaci ellátottság tárgyában. Tehetségsegítő tanácsunknak aktív tagjai ezért a szakképzéssel foglalkozó szervezetek, úgy, mint a Pannon Szakképzés Szervezési Társulás, a Pécs Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, és képviselteti magát Pécsi Akadémiai Bizottság Szakképzési Albizottsága, valamint a műszaki szakképzésben érintett felsőoktatási intézmény, a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki-Informatika Kara is. E tevékenységünkkel azt kívánjuk elérni, hogy e sajátos terület is kellő hangsúlyt kapjon a tehetséggondozás terén.

Rendkívül fontosnak tartjuk a tehetségigéreték környezetének megismerését. Ehhez a tehetségpontokban, tehetségműhelyekben, iskolákban, óvodákban dolgozó kollégáink mellett pszichológus és tehetségpedagógus segítségét is igénybe tudjuk venni.

A szárnyait bontogató tehetségeket az iskolákból, műhelyekből nem kiragadni akarjuk, hanem fejlődésükhöz a szükséges szakmai háttérrel biztosítani.

Alapító tagja vagyunk a Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumának, amely szervezet választott vezetője Tehetségsegítő Tanácsunk elnöke.

Tehetségsegítő Tanács eddigi tevékenységének legfőbb területei

1. Szervezet-hálózatfejlesztés

Fontos feladatunk a tehetségpontok regisztrációja és a regisztráció előkészítése során „fehér foltként” kezelt területeken a tehetségponttá válás segítése.

- 2013 novembere és 2014 májusa között a megyében 10 új tehetségpont regisztrálta magát, közülük 3 új településen. Így már 38 tehetségpontban dolgoznak a tehetségsegítők Baranya megyében.
- Ez idő alatt három új Tolna megyei tehetségpont létrehozásában (kettő Bába községben és Várdombon egy) is szerepet vállalt a Pécs-Baranyai Tehetségsegítő Tanács.
- A tehetséghálózat fejlesztése során nagy lépésnek tekintjük, hogy a Tanács együttműködési keret-megállapodást írt alá a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (mint az ország legnagyobb oktatási intézménye) Pécs Megyei Központi Tankerületével a tehetségsegítő hálózat céljainak minél szélesebb körű megismertetésére, a Központ isko-

lának tehetségponttá válásának elősegítésére és az erőforrások hatékonyabb elosztására.

Tevékenységünk nem kevésbé fontos célja újabb Tehetségsegítő Tanácsok megalakulásának inspirálása.

- Tanácsunk ösztönzésére, a Génius Program szakembereinek szakmai segítségével kilenc Tehetségtanács működik a régióban (2 Baranyában, 2 Somogyban, 5 Tolna megyében).
- A tehetségtanácsok többsége egy vagy több köznevelési intézmény (tehetségpont) köré szerveződött. Munkánk során nap mint nap látuk, hogy a nem iskolai keretekben működő („civil”) tehetségpontoknak sajátos működési keretei vannak, sajátos gondokkal küzdenek. Ugyanakkor előnyük, hogy rugalmasabbak döntési helyzetekben, költségtagarékosan tudnak működni, viszont stabil intézményi háttér híján a pályázatok lebonyolításában likviditási nehézségeik adódhatnak, infrastruktúrájuk, eszközeik, emberi erőforrásuk, adminisztrációjuk biztosítása alkalmanként problémát jelenthet. Ennek megfelelően kezdeményeztük, hogy a Pécs-Baranyai Tehetségsegítő Tanács mellett alakuljon meg a nem iskolai keretekben működő tehetségpontokat speciálisan segíteni képes „Civil Tehetségsegítő Tanács”. Azóta a Tanács hivatalosan is megalakult Fókusz Multikulturális TST néven, regionális hatókörrel.
- A hálózatosodás elősegítése érdekében nyertes pályázatot írtunk. A tehetségáló fejlesztése Baranyában címmel.
- Kapcsolatot tartunk a térségi tehetséggondozást támogató vállalkozásokkal, vezetőik közül a Tehetség portrétárba két fő be is került.
- A Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumának alapító tagjaként részt veszünk annak munkájában.
- Előttünk álló nagy feladatunk, hogy a tehetségsegítésről szóló információk eljussanak a „fehér foltokba”, az aprófalvakban élőkhöz ott, ahol nem támaszkodhatunk közoktatási intézményre. A tehetségsegítésbe bekapcsolható szervezetek, az ún. Integrált Községi Szolgáltató Tereket (IKSZT) működtető kulturális szervezetek tehetséggondozó munkájának koordinálására, segítésére kezdeményezzük ún. Kulturális Tehetségsegítő Tanács létrehozását.

2. Mentorálás

2013-ban a Nemzeti Tehetség Program keretében a Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiumának támogatásával mentori szerepet vállaltunk tehetségpontok és tehetségtanácsok megalakításánál. Tapasztalatainkat megosztva segítettük elindulásukat. Tevékenységünkért Kiemelt Mentor Tehetségsegítő

Tanács címet vehettünk át Kormos Dénestől, a Tehetségsegítő Tanácsok országos koordinátorától.

A program általános célja a tehetségbarát társadalom kialakítása, a helyi és térségi szinten dolgozó tehetséggondozók szakmai összefogásának segítése a hatékonyabb tehetséggondozás érdekében.

A mentori tevékenység alapvető célja hozzájárulni ahhoz, hogy egységes elvek, módszertan alapján dolgozó, hálózatával a térséget lefedő tehetségsegítő hálózat jöjjön létre. A megvalósítás során a legnagyobb hangsúlyt a tehetséggondozáshoz való hozzájutás során az esélyegyenlőtlenség csökkentésére helyeztük.

Ennek érdekében

- olyan partnereket kerestünk, akik el tudják juttatni az információt a legkisebb településre, a leghátrányosabb helyzetű fiatalokhoz is;
- a településszerkezet elemzése alapján a tehetségpontok kialakításánál az iskola székhelyén lévő kistelepülésen az ott meglévő források koncentrálásával településszintű szerveződések preferáltuk;
- nem iskolai keretekben működő tehetségpontokat speciálisan segíteni képes „civil tehetségsegítő tanácsok” létrejöttét segítettük;
- a legnagyobb fenntartóval és egyben a legnagyobb oktatási-nevelési intézménnyel, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központtal (KLIK) együttműködési szerződést kötöttünk.

A mentori munka során több nehézséggel kell szembenéznünk.

- Jelenleg az iskolák, intézmények „központosítása” korlátozza önálló döntési szabadságukat és kezdeményezőképességüket. Reményeink szerint a térség összes tankerületével sikerül keretmegállapodást kötnünk, ezzel elhárul az „adminisztratív” akadály az iskolai tehetségpontok megalakulása előtt.
- A nem-közoktatási intézményekben a tehetséggondozás feladatát sokkal bonyolultabbnak érzékelik, mint a tényleges követelmények, ezért nem mernek belevágni a tehetségpont létrehozásába, noha a már kialakult programjaik elegendő alapot nyújtanak hozzá.
- Bizonyos fokú bizalmatlanságot érzékelünk a hálózatos működés, a segítségnyújtás valódiságával szemben.
- Baranya kistelepülésein sok helyen valóban nincsenek meg a feltételei a tehetségpont létrehozásának (alacsony gyereklétszám, megfelelő szakember hiánya). A gyerekek nem helyben járnak iskolába, így a pedagógus és a szülő kapcsolata nem olyan közvetlen, mintha „falubeli” lenne, így feltételezésünk szerint nagyobb a lehetősége az alulteljesítő tehetségek elkallódásának.

3. Tehetségsegítés

- A hálózatépítés mellett az ANK Tehetségponttal közösen az elmúlt években rendszeresen fórumot szervezünk a tehetséggondozás hálózatának kiszélesítési lehetőségeiről.
- Részt vettünk a Magyar Tehetséggondozó Társaság 2013. szeptemberi pécsi közgyűlésén és annak előkészítésében.
- Országos szintű középiskolai és egy nemzetközi általános iskolai, határon túli magyar tanuló részvételével lezajló versenyt szervezünk.
- Évek óta vállaljuk a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók Országos Szépiró Versenye megyei döntőjének lebonyolítását.
- Évek óta szervezzük a „Tehetségek a szakképzésben” tehetségvásárt. A tehetségpontok rendezvényeit szakmailag, esetenként anyagilag is támogattuk.
- Részt vettünk tehetségkoordinátor képzés szervezésében, lebonyolításában.

A Tanács lehetséges szerepe a térség további tehetségsegítő munkájának koordinálásában, fejlesztésében

A hálózatfejlesztés során a partneri kör bővítése

Olyan partnerek bevonása szerepel a terveink között, akik köznevelési intézménnyel nem rendelkező településekre is eljutnak: Könyvtári Hálózat, az Integrált Községi Szolgáltató Terek (IKSZT).

Nonprofit, ifjúsággal foglalkozó szervezetek bevonása a rejtőzködő tehetségek felkutatására (pl. Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft, Tett-Hely Ifjúsági Információs és Tanácsadó Központ).

Nagy előrelépés lehetne „Tehetség Infopont” vagy valamilyen hasonló kategória létrehozása a meglévő hálózatokra építve, ahol az érdeklődő szülő tájékoztatást, tanácsot kap a tehetséggondozásról.

Meggondolandó, hogy falunaphoz, valamilyen helyi neves eseményhez fűződve a Tehetségtanácsok tartsanak figyelemfelkeltő előadást (esetleg tehetséges gyerekek bemutatkozásával egybekötve) a tehetséggondozás hálózatról, lehetőségeiről.

Új erőforrások keresése

A tehetséggondozás folyamatában a nevelési-oktatási intézmények, a tehetségpontok mellett kitüntetett szerep jut a fenntartóknak. Nélkülük nincs sikeres tehetségsegítés.

Célunk az összefogás a Klebelsberg Intézményfenntartó Központon kívül egyre több települési önkormányzattal, egyházi jogi személlyel, köznevelé-

si intézményeket fenntartóval, mert együtt, összefogva biztosan többre lehet jutni.

További kapcsolatokat kívánunk kiépíteni a térség tehetséggondozást támogató vállalkozásokkal.

Tehetségtanácsunk jövőbeni szerepét elsősorban abban látjuk, hogy meglévő kezdeményezésekre, mobilitásokra támaszkodva, eszközeivel, tapasztalásával, stabil partneri kör segítségével mintegy katalizátorként járuljon hozzá sikeresen a megye tehetséggondozó hálózatának fejlesztéséhez.

Páskuné Kiss Judit: A tehetséggondozó szolgáltatásokhoz történő hozzáférés determinánsai – az érem két oldala

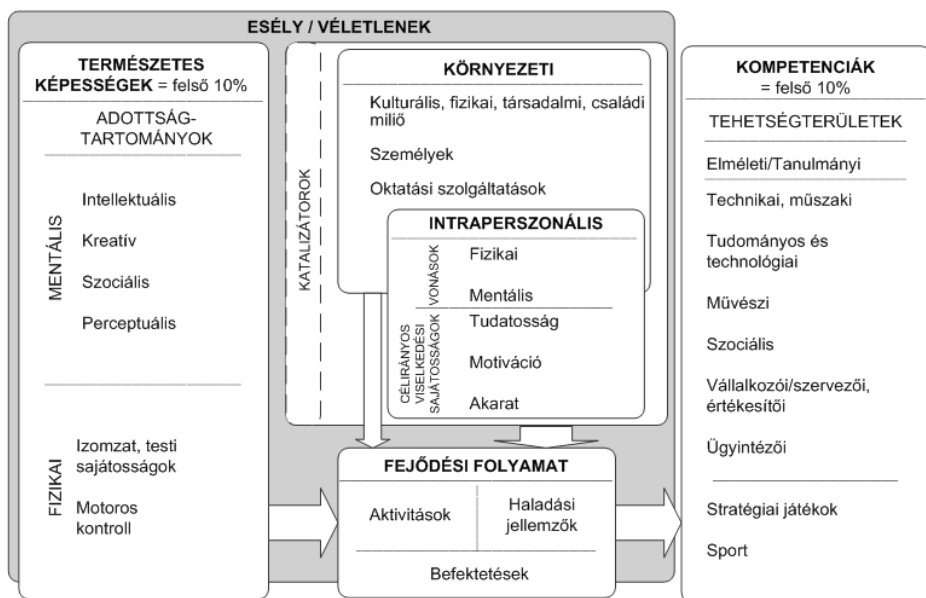
Bevezetés

A tehetségről való gondolkodás 20. és 21. századi történetében jól tapintható a változás, ahogy a figyelem és a hangsúly az egészen ritka és kivételes teljesítmények, a génuszok tanulmányozása felől a minél több tehetséges gyermek és fiatal azonosításának és fejlesztésének irányába mozdul el (Olszewsky-Kubilius et al., 2004, Subotnik et al., 2011). A kiterjesztés mind a tehetségesnek minősíthető adottságterületeken (perceptuális, intellektuális, társas, mozgásos stb.), mind a már kompetenciákká, szakértelemmé érett humán tevékenységterületeken (művészeti, üzleti, szociális, vállalkozói, technológiai, sport stb.) tetten érhető. Ez az expanzió pontosan követi a munkaerőpiac erősen differenciálódó igényeit minden területen.

Talán nem is véletlen, hogy az oktatás aktuális törvényi szabályozásában szinte egyszerre jelent meg a tehetséggondozás és a pályaorientáció mint kiemelt feladat, jelezve, hogy a „mindenkinek megtalálni a maga legjobb oldalát” elve hangsúlyosan érvényesül a törvényalkotói szándékban, ezzel együtt a társadalom minél szélesebb rétegei minél nagyobb eséllyel kapcsolódhassanak be a minőségi tehetséggondozásba. Ezt igazolják a Nemzeti Tehetség Program keretében meghirdetett, tehetségsegítés területén működő intézmények és szervezetek számára kiírt pályázatok megcélzott csoportjai, valamint az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósuló programok célkitűzései.

A tehetség mibenlétével, gondozásával, támogatásával foglalkozó szerzők továbbá egyre inkább hangsúlyozzák a veleszületett adottságok és a teljesítményben manifesztálódott tehetség közötti transzformáció folyamatjellegét, egyre inkább utat mutatva a fejlesztés lehetőségeire. Így a gyakorlat számára ma már inkább az a kérdés, hogyan biztosíthatók a tehetség fejlődését leginkább támogató feltételek, s hogy az ilyen teljesítményekhez szükséges, sok időt igénybe vevő elmélyült elköteleződés és motiváció hogyan tartható fenn. Ennek megfelelően a tehetséggondozás gyakorlatához kapcsolódó kutatások fókusza is folyamatosan szélesedik, és egyre több, a fentebb jelzett két tehetségismérv közötti mediáló folyamathoz tartozó tényező feltárása történik meg. A kiszélesedés tendenciáját jól szemlélteti Gagné (2008) megújított modellje, aki a fejlődési folyamatra ható intraperszonális tényezőket egyre differenciáltabban veszi számba, különösen azokat, amelyek a célirányos viselkedést meghatározó sajátosságok közé tartoznak, vagyis amelyek a tudatosság (awareness), a motiváció és az akarat (volition) fogalmaihoz rendelhetők. Ezek a sajátosságok egyedivé teszik azokat a hatásokat, amelyek a környezetből érkeznek, s jelentőségüket a tehetséggutató szakirodalmában többen elemzik – tudva azt, hogy ezek nem kemény mutatói a tehetségességnek, ám-

A továbbiakban a környezeti és az intraperszonális katalizátorok fogalmait a tehetséggondozó szolgáltatásokba való bekapcsolódás kínálati és keresleti oldalaként értelmezzük.

Gagnè Megkülönböztető Modellje (Gagnè, 2008 alapján Pásku, 2011)

Témánk szempontjából lényeges figyelembe vennünk, hogy a 2011. CX. törvény a nemzeti köznevelésről a tehetségesekkel történő foglalkozást a hatálya alá tartozó intézmények feladatává tette. A törvény külön rendelkezik a kiemelt figyelmet igénylő gyermekről, tanulóról, melynek kategóriái közt egyebek mellett szerepel a kiemelten tehetséges gyermek, tanuló is, aki az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában magas fokú kreativitással rendelkezik, és felkelthető benne a feladat iránti erős motiváció, elkötelezettség. Így érthető módon az esélyegyenlőségi kérdések a tehetséggondozás területén is markánsabban jelentkeznek, s az oktatáspolitikai döntésekhez a döntéshozók részéről jogosan merül fel az igény az egyenlőtlenségek feltárására, a tehetséggondozó szolgáltatásokhoz történő hozzáférés tényezőinek empirikus adatokkal alátámasztott megismerésére. A nagy kérdés ebben az összefüggésben az

oktatáspolitikusok, döntéshozók számára, hogy hogyan lehet egyszerre eredményesnek és méltányosnak lenni a tehetséggondozásban.

A hozzáférés fogalmát két oldalról közelíthetjük meg: egyrészt a kínálati oldal felől, amely a tehetséggondozó szolgáltatások különböző formáinak különböző háttérváltozóktól függő eloszlását, egyenlőtlenségeit, illetve az azokban eltérően reprezentált csoportok kimutatását vonja maga után. Ezzel szemben a tanulói jellemzők mint az igénybe vétel, illetve „távolmaradás” intrapszichés vonatkozásai értelmezhetők. Megközelítésünkben ez jelenti a keresleti oldalt. Nem tévesztjük közben szem elől, hogy a tehetséggondozó szolgáltatásokba való bekapcsolódás igénye egyfelől következmény, másfelől előzmény.

A tehetségprogramokba való bekapcsolódás külső és belső feltételei. Alulreprezentáltság, alulteljesítés, alulellátottság

Az alulreprezentáltsággal kapcsolatban érdemes különbséget tennünk három fogalom között, s egyben az összefüggésekre is rámutatni (Mező, Harmatiné, 2013). A szakirodalmat olvasva a tehetséggondozó szolgáltatásokban alulreprezentált csoportnak jellemzően a társadalmi-gazdasági státuszuk szerint hátrányos helyzetű tanulókat tekintik, akiket a kulturális hátrányuk és/vagy egy kisebbséghez való tartozásuk jelöl ki (Van Tassel-Baska, 1992; Callahan, 2005; Ceci és Williams, 2010; Borland, 2005; Gyarmathy, 2003). E két vitathatatlanul jelentős szemponton túl azonban más tényezők szerepét is sikerült kimutatni az alulreprezentáltság okaként, mint például a településtípus, vagyis a kis lélekszámú településen élés. Erről külön alfejezetben szólnunk. A tehetséggondozásban való részvétel szempontjából alulreprezentáltak, illetve a tehetségesek speciális csoportjának tekinthetők még a lányok, a kétszeresen kivételes tanulók, vagy tovább bontva a specifikus tanulási zavar-

ral küzdő és a fogyatékkal élő tanulók (Gyarmathy, 2013; Mező, Harmatiné, 2013).

Mező és Harmatiné (2013) Fordra (2008) hivatkozva felhívja a figyelmet arra, hogy az alulreprézentsáltóság kapcsán kikerülhetetlen az alulteljesítés kérdéskörének vizsgálata. A nemzetközi összehasonlításra is lehetőséget adó PISA-mérések újra és újra szembesítenek azzal, hogy a magyar iskolarendszerben a szociális, kulturális, gazdasági háttérben meglévő különbségek erősen éreztetik hatásukat a tanulók teljesítményében. Így jogosan merül fel a kérdés, hogy tehetséggondozó szolgáltatásokhoz (tanórai, tanórán kívüli iskolai, vagy iskolán kívüli) való hozzáférés mennyire jelent egyenlő esélyeket az eltérő háttérű tanulók számára. Azokban az oktatási intézményekben, amelyek szemléletében és gyakorlatában a megnyilvánult teljesítmény és a tehetség egyenértékű jelenségekként és fogalmakként jelennek meg, a tehetséges tanulónak mindenképpen magas szintű teljesítményt kell nyújtania, jó jegyekkel kell rendelkeznie ahhoz, hogy bármilyen tehetséggondozó programba, támogatásba bekapcsolódhasson. Tehát ilyen esetekben az alulteljesítő, ám tehetséges gyerekek valóban ellátatlanok maradnak. Az említett szerzőpáros ennek ellenére figyelmeztet az alulellátottság fogalmának a helytelen használatára, a fogalmak összemosásának veszélyeire. Bár jellemzően a tehetséges, ám gazdaságilag hátrányos helyzetű, a többségi nyelvet gyengén beszélő, és/vagy sérült tehetséges gyerekek tartoznak az alulellátottak körébe (Coleman 2006), a fogalmak egymással való helyettesítése nem célszerű, hiszen egy olyan gyakorlathoz vezethet, amely szerint önmagában egy kisebbséghez vagy a szociálisan hátrányos helyzetűekhez vagy a szocio-kulturálisan hátrányos helyzetűekhez való tartozás implikálja a „tehetséges, csak alulteljesítő” címkét. Az alulellátottság és az alulteljesítés nem minden esetben feleltethető meg egymásnak. Az alulteljesítés nemcsak az alulellátottság miatt jelenhet meg, hanem számos más, iskolán kívüli családi, közösségi, vagy éppen személyes, intrapszichés ok állhat a háttérben.

„Ha közelebbről megvizsgáljuk e három fogalom kapcsolatát, akkor mindenképpen elmondhatjuk, hogy dinamikus, kölcsönös kapcsolatban állnak egymással. Amikor egy alulteljesítő tehetséges gyermek lehetséges és realizálódó teljesítménye közötti nagy diszkrépancia miatt alulteljesít, akkor ennek lehetséges okai között mindenképpen figyelembe kell venni a számára nem megfelelő, speciális szükségleteire nem vagy nem eléggé érzékeny iskolai környezet és oktatás eshetőségét. Amennyiben a tehetség korábban említett teljesítményorientált megközelítése érvényesül az iskolában, nem meglepő, hogy alulteljesítőként az egyébként tehetséges diák nem is kerül tehetséggondozó programban beválogatásra, így az alulreprézentsáltóság megjelenik” (Mező, Harmatiné, 2013, 168. o.).

A gyakorlat és empirikus vizsgálatok bizonyítják, hogy azok a hátránysabb helyzetben lévő és a tehetséggondozó szolgáltatásokban egyébként alulreprézentsált csoportok, akik élnek a számukra indított speciális programok-

ban való részvétel lehetőségével, később nagyobb eséllyel tudják a felvenni a versenyt demográfiai szempontból kedvezményezettebb kortársaikkal (Ceci és Williams, 2010; Havasi, 2010). Ezek az eredmények alátámasztják a kifejezetten a hátrányos helyzetűek számára indított speciális kurzusok, programok létjogosultságát, azonban a kérdés így is megmarad: hogyan címezzük ezeket a kiegyenlítést célzó lehetőségeket úgy, hogy növeljék a valószínűségét annak, hogy pont azok a családok fognak élni vele, akik számra eredendően tervezték. A tapasztalat ugyanis az, hogy ha bármilyen speciális oktatási-nevelési szolgáltatást mindenki számára elérhetően hirdetnek meg vagy kínálnak, nem pedig kifejezetten valamilyen szempontból tradicionálisan hátránnyal bíró és alacsonyabb teljesítményt nyújtó csoport számára, akkor jellemzően a teljesítménykülönbségek kiéleződnek, a teljesítményolló tágabbra nyílik (Ceci és Papierno, 2005, Gagnè, 2005). Ha pedig kifejezetten a kérdéses csoport számára írják ki a pályázás lehetőségét, akkor jellemzően kevésbé készek a részvételre, nem élnek a (kírók és törvényhozók szempontjából annak tekintett) lehetőséggel. A fenti szerzők javaslata szerint a törvényhozóknak inkább a személyes fejlődési folyamat akadályainak elmozdítására kellene koncentrálni, s nem annyira arra, hogy csökkentse az egyéni jellemzőkben mutatkozó szórást.

A „ritkaság” sternbergi kritériumát érvényesítve a szakemberekre hárul az a feladat, hogy megtalálják a legmagasabbban teljesíteni tudó 10%-át a társadalom tehetséggondozásban alulreprezentált csoportjainak, és biztosítsák a hozzáférést számukra azokhoz a forrásokhoz, amelyek szükségesek meglévő potenciáljaik kifejlődéséhez (Ceci és Papierno, 2005).

A hozzáférés környezeti, pszichoszociális vonatkozásai

a) Területi egyenlőtlenségek

A társadalmi méltányosság, szűkebben a tehetséggondozó szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés szempontjából érintett célcsoportok azonosítása nem könnyű feladat, sem egyénileg, sem statisztikai szinten (Györgyi, Kőpatakiné, 2010), ahogy arra már az alulreprezentáltság fogalmának tárgyalásakor rámutattunk. Jellegzetesen magyar sajátosságnak tűnik a településtípusok szerinti megosztottság ezen a téren, amely önmagában is egyenlőtlenségi dimenziót jelent a tudásmérések szerint. A hazai monitorvizsgálatok rendre kimutatják, hogy a falusi, kistelepülési és a városi, fővárosi iskolák tanulójának teljesítménye között fokozatosan nő a különbség. A jelenségben számos tényező szerepet játszhat. A kisebb településeken a szociokulturális jellemzőket tekintve a tanulói összetétel eleve kedvezőtlenebb, s ez az eddig ismertetett közvetítő tényezőkön keresztül kifejti hatását. Vagyis az iskolai sikerességet, illetve sikertelenséget nem a lakóhely önmagában (nagyság, közigazgatási besorolás) határozza meg, az csak közvetíti a lakosságuk társadalmi összeté-

telét, többek között a szülők iskolai végzettségének hatását. Ráadásul az utóbbi két évtized gazdasági változásai hatására és a lakosság migrációja következtében egyre kevésbé beszélhetünk homogén településtípusokról. A kistelepülésen élők iskolaválasztási lehetőségeit azonban valóban szűkíti a helyben hozzáférhető szolgáltatások alacsony száma vagy hiánya, illetve az ingázási költségek. A szabad iskolaválasztás további akadálya Berényi, Berkovits és Erőss (2008) szerint egy önszelekciós mechanizmus, amely többek között abból ered, hogy a hátrányosabb helyzetű szülőket a magas presztízs, a drága nyári táborok vagy a saját iskolai élmény kudarcra is visszarettentheti attól, hogy egy jobb nevű iskolát válasszanak gyermeküknek.

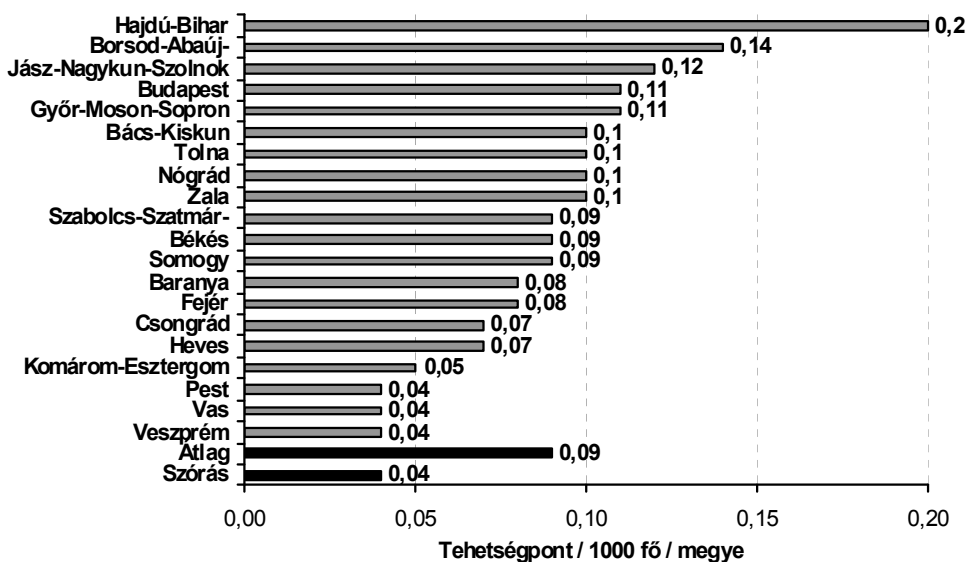
Újabb elemzések (Győri, 2010) rámutatnak arra, hogy a tehetség manifestálódásának előfeltétele a kedvező élethelyzet, amelybe azonban nem csak a megfelelő szociális-, mentális miliő, hanem a kedvező biológiai predispozíciók és az előnyös személyiségjegyek is beletartoznak. Az élethelyzet tehát egy bonyolult egyenlőtlenségi rendszeren belüli pozíciót tükröz. A szerző a tehetségföldrajz fogalmát használó munkájában rávilágít a tehetségessé válás esélyének területi potenciálkülönbségeire megerősítve a főváros és a megyeszékhelyek tehetségkoncentráló hatását, valamint az aprófalvas, városi hátrányos térségek alacsony tehetség- kibocsátó, megtartó- és vonzóképeségét.

Érdekes adalékokkal szolgál ehhez a kérdéshez Mező és Harmatiné (2013) vizsgálata², melynek során a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége által koordinált tehetségsegítő hálózat mennyiségi mutatóit elemzik a területi sajátosságok alapján. Céljuk az volt, hogy feltérképezzék a társadalmi, gazdasági és földrajzi környezet néhány jellemző vonásának a tehetségpontok kínálatával való kapcsolatát. A háttérváltozók között szerepelt a település típusa (közigazgatási besorolás, méret), a tehetségpont hatóköre, a megyénkénti településszám, a megyénkénti hátrányos helyzetű településszám, az országos százalékhoz viszonyított megyénkénti GDP/fő, valamint a nevelési-oktatási, felsőoktatási intézmények száma. A vizsgálatba annak időpontjában működő összes bejegyzett székhellyel bíró tehetségpont (olyan intézmények, civil szervezetek, közösségek, amelyekben a tehetséggondozás iránti elköteleződés bizonyítást nyert) bekerült, vagyis az eredményeik és a következtetések érvényesek és megbízhatóak. Lássunk ezekből néhányat!

- A városokban élők számára – megyétől függetlenül – könnyebb a tehetségpontokkal személyes kapcsolatba kerülni.
- A több lakossal bíró megyében élők több tehetségpont szolgáltatáshoz férnek hozzá.

² A kutatás az Emberi Erőforrás Minisztériuma megbízásából az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-TSZK-M-MPA-12-es kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

- A magasabb népességszám együtt jár más háttérváltozókkal, mint amilyen az országos százalékhoz viszonyított megyénkénti GDP/fő, a nevelési-oktatási, felsőoktatási intézmények, nonprofit szervezetek megyénkénti magasabb száma.
- A tehetségpontként való működésre a háttérváltozók közül a legnagyobb hatást az országos százalékhoz viszonyított GDP/fő gyakorolja: a jobb gazdasági státusú megyékben nagyobb a hajlandóság a tehetségpontok létrehozására. Ebből következően a tehetségsegítő szolgáltatások nagyobb helyi, intézményi kínálatával találkozhatnak azok, akiknek kedvezőbb gazdasági környezetben van szerencsájük élni. A hátrányos gazdasági környezetben élők e tekintetben (hozzáférés) további hátrányba kerülnek.
- Ám a több hátrányos helyzetű településsel rendelkező megyében nagyobb a térségi tehetségpontok száma (szemben a helyi/intézmény/települési és regionális hatókörű tehetségpontokkal). Úgy tűnik, hogy a hátrányos helyzetű települési státus motiváló hatással lehet a térségi hatókör választására, ami feltételezi a települések közötti együttműködés szükségességének a felismerését.

Ezer lakosra jutó tehetségpontok száma megyénként (Mező, Harmatiné, 2013)

Az említett vizsgálat tehát rávilágított egy feltehetően adaptív megoldásra a hátrányos helyzetű településeken élők számára, a tehetséggondozó szolgáltatásokba való bekapcsolódás kínálati oldalának a gazdagítására. Nevezetesen a hálózatosodásra, az együttműködésre, a nagyobb hatókörű, ámde még elérhető szolgáltatási rendszer létrehozására.

b) A közvetlen, szülő-gyerek közös tevékenység

Az, hogy milyen szülői viselkedés biztosítja leginkább a tehetség kifejlődését, reménytelenül megválaszolhatatlan kérdés, amennyiben olyan választ várunk, amely a „szülői viselkedés egy helyes” módját jelöli ki kultúrától függetlenül. Érdemesebb talán azt mondani, hogy a szülői viselkedésnek vannak olyan általános mintázatai, amelyek előnyösek a fejlődés szempontjából. Ezek között szokás említeni a szülők válaszkészségét a gyermek igényeire, a szülők elérhetőségét, beleértve a fizikai rendelkezésre állást, megközelíthetőséget és a kommunikációs nyitottságot is. Ebben a viselkedésmintába tartoznak a szülői nézetek a gyermekek fejlődésének irányíthatóságáról és a szülői szerepekről, valamint a közvetlen, közös tevékenységek, illetve a közvetett szülői részvétel az iskolai és iskolán kívüli szervezett tanulási tevékenységekben. Témánk szempontjából ez utóbbi kettő releváns, ezekre részletesebben kitérünk.

A szülő-gyerek kapcsolat minősége kisgyermekkorban nagyon fontos komponense annak, hogy később a fiatal fogékony lesz-e az iskolai és iskolán kívüli tanulási lehetőségekre. Általában véve is igaz, hogy a szülő-gyerek közös tevékenységek kisiskolás korban nagyon fontos alapozaóként szolgálnak a jövőbeli szakmai explorációhoz. A szülők egyrészt modellálják az időtöltés módjait, másrészt azt is, hogyan kell felfedezni a „szeretem” és a „nem szeretem” dolgokat (Schmitt-Rodermund és Vondracek, 1999). Ez a típusa a szülői hatásnak nagyon gyakran együtt jelenik meg a meleg-irányító szülői viselkedéssel. A szülők erőfeszítése a támogató-fejlesztő környezet biztosítására, az azonosulási minta nyújtása, az értékek és attitűdök direkt vagy indirekt közvetítése, az elvárások és a bátorítás együttes megjelenése, a szülők egyértelmű és következetes üzenetei csodákra képesek kiemelkedő, átlagos vagy kevésbé jó képességű gyermekek potenciáljainak kifejlesztésében is (Davis, Rimm, 1985). Az ilyen családi milióban a gyermek nyitott az érdekességekre, fogékony a szülői buzdításra és egyben stimulálja a szülőket is, hogy azok megteremtsek számukra azokat a körülményeket, amelyekkel a legjobban ki tudják bontakoztatni képességeiket (Winner, 1996; Shavinina, 2006).

További nyereséget jelent a tehetség kibontakozása szempontjából a szülők tevékenységébe való bekapcsolódás által, hogy a szülők tagjai különböző szakmai szervezeteknek, önkéntes csoportosulásoknak, bizonyos köröknek, hobbit űzők baráti társaságának. Ez kifejezett előnyhöz juttathatja a gyermeket a közösségi és szakmai források, lehetőségek explorációjában (Flouri és Buchanan, 2004). A társadalmi tőke perspektívájából a kérdés tehát az, hogy milyen társas forrásokat kapcsolnak be a szülők a saját szülői szerepükbe, és ez hogyan befolyásolja a gyerek szakmai fejlődését.

c) Közvetett szülői részvétel a gyermek iskolán kívüli aktivitásában

A szülők indirekt módon is részt vehetnek a gyermek iskolán kívüli tanulási tevékenységeiben. Ebben az esetben a szülők menedzsernek tekinthetők, akik a gyermek társas környezetét szabályozzák azáltal, hogy a családon és iskolán kívüli különböző tárgyi és társas forrásokat biztosítanak gyermekeik számára. Való igaz, hogy a szülők társadalmi státusa azon felül, hogy korlátozza vagy növeli idejüket és anyagi kapacitásukat arra, hogy elkötelezzék magukat a gyerekekkel valamilyen közös aktivitásnak, befolyásolja a szülők indirekt támogatását is az iskolán kívüli aktivitásokra.

Lareau (2003) azt találta, hogy a kedvezményezettebb társadalmi pozícióban lévő szülők – szemben az alacsonyabb foglalkozási presztízsű szülőkkel – a 8–10 éves gyerekeik számára jóval több extra tanulási tevékenységet kínálnak, amelyből a gyerekek választhatnak érdeklődésüknek és tehetségüknek megfelelően. Ezek a strukturált/extra aktivitások lehetőséget nyújthatnak a gyerek számára, hogy explorálja és fejlessze az érdeklődését és kompetenciáit, vagyis hogy érdeklődésük és tehetségük irányt találjon. Ily módon az extrakurrikuláris és iskolán kívüli oktatási programokban való részvétel további szociális tőkegyarapodáshoz vezet.

A hátrányos helyzet fogalmának egymással kibogozhatatlanul összefonódó tényezői közül legelsőnek az anyagi vonatkozásokat, tehát a mindenkori létminimum alatti létet szokták megnevezni. Az anyagi hátrányokból származó ingerszegénység (könyvek, didaktikus játékok, íróasztal hiánya, kirándulások, különórák, üdülések elmaradása stb.) kiegészülhet a kapcsolati ingerszegénységgel: a szülők nem érdeklődnek a gyermekeik tevékenységei iránt, nem tanulnak velük együtt, nem válaszolnak kérdéseikre, nem osztják meg velük (nem létező?) pozitív élményeiket.

Az anyagi hátrány és a kapcsolati ingerszegénység összefüggését elemezve az ellenpéldákat is meg kell említenünk. Bár igaz, hogy az alsó-középosztálybeliek elszegényesedésével megnő a hátrányos helyzetű gyerekek száma, nem feltétlenül jár azonban együtt a hátrányos helyzettel az a sokszor – és tegyük hozzá, nem indokolatlanul – társított tény, hogy ezekben a családokban nem sokat törődnek a gyermek iskolai előmenetelével, nem motiválják a teljesítményre, és nem érték ezekben a családokban a tudás, a tudásszerzés. Freeman (1993, 2010) tehetségességüket teljesítményben is manifesztáló gyerekek családját vizsgálva kimutatta, hogy azonos intelligencia és szociokulturális háttér esetén a jól teljesítő gyerekek szülei nemcsak a viselkedési minta és érzelmi támogatás területén biztosítanak megtermékenyítő kulturális miliőt, hanem a tanulás anyagi, tárgyi feltételeit is jobban biztosították.

Herskovits (1998) OTKA-támogatással folyt tehetségkutatásának eredményei között a család kultúráközvetítő szerepével kapcsolatban felhívja a figyelmet arra, hogy amikor ezt a melegházhatást tanulmányozzuk, a mikrotörténetek, -mechanizmusok szintjére kell lemennünk, „egyébként

közhelyeket kapunk”, például, hogy a teljesítmény (adott esetben a tehetség) összefügg a szülők iskolázottságával. Újabb elemzések megerősítik az ilyen mikrotörténet szintű elemzések létjogosultságát (Shavinina, 2006).

Oktatásszociológiai vizsgálati eredmények is nyújtanak alátámasztást a fenti ellenpéldák számára: Andor Mihály (1998) többek között megállapította, hogy az iskolaválasztás és az iskolán kívüli plusz szolgáltatások igénybevétele közvetlenebbül tükrözi egy család kultúrával kapcsolatos értékrendjét, mint a családok anyagi helyzetét. A kulturális tőke felhalmozásához fűződő viszony megmutatkozik továbbá a család jellegzetes értékrendjében, életvitelében, a kultúra fogyasztásában, a szabadidő-eltöltésében, párválasztási szokásokban.

Ugyanez a kulturális tőke határozza meg azt is, hogy ki mennyire tud eligazodni az iskolarendszerben, mennyire tájékozott az iskolatípusokon belül, mennyire van tisztában a presztízsrangsorral, tagozatokkal, szerkezetváltó gimnáziumokkal, vagy akár a jelen vizsgálatban is terítékre kerülő tehetség-programmal (Andor, 1999). Nem véletlen, hogy a családi háttérre vonatkozó kutatások a legtöbb esetben óvatosan fogalmaznak, például így: „a fiatalok iskolán kívüli tanulási programjainak mennyiségét és minőségét egyértelműen a szülői háttér jellege határozza meg” (Mihály, 2004). Itt a „jelleg” utal a családi aspirációkra a tanulás, továbbtanulás, kulturális tőkefelhalmozás vonatkozásában, amely nem kizárólag anyagi kérdés.

A hozzáférés intrapszichés vonatkozásai

A fent bemutatott szociológiai és pszichoszociális tényezők mellett számos intrapszichés tényező szerepét is rögzítették a kutatások. Az intrapszichés katalizátorok a tehetség fejlődését leginkább meghatározó befolyásoló erők, melyek jelenlétük vagy hiányuk következtében pozitív vagy negatív hatással lehetnek a kibontakozás folyamatára. A személyen belüli faktorok jelentősen megszűrlik a környezeti hatásokat, vagyis az egyén *viszonylag stabil fizikai és mentális sajátosságai*, valamint *szükségletei, érdeklődése, s célirányos viselkedésének egyéb jellemzői*, mint a *motiváció*, az *akarat* s a *tudatosság* különböző összetevői egyedivé teszik azokat a hatásokat, amelyek a környezetből érkeznek.

Társadalmi identitás

A tehetséggondozó szolgáltatásokhoz való hozzáférés pszichológiai tényezőire irányuló kutatásoknak egy része a személyes és társadalmi identitás konfliktusára fókuszál, amelyek közül az egyik legjelentősebb Ogbu (2003) kulturális ökológiai modellje. Ogbu úgy véli, a fő különbség, ami a sikeres kisebbségeket a kevésbé sikeresektől elválasztja, az a kulturális modell, mely irányítja viselkedésüket, érte ezalatt nézeteiket is az adott társadalom működéséről és saját helyükről az adott rendszerben.

A jó teljesítés mint a társadalmi identitás feladása, erősen hátráltatja az iskolai rendszercélokhoz való személyes igazodást: a tanulmányokban való előrehaladást, az iskolai elvárásokhoz illeszkedő rangok elnyerését. Ellenben az alkalmatlanság tettetése és az alulteljesítés egyenlő a saját társas identitásunknak megfelelő szerepalakítással. Az ún. sztereotípiá-fenyegetés aláássa a teljesítményt ezeknél a csoportoknál, s különösen erős hatással van azokra, akik a leginkább szeretnék jól teljesíteni, s törődnek eredményeikkel. Ha így tesznek, az erős szorongással jár, ami ha nem orvosolják, akkor következetesen tovább rontja a kisebbségi csoportok fiataljaiban a jó teljesítmény esélyét.

Ezek az eredmények és elméleti megfontolások arra hívják fel a figyelmet, hogy az alacsony jövedelmű vagy kisebbségi csoportból származó jó képességű és magasan teljesítő tanulók számára fokozott stresszforrást jelent a magas teljesítményt is integráló személyes és a társadalmi identitásuk kibékítése. Ez önmagában képes csökkenteni egy bármilyen tehetséggondozó programba való bekapcsolódásra való hajlandóságot, az odavalóság érzését (Worrell, 2010; Csernyánszky, 2010).

Motiváció

Saját vizsgálataink is rámutatnak arra (Páskuné, 2010), hogy hátrányos helyzetű tehetséges tanulók csoportjában a képességek jelentik a legfőbb fedezetét a tanulmányi eredményességnek, ez azonban csak abban az esetben jelent a hozzáadott értékben kimutatható hozadékat, amennyiben összekapcsolódik az érdeklődésükkel, vagyis ha tanulási motivációjuk domináns összetevőjét az iskolában a megismerő motívumok képezik. A kedvezményezettebb szocioökonómiai státusú tanulóknál a tanulmányi eredményesség „érdeklődés híján” sem marad el, illetve annak megléte nem növeli tovább a hozzáadott értéket. Feltehetően a jó szocioökonómiai státushoz kapcsolódó szerepelvárások állnak a háttérben: ezeknél a tanulóknál az introjektált motívumok, vagyis a lelkiismeret, a jutalomért járó büszkeségérzet, vagy a szerepelvárásoknak nem megfelelő viselkedésért érzett szégyenérzet veszik át a helyét az intrinzik motívumoknak.

Észlelt társas támogatás

Ugyancsak ennek, az Arany János Tehetséggondozó Program résztvevői körében végzett kutatásunknak (Páskuné, 2010) egy megfontolandó eredménye, hogy a társak támogatásának fokozott igénye és a családi támogatás átlagtól elmaradó szintje a hátrányos helyzetű tehetséges tanulóknál veszélyeztetetté teheti őket a felsőoktatásba kerülés, tekintettel arra, hogy az kevésbé nyújtja a középiskolai években megszokott védett, szoros együttélésen és kötelékeken nyugvó környezeti háttérrel. A társas megerősítésben kevés forrást biztosító hallgatói életforma az ő csoportjukat feltehetően jobban fenyegeti, ami

felhívja a figyelmet a szakszerű utánkövetésre, mentálhigiénés támogatásra és nem utolsósorban a hallgatói közösségekhez vagy kisebb hallgatói csoportokhoz való tartozás fontosságára.

A szabadidő és a munka fogalmi reprezentációja

Igen érdekes eredmények születtek a munka és a szabadidő élménytartalmára vonatkozó vizsgálatunkban³ (Nótin, Páskuné, 2013), melynek során párhuzamot állítottunk a tanórán kívüli elfoglaltságok és a tehetséggazdagítás különböző formái között. Eredményeink szerint a tanórán kívül többféle tevékenységnek elköteleződő tanulók, valamint az iskolán kívülre járók esetében sokkal hangsúlyosabban jelentkezett a szabadidőnek az önfejlődésre, önképzésre, az alkotásra lehetőséget adó jelentéstartalma. Vagyis ők inkább gondolnak úgy a szabadidőre mint olyan fennmaradó időtöbbletre, amelyet önmegvalósításra, saját maguk, képességeik fejlesztésére, tudásuk bővítésére szánhatnak. Ezt pedig tekinthetjük úgy, mint a személyes potenciálok kifejlesztésének absztrakt, attitűdinális komponensét. Továbbgondolva ez azt is jelenti, hogy a különböző, tanórán kívüli tevékenységeknek való elköteleződés (akár tehetséggondozónak nevezi magát, akár nem) lehetőséget ad olyan személyiségjagátosságok kimunkálására, amelyek elengedhetetlen feltételei a kimagasló teljesítménynek, a sok időt igénybe vevő elmélyült munkának.

Összefoglalás

Tanulmányunkban a tehetséggondozó szolgáltatásokhoz való hozzáférés determinánsait vettük számba. A hozzáférés fogalmát két oldalról közelítettük meg: egyrészt a kínálati oldal felől, amelynek során a tehetséggondozó szolgáltatások különböző háttérváltozóktól függő eloszlását tekintettük át a vonatkozó szakirodalmi adatok bevonásával. Másrészt a tanulói jellemzőket, vagyis a keresleti oldalt is számba vettük, tekintettel arra, hogy ők a szolgáltatások igénybe vevői. Igyekeztünk szem előtt tartani, hogy a tehetséggondozó szolgáltatásokba való bekapcsolódás igénye egyfelől következmény, másfelől előzmény, vagyis hogy az iskolai eredményesség, a saját lehetőségek észlelése, illetve azok vélelme jelentősen befolyásolja a tehetséggondozó programokhoz való csatlakozás hajlandóságát.

Annak a felismerése, hogy nemcsak a tanulási nehézséggel, szociális hátrányokkal nehezített tanulói lét igényel támogatást, hanem a tehetséges gyerekek is speciális oktatási-nevelési környezetben tudják csak az adottságaik alapján prognosztizált ígéretet beváltani – különösen, ha a két átlagtól való

³ A kutatás az Emberi Erőforrás Minisztériuma megbízásából az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-TSZK-M-MPA-12-es kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

eltérés egyszerre van jelen –, egyre több gyakorlati megoldáshoz vezet a tehetségesek speciális ellátásában. Az így nyert gyakorlati tapasztalatok fontos forrását jelentik a tehetségről való gondolkodásunk finomításának, s egyben további beavatkozások fejlesztésének kiindulópontját képezik.

Szakirodalom

Andor Mihály (1998): Az iskolaválasztás társadalmi meghatározottsága 1997-ben. *Iskolakultúra*, 9. 8.

Andor Mihály (1999): Kétféle diploma. *Iskolakultúra*, 4, 46–54.

Balázs Éva, Kocsis Mihály, Vágó Irén (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról*, 2010. OFI, Budapest, 2011.

Berényi Eszter, Berkovits Balázs, Erőss Gábor (2008): *Iskolarend – kiváltság és különbségtétel a közoktatásban*. Gondolat Kiadói Kör Kft., Budapest.

Borland, J. H. (2005): Gifted Education Without Gifted Children: The Case for No Conception of Giftedness. In: Sternberg, R. J. – Davidson, J. E. (Eds): *Conception of Giftedness*. New York: Cambridge University Press, 1-19.

Callahan, C. M. (2005): Identifying Gifted Students From Underrepresented Populations *Theory IntoPractice*, Vol. 44, No. 2. 98-104.

Ceci, S. J., Williams, W. M. (1997): Schooling, Intelligence and Income. *American Psychologist*, 52, 1051–1058.

Coleman, L. (2006): Talent Development in Economically Disadvantaged Populations. *Gifted Child Today*, Vol. 29, No.2, 22-27.

Csernyánszky Erzsébet (2010): Az önazonosságtudat erősítése az Arany János Kollégiumi-szakiskolai Programban. *Új Pedagógiai Szemle*, 2010, 8-9. 90-95.

Davis, Rimm, (1993): Az értékes dúsító tevékenységek kiválasztása. In: Balogh László és Herskovits Mária (szerk.): *A tehetségfejlesztés alapjai*. KLTE Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Flouri, E., Buchanan, A. (2004): Early Father's and Mother's Involvement and Child's Later Educational Outcomes. *British Journal of Educational Psychology*, 14, 293–314.

Ford, D. Y. (2008): Culturally and Linguistically Diverse Students in Gifted Education. Recruitment and Retention Issues. *Exceptional Children*, Vol.74, No.3, 289-306.

Freeman, J. (1993): Parents and Families in Nurturing Giftedness and Talent. In: Heller, Mönks, Passow (Eds.): *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. Pergamon, Oxford, 669–683.

Freeman, J. (2010): *Gifted Lives – What Happens when Gifted Children Grow Up*. London: Routledge.

Gagnè, F. (2008): *Building Gifts Into Talents: Overview of the DMGT*. <http://www.templetonfellows.org/program/FrancoysGagne.pdf> (Letöltve: 2011. január 10.)

Gagnè, F. (2005): From Noncompetence to Exceptional Talent: Exploring the Range of Academic Achievement Within and Between Grade Levels. *Gifted Child Quarterly*, 49, 139–153.

Gyarmathy É. (2003) Tehetséggondozás – Szocio-kulturálisan hátrányos helyzetű kiemelkedő képességekkel rendelkező gyerekek alulteljesítése (Gifted Provision – Underachievement of the Social-economically Disadvantaged Children) *Tanítási, 24-25.* 70-78.

Gyarmathy Éva (2013): Sajátos nevelési igényű, valamint a beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdő tehetségek legfőbb érintett csoportjai. In: H. Nagy Anna (szerk.): *Szakmai ajánlások a Nemzeti tehetséggondozás továbbfejlesztéséhez*. Magyar Génius Program, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Nevelési Tanácsadók Egyesülete

Györgyi Zoltán, Kőpatakiné Mészáros Mária: Oktatási egyenlőtlenségek és sajátos igények. *Jelentés a magyar közoktatásról*, 2010.

Győri Ferenc (2010): *A tehetséggondozás elméleti és gyakorlati kérdései*. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs.

Havasi Beáta (2010): A felvételi menedzsment jó gyakorlata a Babus Jolán Középiskolai Kollégiumban. *Új Pedagógiai Szemle*, 2010, 8-9, 85-90.

Herskovits Mária (1998): A tehetségfejlesztés különböző útjai – nemzetközi körkép. In Balogh László, Herskovits Mária, Tóth László (szerk.): *A tehetségfejlesztés pszichológiája*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 129–143.

Lareau, A. (2003): *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley, CA: University of California Press.

Mező Ferenc, Harmatiné Olajos Tímea (2013): Tehetségpontok kínálata és a kínálatot determináló környezetváltozók vizsgálata – különös tekintettel az esélyegyenlőségre. In Páskuné Kiss Judit (szerk.): *A tehetségsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés pszichológiai és szociológiai tényezői*. Kutatási beszámoló.

Mihály Ildikó (2004): A tanulás árnyékában, avagy a tanügyi második gazdaság működése. *Új Pedagógiai Szemle*, április-május. 150–155.

Nótin Ágnes, Páskuné Kiss Judit (2013): A tehetséggondozási szolgáltatásokhoz való hozzáférés és „távolmaradás” intrapszichés feltételeinek vizsgálata.

In Páskuné Kiss Judit (szerk.): *A tehetségsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés pszichológiai és szociológiai tényezői*. Kutatási beszámoló.

Ogbu, J. U. (2003): *Black Students in an Affluent Suburb: A Study of Academic Disengagement*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Olszewski-Kubilius, P., Lee, S. Y. (2004): The Role of Participation of In-School and Outside-of-School Activities in the Talent Development of Gifted Students. *The Journal of Secondary Education*. 15. (3), 107–123.

Páskuné Kiss Judit (2010): *Tanulói sajátosságok tükröződése hátrányos helyzetű tehetségesek jövőképében*. Habilitációs értekezés. Debrecen.

Pásku Judit (2011): A tehetség értelmezései a nemzetközi és a hazai szakirodalomban. *Fordulópont*, XIII. évf. 1. szám, 51. kötet. Pont Kiadó, Budapest, 1585–2474.

Páskuné Kiss Judit (2010): *Tanulói sajátosságok tükröződése hátrányos helyzetű tehetségesek jövőképében*. Habilitációs értekezés. Debrecen.

Schmitt-Rodermund, E., Vondracek, F. W. (1999): Breadth of interests, exploration, and identity development. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 129–143.

Shavinina, L. V. (2006): Micro-social Factors in the Development of Entrepreneurial Giftedness: the Case of Richard Branson. *High Ability Studies*. Volume 17, Issue 2,

Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P., Worrell F. C. (2011): Rethinking Giftedness and Gifted Education: A Proposed Direction Forward Based on Psychological Science. *Psychological Science in the Public Interest*, 12 (1), 3–54.

Van Tassel-Baska, I. (1992): Falling Through the Education Loop: Disadvantages Gifted Students. Mönks, F. & Peters, W. (Eds.): *Talent for the Future*. Van Gorcum, Assen/Maastricht. 270-278.

Winner, E. (1996): *Gifted Children: Myths and Realities*. Basic Books.

Worrell, F. C. (2010). Psychosocial Stressors in the Development of Gifted Learners with Atypical Profiles. In J. L. VanTassel-Baska (Ed.), *Patterns and Profiles of Promising Learners from Poverty*. Waco, TX: Prufrock Press. 33–58.

Trencsényi László: „Ez lassan már történelem”

Egy tanulságos monitoring vizsgálat a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tehetséggondozó decentrumok működéséről

A nagyjából egy esztendőös működés első, önértékelésen alapuló, fejlesztési célú értékelése lezajlott 2005-ben (nyilvánosságot kapott a megyei konferencián, illetve a FÓKUSZ hasábjain). Ezt követően a második adatgyűjtés is elkészült a működés következő évére, 2005-re vonatkozóan folyó év tavaszán. Immár a monitoring a valódi folyamatok értékelésére képes.

Az értékelés első, legfontosabb fázisa változatlanul a belső munkára összpontosít. A kérdőíves adatfelvétel nyomán készült tükör („intézményi profil”) a decentrumok kezében van. Az itt dolgozó munkatársak és aktivisták feladata e tükröt egybevetni saját céljaikkal, lehetőségeikkel, valóságos történéseikkel, s dönteni akár a célok, akár a folyamat korrekciójáról – annak rendje-módja szerint.

Jelen munkában ezúttal is az általánosítható tapasztalatokat osztjuk meg a felelős érdeklőkkel.

Előrebocsájtnak a legfontosabbakat.

- A rendszerépítés, kapcsolatépítés új szakaszáról van szó, érzékelhetők stabil és mobil elemek. A decentrumoknak azt érdemes tisztázni, hogy a stabilitás valóban szándékolt-e (s nem csupán véletlen vagy tehetetlenség műve), s hogy az elmozdulások mögött valóban szándékok (fejlesztés vagy a realitásokkal való számvetés áll-e).
- A decentrumok többségében a legtöbb mutató esetén mennyiségi vagy minőségi visszafogottság, funkcióredukció mutatható ki – a stabilitás biztonsága vélhetően ezen, a fenntartható fejlődés szintjén alakul ki.
- Van néhány feladatát igen sok szempontból újraértelmező, „forrásban” lévő decentrum, e körben inkább érzékelhetőek expanzív lépések és szándékok.
- Az alapvető tendencia erős: az általános iskolák felső tagozata, a pedagógusok és intézményvezetők a legfrekvenciáltabb kliensek – a decentrumok „behúzódnak” a hagyományos világ és kapcsolatrendszer biztonságába.

1. Erőforrások, feltételek

Összesen 81 szakember veszi ki részét a feladatokból (ez növekmény, láthatóan a – sátorlajúhelyi – önkéntesek jóvoltából).

A feladatellátók közül már 21 fő rendelkezik tehetségfejlesztő szakirányú szakvizsgás képzettséggel (ez 25%-os növekedés!).

Összességében stabil a főállásúak száma, érzékelhetően csökkent a megbízási munkatársak száma (így a diagnózis területén 40 helyett 18 fő, a tanácsadás területén 38-ról 26-ra esett vissza), ugyanakkor e kollégák elkötelezettségére jellemző, hogy megnőtt (26 fővel) az önkéntes munkások száma. Később látni fogjuk, hogy változatlanul szinte kizárólag a pedagógustársadalomból rekrutálódnak a gondozók, a kívánt nyitás lassan halad.

A decentrumok épületeit, elhelyezését általában alkalmasnak tartják lakóik. Ugyan a tavaly a berendezéssel elégedetlen Encs mellé Tokaj is felzárkózott. Az eszközrendszerrel való elégedetlenség-elégedettség árnyaltabb a tavalyinál (nyilván az intenzív használat mutatta ki a hiányokat).

A területeket illetően az idén is – stabilan – a diagnosztikához, az általános képességek, speciális képességek és a kreativitás méréséhez szükséges eszközök ellátottsága a legjobb, a művészi (vizuális) képességek és a vezetői képességek méréséhez a gyengébb. Gondozáshoz a kreativitás és a művészeti képességek fejlesztésére használható eszközök meglete biztonságosabb. Ez utóbbihoz most felzárkózik az inkább elégedettséget mutató „általános intellektuális fejlesztés” eszközrendszere. Hiányt, fejlesztési igényt jeleznek a kollégák – szinte mindenütt – a „vezetői és a pszichomotoros képességek” diagnosztizálásához és fejlesztéséhez. (Ez tavaly így még nem jelent meg.)

2. Célok

A decentrumok céljairól ezúttal is elmondjuk, hogy itt lehetőség van az intézmények egyedi karakterének megjelenítésére, a prioritás-választások függének a helyzettől, a szakemberek hitvallásától. Az összevetésben mégis szembeszökő néhány elem.

Konszenzussal változatlanul a legelső prioritás magasan a maximumon:

- a működés rendszeressége.

Kis szórással őrzi helyét a magas prioritású célok tartományában:

- tehetségfejlesztés egybeszövése sikeres szocializációval.

Felzárkózott viszont, sőt kisebb szórással „előzte” is előbbi a célok között:

- a tehetséges individuumnak kijáró kiválás segítése (tavaly a közepes prioritások közt szerepelt).

Csökkent a szórása az alábbi prioritások magas értékszintjének:

- a működés kiterjedtsége a decentrum vonzáskörzetére,
- egy-egy tanulóval minél tartósabb kapcsolat kiépítése.

Nagyobb szórással, de változatlanul magas az elfogadottsága a következő céloknak:

- teljesítményben nem megmutatkozó tehetségek gondozása (alulteljesítők),
- minél több pedagógus bekapcsolása a munkába,
- a hátrányos helyzetű tehetséges tanulók elsőbbsége,

- minél többfajta tehetségípussal való foglalkozás,
- a lemorzsolódás megelőzése.

Nagyobb szórással, de felértékelődött prioritás:

- minél több tanuló bekapcsolása a szolgáltatások igénybevételére
- jó PR a tanulóknak, illetve a felnőttek körében.

Maradtak közepes prioritású célok (viszonylag nagy szórás mellett):

- a hátrányos helyzetű intézmények elsőbbsége,
- általános pedagógiai szempontok elsődlegességének érvényesülése,
- kitüntetett kisebbség megjelenítése a programban,
- minél több nem-pedagógus segítő bekapcsolása a munkába.

Kis szórással közepes prioritású célok:

- látható eredmények elérése (versenyek, vetélkedők, pályázatok).

Már-már elutasított cél:

- nemzetközileg számon tartott eredmények elérése (versenyek).

Összességében nem mutatkoztak szélsőséges értékeltmozdulások. A mennyiségi növekedés és a jó PR feladatai látszanak felértékelődőnek, a „kiválás” megítélésének szórása (magas prioritási értéken) csökkent, a sikeres szocializáció feladatának értéke ehhez képes nem változott. Ugyancsak nem nőtt prioritási helye a tehetséggondozás hátránykompenzációval összefonódó vállalásának. Vajon igaz lenne, hogy ez a „profiltisztulás” a professzionalizálódás ára?

3. A decentrumok hatóköre

	A társult települések hány százaléka tartozik a decentrum működési körébe?		A társult települések intézményeinek hány százaléka tartozik a decentrum működési körébe?	
	2004	2005	2004	2005
Encs	50%	6% (!)	40%	n.a.
Tiszaújváros	23%	25% (=)	23%	10% (-)
Ózd	100%	100% (=)	100%	100% (=)
Mezőkövesd	100%	100% (=)	100%	70% (-)
Kazincbarcika	n.a.	30%	n.a.	30%
Tokaj	82%	50% (-)	63%	25 % (-)
Sátorajújhely	40%	100% (+)	40%	60% (+)
Szerencs	100%	100% (=)	90%	100% /+ /
Sárospatak	100%	100% /= /	80%	80% /= /
Miskolc		100%		100%

Az adatok túlnyomó többsége stabilitásról, vagy realitásokon belüli természetes ingadozásról tanúskodik.

4. Tartalmi elemzés - a tehetségek területei

4.1. Képességek, kompetenciák, amelyek jelentkeztek az egyes decentrumokban

Általános intellektuális képességek:

- Tiszaújváros, Miskolc, Sárospatak, Ózd, Encs, Mezőkövesd.

Mentális képességek:

- Tiszaújváros, Sátoraljaújhely, Kazincbarcika, Mezőkövesd, Sárospatak.

Kreativitás:

- Tiszaújváros, Sárospatak, Ózd, Mezőkövesd, Tokaj, Miskolc.

Vezetői képességek:

- Tiszaújváros, Mezőkövesd, Tokaj, Szerencs, Miskolc.

Művészeti (főleg vizuális) képességek:

- Tiszaújváros, Mezőkövesd, Kazincbarcika, Sárospatak.

Pszichomotoros képességek:

- Kazincbarcika, Tiszaújváros, Mezőkövesd.

Jellegzetesen sok (6-nál is többet) területet vállaló decentrumok:

- Kazincbarcika (volt is sokszínű) sokszínűbb lett: Tiszaújváros, Mezőkövesd, Ózd viszont „szürkült” e dimenziók mentén.

Visszafogottabban vállalkozó (3 területre fókuszáló) decentrum: Sátoraljaújhely és Sárospatak.

Színesedő tendenciát mutat: Sárospatak.

Színeiben homogénebb lett: Miskolc, Tokaj, Kazincbarcika, Encs, Ózd.

4.2. Tantárgyakban megragadott tehetség típusok

- Matematika: Mezőkövesd, Tiszaújváros Ózd, Miskolc.
- Fizika: (önállóan senki sem jelölte, betagozódott a korábban vállalkozó decentrumoknál – Encs, Kazincbarcika, Mezőkövesd – egy új, vélhetően komplex-integrált természettudományosnak (más esetben környezetvédelminek) nevezett műveltségi területbe.
- Kémia: Encs kitart (a többiek integráltan értelmezik).
- Idegen nyelv: Encs, Mezőkövesd, Kazincbarcika (nem jelölte: Sátoraljaújhely), újonnan „feliratkozott: Tiszaújváros, Ózd, Szerencs, Miskolc.
- Történelem: Sárospatak szerepelt tavaly, az idén a tárgyra utaló, komplex „honismeret” diszciplínában jelent meg. Új „feliratkozó” nincsen.
- Informatika, számítástechnika: Sátoraljaújhely „leiratkozott”, Ózd és Szerencs újonnan jelent meg.

- Természettudomány: Encs, Tiszaújváros, Ózd, Kazincbarcika, Sárospatak, Mezőkövesd, Miskolc jelentek meg a műveltségi terület alatt, dinamizálva e területet.

Érzékelhető a közvetlen relevanciával, „munkapiaci” értékkel bíró területek extenzívebbé válása, a hagyományos, főként humán területek – ezek korábban sem voltak különösen gazdagon reprezentálva – visszaesőben. Mérlegelendő, hogy e történések a feltételek és szükségletek szeszélyes ingadozását követik-e (ebből is melyiket a kettő közül), vagy tartósan – és főleg: akartan – érvényesülő tendenciát takarnak!

4.3. Komplex művelődési egységekben megragadott tehetségtípusok

- Környezetvédelem: Sárospatak elhagyta, Mezőkövesd felvette.
- Nyelvi kommunikáció: Tiszaújváros elhagyta, Szerencs megtartotta.
- Újságírás: Encs kitart.
- Vizuális kultúra (rajz, fotó): Kazincbarcika, Tiszaújváros megtartotta, Ózd elejtette, Tokaj, Miskolc felkarolta.
- Művészet általában: Mezőkövesd megtartotta, Szerencs felkarolta.
- Dráma, színjáték: Encs megőrizte, Kazincbarcika felvette.
- Zene-tánc: Kazincbarcika elhagyta, Tiszaújváros felvette.
- Önismeret: Szerencs, Miskolc megőrizte.
- Hagyományismeret: Encs felvette.
- Multimédia: Encs felvette.
- Honismeret: Sárospatak felvette.

A mérleg ebben a dimenzióban dinamikus egyensúlykeresést mutat: 7 „hűség”, 8 szaporulat, 5 „elhagyás”.

4.4. Képességnyalábokban megragadott tehetségtípusok

- IQ: Szerencs elhagyta, Tiszaújváros felvette.
- Társas kapcsolatok: Szerencs elhagyta, Tokaj felvette.
- Kreativitás: Szerencs, Miskolc helyére Tokaj, Tiszaújváros lépett.
- Tanulás: Miskolc elhagyta.

4.5. Kombinált tartalomelemzések

- Tantárgyhangsúlyos decentrumok: Tiszaújváros, Sárospatak, Sátoraljaújhely Tokajjal kiegészülve maradtak e körben, Mezőkövesd „átlépett” az eklektikus blokkba, Ózd viszont arányainak módosításával idetartozó lett.
- Általánosképesség-hangsúlyos decentrumok: Miskolc, Szerencs, Encs.

- „Eklektikus”: Kazincbarcika.

A mozgásirányok

Decentrum	Megőrzött területek	Újonnan vállalt területek	„Elhagyott” területek
Encs (alapkarakter őrzésével nagy mozgás, keresés)	4	3	2
Tiszaújváros (expanzió)	3	4	0
Ózd (helykeresés) Megjegyzendő, hogy a nem tantárgyi területekről nem adott adatot	0	5	1
Mezőkövesd (expanzió)	3	2	0
Kazincbarcika (stabilitás)	4	0	1
Tokaj (nincs adat)			
Sátoraljaújhely (nincs adat)			
Szerencs (óvatos helykeresőben)	1	3	1
Sárospatak (óvatos helykeresőben)	0	2	2
Miskolc (expanzió)	0	4	1

5. A tevékenységek, feladatok sajátosságai, közös vonásai, a kli-entúra

A tehetségazonosításban a tervszerű, módszeres munka részesült előnyben. A spontán, betérő kliens fogadására, laikusok bevonására nyitottabb decentrumok voltak 2004-ben: Sátoraljaújhely, Ózd, Mezőkövesd. Nos, itt változásokat tapasztalunk. Utóbbiak felhagytak a „laikus bejelentésre” való feladatvállalással, viszont „felvette a szálát” s próbálkozik: Tiszaújváros, Kazincbarcika és Tokaj. A „spontán betérő” fogadásával Sátoraljaújhely is felhagyott. Az intézményesülés azzal jár, hogy a tervszerű, szakszerű „szűrés” típusú, a decentrum kezdeményező magatartására, „kínálati piacra” épülő azonosítási metodika terjed.

Ez a mennyiségi mutatókban is tükröződik. 50 alatt azonosító decentrum 2005-ben már nincsen, a korábban is 100 felett teljesítők őrzik expanzivitásukat (Mezőkövesd, Kazincbarcika, Szerencs, Tokaj).

A leggyakoribb kliensek a pedagógusok (dinamikusan fejlődött e téren Encs, Ózd, Kazincbarcika, Tokaj, mindazonáltal visszafogottabbak a 2005-ös adatok Sárospatakon, Szerencsen, Sátoraljaújhelyen, nagyot zuhantak Mezőkövesden).

Tiszaújváros az egyetlen, ahol kis számban, de megjelenik más partner, a gyermekvédelmi szakember!

Kazincbarcika, Sátoraljaújhely a legnyitottabb a szülők fogadására, fokozódott a nyitódás: Encs, Tokaj, Sárospatak területén, Ózd stabil, Mezőkövesd hátrább sorolt e téren.

Gyerekek fogadására váratlanul Szerencs, Sátoraljaújhely, Mezőkövesd lett a legkészszebb, Sárospatak, Ózd, Encs lendülete e téren alábbhagyott.

Inkább „kínálati” decentrum: Encs, Ózd, Kazincbarcika, Tokaj, Tiszaújváros (utóbbi volt is), Sárospatak, Miskolc viszont ezt az utat (vagyis a meglévő programhoz keresni diákot) óvatosan elhagyni látszik.

Inkább nyitott, adaptív decentrum: Tokaj mellé Ózd zárkózott fel (Ózdon ez „paradigmaváltásnak” tűnik), Szerencs kissé visszaesett önvallozásban.

Hány tehetségígétet találtak a decentrumok a „szűrt” fiatalok körében?

Változatlanul nagy szórás: 10-80 %, Encs „hatékonysági” mutatója hirtelen nőtt (20-ról 70%-ra), Ózdé is (31-80%), Miskolc (33-60%), jelentős csökkenés Sárospatakon (80-10%), de többnyire továbbra is 25%-os a találat, e körül kristályosodnak az adatok.

A tanácsadás klientúrája

Jellegzetesen továbbsszűkül a fókusz a felső tagozatos tanulókra. Fontos, szinte kizárólagos kliensek maradtak szülők, pedagógusok (középiskola alig, még az óvoda is jobb).

Leggyakoribb tanácsadók

Helyi szakemberek, akik ezt tervszerűen, módszeresen végzik. Alkalomszerűen a felsőoktatás képviselői segítenek be leginkább. Más megoldások szórányosak. Tavalyhoz képest nőtt az alkalomszerűen felsőoktatási intézményből hívott, akár országos hírv szakemberek száma. A megyeszékhelyi szakemberek száma, a civil szervezetek és médiaszakemberek aktivizálása változatlanul kizárólagosan alkalomszerű. Ózd igényli az „extrém” (pedagógus céhen kívüli) szakemberek többségét.

Tanácsadásfajták gyakorisági sorrendje

Egyéni tanácsadás a decentrumban (ez nőtt) 3,8 Tiszaújváros, Szerencs, Kazincbarcika átlag felett, Mezőkövesd átlag alatt (az átlagos ideológiában így is magasan előkelőbb helyen! 4,8).

Nagy létszámú tájékoztatás 3,7 – átlag feletti: Ózd 5, átlag alatti Tokaj (ideológiájában átlagosan: 4,1).

Helyszíni egyéni tanácsadás (előretört) 3,6 – átlag felett: Miskolc, Kazincbarcika, átlag alatt Mezőkövesd, Tiszaújváros (ideológia összesítésében: 4,4).

Kiscsoportos tanácsadás a decentrumban 3,3 – átlag felett Encs, átlag alatt: Mezőkövesd, Miskolc (az ideológiában ez 3, 9).

Nyílt nap (visszaesett) 3 – átlag felett: Tiszaújváros, Kazincbarcika, átlag alatt: Tokaj, Szerencs (ideológiájában 3,3).

Konzílium 3 – átlag felett: Sátoraljaújhely, átlag alatt: Mezőkövesd (ideológiájában: 3,6).

Konferencia 2,5 – átlag felett Tiszaújváros, átlag alatt Kazincbarcika, Tokaj (ideológiájában: 3,5).

Írásos tájékoztatás 2,2 – átlag felett: Miskolc, átlag alatt Tiszaújváros, Mezőkövesd, Kazincbarcika, Sátoraljaújhely, Szerencs (ideológiájában: 2,8).

Egyéni telefonos tanácsadás 2,0 – átlag felett Encs, átlag alatt többen. (A praxis és ideológia közt nincs nagy eltérés: 2,1.)

A praxis és ideológia közt nagyobb különbség – egy egész értéknyi – magas értékű egyéni tanácsadás decentrumban típusnál van, ezt mindenki még jobban felértékelné. (Egyébként Mezőkövesd ideológiája és gyakorlata közt a legnagyobb a feszültség.)

Érdekeségek

Az ideológia és praxis közti általában csaknem harmónia van, sokszor és sokan jelzik, hogy fontosságához képest halványabban tudnak ezzel vagy azzal a módszerrel élni (ez általános). Meglepő Tokajban, hogy az alig becsült nagy létszámú tájékoztatással mégis inkább, ideológiájuk ellenére többet foglalkoznak, s Sárospatak viselkedik két esetben ideológiája ellenére: a külső helyszíni tanácsadást, és a nagy létszámú tanácsadást becsüli kevesebbre, mint amilyen gyakorisággal csinálja.

A legnagyobb harmónia Kazincbarcikán (minden módszer esetében teljes kongruencia) és Miskolcon (8 esetben teljes) van.

Feszültség Mezőkövesden (mindössze 2 „harmónia” és a decentrumbeli egyéni tanácsadásnál bizony 3 értéknyi különbség), illetve Ózdon (két harmonikus egybeesés, s a többi esetben konzekvensen 2-2 értékkülönbség az ideológia javára, itt bizony önértékelési feszültségek prognosztizálhatók, Tokajban is mindössze egy harmonikus egybeesés van.

A dinamikus összehasonlításból az tűnik ki, hogy a praxis és ideológia feszültségei nőnek. Ez legalábbis mentálhigiénés kezelést igényel.

A tanácsok tartalmának gyakorisági sorrendje

Minden, a kérdőíven felvett tanácsstípus fontosságáról alkotott vélekedés nőtt.

A fejlesztési, tanulási tanácsok fontossága átlagosan s harmonikusan eléri a 90%-ot.

Életvezetési tanácsok növekedése jobban szóródik, de átlagosan a tavalyi 40%-osnak számított jelentősége eléri a 90%-ot. Tiszaújvárosban és Kazincbarcikán mutat csökkenő elismertséget. Ózdon, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen és Miskolcon viszont dinamikus a növekedés.

A versenyekről való tájékoztatás fontosságáról alkotott vélekedés is nő, bár visszafogottabb dinamikával (50%-ról 60%), ezért vissza is csúszott a 3. helyre.

Forráshoz jutást illető tanácsok fontosságáról alkotott vélekedés is nőtt némelyest, ugyan Ózd felhagyott vele, Tiszaújváros korábbi 100%-os álláspontját már „nem tudta” fokozni, Sárospatak „kitart” a 10% körüli fontosság mellett.

A gondozás létszamarányai

	2004	2005	
Encs	90	100-120	nőtt
Tiszaújváros	97	125	nőtt
Ózd	60	80	nőtt
Mezőkövesd	320	90	csökkent
Kazincbarcika	76	140	nőtt
Tokaj	n.a.	45	
Sátoraljaújhely	86	82	stabil
Szerencs	128	100	csökkent
Sárospatak	75	45	csökkent
Miskolc	n.a.	n.a.	

Dokumentálás

Továbbra is keresi helyét. A dokumentáció rendszeressége erőteljesebb, bár nő a saját informális feljegyzések aránya.

Az alkalmazott információs csatorna

Változatlanul leginkább: pedagógusokon, intézményvezetőkön keresztül. Hat decentrum készít írásos információt a pedagógusoknak, Sárospatak és Ózd éppen abbahagyta, Mezőkövesd megpróbálja. Az intézményvezetők tájékoztatása előtörőben. Ugyan ezzel is Ózdon hagytak fel, de Miskolc, Tokaj és Mezőkövesd próbálkozik vele. Az intézményeken keresztül érvényesített tájékoztatás a konszolidáció jegyében ugrásszerűen megnőtt. Lassabban nő a közvetlenül a kliensekhez forduló tájékoztatás, Sárospatak tart ki emellett hűségesen, Encs viszont felhagyott vele. A szülőhöz írásban fordulni: nos ez dinamikusan növekvő tájékoztatási forma. Miskolc és Sátoraljaújhely felzárkózik a többiekhez, ám Ózd most hagytak fel vele. Az egyéb információs csatornák használata szembeszökően enyhül. Helyi sajtó, helyi média alig kimutatható a nyilvánossági feleletek közt.

A gondozás időtartama

Zömében az iskolai szakaszhatárig tart a gondozás. Még mindig kevés az „áttörés” (Tiszaújváros, Kazincbarcika, Tokaj, Sátoraljaújhely lépi át az iskolai szakaszhatárokat), Mezőkövesd és Kazincbarcika kísért egészen a felsőoktatásba jutásig, ennél tovább egy decentrum sem vállalkozik. Ezzel nyilván összefügg, hogy már csak Ózd (Mezőkövesd a korábbiakhoz képest nem!) „használja” a sikeres gondozottakat hálózátépítésre.

A leggyakoribb, tipikus partnerkapcsolati eszközök

Változatlanul a legfrekvenciáltabb módszer a kapcsolat intézményvezetőkkel, kölcsönös tájékoztatás, együttműködés kezdeményezése (közös eszközhasználat kevés, más partnerek bevonása kevés).

Érdekes folyamatoknak lehetünk tanúi.

A Társuláshoz tartozó iskolák vezetőivel alakult kapcsolatot illetően jelentős a hanyatlás. Az átlag 0,8-esébe belejátszik, hogy tavaly Ózdról nem volt adat, most meg 2 értékkel járult hozzá az átlaghoz. De Sárospatakon is 2 értéknyi a visszaesés, a kapcsolat intenzitását illetően. Ennél lényegesen kisebb a visszaesés, bár itt is Ózd és Sárospatak adatai változtak kedvezőtlenül. A vezetőkkel való kapcsolat tartalmát illetően a tájékoztatás felértékelődött a „decentrum ad tájékoztatást” formula s a kölcsönös tájékoztatás terén is, sőt a gondozottaknak kínált látogatási lehetőség is. Fogyott viszont az intenzív szakmai együttműködés és a „decentrum kér tájékoztatást” módszerek értéke. Összességében mindazonáltal az eddig alkalmazott módszerek konstanciája jellemző, illetve ehhez hozzáadódó módszerbővülés (Kazincbarcikán, Tokajon, Szerencsen).

A pedagógusokkal alakuló kapcsolatban a tartósság visszaesett (bár kevésbé, mint a vezetővel), itt is Sárospatak jelzett negatívan, továbbá Tiszaúj-

város. Viszont némi javulás van a kapcsolat intenzitását illetően. Szerencs és Sátoraljaújhely adatainak javulása szembetűnő.

A kapcsolat tartalmát illetően több jel mutat a módszerváltásra, bizonyos értelemben módszerredukcióra is. Így az intenzifikálás érdekében koncentrálták inkább eljárásait Encs, Tiszaújváros, Sátoraljaújhely. Cserélt, váltott Sárospatak, Mezőkövesd, Szerencs. Burjánzó gyarapodás, módszerkeresés (?) Jellemzi Tokajt.

A társuláson belüli önkormányzati intézményekkel alakult kapcsolatnak mint módszernek minősítése nem változott lényegesen. Ez általában alacsonyabb, mint a konkrétan megnevezett szereplőkkel. A konstancia jellemzőbb, mint a módszerváltás. Tiszaújváros, Mezőkövesd, Sárospatak próbálkozik újabb módszerekkel.

A megyei intézményekkel alakuló kapcsolat tartóssága inkább szürkül, bár Tiszaújvárosban jelentősen javult. Kazincbarcikán jelentősen visszaesett. Az intenzitás ezzel párhuzamosan alakult. Az alkalmazható módszerek is ennek megfelelően szürkülnek, bizonytalanodnak.

A megyei szolgáltató intézményekkel való kapcsolat egy pontnyit visszaesett a tartósságát illetően. Intenzitása nem ennyire, de szintén. Nincs kiugró decentrum. A tendencia általános (Tiszaújváros őrzi konstans 5-ös értékét a körben). A helyzetből adódik, hogy módszerváltás, módszerkeresés a jellemző.

A tartósság értékei összességében konstansak Tiszaújvárosban, Mezőkövesden, Kazincbarcikán, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen. Jelentős a visszaesés Ózdon, Encsen, Sárospatakon.

Az intenzitás helyzete ennél bonyolultabb. Pusztán Mezőkövesd viszonylag alacsony értéke konstans. Encsen, Ózdon, Tokajban és Sárospatakon általában intenzitáscsökkenés az alapérzés. Tiszaújvárosban, Kazincbarcikán, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen intenzitásnövekedés a jellemzőbb.

Az adatszolgáltatástól való visszafogottság növekedése jelzi, hogy az egyéb szereplőkkel alakítható kapcsolatok (mint eljárások, módszerek) nem problémamentesek. A gazdálkodó szervezetekkel korábban is alacsony értékű kapcsolat általában visszaesett, de a felsőoktatási kapcsolatok is szürkültek (itt különösen Sárospatak önkritikus helyértékelése szembetűnő).

6. Összegzés-kísérlet: a változások arányai és irányai

A kérdőíven szereplő kérdésekre adott válaszok sok esetben voltak értékelhetők – egyszerű mennyiségi értelemben – negatívumként (elhagyás, csökkenés, elmaradás stb.), ill. pozitívumként (bővülés, szaporulat, expanzió stb.) Most – függetlenül a változások minőségi értékétől (hiszen lehet, hogy egy-egy módszer elhagyása éppenséggel minőségi javulást eredményez) – összesítjük a válaszértékeket. Módszertanilag azt vételezzük, hogy az adatok nagy száma

a mennyiségi elemeket mégiscsak minőségi értékelésként való értelmezésben mutatja fel.

A „legmozgalmasabb” működés (vagyis a „negatív” s a „pozitív” póluson, történésken is megjelenés) jellemző Ózdra, Mezőkövesdre, Tiszaújvárosra és Kazincbarcikára (20 fölötti esetszámban jelentek meg kiemelkedő helyen). Érdekes, hogy Tiszaújváros és Kazincbarcika végül „pozitív” mérleggel kerül ki a megmérésekből, s „negatív a mérlege” Ózdnak és Mezőkövesdnek van. Óvatos becslés: előbbi két helyen eredménnyel járó hiperaktív helykeresés, míg utóbbiban lázas vergődés mutatkozik.

Az „eseménytelen” – 20 alatti kiugrást „produkáló” decentrumok, központok: Encs és Szerencs. Ennek a „biztonsági játéknak” „eredménye” a „null szaldó”, míg a viszonylag „lomha” Miskolc és Sátoraljaújhely pozitív mérleggel számolhat el a „kivárással”. Sárospatak elcsendesedése a negatív oldalra billenti a mérleget.

Az eredmények iránya?

Tehát Encs és Szerencs „null szaldós”, szembeszökően inkább a pozitív oldalon bukkan fel Tiszaújváros, Miskolc, Tokaj. Kissé visszafogottabban Sátoraljaújhely és Kazincbarcika. Több a „negatívum” Mezőkövesden, s figyelemreméltóan több Ózdon és Sárospatakon.

Rögtön hozzátesszük: e „durva” mennyiségi mérés nem képezheti az intézmény értékelésének alapját, de megsegítheti az intézmény önértékelését. Vélhetően a 2007-es monitoring már valóságos trendekről adhat számot.

Készült 2006 májusában a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Intézet munkatársai-val együttműködve. Sajnos a monitoring vizsgálat 2007-ben már nem folytatódott tovább.

TEHETSÉGGONDOZÁS A MISKOLCI EGYETEMEN

1. A tehetséggondozás rövid története a Tanárképző Intézetben

A Miskolci Egyetemen a tanárképzés több mint 20 éves múltra tekint vissza. Ezt a feladatot a Bölcsészettudományi Kar 1991. évi megalapítása óta folyamatosan végzi előbb a Neveléstudományi Tanszék, majd a Tanárképző Intézet keretében. Emellett az elmúlt két évtizedben a legkülönbözőbb szervezeti formában, óramennyiségben, önállóan és partnerszervezetekkel közreműködve bonyolítottunk és bonyolítunk szakirányú képzéseket, pedagógus-továbbképzéseket, tréningeket, s teljesítettünk fő oktatási profilunkhoz kapcsolódó szakmai feladatokat. 2008 óta pedagógia alapképzési szakos képzést is szervezünk.

Intézetünk munkatársai a Neveléstudományi Tanszék megalakulása óta foglalkoznak a tehetséggel kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdésekkel. A miskolci tanárképzés történetének áttekintése során (Trencsényi, 2008) szembetűnő a tanárképzésbe kapcsolódó hallgatók létszámának folyamatos fluktuálása. Képzéseink magukban foglalják a különböző tehetséggondozó tartalmakat. Tehetség és pedagógia címmel évek óta népszerű speciálkollégiumot hirdetünk meg törekedve arra, hogy minél több pedagógia és tanár szakos hallgató ismerkedjen meg a tehetséggondozás alapfogalmaival.

Az Intézetben több olyan tudományos fokozattal, valamint gyakorlati tapasztalattal rendelkező oktató dolgozik, akik alkalmasak a tehetségdiagnosztika, a gondozás/fejlesztés, tanácsadás és tehetséggondozás legmagasabb szintű szakmai-tudományos támogatására. Külső óraadó oktatóink a tehetséggondozás hazai kiválóságai, akik részt vettek a Tehetségsegítés Nemzeti Programjának kidolgozásában, dolgoznak a Génius és a Tehetséghidak programban, több tehetséggondozó szakmai szervezet vezetőségének, választmányának tagjai, alakítják és formálják a magyar tehetséggondozás arculatát.

Az intézet munkatársainak innovációs törekvéseit jól mutatja széleskörű oktatói, kutatói és szakértői tevékenységük, a pedagógia és a pszichológia számos területéhez kötődő feladatvállalásuk, valamint a kísérleti tananyagok kipróbálásában való részvételük. Ott voltak oktatóink a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tehetséggondozó hálózat kidolgozásánál, működtetésénél, végezték a tehetséggondozással kapcsolatos monitoring vizsgálatokat. A Nemzeti Tehetség Program elemei között megtalálható a megyében kidolgozott és kipróbált anyagok nagy része.

Intézetünk „Tehetségazonosítás, tehetségfejlesztés az iskolában” című 30 órás, akkreditált pedagógus továbbképzési programmal is rendelkezik, melyet már több alkalommal tartottak meg a kollégák. Jelen tanulmányunk célja két, sikeres tehetségfejlesztő programunk bemutatása. A tanulmány nem terjed ki a Tanárképző Intézet teljes tehetséggondozó tevékenységének bemutatására.

2. Tehetségpont a Tanárképző Intézetben

A Tanárképző Intézet a Tehetségpont Hálózat regionális, egyetemi szintű tagszervezete, ahol 2010-ben alakult meg a regionális tehetségpont, majd kapott 2011-ben akkreditált kiváló tehetségpont minősítést a Génusz program keretében. 2014 tavaszán ismételten elnyertük a kiválóan akkreditált tehetségpont minősítést. Az ehhez kapcsolódó, tehetséggondozással összefüggő feladatok ellátása egyre jelentősebb súllyal jelenik meg mindennapjainkban. Ennek keretén belül egyrészt tanácsadási és szupervíziós lehetőséget is biztosítunk pedagógusok, valamint a tehetségdiagnosztikát és -gondozást végző intézmények munkatársai számára, másrészt a meglévő képzéseinkhez kapcsolódóan a hallgatóink részvételével tehetségműhelyeket is működtetünk. 2010-ben egy projekt keretében két irányban próbáltuk ki a hallgatóinkat érintő tehetségfejlesztő tevékenységet. Ezen a két irányon túl számos egyéb, a tanárképzésben részt vevő hallgatók részére elérhető lehetőséget próbálunk biztosítani tehetségük kibontakoztatására: folyamatos mentorálás, pályázatok, érzékenyítő programok, személyiségfejlesztő csoportok, egyéni és csoportos tanácsadás, karriertanácsadás. Az alábbiakban két tevékenységet emelünk ki.

3. A hallgatókat érintő tehetséggondozó tevékenységek

3.1. *Kreativitásfejlesztő műhely*

Képzéseink alapvető filozófiája a magas szintű szakmaiság mellett a sokszínűség és a világra való nyitottság. Ennek szellemében született meg 2006-ban a gondolat egy kreativitásfejlesztő műhely létrehozására, melynek célja a kreativitás elméleti ismeretanyagának elsajátításán túl a tehetségfejlesztés, az elaboráció, a divergens gondolkodás és az eredetiség fejlesztése intenzív, saját élményű gyakorlatokon keresztül.

A 30 órás, féléves szeminárium műhelyként működött, amelyen a hallgatók megismerkedhettek a kreativitás és tehetség legújabb hazai és külföldi szakirodalmával, az alkalmazott tesztekkel és mérőeszközökkel, valamint a kreativitás fejlesztésének lehető legsokoldalúbb lehetőségeivel. A műhely működésében fontos volt, hogy egy „alkotó személyiség” rendszeresen ellátogasson a hallgatókhoz, személyes példáján keresztül bemutatva az alkotói létet. A műhely konkrét eredményeképpen a kreativitás valamennyi rész-képességében fejlődtek a hallgatók. Az erre épülő program szélesítette a műhely kínálatát, lehetőséget adva az ismeretanyag széleskörű pedagógiai felhasználására, a saját szakterület oktatásához kapcsolódó speciális kreativitásfejlesztő és oktatási módszerek alkalmazására, valamint a pedagógiai karrierjük és élet-pályájuk színvonalas menedzselésére.

A kreativitás fejlesztő műhely tematikája:

1. Bevezetés a kreativitással kapcsolatos alapfogalmakba

2. A kreatív személyiség. A kreativitás részképességei
3. A problémamegoldó gondolkodás fejlesztése
4. Az alkotó folyamat fázisai. A körök tesztje
5. A nyelvi kreativitás fejlesztése
6. Logikai-matematikai fejlesztő sorok. A kreativitás és az intelligencia
7. Vizuális-térbeli fejlesztő feladatok. A kreativitás és a művészetek
8. Kinesztetikus játékok a kreativitás fejlesztésére
9. Kreativitás és zene
10. Kreativitás és önismeret
11. Kreativitás a gyógyító folyamatban – a pedagógus lehetőségei
12. A fejlesztő feladatok értékelése

3.2. Kutatói szeminárium

Az Intézet fennállása óta fontos feladatának tekinti a tudományos utánpótlás nevelését. A tanárképzés sajátossága, hogy az elméleti felkészítés mellett jelentős teret kap a gyakorlati képzés is. Oktatóink alapvető feladatuknak tekintették eddig is a tudományos munkára fogékony, publikációs tevékenységre alkalmas hallgatók segítését, mentorálását. Elsősorban egyéni konzultációk során foglalkozunk főként a tehetséges diájkainkkal. A közös munka eredményeként minden évben számos hallgatónk kapcsolódik be a Tudományos Diákkör munkájába, méretti meg magát a házi fordulón. Az OTDK versenyeken minden évben szerepelnek hallgatóink, ahol különböző eredményeket érnek el. Az utóbbi évek során kialakult gyakorlat lett, hogy a legkiválóbb munkák megjelenhetnek a Miskolci Tanítási Konferencián, amely országos hatáskörű szakmai konferencia. Itt a hallgatók gyakorlati szakemberek, felsőoktatási oktatók és kutatók, valamint PhD-hallgatók előtt mutathatják be saját „kutatási eredményeiket”.

3.3. A tehetséggondozó programba való beválogatás

A tehetséggondozó programba való bekerülés első lépése a *tehetségazonosítás*. Korábban a tehetségfejlesztő műhelyeink kapcsán nem volt szűrőprogram – hallgatóink saját motivációjuk alapján jelentkeztek és kerültek be ezekbe a fejlesztő műhelyekbe. A tehetségidentifikáció különösen azért fontos, mert a hallgatók létszáma miatt csökkent az órai kommunikáció lehetősége és az órán kívüli személyes kapcsolattartás; gyakoribbá vált az írásbeli vizsga is, mindezek pedig megnehezítik a tehetségek egyetemi szintű felismerését. A diagnosztikus fázis segíti a tanárképzős hallgatók személyre szabott, speciális fejlesztését is.

A kétféle tehetséggondozó programunk különböző lehetőséget jelenthet a tehetséges hallgatóknak. A kreativitásfejlesztésre alapozó „Tanárképzős hallgatók kreativitását fejlesztő és annak pedagógiai alkalmazását segítő prog-

ram” a tehetség, az átlag feletti képesség gyakorlati, iskolai alkalmazását, társadalmi, munkahelyi kibontakoztatását kívánja támogatni a személyiség és a pedagógiai attitűdök összehangolt fejlesztésére alapozva. Ez a program a képességfejlesztés mellett karriertervezési támogatást is ad a résztvevőknek.

A tehetségfejlesztő munka során – összhangban a pedagógusképzés alapelveivel – a következő tényezőkre fektetünk hangsúlyt:

- valódi alkotó tevékenységen, problémák felvetésén és megoldásán keresztül segítjük a tehetséges hallgató képességeinek fejlődését, személyiségének alakulását, miközben megismertetjük a tudományos tevékenység gyakorlati fogásaival is;
- a képességek fejlesztése és szinten tartása mellett a motivációs tényezők erősítése kitüntetett feladataink között szerepel;
- kiemelten fontos a stabil személyiségháttér kialakulásának segítése, a személyiség többoldalú fejlesztése;
- a hallgató tehetségének kibontakozását gátló – akár a személyiségből, akár a külső környezetből eredő – tényezőknek felismerése és átalakítása; a segítő, energetizáló tényezők tudatosítása;
- a hallgató pályaszocializációjának, karriertervezésének segítése, munkahelyi alkalmazkodásának támogatása;
- az önálló munkavégzés kompetenciájának kialakítása.

A hierarchikus és az összesítő elrendezést kombináltan alkalmazzuk a tehetségazonosítás során.

1. *lépcső*: a tehetségfejlesztő programra való jelentkezés.
2. *lépcső*: a tehetségkoncepciónak történő megfelelés vizsgálata. Itt összesítő modellt alkalmazunk. Az 1. lépcsőn túljutó valamennyi hallgatóval elvégezzük a képesség-, kreativitás- és motivációs vizsgálatot. E vizsgálatok végeredményét egyetlen értékbe, tehetségindexbe kódoljuk.
3. *lépcső*: az első programkritériumnak való megfelelés vizsgálata. A 111-es és a 101-es tehetségindexű tanulók kiválasztása és interjúra történő behívása. A pszichológiai tesztek összesített pontszáma alapján legjobb eredményt nyújtó hallgatók programba való bejutásáról az ezt követő „beválogatási interjú” döntünk.
4. *lépcső*: „beválogatási interjú”. Az ide bejutott hallgatókat intézményünk szakemberei szóbeli interjú keretében mérik fel, amikor is a második programkritériumnak való megfelelést vizsgálják, és az alapján eldöntik, hogy kik kerülnek be a tehetségfejlesztő programba.

3.4. Az alkalmazott tehetségkoncepció

A Renzulli-modell szerint:

Tehetség = kimagasló képesség * kreativitás * motiváció (feladat iránti elkötelezettség) (Balogh, 2006)

A beválogatás tehetségkonceptióval (Renzulli-modell) kapcsolatos kritériumai (Mező, 2008)

Konceptuális megfogalmazás	Operacionális megfogalmazás		
	Vizsgálati módszer/eszköz	Vizsgálati változó	Tehettségküszöb
Átlag feletti képesség (intelligencia)	„Advanced Progressive Matrices” tesztben (Nehezített Raven-tesztben) nyújtott átlag feletti teljesítmény	IQ	Abszolút tehetségküszöb: 115 IQ
Kreativitás	„Szokatlan használat” és „Körök” kreativitásteszt fluencia-változójában nyújtott csoportátlag feletti teljesítmény	Fluencia	Relatív tehetségküszöb: +0,5 szórástartomány alsó határa
Motiváció	Közéki-féle iskolai motivációs kérdőív (egyetemi hallgatókra átalakított változatának) „kognitív motívumok” dimenziójában magas pontszám (skálatartomány: 18-90 pont)	Kognitív motívumok	Abszolút tehetségküszöb: 82 pont
Tehetség	A képesség, kreativitás és motiváció vizsgálatának végeredménye	Tehetségindex	Abszolút tehetségküszöb: 111-es tehetségindex érték

A tehetségindex képzése az alábbi szabályok szerint történik.

$$\text{Tehetségindex} = (100 \cdot \text{„képesség”}) + (10 \cdot \text{„kreativitás”}) + \text{„motiváció”}$$

Ahol

a „képesség” értéke:

1 = tehetségküszöbnek megfelelt,

0 = tehetségküszöbnek nem felelt meg,

a „kreativitás” értéke:

- 1 = tehetségekűzőbnek megfelelt,
0 = tehetségekűzőbnek nem felelt meg,

a „motiváció” értéke:

- 1 = tehetségekűzőbnek megfelelt,
0 = tehetségekűzőbnek nem felelt meg.

A tehetségkoncepciónak tehát a 111 tehetségindexű hallgatók felelnek meg.

A 001 és 110 közötti tehetségindexű hallgatók csak részben felelnek meg a tehetségkoncepciónak..

A 000 tehetségindexű hallgatók egyáltalán nem felelnek meg az alkalmazott tehetségkoncepciónak.

3.5. Pszichológiai vizsgálatok a programban

Egy-egy vizsgálat elvégzéséhez 2 fő vizsgálatvezető jelenléte szükséges. Egy vizsgálati alkalom (2*45 perces tanórát vesz igénybe) melyet az alábbi időbeosztással valósítottunk meg:

Időtartam (perc)	Tevékenység
8	Nehezített Raven-teszt füzeteinek, válaszlapjainak kiosztása, az instrukció elmondása
30	Nehezített Raven-teszt megoldása
2	A „Szokatlan használat teszt” instrukciójának elmondása
8	A „Szokatlan használat teszt megoldása
2	A „Körök” teszt instrukciójának elmondása
8	A „Körök” teszt megoldása
2	Kozéki-féle iskolai motivációs kérdőív instrukciójának elmondása
15	Kozéki-féle iskolai motivációs kérdőív kitöltése

4. A tehetségfejlesztő programok részletes bemutatása

4.1 Tanárképzős hallgatók kreativitását fejlesztő és annak pedagógiai alkalmazását segítő tehetséggondozó program

A kreativitásfejlesztő műhelyhez kapcsolódó, 60 órára tervezett tehetségfejlesztő program célja a tanári pályára készülő tehetséges hallgatók saját szakterületükön megnyilatkozó, átlag feletti képességeinek, kreativitásának kibontakoztatását, pedagógiai alkalmazását szeretnénk katalizálni. Tehát abban szeretnénk támogatni és segíteni a hallgatót, hogy kiemelkedő kreativitását képes legyen beemelni munkájába, és tudja hatékonyan alkalmazni a nevelés és az oktatás terén.

Célcsoportja: tanári pályára készülő – a Miskolci Egyetemen tanuló alapképzési, illetve mesterszakos – hallgatók.

Az alkalmazott módszereknek és az elvárható eredményeknek leírása

- a) A személyiség és a pedagógiai attitűd fejlesztése; pedagógiai pályára való felkészítés (30 órás tréning)

Módszerek:

- a foglalkozáson dramatikus módszereket, csoport- és személyiségfejlesztő játékokat, egyéni és csoportos helyzetgyakorlatokat, kreativitást fejlesztő tevékenységeket is alkalmazunk.

Elvárható eredmény:

- reális énkép a negatív és pozitív tulajdonságok terén,
- egyéni erőforrások, képességek, értékek és motivációs bázis ismerete,
- egyéni szükségletek, rövid és hosszú távú célok azonosításának képessége,
- gyakorlatot szereznek az érzelm kifejezésben és mások érzelmeinek felismerésében,
- empátia és tolerancia; társas készségek fejlődése,
- felismerik és megkeresik a foglalkozási szerep azon lehetőségeit, amelyek teret engedhetnek a személyiségvonásoknak és a kiemelkedő képességek kibontakozásának.

- b) Kreativitásfejlesztés, karriertervezés (30 órás szeminárium)

Módszerek:

- előadás, brainstorming, kiscsoportos workshopok, kreativitásfejlesztő tevékenységek és játékok, interjúk, kérdőívek.

Elvárható eredmények:

- a kreativitás szinten tartása és fejlődése,
- a kreatív erőforrások felismerése és használata,
- a pedagógiai módszerrepertoár bővülése,
- önálló, autonóm és alkotó attitűd alkalmazásának fejlődése,
- karrierrel kapcsolatos döntési készség fejlődése,
- benyomásalakítás, meggyőző közlés fejlődése,
- hatékonyabb pályaszocializációs folyamat.

A 60 órás (30+30 órás egymásra épülő) fejlesztő program részletes bemutatása

A személyiség és a pedagógiai attitűd fejlesztése; pedagógiai pályára való felkészítés (30 órás tréning)

A tehetségfejlesztés lényeges alapelvei között szerepel – a képességek és a kreativitás fejlesztése mellett – a személyiség összehangolt fejlesztése. A felsőoktatás tehetséges tanulói számára tartott önismereti és személyiségfejlesztő munka az általános tartalmakon kívül egy lényeges elemmel is bővül – és ez a pályaidentitás kérdése. A pályára való felkészítés fontos lépése a foglalkozási szerep, valamint a tehetséges hallgató személyiségének és képességeinek összeillesztése, egységbe rendezése. A hallgatók a tanítási gyakorlat során „élesben” élik át a személyiség és a pedagógusszerep hirtelen egybekapcsolódását; a nem megfelelő illeszkedés okozta kellemetlen élmények ugyanis komoly kihatással lehetnek a pályával kapcsolatos attitűdjeikre. A meglévő személyiségvonásoknak, képességeknek, a személyiség számára fontos értékeknek meg kell találni a helyét a kialakulásban lévő foglalkozási szerepen belül. Ennek hiányában valaki hiába rendelkezik átlag feletti képességekkel, kiemelkedő kreativitással, ha ezeket nem tudja munkájában, életében megfelelő módon kamatoztatni, tehetségét kibontakoztatni, nem lesz sikerélménye, elégedetlen lesz munkájával, és nem válik jó és hatékony pedagógus belőle.

A tréning célja, hogy fejlessze a hallgató önismeretét, kommunikációs és szociális készségeit, ezáltal segítse a tehetséges hallgató szociális és munkahelyi beilleszkedését, pedagógiai attitűdjeinek kibontakozását. Támogatást adjon a hallgatóknak abban, hogy felismerjék és tudatosítsák saját viselkedésük háttértényezőit, saját képességeiket, erősségeiket, megtalálják azok kibontakoztatásának iskolai lehetőségeit. Továbbá a pszichológiai ismeretek mozgósításán keresztül segítsen nyújtson a hallgatóknak a pályakezdésben, és felkészítse őket az állásinterjú esetleges nehézségeire.

Tematika

1. Önismeret, személyiségtulajdonságok, képességek, készségek, valamint az egyéni értékrend vizsgálata
2. Motivációs bázis feltérképezése
3. Rövid és hosszú távú célok meghatározása
4. Érzelmek kifejezése, felismerése; én-közlés
5. Kommunikációs készség fejlesztése, kommunikáció nehéz helyzetben, állásinterjú
6. A pedagógusszerep és a nevelői attitűd fejlesztése. A tanári tevékenységhez kapcsolódó szerepek, szerepkészletek, viselkedési minták tudatosítása. Egyéni repertoár kialakítása
7. A kimagasló képességek helye a pedagógiai munkában. Egyénenként megvizsgáljuk a személyiség és a szerep találkozási pontjait, a képességek kibontakoztatásának szereplehetőségeit.

Kreativitásfejlesztés, karriertervezés (30 órás szeminárium)

A foglalkozás célja – a hallgató kreativitásának szinten tartása és fejlesztése mellett – olyan pedagógiai lehetőségek és módszerek számbavétele és megismertetése, amelyek segítséget nyújtanak a hallgató tehetségének pedagógiai felhasználásában. A hallgató saját szakterületéhez kapcsolódóan kap támogatást képességeinek fejlesztésére, kreativitásának hatékony alkalmazására. Foglalkozunk az álláskeresés és az erre való felkészülés pszichológiai hátterével, azokkal a pszichológiai eszközökkel és technikákkal, amelyek segítséget nyújtanak a pályakezdekők részére. Fókuszálunk a karriertervezésre, karrierdöntések meghozatalára és a pedagógiai pálya nehézségeire is. A program végén a résztvevők egy önállóan alkotott kreativitásfejlesztő feladatsort dolgoznak ki, melyben a standard teszteken túl az egyedileg megalkotott, kitalált feladatokon van a hangsúly. Így a műhely végére egy olyan egyedi teszt- és feladatgyűjtemény jön létre, mely a későbbiek során hallgatóink rendelkezésére áll a pedagógiai munkában. Bárki felhasználhatja hospitálások, illetve iskolai gyakorlatok során. A program olyan ismereti és módszertani alapokat biztosít – fejlesztve a személyiség különféle dimenzióit is –, amelyek következtében a résztvevő tehetségét optimálisan tudja kibontakoztatni, a gyakorlati pedagógiai praxisban is tudja értelmezni, működtetni, támogatva ezzel a sikeres pályaszocializációt.

Tematika

1. Alkotói tevékenység a művészetben és a pedagógiai munkában
2. A meglévő kreatív részképességek további fejlesztése
3. A saját tudományterülethez kapcsolódó kreativitásfejlesztő gyakorlatok, pedagógiai módszerek kidolgozása
4. Pályaszocializáció
5. Karriertervezés, karrierdöntések
6. A szabadidő kreatív felhasználásának lehetőségei
7. Kreatív megküzdési stratégiák, stresszkezelés
8. A jól integrált életvezetés segítése

4.2. A hallgatók kutatói kompetenciáját fejlesztő program

A program célja, hogy a tehetséges és motivált hallgatók részt vegyenek egy aktív kutatói műhely munkájában, ahol a résztvevők szakmai, szaktudományos, kutatói kompetenciáit kívánjuk elmélyíteni, felkészíteni őket a tudományos utánpótlás számára. Tanulmányaikhoz igazodva a műhely elsősorban neveléstudományi és pszichológiai irányultságú.

A kutatói szeminárium műhelyhez kapcsolódóan 60 kontaktórával és a hallgatók igényeihez igazodó egyéni mentorálással tervezzük a tehetségfejlesztő programot.

Célcsoportja: tanári pályára készülő – a Miskolci Egyetemen tanuló alapképzési, illetve mesterszakos – hallgatók. Mindkét csoport rendelkezik azok-

kal az alapvető szaktudományos ismeretekkel, melyek megfelelő alapot biztosítanak a kutatóképzés számára.

A 60 órás fejlesztő program részletes bemutatása

A fejlesztő program tematikai egységei:

- kutatás-módszertani ismeretek szeminárium,
- „mini kutatás” szeminárium,
- egyéni mentorálás.

Kutatás-módszertani ismeretek szeminárium

Módszerek: előadás, csoportmunka, kreativitás és gondolkodásfejlesztő gyakorlatok.

Tartalmi hangsúlyok: a kurzus bemutatja a hallgatóknak a társadalomtudományi kutatások alapvető sajátosságait. Megtanulják a kutatási probléma körvonalazását, megfogalmazását, orientálódnak az egyéni kutatási irány felé. A kurzus legfőbb hozadéka kell, hogy legyen a tartalmi elemeken túl az önálló gondolkodás és a tudományos szemlélet fejlődése.

Tematika

1. A társadalomtudományi kutatások alapvető sajátosságai, típusai
2. A kutatási probléma. A probléma megfogalmazása
3. Szakirodalom feltárása, információkeresés, strukturálás
4. Hipotézisalkotás
5. A magyarázat és megértés problematikája
6. Kutatás-módszertani paradigmák, eljárások
7. Különböző kutatási eljárások sajátosságai
8. A kutató személyisége
9. A kutatói gondolkodás sajátosságai
10. Kutatások publikálásának sajátosságai

„Mini kutatás” szeminárium

Módszerek: előadás, csoportos vita, gondolkodást fejlesztő gyakorlatok.

Tartalmi hangsúlyok: a fókuszba a kutatáshoz szükséges egyéni kompetenciák fejlesztése kerül. A hallgatók írásbeli és szóbeli prezentációs készségeinek fejlesztése kiselőadások és vita segítségével valósul meg. A program során a probléma-centrikus gondolkodás fejlesztését kívánjuk elősegíteni, melyben nagy szerepet kap az önálló munkavégzés. Cél, hogy a hallgatók képesek legyenek hipotézisalkotásra, annak ellenőrzésére, kutatási módszerek alkalmazására, a megfelelő eszközök megválasztására.

Tematika: a kurzus során előre meghatározott egyéni vállalás szerint minden hallgató bemutatja „dolgozatát”, melyet moderált vita formájában bírálnak/vitatnak a kurzus résztvevői.

Egyéni mentorálás

Módszerek: egyéni igényekhez, szükségletekhez igazított egyéni tanácsadás, szakmai konzultáció.

Tartalmi hangsúlyok: itt nyílik leginkább alkalom a hallgató számára az önálló irány megtalálására és fejlesztésére. Az egyéni mentorálás lehetőséget ad arra, hogy a kurzuson tanultakat az egyéni sajátosságokhoz illesztve célirányosan fejlesszük. A hallgatónak itt a mentorával kell együttműködnie, ami lehetőséget ad szakmai diskurzusokra, specifikus tudományos ismeretek megvitatására. Az egyéni mentorálásnak kiemelkedő szerepe van abban, hogy valódi „tudományos” eredmények is születnek.

5. A pedagógus szakvizsgás képzés

Az Egyetem és az intézet szakemberei a 2011/12. tanév II. félévében kereszt-féléves képzés keretében indították el a pedagógus szakvizsgás képzést, melyen a képzés II. évében 55 kredit értékben Tehetséggondozás, tehetségfejlesztés szakirányt is választhatnak a hallgatók (Az inklúzió pedagógiája és a Mentori, vezetőtanári feladatokra való felkészítés mellett).

A Tehetséggondozás, tehetségfejlesztés szakirányon az alábbi szakterületekkel foglalkoznak a kollégák:

- A tehetség definíciói, fajtái, összetevői
- Tehetségfejlesztés
- Tehetség és társadalom
- Tehetség és szocioemocionális fejlődés
- Kreativitásfejlesztés
- Tehetségdiagnosztika
- Tehetésegek fejlesztése, tehetségfejlesztő stratégiák
- Gazdagító programok
- A pedagógus szerepe a tehetségfejlesztésben
- Tehetség-tanácsadás, egyéni fejlesztés
- Magyarországi tehetséggondozó programok
- Kutatásmódszertan: tehetségkutatás
- A tehetséggondozás története
- Komplex programok az iskolai tehetséggondozásban
- A tehetséggondozás és az interkulturális nevelés

A Tanárképző Intézet fő tevékenysége a tanárképzés, ezért a Tehetségpontunk tervei között szerepel, hogy a gyakorlati pedagógiai munkában nagyobb teret biztosítson a tehetségek felkutatása, iskolai oktatása, fejlesztése kérdéseinek. Specifikus programként igyekszünk megvalósítani a tehetség-tanácsadás és szupervízió tevékenységet elsősorban a tehetségdiagnosztikát és -gondozást/-fejlesztést végző intézmények munkatársai számára.

Programfejlesztés terén az intézet munkatársai aktívan részt vesznek a szakmailag igényes tehetséggondozó programok kidolgozásában. Szorgalmazzuk olyan komplex programok kidolgozását, amelyek elősegítik, hogy a szociálisan kedvezőtlen körülmények között működő oktatási intézmények is sikeresen vegyenek részt a tehetségek felkutatásában és gondozásában. Feladatunknak tekintjük olyan támogatási modellt kidolgozását, amely hosszabb időszámban is képes biztosítani a tehetséges fiatalok segítségét.

A hatásvizsgálatok, a tehetséggondozás eredményességének kutatása terén elengedhetetlennek tartjuk a szélesebb értelemben vett tehetséggondozási tevékenység hatékonyságának, eredményességének komplex vizsgálatát és az eredményeknek a köznevelés rendszerébe való visszatáplálását. Tervezzük a gyakorlati tehetséggondozás hatásainak, eredményeinek longitudinális vizsgálatát, a kutatási eredmények folyamatos közzétételét.

Irodalom

Balogh László: Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban. URBIS Kiadó, Budapest, 2006.

Balogh László: Iskolai tehetséggondozás, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2004.

Balogh László – Herskovits Mária (szerk.): A tehetségfejlesztés alapjai, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1993.

Buda Marian: Óriás leszel. Dinasztia Kiadó, Debrecen, 2004

Harsányi István: Tehetségvédelem. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest, 1994.

Mező Ferenc (szerk.): Tehetségdiagnosztika, Kocka Kör, 2008.

Mönks. Franz J. – Ypenburg. Irene H.: A nagyon tehetséges gyermek, Akkord Könyvkiadó, Budapest, 2000.

Tóth László (szerk.): A tehetségesek tanítása, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000.

Trencsényi László: Tanárképzés a Miskolci Egyetemen, 1993-2003 In:
Knausz Imre (szerk.): Gyermek, pedagógus, pedagógusképzés. Új Helikon
Bt, Budapest, 2008., 205-216. o.

Ranschburg Jenő (szerk.): Tehetséggondozás az iskolában, Tankönyvkiadó,
Budapest, 1989.

Döbröczöni Ádám – Kavecsánszki Gyula: A Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és Informatikai Kar Gép- és Terméktervezési Intézet Tehetségpontja

A régió helyzete és adottságai

Az északkelet-magyarországi régióra tömegében a szegénység, a lepusztuló, elnéptelenedő falusi (városi) környezet és sajnos sok esetben az igénytelen „virtuális tengődés” jellemző.

Jellemző családi helyzetek: apa, anya munkanélküli, egy gyerek egyetemista, egy másik középiskolás. Ózdon azt a krumplit eszik, ami a ház körüli kiváló (!) kerti földön megterem. Bejár naponta – éveken át – Putnokról vonattal, mert a kedvezményes kollégiumot és a családtól távoli külön életet nem képes megfizetni. Tanulás mellett munkát vállal – szupermarketben árumozgató, gyárban soron dolgozó –, aminek következményeként tanulása rendszertelen, ismétlővé válik, képzése elhúzódik. Mindezek ellen mind az alsó, mind a középfokú oktatási intézmények elkeseredett küzdelmet folytatnak, és ebben a sorban küzd a Miskolci Egyetem is.

A tehetségek felkutatása

A mai Magyarország népessége – több szempont szerint is - megoszlik:

- a) szegényekre – gazdagokra;
- b) elmaradott falusi – rendezettebb nagyvárosi környezetre;
- c) képernyő előtt tengődve elbutultan felnövő vagy a mindennapi élet és a gondos szülők által aktív cselekvésre nevelt ifjúságra;
- d) olyanokra, akik mindig mindent készen vesznek, egy szöveget be nem ütöttek soha, és olyan középiskolásokra, akik valaha kigondoltak valamit, és azt megcsinálták (rajz, repülőmodell, garázskapu, kutyaidomítás, tanulmányi verseny, fizikai-kémiai kísérlet, varrás, építés, erősítő, vízvezeték, önképzőkör, porszívó- és autójavítás, apának-anyának segítség, együtt végzett munka a ház körül, versírás).

Az utóbbi két – az egyéni aktivitást tekintő – szempontcsoport az, amelyek szerint érdemes tehetségeket keresni, hisz volt alkotásélményük, anyagélményük, technológiaélményük, önállóteljesítmény-élményük, van bennük a megvalósítás iránti hajtóerő. A vidéki, ház körül nap mint nap dolgozó középiskolások hamar tudomásul veszik azt, hogy pusztán a számítógép botkormányának rángatásával, buta játékok hajhászásával nem lehet megélni. Megszokták a napi kötelességteljesítést, jellemző, hogy a tanulást is ezzel a szemlélettel végzik. Viszonylag kevés közöttük a TDK-munkában is résztvevő diák, de szemeszterről szemeszterre haladva, fokozatosan javuló tanulmányi eredményekkel jutnak kenyérkereső – a régióban is hasznosítható – képeítéshez úgy, hogy minden tanulmányi kötelezettségüket időben teljesítették.

A Gép- és Terméktervezési Intézet alkotó és oktatási tevékenységének előzményei

1949 előtt Magyarországon egyetlen Műszaki Egyetem létezett, a világhírű mérnököket, tudósokat kibocsájtó BME. Már a második világháború előtt Herrmann Miksa professzor, miniszter javasolta egy második műszaki egyetem létrehozását. 1949-ben foglalták törvénybe a Nehézipari Műszaki Egyetem létrehozását Miskolcon. (Ma Magyarországon 12 helyen képeznek gépészmérnököket.) Az 1950-es évek politikai állapota szerint az első években zömében főleg vidéki (munkás-paraszt) hallgatók érkeztek, illetve kis számban olyanok, akiket származásuk, korábbi iskolájuk (polgári háttér, egyházi gimnázium) miatt a BME-re nem vettek fel. Mindkét rétegből számos tehetséges, sikeres mérnök, egyetemi tanár, tudós nőtt fel. Az 1949-ben a Nehézipari Műszaki Egyetemen alapított Gépelemek Tanszék munkatársai a háború utáni első két évtizedben számos ipari megbízást kaptak, több száz gépet terveztek, amelyek megvalósultak (földgyalu, elektrolizáló berendezés, kábelsodró gépek sokasága – a Diósgyőri Gépgyár mérnökeivel karöltve –, olajvizsgáló-minősítő berendezés) és rajtuk termelő tevékenységet folytattak. Mai szóval élve tevékenységüket a megvalósult innováció jellemezte. A tradicionális magyar ipar 1990 utáni széthullása oda vezetett, hogy ez a korábbi innovatív tevékenység zömmel kisvállalkozások fejlesztésére tolódott át, legyen az egy termelő berendezés vagy egy termék fejlesztése. Újabban megbízásaink nemzetközi cégek termékeinek költségcsökkentésére terjednek ki, legyen az maga a termék konstrukciója vagy az előállítás technológiája.

A Gép- és Terméktervezési Intézet munkatársai

Oktatóink, tanszéki mérnökeink folyamatosan képezik magukat, nemcsak a szűken vett gépészeti területen. (Egyik adjunktusunk a napokban védte meg PhD-értékezését a műszaki akusztika területén, egy másik kollégánk munkája a környezetszempontrú tervezés területén befejezés előtt áll.)

A Bokros-csomag idején tanszékünk – a korábbi Gépelemek Tanszék – kb. 25%-os létszámcsökkenést élt meg, sajnálatosan a fiatal korosztályból, akik ma vezető műszaki pozíciókban dolgoznak itthon és külföldön. Távozásuk miatt csaknem tízéves űr támadt intézetünk korösszetételében. Ugyanakkor felnövekvőben van egy igen ambiciózus, munkára kész és munkát vállaló fiatal korosztály, amelyre bizton építhetünk mind a szűken vett szakmai, mind a tudományos, mind a tehetséggondozó munkában.

Végzett mérnökeink – korábbi fiatal tanszéki oktatóink – közül számosan dolgoznak hazai nagyvállalatok vezető műszaki beosztásaiban (műszaki igazgató, főmérnök). Egyik volt tanársegédünk – korábban az orosz-amerikai GUARDIAN üvegyár főmérnöke – ma a cég oroszországi új gyárának építését vezeti.

A közelmúltban került teljes státuszba hozzánk festőművész (DLA) és matematikus-mérnök kollégánk (PhD) új lehetőségeket hozva mind a gépészmérnökök, mind az ipari termék- és formatervező mérnökök képzésébe, valamint a tehetségek gondozásába.

Intézetünk munkatársai között van a Gépipari Tudományos Egyesület GÉP c. folyóirata szerkesztő bizottságának elnöke és az ő egyik helyettese, akiknek döntő szerepük, több évtizedes szorgalmas munkájuk van abban, hogy a GÉP folyóirat – talán egyedülként – fennmaradt a magyar szakmai irodalom egyik támaszaként.

Ugyancsak Intézetünk egyik munkatársa elnöke a Design of Machines and Structures angol nyelvű kiadvány szerkesztő bizottságának, másik kolléganőnk ugyane bizottság titkáráként és angol nyelvű menedzsereként dolgozik.

Az MTA Gép szerkezettani Tudományos Bizottságának titkárát és számos tagját is oktatóink között tudhatjuk.

Mit kívánunk elérni a Tehetségponttal?

Tehetségpontunk küldetése

Kenyeret adni az itt élők kezébe, különös tekintettel a tehetségek kibontakoztatására

Minden erőnkkel azon vagyunk, hogy minél többjüket megnyerjük az MSc-képzésnek, ahová nem képességeik szerény volta, hanem a családon való anyagi segítség kényszere miatt jelentkeznek kevesen, ám ha jelentkeznek, nem „megélhetési” diákként, hanem vasszorgalommal, céltudatosan tanulnak. Ugyanakkor tárgyilagosan be kell vallanunk, hogy a régióban diplomát szerzett szegény – hátrányos helyzetű – hallgatók egy része menekülési kényszertől vezérelve távolabb vállal munkát, de az egyre több betelepülő cég és megoldott lakáshelyzetük miatt – sok erre az üres lakás, falusi ház – sokan maradnak is majd.

Szakmai és oktatási eredményeink elsősorban a végzett mérnökök számában és ipari alkalmasságában jelennek meg.

A géptervező, vagy az ipari termék- és formatervező mérnök munkája folyamatos szakmai és társadalmi kontroll alatt zajlik, amikor kész a terv, a kívülálló pillanatok alatt látják annak esetleges gyengeségeit. Ha pedig a gyártmány is elkészült, akkor már mindenki okos (!).

A szakmának ez a sajátossága okozza azt, hogy kevés diák képes végigküzdeni az egyetemi éveket, hisz a mesterségbeli tudás megszerzése is, a tudományos ismeretek elsajátítása is kemény munkát és mindenképp tehetséget kíván. A mérnöki tevékenység lényegét az jelenti, hogy olyat alkot, ami korábban sosem volt. Ezt csak poétai elhivatottsággal, a tehetségbe vetett hittel lehet tenni.

A megvalósult innováció szemléletének követése azt jelenti, hogy nem egy akármilyen megoldást, hanem a gépszerkezettan tudománya, a tervezéstudomány, és az optimalizálás eljárásainak segítségével egyedülálló megoldást keresünk – csoportmunkában, az egyéni intuíció kiaknázásával. (Vagyis – széleskörű ipari tapasztalataink, a pontosan végzett mérnöki munkába vetett hitünk szerint – diákjainkat arra neveljük, hogy az iparban hasznosítsák tudásukat.)

Csoportmunka – egyéni intuíció – tehetség – megvalósuló innováció, ezek adják a legbiztosabb zálogát Magyarország talpon maradásának

A Gép- és Terméktervezési Intézet, jogelődje, a Gépelemek Tanszék révén, 1949-től áll a magyarországi mérnökképzés szolgálatában, az eddig eltelt időszakban több mint 700 mérnöki diplomát adott ki. Az itt végzett mérnökök nemcsak a régióban és országosan, hanem nemzetközi szinten is tevékenységükkel reprezentálják az itt folyó műszaki képzés magas színvonalát. Nemzetközi és tudományos kapcsolatot ápolunk, az Otto von Guericke Egyetem Magdeburg, a Leobeni Egyetem, a Nagybányai Egyetem, az Odesszai Egyetem, az RWTH Aachen, a Nagakoa, Okayama és Yamaguchi Egyetem, a Cagliari Egyetem, a Ljubljanoi és a Maribori Egyetem kutatóival és oktatóival. A műszaki innovációs projektek révén oktatóink és hallgatóink is a legkorszerűbb műszaki fejlesztések részeseivé válhatnak.

Gépszerkezettani és Akusztikai Laboratóriumunkban számos hajtóművet és egyedi gépeket készítettünk és vizsgáltunk a géptervező és gépészmérnök hallgatók bevonásával. Hallgatói csapatunk rendszeres és eredményes résztvevője a R. Bosch Rexroth „Pneumobil” és a „R. Bosch PowerTool Elektromobil” autóépítő versenyeknek.

2011-ben a Gép- és Terméktervezési Tanszék elnyerte az „Észak-Magyarországi Regionális Innovációs Díjat”.

A gépészmérnöki és ipari- formatervező mérnöki képzés kreativitást, innovációt, gazdaságosságot, műszaki fejlesztést igénylő követelményeit folyamatosan hozzáigazítjuk a változó gazdaság munkaerő-piaci követelményeihez, az ipari igényekhez. Erre jó alkalmat biztosít a vezető nemzetközi vállalatokkal (Electrolux, Bosch, FIREPLACE, DIGITERM, IBM Vác stb.) folytatott szoros együttműködésünk és a hallgatók itt végzett nyári gyakorlatai.

A tanári kar elkötelezettsége abban is megnyilvánul, hogy a Gép- és Terméktervezési Tanszék 1973-tól gazdája a Vezető Konstruktorok Tanácskozásának, 1977-től a Géptervezők Országos Szemináriumának, 1995-től pedig a Géptervezők és Termékfejlesztők Országos Szemináriumának.

A szerteágazó szakképzési területek, az Észak-Magyarország régió hátrányos helyzete szükségessé teszik, hogy az Intézet tudatosan, szakterületekre és tudományterületekre bontott tehetséggondozó programmal segítse hallgatóit. A tehetséggondozást az Intézet hazai és nemzetközi téren is elismert oktatói, művésztanárai, pedagógus szakemberei végzik a középiskolai előké-

szító munkán át az egyetemi évek nyomon követésével, a TDK-dolgozatok megírásán át az esetleges PhD-fokozat megszerzéséig.

A Miskolci Egyetem Gép-és Terméktervezési Intézete, mint tehetségpont elsősorban az Észak-Magyarország régiót tekinti beiskolázási területének. Másodsorban a hatóköre kiterjed Jász-Nagykun-Szolnok megyére, elsősorban Jászberényre, hiszen az Electrolux jászberényi gyárával napi kapcsolatot tartunk fenn, közös géptervezési, fejlesztési, ipari-formatervezési feladataink vannak, és együttműködünk az egyetemi beiskolázásban is. Az Electrolux Tanszék a Miskolci Egyetemen további szoros együttműködést eredményezhet. Harmadsorban a Miskolci Egyetem helyzeténél fogva beiskolázási területnek tekinti a határon túli magyarok lakta területekről, a határ menti magyar középiskolákba átjáró tanulókat is. Az együttműködés elsősorban a távoli helyszíneken tartott, a szülőknek, a diákoknak és a középiskolai pedagógusoknak szóló bemutatókat, rendezvényeket jelenti. A Tehetségpont bemutatását az adott helyszínre tervezett állandó tábló is segíti.

A Tehetségpont specifikus és konkrét programjai

A Tehetségpont alapfeladata az elsősorban a műszaki területek, a gépészmérnök, a géptervezés, az ipari termék-és formatervezés, az ún. design-mérnöki világ, a vizuális-kultúra iránt fogékony gyakorlati és tudományos készségekkel, gondolkodásmóddal rendelkező tehetségek kiválasztása és szakmai fejlődésük támogatása.

Ennek érdekében a tervezett konkrét programok:

- a tehetséges gépészmérnök és iparitermék- és formatervező szakos hallgatók bevonása az ipari cégek által igényelt és a Gép- és Terméktervezési Intézet által irányított kutatói, fejlesztői munkákba;
- a tehetséges hallgatók géptervezői, innovációs, kutatói, design-mérnöki, problémamegoldó és technológiai készségeinek a fejlesztése;
- a kiemelkedően tehetséges iparitermék- és formatervező szakos hallgatók bevonása az ipari vállalatok által, elsősorban a Bosch és Electrolux által igényelt formatervezési, kutatás-fejlesztési, csomagolástechnológiai modellezési gyakorlataiba;
- iparitermék- és formatervezési anyagkísérleti és formatani labor kialakítása. A rajzi-formatani ismeretek fejlesztése vizuálistudományi gyakorlatokkal; a vizuális gyakorlati és művészeti műhely a Miskolci Egyetem minden hallgatója számára elérhető lesz;
- TDK-dolgozatok, kutatói, és kísérleti szakaszainak, végső eredményeinek bemutatása, társadalmi-vállalati hasznosulásának segítése;
- a nyertes TDK-dolgozatok bemutatása a Géptervezők és Termékfejlesztők Országos Szemináriumán, publikációs lehetőség a Szeminárium kiadványában;

- a legjobb TDK-dolgozatok kiállítása a Miskolci Egyetemen és a Tehetségpont középiskolai társintézményiben (Sátoraljaújhely, Jászberény, Tokaj);
- „Tehetségpont Kiállítás” készítése, a legkiemelkedőbb tehetségek tervezéseinek, design-mérnöki feladatainak bemutatása az egyetemi hallgatók számára;
- Gépészeti Szakkollégium létrehozása;
- esélyjavító program szervezése; az esélyjavító program elsősorban a középiskolák bevonásával történik; különösen fontos a hátrányos helyzetben lévő területek felkarolása és a tehetségek azonosítása, kiemelt kezelése.

Pedagógiai és pszichológiai szakmai alapok és háttér

A Gép- és Terméktervezési Intézet oktatói között vannak pedagógus végzettséggel és évtizedes középiskolai gyakorlattal, intézményvezetői tapasztalatokkal rendelkező oktatók. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Tanárképző Intézet szakértői, egyetemi oktatói, pszichológusai elismert szakértői, kutatói a tehetségek kiművelésének, és így megfelelő szakmai segítséget nyújtanak a tehetségek kiválasztásában és fejlesztésében.

Eredményesség és hatékonyság

A tehetségpont eredményességét az érintett középiskolák tehetséggondozó programjaiba bekapcsolódók száma, a szülők és a pedagógusok véleménye, megelégedettsége alapján mérjük. Ez alkalmat ad a tehetséggondozás folyamatos követésére és szükség esetén korrigálására.

Az egyetemi hallgatók esetében a hallgatói teljesítmény mérésének alapja a tudományos munka, a TDK-dolgozatok, a művészeti, a design-kiállításokon való szereplés, a versenyeken, pályázatokon elért helyezések, a mérnöki alkotói munka hasznosulása egyben az eredményes tehetséggondozás bizonyítéka.

A szerteágazó szakképzési területek, az Észak-Magyarország régió hátrányos helyzete szükségessé teszik, hogy az Intézet tudatosan, szakterületekre és tudományterületekre bontott tehetséggondozó programmal segítse hallgatóit.

A Tehetségpont alapfeladata elsősorban a műszaki területek, a gépészmérnöki, a géptervezési, az iparitermék- és formatervezői, az ún. design-mérnöki világ és a vizuális kultúra iránt fogékony gyakorlati és tudományos készségekkel rendelkező hallgatók kiválasztása és szakmai fejlődésük támogatása.

A tanévi konkrét programjai

- A tehetséges gépészmérnök és iparitermék- és formatervező szakos hallgatók bevonása az ipari cégek által igényelt és az Intézet által irányított kutatói, fejlesztői munkába.
- A tehetséges hallgatók géptervezői, innovációs, kutatói, design-mérnöki, problémamegoldó és technológiai készségeinek a fejlesztése.
- A kiemelkedően tehetséges iparitermék- és formatervező szakos hallgatók bevonása az ipari vállalatok által igényelt formatervezési, fejlesztési, csomagolóstechnológiai és modellezési gyakorlatokba.
- A TDK-dolgozatok kutatói és kísérleti szakaszainak bemutatása. Társadalmi és vállalati hasznosulásuk segítése.
- Vizuális gyakorlati és művészeti műhely létrehozása, melyben a hallgatók a rajzi és formatani ismereteiket fejleszthetik.
- A tehetséges hallgatók számára publikációs és előadási lehetőségek biztosítása.

Végső célunk e területen egy olyan Gépészeti Szakkollégium létrehozása, mely a szakterületek legkiválóbb hallgatóit készíti fel a mindennapi kihívásokat igénylő ipari munkákra, a tudományos kutatásokra és a tudományos munkára.

Ádám Anetta: Az egyetemi tehetséggondozás új útja: együttműködés a Görögkatolikus Cigány Szakkollégium tehetséggondozásában

A Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének profilját jelentősen meghatározza a hátrányos helyzetű tanulókkal kapcsolatos kutatási, fejlesztési, képzési tevékenység. Az irányt az intézet regionális beágyazottsága természetes módon alakította ki. A hallgatói bázisunk jellemzően a régióból verbuválódik, és ott is helyezkedik el a későbbiekben. Tanárjelöltjeink nagy eséllyel fognak olyan intézményben elhelyezkedni, ahol a hátrányos helyzetű gyerekek megfelelő kezelése munkájuk sikerének kulcsa lesz. A képzési tartalom fókuszát az elmúlt évek alatt folyamatosan toltuk ebbe az irányba. Ezt segítették a kutatásaink orientációi is. Az Intézet 2010-ben létrehozta a Hátrány és Iskola Szakmai Műhelyt (HISZEM), mellyel deklarálta, hogy „részt vállal térségünk komplex társadalmi problémahalmazának kezelésében, a megoldási lehetőségek kidolgozásában és megvalósításában. (...)elsősorban az oktatás-nevelés különböző területein kívánunk olyan modellértékű programot megvalósítani, amely hatékony segítséget kínál a halmozottan hátrányos helyzetben élő tanulók iskolai és iskolán kívüli pedagógiai fejlesztésében a velük foglalkozó pedagógusoknak”⁴. Olyan intézményekkel dolgozunk, amelyek már rendelkeznek egy adekvát válasszal erre a szorongató társadalmi-pedagógiai problémára, illetve olyanokkal, amelyek a válaszhoz vezető utakat keresik, vállalva az ezzel járó feladatokat.

Az intézet fenti tevékenységéhez szorosan kapcsolódik az a három éve zajló munka, mely a Miskolci Egyetemen működő Görögkatolikus Cigány Szakkollégium szakmai támogatását, az ott zajló programban való közreműködést jelenti. Jelen tanulmány a szakkollégium tehetségfejlesztési programját mutatja be.

Szakkollégium és tehetséggondozás

A szakkollégium sajátos intézménye a magyar egyetemnek. A felsőoktatásnak ezt az aktív, gazdag változatosságot mutató elemét szokás hungarikumként aposztrofálni, ugyanakkor a szakkollégiumhoz hasonló, felsőoktatásban működő szervezetek egyidősek a felsőoktatás történetével. A mai magyar szakkollégiumi rendszer gyökereit különféleképpen értelmezik, vitatják. Ugyanakkor abban viszonylagos konszenzus mutatkozik, hogy az első, mai értelemben vett szakkollégiumok a 70-es években jöttek létre.⁵ Különböző tartalommal és szerveződési elvek mentén, de meghatározó hallgatói

⁴ <http://www.hiszem.hu/hiszem> (Letöltés: 2014. június 4.)

⁵ Fazekas Mihály – Sik Domonkos (2008): A szakkollégiumok finanszírozási stratégiái és civil jellege közötti összefüggések. Civil Szemle, 3., 5-21.

létszámot tömörítve jelentős tényezője az egyetemi életnek. A magát szakkollégiumnak definiáló intézmények száma napjainkban 90-100 közé tehető, a nappali tagozatos hallgatók, mintegy 2-2,5 százaléka valamilyen szakkollégium tagja.⁶ Jelentős tényező tehát a magyar felsőoktatásban, és bár számottevő különbségeket látunk a szakkollégiumok öndefiniálásában, alapító okiratában, szervezeti működésében, hisz mindegyik önálló arculattal rendelkező szervezet, valamennyi törekszik arra, hogy minőségi, szakmai háttérrel nyújtson, egyéni és közösségi fejlődés háttéréül szolgáljon tagjai számára. A felsőoktatási törvény megfogalmazása szerint az önkormányzatiság, öntevékenység, minőségi szakmai képzés, értelmiségi feladatokra történő felkészítés, közéleti szerepvállalásra való felkészítés azok a legfontosabb sajátosságok, mely mentén a szakkollégium intézménye definiálható.⁷

Az ezredforduló óta számos tanulmány, kutatás született a szakkollégiumok kapcsán, mely kutatások mögött a szakkollégiumok különféle funkcionális megközelítései húzódnak. Ezek közül az egyik markáns megközelítési irány a szakkollégiumokra mint tehetséggondozó intézményekre tekint.⁸ Különösen fontos és kiemelt feladat ez a felsőoktatási expanzió következtében megváltozott hallgatói összetétellel rendelkező felsőoktatási intézményekben. Míg az adott korosztály alig tíz százaléka jutott be a felsőoktatásba, az automatikusan egy elit réteg kiválasztódását jelentette, nem volt szükség külön tehetségazonosításra és -gondozásra. Ezzel szemben a 90-es években beindult expanziós folyamat eredményeként az adott korosztály több mint fele továbbtanul, így a beáramlott nagyszámú és lényegesen vegyesebb összetételű hallgatói populációban fontos feladat lesz megtalálni ugyanazt a tehetséges, kiemelkedő réteget, amennyiben az egyetem meg akarja őrizni elitképző jellegét és feladatát. Az expanzió következtében nem egyszerűen a hallgatói létszám duzzadt fel, hanem megjelentek olyan csoportok, olyan hallgatói jellemzők, amelyek az eltömegesedés előtt nem voltak számottevőek. A beérkező hallgatók között jelen vannak etnikai kisebbségek és/vagy hátrányos helyzetű tanulók is. Ez a kettős feladat – tehetséggondozás és hátránykompenzálás – kerül egy új szakkollégium típus, a roma szakkollégiumok fókuszába is.

⁶ Kállai, G. (2011): Hallgatók a Felsőoktatásban. Felsőoktatás – Adatok és tendenciák. OFI, Budapest.

⁷ 24/2013. (II. 5.) Korm. sz. rendelet a nemzeti felsőoktatási kiválóságról.

⁸ Ceglédi Tímea – Fónai Mihály – Györfi András (2012): Tehetséggondozás és társadalmi kohézió – Tehetséggondozó intézmények a Debreceni Egyetemen és a Partiumi Keresztény Egyetemen. HERJ. 2/2., 62-84.

Roma Szakkollégium

A roma szakkollégiumokat a 2011. évi felsőoktatási törvény említi először.⁹ „A felsőoktatási intézmény feladata a tantervi követelményeket meghaladó teljesítmény nyújtására képes, kiemelkedő képességű és hozzáállású, valamint a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű hallgatók felkutatása, felismerése, és szakmai, tudományos, művészeti és sport tevékenységének elősegítése. A felsőoktatási intézmény önállóan vagy más felsőoktatási intézménnyel együttműködve tehetséggondozó és felzárkóztató rendszert, illetve programokat működtet: ennek keretében tudományos diákköröket, szakkollégiumokat, illetve roma szakkollégiumokat működtethet. A szakkollégiumokat, illetve a roma szakkollégiumokat felsőoktatási intézménnyel együttműködve azok is létesíthetnek, akik felsőoktatási intézmény alapítására, fenntartására e törvény alapján jogosultak.”

2011-ben négy felekezeti szakkollégium jött létre. Melyekhez egy évvel később még egy felekezeti intézmény társult. Az uniós források megnyitása-kor további három, felsőoktatási intézmény fenntartásában működő roma szakkollégium nyitotta meg kapuit. A keresztény roma szakkollégiumok abból a célból jöttek létre, hogy elősegítsék egy olyan fiatal, a keresztény szellemiséget felvállaló és képviselő értelmiségi réteg kinevelését, amely a fenti kérdésben tudatosan gondolkodik és aktívan tevékenykedik. A szakkollégium olyan fiatalokat céloz meg, akik majd felelős értelmiségiként szakmájukban kimagasló eredményt nyújtva felvállalják azt a társadalmi küldetést is, ami a cigányság felemelkedésének és a cigány-magyar együttélésnek a segítségét jelenti. A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson segítve a kiemelkedő képességű szakkollégisták tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium alapvető célkitűzése, hogy hozzájáruljon a közéleti feladatvállalás iránt elkötelezett, aktív társadalmi párbeszédet folytató cigány értelmiségiek formálódásához, akik a szakmai kiválóságot ötvözik a társadalmi és szociális kérdések iránti érzékenységgel. Az egyházi nevelés szellemiségétől vezetett intézmény törekszik arra, hogy hallgatói emberségük minden dimenziójában fejlődjenek, az értelmiségi, a morális és a közösségi életvitel, valamint a lelkiség elmélyítése révén. A szakkollégiumnak a tehetségfelkészítés mellett célja, hogy a hallgatóinak társadalmi háttéréből fakadó hátrányait a lehetőségeihez mérten kompenzálja, segítséget nyújtson számukra az egyetemi közegben történő eligazodáshoz, tanulási módszerek adaptációjához, egyéni célok, célrendszerek megalkotásához. A szakkollégium célja, hogy tagjait aktivizálja a társadalmi felelősségvállalás területén. Arra törekszik, hogy

⁹2011. évi CCIV. törvény 54. §

tagjai ne csak elméletben, hanem a gyakorlatban is kipróbálják magukat segítő szerepben, ezzel gyakorolják az aktív felelősségvállalást. Elsősorban a cigány származású hallgatók a célcsoport. A szakkollégium azonban integrált tanulóközösségként működik. A fenti célért felnőtt értelmiségiként is együtt dolgoznak majd cigány és nem cigány származásúak, hiszen a társadalmi feladat és felelősség közös, a megoldásokat is közösen kell megtalálni. Így a szakkollégiumnak is tagjai lehetnek nem cigány származású hallgatók is. Származásukról a hallgatóknak nyilatkozatot kell tenniük. A felvételi eljárás során azt is vizsgáljuk, hogy az intézmény céljait elfogadja-e a jelentkező, képes-e azokra proaktívan reagálni, a már meglévő közösségbe beilleszkedni. Ugyanakkor a szakkollégium azt a háttérrel kívánja biztosítani, ami sokuk mögül szociokulturális hátrányaikból fakadóan hiányzik. Ezek közül a két talán legismertebb tényező a megélhetési gondok és az értelmiségi létmódhoz szükséges kommunikációs és viselkedési minták hiánya.

A tehetséggondozás kiindulópontjai

A tehetségazonosítás- és gondozás egy ilyen intézményben különösen összetett és felelősségteljes eljárás, ezért szakpszichológus segíti a folyamatot. Sorsok dőlhetnek el annak függvényében, hogy felismerjük-e a hallgatókban rejlő tehetséget, elkötelezettséget, illetve megfelelő irányú támogatást tudunk-e nyújtani. A tehetséggondozási program kidolgozása során a szakkollégisták speciális sajátosságaiból, helyzetéből, valamint a szakkollégium céljaiból és adottságaiból indulunk ki. A szakkollégium céljait fent bemutattuk, adottságai közt releváns szempont, hogy szoros szakmai kapcsolatot alakított ki a Miskolci Egyetemmel, melynek a gondozás során lehetnek kihasználható tartalékai.

A szakkollégistákkal kapcsolatban az eddigi közös munka bizonyos tapasztalati bázist jelent. Azt látjuk, hogy a felsőoktatásba már bejutott cigány fiatalok többnyire rendelkeznek sikeres megküzdési stratégiákkal, hiszen kikerültek az oktatási rendszer eddigi lehetséges buktatóit, bejutottak az egyetemre, jellemzően tehetségesebbek a hasonló helyzetben lévő társaiknál. Előbbre jutásuk érdekében képesek voltak az előttük álló akadályokat sikeresen leküzdeni, stresszkezelésben gyakorlatuk van. Megtapasztalták azt, hogy képesek a boldogulásuk érdekében megfelelő, sikeres döntéseket hozni, még akkor is, ha ez adott esetben a közvetlen környezetük számára – ahonnan jellemzően ki akarnak törni –, akár érthetetlen vállalkozásnak is tűnt. Gyakorta érezzük, hogy korosztályuknál érettebbnek mutatkoznak. Mivel sokuk háttérében nem volt támogató család vagy iskolai környezet, képesek volt megtalálni azt a támogató személyt vagy közeget, mely segítette őket céljaik elérésében. Erős belső kontrollal rendelkeznek, hiszen a kitöréshez szükség volt arra, hogy képesek legyen céljaikat, gondolkodásukat függetleníteni környezetüktől, követni egy saját, belső értékrendet. Ehhez fejlett érzelmi intelligenciára és in-

terperszonális kultúrára volt szükség. Sokuk épp ezért rendkívüli kreativitással is jellemezhető.

Ugyanakkor számtalan rizikófaktorral kell szembenézni az ő esetükben. Nehéz áthidalni, akárcsak megérteni azt a távolságot, amivel jellemezhető az a környezet, ahonnan indultak, és az, ahová igyekeznek: az értelmiségivé válás folyamata során nagy utat kell bejárniuk. Készülni az értelmiségi életformára, de önmagában már az egyetemista lét sokuk számára jelentős kultúra- és életformaváltást jelent. A folyamatos alkalmazkodás belső feszültségeket generálhat, amelyek kihathatnak a személyiség több dimenziójára is. Az ezáltal létrejövő belső feszültség elbizonytalaníthatja, a magányosság érzését generálhatja. Éppen ezért segíthet a szakkollégium, a magányt a társak oldják, a közösség „nem vagy egyedül” biztatása átsegítheti őket a rizikós élethelyzeteiken. A ki vagyok én, honnan jövök, és hová tartok kérdése közötti feszültség folyamatos jelenléte a háttérben frusztrációhoz vezet, melynek feloldásában a szakkollégiumnak a kettős identitás elméletére épülő programja segíthet. Többen – elsősorban szociális háttérükből fakadóan, önmaguk és családjuk fenntartásának érdekében – rendszeres keresőtevékenységet folytatnak, munkát vállalnak felsőoktatási tanulmányaik mellett. A folyamatos megküzdés állandó stresszhelyzetet jelent számukra, mely kifáradáshoz, adott esetben feladáshoz vezethet. Végül még egy rizikófaktor, amivel számolnunk kell: mivel jellemző hallgatóinkra, hogy közoktatási pályafutásuk során nem megfelelő minőségű oktatásban részesültek, komoly tanulás-módszertani deficitet hozhatnak magukkal, melynek leküzdése, kompenzálása kulcsfontosságú egyetemi tanulmányaik sikerességének szempontjából.

A szakkollégium tehetségről kialakított képe

Tehetségképünk kialakításakor kiindulópontként a Renzulli-modellt¹⁰ használjuk. A tehetség négy összetevőjét emeli ki ez a modell: átlag feletti általános képességek, átlagot meghaladó speciális képességek, kreativitás, feladat iránti elkötelezettség. Ugyanakkor világosan látható, hogy a szakemberek is egyre árnyaltabban tekintenek a tehetségre¹¹, különösen abban az esetben, ha a tehetség mellett valamilyen hátránnyal, a mi esetünkben szociális hátránnyal is jellemezhető a célcsoport. Bizonyos különleges helyzetben lévő tehetségek nem mindig felelnek meg a fenti modellnek. Hiszen pl. a feladat iránti elkötelezettség önbizalmat, kritikai gondolkodást, kitartást igényel, és ezeket a tulajdonságokat a szociális hátrányokkal való küzdelem során nehezen tudja kiépíteni az egyén. Ugyanakkor a 80-as évektől zajló kutatások egyértelműen igazolták, hogy a

¹⁰ Balogh László (2007): Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz. <http://tehetseg.hu/mi-tehetseg> (letöltés: 2014-06-05)

¹¹ Harmatiné Olajos Tímea – Pataky Nóra – Kovácsné Dr. Nagy Emese (2014): A kétszere-sen kivételes tanulók tehetséggondozása. MaTeHeSz, Budapest.

szokásostól eltérő tulajdonság- és képességstruktúrák mellett kialakulhat a képességek olyan kombinációja, amely sikerre visz.¹² Éppen ezért a roma szakkollégium esetében a legadekvátabb tehetségmodellnek Gagné differenciált tehetség- és adottságmodelljét¹³ tartjuk. Gagné a tehetséget mint lehetőséget definiálja, mely a meglévő képességek és a katalizátorként működő környezeti és interperszonális viszonyok kölcsönhatásában vezet sikerhez. A modell fontos megállapítása: a kiemelkedő teljesítményt nyújtók biztos, hogy kiemelkedő képességűek, ugyanakkor a kiemelkedő képességek nem biztos, hogy kiemelkedő tehetséghez vezetnek.

A szakkollégium tehetséggondozásának szemlélete

A tehetséget nem elsősorban egy kimagasló képességhez kötjük, hanem komplex viselkedés-együttest vizsgálunk. Gagné modellje értelmében a kimagasló teljesítményt nyújtó diákokat tehetségesnek tekintjük. A tehetségazonosításban perspektivikusan gondolkodunk, a végleges kiszűrés helyett hosszútávú követést végzünk, mely a képességstruktúra megismerésére irányul. Helyzetbe hozzuk a hallgatót, segítünk megkeresni azt a speciális területet, ahol kiemelkedő sikereket tud elérni. Bár használunk teszteseteket diagnosztikai céllal, a gondozást tartjuk a leghatékonyabb azonosítási módnak. Így nagyobb eséllyel tudjuk a tehetséget előhívni még akkor is, ha a szociális hátrányból fakadó terhek eltakarják azt.

A gondozás során komplex tehetséggondozó programban gondolkodunk, az alábbi alapelveket szem előtt tartva.¹⁴

- A hallgató erős oldalát fejlesztjük. Kurrikuláris és extrakurrikuláris eszközökkel.
- Kompenzáljuk, korrigáljuk azokat a gyengeségeket, melyek hátráltatják az erős oldal kibontakozását.
- Megfelelő légkört biztosítunk, olyan környezetet, motivációs hátteret, melyben biztonságosan mozoghat.
- Feltöltődést, kikapcsolódást biztosító szabadidős programokat szervezünk számukra.

Tehetséggondozó tevékenységek a roma szakkollégiumban

Az azonosítás első lépéseként kétnapos bevonó táborban vesznek részt a jelentkezők. Különböző feladatok és tevékenységek szolgálják a hallgatók

¹² Gyarmathy Éva (2010): Hátrányban az előny. A szociokulturálisan hátrányos tehetségek. MaTeHeSz, Budapest.

¹³ Rétaillé Görbe Éva (2012): Tehetséggondozás a felsőoktatásban. Tudományos Közlemények, 27. ÁVF. 2012. április. 111-124.

¹⁴ Balogh László (én.): Új irányok az iskolai tehetséggondozásban.

<http://mipszi.hu/cikk/100817-uj-iranyok-iskolai-tehetséggondozasban> (letöltés: 2014-06-05)

megismerését és felmérését, hisz a folyamatos és együttes tevékenykedés adja a legtöbb kapaszkodót a személyiség megismeréséhez. A bevonó táborban részt vesznek szenior szakkollégistáink is, hiszen minél több forrásból és aspektusból szerzünk információt a jelöltekről, annál biztosabb az azonosítás folyamata, illetve fontos szempont volt, hogy egy már meglévő közösségbe kell majd az újaknak beilleszkedniük. A tehetségazonosítás ezen fázisa összetett és felelősségteljes eljárás, melybe szakpszichológust is bevonunk. Itt a Renzulli-modell alapján az alábbi három területet vizsgáljuk: képesség, kreativitás, motiváció. A képességeket elsősorban a tanulmányi eredményt igazoló dokumentumok alapján vizsgáljuk, ugyanakkor ismerve ennek határait, feladathelyzetbe is hozzuk őket. A kreativitás mérését a bevonó tábor első szakaszára és a második napra tesszük. Különbőféle, speciálisan erre a célra összeállított feladatokat kellett megoldaniuk a jelentkezőknek. A jelentkezők kreatív részképességeinek diagnosztizálása; elsősorban a fluencia, flexibilitás, originalitás, elaboráció és szenzitivitás dimenzióiban. A kreatív csoportfeladatok nemcsak az egyéni teljesítmény meghatározására adnak lehetőséget, hanem a meglévő és leendő csoporttagok közös csoportdinamikai működésére is. A motivációt két lépcsőben vizsgáljuk és értékeljük. A jelentkezési dokumentumban két, bővebb kifejtést igénylő kérdést teszünk fel a hallgató személyes motivációi és távlati céljai feltérképezésének érdekében. Majd a tábor második napján minden jelentkező egyéni motivációs beszélgetésen vett részt, ahol irányított kérdések alapján bővebb képet kaptunk az egyéni intenciókról. A feladatvállalási készség felméréséhez a jelentkezési lap mellékleteként beküldött életrajzot értékeljük első momentumként, azt vizsgáljuk, volt-e már előzménye a mások iránti elkötelezettségnek, a társadalmi felelősségvállalásnak. A táborban a motivációs beszélgetésen teszünk fel erre irányuló kérdéseket. Harmadsorban a volt hallgatóink informális, formális keretek között is beszélgetnek erről az új jelöltekkel. Fontos számunkra, hogy egy meglévő, bizonyos értékeket már képviselő közösség rekrutációs bázisát kell kialakítanunk. A bevonó tábor játékos feladatai, az esti közösségi program (tábortűz, beszélgetések) szintén a már meglévő és a későbbiekben potenciálisan kialakítható közösségi kompetenciákat vizsgálja.

A már bennlévő szakkollégisták esetében a tehetséggondozás gazdag eszköztárát alkalmazzuk, törekszünk arra, hogy személyre szabott, egyéni szükségletekhez is igazodjunk, mindamellett, hogy közös és közösségi fejlesztő elemeket is tartalmaz a program.

A közös fejlesztés részeként rugalmasan alakítható moduláris tantervvvel kínáljuk meg hallgatóinkat. A moduláris tantervet tartalmazó tanulmányi program alapvetően két fő területre fókuszál: szakmai és értelmiségi kompetenciák fejlesztése valamint identitás- és személyiségfejlesztés. Ennek érdekében a hallgatók különféle tanegységeket vehetnek fel, foglalkozásokon vehetnek részt.

A roma szakkollégium feladata, hogy bevezesse és jártassá tegye tehetséges hallgatóit a felsőoktatásban szokásos szakmai fórumokon. A szakkollégium ennek érdekében elősegíti a hallgató publikációs tevékenységét, támogatja a TDK-n és egyéb tanulmányi versenyeken való részvételt, szorgalmazza a hallgató konferenciákon való részvételét. A szakkollégium maga is szervez tudományos tartalmú szakmai rendezvényeket. Minden évben tudományos konferenciát szervezünk az egyetemen, ahol hallgatóink számolnak be aktuális kutatásaikról.

A szakkollégium lehetőséget teremt arra, hogy a zömében hátrányos helyzetből érkező tagjai ne csak a segítség elfogadását tanulják meg, hanem ki is próbálhassák magukat segítő szerepben. A tágabb közösségért végzett tevékenység ezen túl bővíti a hallgatók tapasztalati bázisát, kompetenciaélményt nyújtva erősíti a résztvevők önképét. A szakkollégium létrehozta azt a feltételrendszert, melyben a közösségi szolgálat keretein belül a hallgatók gyakorolhatják a társadalmi felelősség- és szerepvállaláshoz kötődő különböző tevékenységeket.

A tanulmányi programban kiemelt szerepet kapnak azok az egyetemi oktatók, akik mentori feladatokat látnak el. A mentor a szakkollégisták egyetemi tanulmányait segíti, kíséri. Olyan egyetemi szakterülethez kapcsolódó kísérvezető, aki hasznos egyéni tanácsokkal, rendszeres kontrollal tereli, hozzásegíti a hallgatót az erejéhez, képességeihez mérten legjobb teljesítmény eléréséhez. Széleskörű ismereteit, tapasztalatát és kapcsolatrendszerét felhasználva támogatja és segíti az esetleges tanulási nehézségek leküzdésében, saját érdeklődési irány megtalálásában, kutatási és publikációs tevékenység folytatásában. A mentor a szakmai közösség, így a hallgató számára is szakmai tekintély, a vele való rendszeres konzultáció viselkedési, kommunikációs mintákat is közvetít a hallgatók számára.

Kifejezetten a hátránykompenzáló tehetséggondozás eszközeként jelenik meg programban az egyéni tanulmányi terv, melyet finnországi minta¹⁵ alapján adaptáltunk. Különösen a rövid képzési ciklusok esetén segíti abban a hallgatót, hogy tanulmányait tudatosan tervezze. Szűk értelemben az egyetemi tanulmányt kísérv konkrét folyamatterv, tágabban értelmezve egy egyéni cél- és tevékenységlista, mely tartalmaz szakmai terveket, személyes célokat (rövid és hosszú távra), az egyén erősségeit és fejlesztendő kompetenciáit, tulajdonságait, rendszeres önértékelést. Valójában egy folyamatosan épülő portfólió, mely a hallgató tanulmányait kíséri végig, miközben hozzászoktatja a tudatos tervezéshez.

¹⁵ Ansela, M., Haapaniemi, T., Pirttimäki, S. (2006): Personal Study Plans for University Students. Kopijyvä Kuopio, Finland.

Szintén az egyéni tehetségfejlesztés eszközeként a valamilyen tantárgyból, képességterületből kiemelkedő teljesítményt nyújtó hallgatók számára egyéni felkészítés keretében órákat tudunk biztosítani úgy, hogy ezen foglalkozások megtartására az adott terület szakértőjét kérjük fel.

Maga a szakkollégium a teljes formális és informális képzési rendszerével, közösségi folyamataival, támogató légkörével olyan gazdag bázissá kíván válni, ahol minden rejtőzködő tehetség megfelelő háttérrel bontakozhat ki.

Felhasznált irodalom

Ansela, M., Haapaniemi, T., Pirttimäki, S. (2006): Personal Study Plans for University Students. Kopijyvä Kuopio, Finland.

Balogh László (2007): Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz. <http://tehetseg.hu/mi-tehetseg> (Letöltés: 2014. június 5.)

Balogh László (é. n.): Új irányok az iskolai tehetséggondozásban. <http://mipszi.hu/cikk/100817-uj-iranyok-iskolai-tehetseg-gondozasban> (Letöltés: 2014. június 5.)

Ceglédi Tímea – Fónai Mihály – Győrbíró András (2012): Tehetséggondozás és társadalmi kohézió – Tehetséggondozó intézmények a Debreceni Egyetemen és a Partiumi Keresztény Egyetemen. HERJ. 2/2., 62-84.

Fazekas Mihály – Sik Domonkos (2008): A szakkollégiumok finanszírozási stratégiái és civil jellege közötti összefüggések. Civil Szemle, 3., 5-21.

Gyarmathy Éva (2010): Hátrányban az előny. A szociokulturálisan hátrányos tehetségek. MaTeHeSz, Budapest.

Harmatiné Olajos Tímea – Pataky Nóra – Kovácsné Dr. Nagy Emese (2014): A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása. MaTeHeSz, Budapest.

Hátrány és Iskola Szakmai Műhely. <http://www.hiszem.hu/hiszem> (Letöltés: 2014. június 4.)

Kállai, G. (2011): Hallgatók a felsőoktatásban. Felsőoktatás – Adatok és tendenciák. OFI, Budapest.

Rétallérné Görbe Éva (2012): Tehetséggondozás a felsőoktatásban. Tudományos Közlemények. 27. ÁVF. 2012. április, 111-124.

2011. évi CCIV. törvény 54. §

24/2013. (II. 5.) Korm. sz. rendelet a nemzeti felsőoktatási kiválóságról.

GONDOLATOK A TEHETSÉGRŐL

Knausz Imre: A Hamupipőke-effektus, avagy a tehetségpazarlás intézményes keretei

Hamupipőke nagyon szép lány volt, ebben egészen biztosak lehetünk. Különbözik nem szegeződött volna rá minden tekintet, amikor belépett a bálterembe, a királyfi sem szúrta volna ki magának mindjárt az első báli estén, és nem kutatózott volna utána mániákusan egy aranytopánkával felszerelve. De igen valószínű, hogy ha ez a mogoróág dolog közbe nem jön, senkinek nem tűnik föl titokzatos vonzereje. A hamuból és szutyokból valahogy nem ragyogott ki. Annnyira nem, hogy a különben fülig szerelmes királyfinak is csak akkor esett le a tantusz, amikor legalább a cipellő fölkerült az aprócska lábra.

*

A tehetségfejlesztéssel foglalkozó kézikönyvek egy fontos fejezete a tehetségazonosítással foglalkozik, azaz azzal, hogyan ismerhetjük fel a tehetségigéretet, magyarul, hogyan lehet megállapítani valakiről, hogy tehetséges-e. Erre a célra különböző mérőeszközöket és mérési eljárásokat használnak jellemzően olyankor, amikor például egy iskola tehetségfejlesztő programot akar indítani, és döntést kell hozni arról, hogy kikre terjedjen ki a program.¹⁶ Ebben az írásban nem fogom vitatni ezeknek a méréseknek a validitását. Fogadjuk el, hogy a tudomány megfelelő eszközöket kínál a tehetségazonosításhoz, amennyiben a mérés igénye egyáltalán felmerül. Mindenütt azonban nem merül fel, és elég fontos kérdésnek tűnik, hogy milyen eséllyel vesszük észre a hétköznapi gyakorlatban, ha tehetséges gyermekkel találkozunk. Olyan kérdés ez, amelyre nagyon nehéz, ha nem lehetetlen empirikus vizsgálatok segítségével válaszolni. Az észre nem vett és elkallódott tehetségek száma a dolog természetéből adódóan nem mérhető, így nem vehető össze az azonosított és tehetségfejlesztő programokban részt vevő fiatalok számával. Adatok hiányában is érdemes azonban elgondolkodni a lehetőségeken és a valószínűségeken. Vajon a magyar iskolák hétköznapi gyakorlata felszínre dobja-e a bármilyen területen tehetséges tanulókat, vagy inkább Hamupipőkékről van szó, akiknek többsége észrevétlenül éli életét a konyhában, hacsak egy tehetségkutató program mogoróága meg nem adja nekik a kiragyogás esélyét. Vagy megfordítva a kérdést: működhetne-e úgy az oktatási rendszerünk, hogy nagyobb eséllyel figyeljünk föl – akár célirányos mérések nélkül is – a rejtett tehetségekre?

Írásom a Hamupipőke-effektusról szól. Arról a jelenségről, amikor a közreművelés hatása alatt nem vesszük észre a kincset. Ez alapvetően észlelési kérdés. Ahogy Hamupipőkére nézve mindannyian (beleértve a királyfit is, igen) csak a rongyokat és a szutykot láttuk, mert olyan kognitív sémákat

¹⁶ Lásd pl. dr. Gyarmathy Éva: A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2006, 139-177. o.

mozgósítottunk, amelyekben ezek tűntek fontosnak, ugyanígy hajlamosak vagyunk a tehetséges gyerekekben is egyszerűen „a tanulót” látni. Miért?

Az iskola egyoldalú tevékenységszerkezete

Ez a legtöbbet emlegetett és legnyilvánvalóbb korlátozó tényező, röviden mégis foglalkozni kell vele, mert valószínűleg komoly gátja a tehetségek felfedezésének. Ha a lehetséges emberi tevékenységeket – és ezekhez kapcsolódóan a tehetségtypusokat – Gardner intelligenciaelmélete¹⁷ alapján csoportosítjuk, azt mondhatjuk, hogy az iskolai tanulás csaknem kizárólagosan a nyelvi és a logikai-matematikai intelligencia kihasználásán alapul. Az alsó tagozaton ez az egyoldalúság még nem annyira kifejezett, az 5. évfolyamtól kezdődően azonban egyértelmű. Vannak ugyan ún. készségtárgyak (rajz, ének-zene, testnevelés, technika), ezeknek az óraszámuk azonban siralmasan alacsony különösen annak fényében, hogy ezek a kompetenciaterületek az iskolán kívüli életben milyen hatalmas szerepet játszanak.

Az idődimenzió is fontosabb ezeknek a tárgyaknak a tantárgyi hierarchiában elfoglalt helye. Árukódó maga a rendkívül ideologikus „készségtárgy” elnevezés. Ez a hétköznapi felfogásban valami olyasmit fejez ki, hogy az énekléshez, rajzoláshoz stb. speciális adottságokra van szükség, és akik ezekkel nem rendelkeznek, azokat kár ezekkel a tárgyakkal különösebben gyötörni. Eközben megfigyeljük arról, hogy például a matematika vagy az idegen nyelvek tanulásához igen közismert módon szintén speciális adottságokra van szükség, ezeknek a hiányához azonban egészen más módon viszonyulunk, mint az ún. készségtárgyak esetében. A matematikát és az angolt mindenkinek meg kell tanulni (egy bizonyos szinten), akár van hozzá adottsága, akár nincs. A háttérben nyilván az van, hogy egyes tárgyak kulcsszerepet játszanak az iskola működését meghatározó szelekciós folyamatban, más tárgyak nem, ez utóbbiak pedig éppen ezért másod- vagy harmadrendűek, és megkapják a lesajnáló „készségtárgy” megjelölést.

Végül érdemes utalni arra, hogy bizonyos kompetenciatípusok – elsősorban a vizualitáshoz és a manuális tevékenységekhez kapcsolódóak – fontos szerepet játszhatnak az ún. elméleti (verbalitáson, ill. matematikán alapuló) tárgyak oktatásában is, ez azonban alig-alig valósul meg. A történelemtanítás például szinte kizárólag a szavakon alapul, miközben a képelemzésnek és képalkotásnak, a filmelemzésnek és filmkészítésnek, sőt a tárgykészítésnek (kézművességnek) is elég nyilvánvalóan helye lenne a tanítási folyamatban.¹⁸ Ennek oka nem pusztán az oktatás (vagy a tanárok) eredendő konzervativizmusában keresendő, hanem például abban is, hogy a tanítás tartalmát lényegi

¹⁷ Howard Gardner: *Frames of Mind: Theory of Multiple Intelligences*. Fontana Press, 1993.

¹⁸ Vö. pl. Knausz Imre (szerk.): *Az évszámokon innen és túl... Megújuló történelemtanítás*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001.

pontokon meghatározó vizsgarendszer egyszerűen nem igényli ezeket a kompetenciákat. És itt nemcsak az érettségiről van szó, hanem olyan egyébként kompetencialapú mérésekről is, mint a középiskolai felvételik központi tesztjei és az országos kompetenciamérések. Azt állítom tehát, hogy a vizsgák és mérések – az utóbbi 10-15 évben lejátszódott kompetenciafordulat dacára – mintegy ráerősítenek az iskolai tananyag verbális-matematikai egyoldalúságára. Márpedig ez legalábbis annyit jelent, hogy azoknak a gyerekeknek, akikben valamely nem nyelvi vagy logikai természetű tehetség szunnyad, jóval kevesebb esélyük van önmaguk megmutatására, hiszen az iskolában mindig valami olyasmit kell csinálniuk, amiben kevésbé tehetségesek. Valójában azonban ennél is többről van szó.

A kudarcral történő szabályozás

Ha ugyanis valakinek folyton olyasmit kell csinálnia az iskolában, amit nem szeret, az az iskolához való viszonyát egészében fogja negatívan befolyásolni. Márpedig az iskolával szembeni ellenállás vagy egyszerűen az iskola leértékelése a tanuló saját személyes preferenciáin belül könnyen belátható módon folyamatos alulteljesítéshez vezet, és a bukdácsoló, gyengén teljesítő, esetleg magatartásával is gondokat okozó tanuló aligha fog tehetségesnek tűnni. De miért nem szeretik a gyerekek azt, amit az iskolában csinálniuk kell? Ennek számos oka lehet, de az egyik bizonyosan a magyar iskolák pedagógiai kultúráját mélyen meghatározó kudarcélmény.

Nem tudom, mennyire gondolta komolyan Mérő László, amikor egy interjúban azt fejtegette, hogy a matematikatanítás igazi funkciója nem a gondolkodás fejlesztése, hanem az, hogy a nebulók megtanulják, hol lakik a magyarok Istene, azaz hogy megfelelő mennyiségű frusztrációhoz jussanak.¹⁹ Magam hajlamos vagyok azt gondolni, hogy itt nemcsak a matek (valamint a torna és a memoriter) szerepéről, hanem az iskolai oktatás egészének egyik alapfunkciójáról van szó. Pedagógiai mentalitásunk annyira a hibakeresésre van kihegyezve, hogy a kudarcélmények megfelelő adagolása az iskola normális működése egyik alapfeltételének tűnik. Engedtessék meg nekem itt egy személyes élmény a régi múltból, amikor a kislányom még alsó tagozatos volt. A tanév végén a tanító néni kiosztotta a bizonyítványokat, és a szülők jelenlétében minden kisgyerekről mondott egy pár keresetlen szót. Előbb jó dolgokat, aztán egy kis rosszat is, mindezt nagy szeretettel. Amikor az én lányomhoz ért, őt is megdicsérte, és pedig nagyon alaposan. Utána valami ilyesmit mondott: „sokáig gondolkodtam, mi rosszat tudnék elmondani rólad, nem volt könnyű dolgom.” Nem volt ezzel semmi baj, tényleg nagyon kedves jelenet volt, a gyerek büszke volt, és az volt az én apai szívem is. Mégis mutat

¹⁹ Mérő László: Matek, torna, memoriter. Café Babel, 5-6. sz., 69. o.

valamit, ami nem jó, viszont nagyon jellemző a magyar oktatásra: azt az eszmét, hogy nincs nevelés hibajavítás nélkül.

A kudarcélmények módszeres adagolása ily módon elvi szinten az egész oktatásban jelen van, de nyilvánvalóan sokkal intenzívebb problémaként jelentkezik ott, ahol a tanulók szocioökonómiai státusa alacsonyabb, illetve a család kulturális mintázatai lényeges pontokon eltérnek az iskola által megkívánt kultúrától. Elég csak arra utalni, hogy az alacsonyabb iskolázottságú szülők nyelvváltozata mind szókincsében, mind grammatikájában több ponton eltér a köznyelvi normától, aminek egyenes – bár nem elkerülhetetlen – következménye, hogy tanárai lépten-nyomon kijavítják, így amikor jól teljesítene, és sikerélményhez juthatna, a helyzet némiképpen akkor is kudarcossá válhat.

A kudarcélmény azonban csak az egyik és talán nem is a legfontosabb jelenség ezen a területen. A dolog másik oldala a sikerélmény hiánya. Az oktatás tevékenységszerkezete ugyanis nemcsak egyoldalú, hanem rendkívül merev is. Az iskolákra rákövesedett tanterv – itt nem elemezhető okokból kifolyólag – abban az időszakban is szinte sértetlen maradt, amikor semmiféle jogszabály nem tiltotta volna az attól való eltérést. Azóta a jogi helyzet is gyökeresen megváltozott, és a kerettantervek egészen pontos előírásokat tartalmaznak a tananyagra vonatkozólag, ráadásul ezek az előírások a lehetségesnél is jobban kitöltik a rendelkezésre álló időt. Ebben a helyzetben a pedagógusok éppen azt nem tehetik meg, ami a tehetségfelismerés alapfeltétele lenne: hogy személyre szóló inspiráló feladatokat adjanak a tanítványaiknak, és így sikerélményhez juttassák őket.

A sikerélmény hiánya és a kudarcélmények együttesen fejtik ki generalizált motivációcsökkentő hatásukat. Ezen azt értem, hogy a tanulónak nem egy vagy néhány tantárgyhoz, hanem az egész iskolához való viszonyát alakítják negatív irányban, hatékonyan fedve el így a bármilyen irányú tehetséget.

A verseny hiánya

A modern közoktatási rendszerek erőteljesen versenyeztető jellegűek, ennek alapja a „jobb” továbbtanulásért mint szűkös erőforrásért való versengés. Ez a szellemiség áthatja az osztálytermek hétköznapi életét is, amit aztán számos modern pedagógiai gondolkodó, pl. a kooperatív tanulás hívei – kitartóan (és joggal) kárhoztatnak.²⁰ Ezek után különösnek hathat a fenti cím, amely éppen a versenyt hiányolja a magyar iskolák életéből. Pedig a verseny természetéből fakad, hogy egyszer véget ér, lesznek győztesek és vesztesek. És a magyar közoktatás egyik fontos jellemzője éppen az, hogy a verseny korán kezdődik és korán is fejeződik be. Általánosságban elmondhatjuk, hogy nincs verseny

²⁰ Kasik László: Együttműködés és versengés. Fejlesztési elképzelések négy középiskola pedagógiai programjában. Új Pedagógiai Szemle, 2006, 2. sz. 3-11. o.

(és versenyszellem) azokban az iskolákban, ahol a tanulók mind vagy többségükben eleve vesztesnek érzik magukat, így az iskolai tanulást nem versengésként élik meg. (Más szavakkal: az osztályzatok jelentősége számukra csekély.) Így az alapvetően versenyen alapuló magyar közoktatáson belül egy viszonylag széles non-kompetitív szféra kialakulásáról beszélhetünk. Milyen tanulócsoporthoz tartoznak ide?

- a) Mélyszegénységben élő, gyakran roma gyerekeket tanító szegregált általános iskolák, ill. szegregált tanulócsoporthoz heterogénabb összetételű általános iskolákban belül. Az itt tanuló gyerekek számára véget ért a verseny, mielőtt elkezdődött volna, mert nincs kivel versenyezniük. Ún. jobb középiskolába nem fognak bejutni, nem is törekszenek erre.
- b) A szakiskolák többsége. A tanulók a közoktatási verseny abszolút vesztesei, számukra a tanuláshoz már nincs tétje, az iskola zsákutcsa jellegű, a megszerezhető bizonyítvány pedig nem fogja lényegesen emelni érvényesülési esélyeiket.
- c) A középiskolák jelentős része. Itt a helyzet némileg árnyaltabb, de a verseny valójában lezárult a középiskolai felvétellel. Akiknek nem sikerült bejutni egy ún. elitgimnáziumba, azok többsége lemondott az igazán jó érvényesülési lehetőségekről, kecsesgető továbbtanulásról, vagy eleve nem is voltak ilyen törekvései.

Baj-e ez a tehetségek felismerése szempontjából? Úgy gondolom, igen, mert a versengés motivációs erő, amely erőfeszítésre sarkall. Ennek a kiiktatása jelentősen csökkenti annak esélyét, hogy a tanulók igazi képességei megmutatkozhassanak.

A kooperáció hiánya

Míg a verseny részlegesen, a tanulók közötti tanulási célú együttműködés gyakorlatilag teljesen hiányzik a hazai oktatásból. Ez sok minden miatt baj, de a mi szempontunkból azt kell kiemelni, hogy az emberi képességek jellemzően szociális természetűek, azaz igazából soha nem az számításra, mire vagyunk képesek egyedül, hanem hogy milyen teljesítményt hoz ki belőlünk a társakkal való együttműködés. A jól ismert tanári figyelmeztetésnek – most beszélgetek, de az életben majd egyedül kell helytállnotok – pontosan az ellenkezője igaz: az ún. életben szinte semmi nincs, amit teljesen egyedül kéne megoldanunk, ezzel szemben az iskola az a mesterséges környezet, ahol izolált helyzetben egyedül kell helytállnunk.

Ez nem kevesebbet jelent, mint hogy a teszteredmények és általában az egyedül megoldott feladatok nem mutatják meg, és talán nem is prognosztizálják igazán azt, hogy társas szituációban, másokkal együttműködve és munkamegosztást kialakítva milyen teljesítményekre képes a tanuló. És itt nemcsak arról van szó, hogy az interperszonalitás maga is egy önálló intelligencia-terület Gardnernél, hogy tehát lehet valaki kifejezetten a szervezés és a befo-

lyásolás terén tehetséges, sőt rendkívüli tehetség, géniusz is, mint Gandhi Gardner Rendkívüliek c. könyvében.²¹ És hogy ez a tehetség egy üzemszerűen működő iskolában, ahol szervezésre, vitára, befolyásolásra gyakorlatilag nincs lehetőség, egyáltalán nem fog megmutatkozni. Talán ennél is fontosabb ugyanis, hogy azok a tehetségek, akik egy kollaboratív helyzetben nagy dolgokra képesek valamely intelligenciaterületen, egyedül azonban gyengéknek bizonyulnak, egy izoláló jellegű környezetben jó eséllyel rejtve maradnak.

A hely, ahol nem kíváncsiak rád

Az iskola az a hely, amely elvárja a tanulóktól, hogy kíváncsiak legyenek arra, amit tanítani akar nekik, de ahol a tanulóra senki nem kíváncsi. Ez látszólag természetes, hiszen az iskolába azért járunk, hogy megtanuljunk valamit, ezért logikusnak tűnik, hogy az információáramlás egyoldalú. Ez fejeződik ki abban a hagyományos elrendezésben, hogy a tanár tanít (=beszél), a tanuló pedig figyel. Csakhogy így egy alapvetően embertelen viszony jön létre, amelyben nem tudja jól érezni magát a gyerek és a fiatal. Ha beiratkozunk egy bridzstanfolyamra, akkor önszántunkból és pénzért eltöltünk ott heti néhány órát, és azt várjuk a pénzünkért, hogy az oktató a rendelkezésre álló időt minél jobban kihasználva a brids rejtelmeibe avasson be bennünket. Valószínűleg kifejezetten zavarba, ha ehelyett a munkánkról, a családukról, a terveinkről kérdezgetne bennünket. A közoktatás azonban több ponton különbözik ettől a helyzettől. Egyrészt a gyerekek életük rendkívül nagy részét töltik az iskolában, másrészt ezt korántsem önszántukból teszik. Az iskola végletesen racionalizált működési rendje, amelyben szabályos 45 perces szakaszokban követi egymást a kémia-, a testnevelés-, a történelem-, a magyar- és a biológiaóra úgy, hogy mindegyik órán azt várjuk a tanulótól, hogy legalább némi érdeklődést mutasson, és eközben szinte soha nem merül fel, hogy önmagát, saját belső világát, kulturális sajátosságait, feszültségeit, problémáit, vágyait és kapcsolatait megmutathassa – nos ez a működési rend legalább annyira diszfunkcionális, mint ha a bridsstanfolyam oktatója az álmainkról faggatna bennünket hosszasan.

A művészeti oktatás, és különösen a művészi alkotás végletesen alárendelt szerepe az iskola tevékenységrendszerében az egyik nyilvánvaló jele ennek az eldologiasodásnak. A másik a pedagógus és a tanuló közötti kötetlen beszélgetések, a nem tanórai, nem oktatási jellegű együttlétek szűkös időkerete. Nem ezek hiányáról beszélek, hiszen persze, van osztályfőnöki óra, vannak kirándulások, osztályrendezvények stb. De egyrészt a tanórákhoz képest alig van ezekre idő, másrészt a legtöbb iskolában ezek presztízse is igen alacsony: a tanóra a munkaidő elszámolási egysége, a délutáni szabadidős rendezvény elszámolása pedig legalábbis homályos. 2006-ban a Miskolci Egyetem Tanár-

²¹ Howard Gardner: Rendkívüliek. Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1998.

képző Intézetében elkezdünk egy kutatást, amelynek során egy szakközépiskola egyik 10. osztályának minden tagját kikérdeztük arról, hogy pontosan mit csinált előző nap. Elsősorban az érdekelt minket, hogy hogyan emlékszik vissza az iskolában töltött időre. Feltűnő volt az iskolai élet globális személytelensége. A tanulók nem tudták a tanárok nevét, sőt gúnynevet sem adtak nekik. A tanár–diák kapcsolat kizárólag a tananyagra vagy konkrét iskolai ügyekre korlátozódott.²² Arra is megkértük a tanulókat, hogy fejezzék be ezt a mondatot: „az iskola olyan, mint a...” A válaszok kísértetiesen egybecsengtek: az iskola szerintük olyan, mint a börtön. Ezt persze elsősorban azzal indokolták, hogy nem lehet bármikor kimenni, hogy rácsok vannak az ablakokon, stb. Megkockáztathatjuk azonban, hogy többről is szó van: az otthontalanság érzéséről, arról, hogy az iskolában nem érzik otthon magukat. A börtön mindenestre olyan hely, ahol nem jó lenni. Talán egyetérthetünk abban, hogy ahol az otthonosságnak ez a minimuma sincs meg, ott kevés esély van rá, hogy a tehetség felszínre bukkanjon.

Meglehet, a tehetséggondozás éppen arra szolgál, hogy helyrehozzon valamit abból, amit az iskola hétköznapi működésével elront. Meglehet, többet tennénk a tehetségekért, ha közoktatási rendszerünk végtelenül ésszerűtlen és embertelen hétköznapi működésén próbálnánk meg átfogóan változtatni.

²² Kovácsné Duró Andrea: Értékelési helyzetek a középiskolás tanulók narratíváiban. Tanítási, 2007. 3. sz., 27. o.

Trencsényi László: „...mint az emberek a sót” (a művészeti nevelés hasznáról)

Tehetségmentés – tehetséggondozás – tehetséggazdálkodás

A címbe foglalt kifejezést csaknem félévszázada kedves művészetpedagógia-tanáromtól, a Karácsony Sándor-növendék Székácsné Vida Máriától tanultam. A Lear király lányainak történetét felidéző magyar népmesében mondja a legszeretetre méltóbb királylány apjának, hogy „úgy szeretlek, mint az emberek a sót”. Világos a metafora. A művészet nem dísz, nem cicoma az emberi élet minőségén, hanem leglényegibb alkotórésze. Az „Éhe a szépnak” valódi éhség. S a művészetpedagógiának nem cifrázkodás végett kell törődnie a művészi tehetségígéretekkel, hanem mindenki nevelésének, életének részét képező „sejtépítő” elemként.

Kezdetben volt a tehetségmentés. Ennek a mozgalomnak a két háború között Magyarországon kifejezetten erős szociális elkötelezettsége volt. A népi írók eszmeiségéből táplálkozva a falukutató fiatal értelmiségiek²³ a szegénység átokverte világát járva kerestek tehetséges gyermekeket, kamaszokat, s a kiválasztottak példájával kívánták felmutatni egyfelől koruk iskola- (és persze társadalmi) rendszerének éles kritikáját, másfelől a hitet, hogy a megannyi krízisen átesett nemzetet e „vérfrissítés” képes megmenteni. „Technológiailag” a szegregáció és integráció sajátos formája alakult ki.

A „kiválasztottak” a létező iskolarendszerben helyezkedtek el, de a protestáns kollégiumok hagyományaira épülő, egyre gyarapodó kollégiumi háló mintegy második otthonként, egyben „második iskolaként” óvta, segítette tehetségüket, látta el őket a kiváláshoz szükséges méltósággal, egyben az identitásvállalás szolgálatlataival.

Ez a mozgalom virágzott ki a népi kollégiumokban, a NÉKOSZ-ban a „fényes szelek” idejére. Értékelhetjük a „NÉKOSZ-legendát” így is, úgy is, kritikusan vagy apológiával, eltagadhatatlanul a hazai értelmiségnek olyan meghatározó mennyiségi és minőségi garnitúráját bocsátotta szárnyra²⁴ ez az „alma mater”, amelynek mára fogyatkozó képviselői tanúhegyként őrzik –

²³ Ne tagadjuk, van egy közkeletű másik – majdnem ellentétes – metafora is. Nota bene, ezt is Karácsony Sándor tanítványa, ezúttal Vargha Balázs, a nyelvész-játékmester forgalmazta – igazságot szolgáltatván a La Fontaine-mese „áldozatának”, a muzsikáló tücsöknek. Átiratából az tűnt ki, hogy a hangyák megértik: szükség van a szorgos hangyák *mellét* az ő „fájdalmukat és örömeiket” el- és kidaloló muzsikusra, művészre is.

²⁴ Hogy a tudományos szempontból is komolyan vehető szerzők, emlékezők pólusaiként említsem Svéd László művét (*Megforgatott világmegforgatók. A magyar népi kollégiumi mozgalom ismeretlen dokumentumai*. Politikátörténeti Alapítvány, Budapest, 1994) és Pataki Ferenc kötetét (*A Nékosz-legendá*, Osiris, Budapest, 2005.) Utóbbi kapcsán magam is részt kértem az értékelésből a Neveléstörténet című folyóirat 2005. évi 3-4. számában.

rádadásul az összetartozás kiemelkedően megkapó példajaként – a kiválóság-
nak azon jegyeit – adottságtól elkötelezettségig, elszánásig –, melyeket a kor-
szerű tehetségdefiníciók fűznek rendszerbe.

A következő korszak, a fentebb említett szellők fagyossá válásának ideje,
az ún. „létező szocializmusé” jóval bonyolultabb a tehetségügy szempontjá-
ból. A történetírás nem tudta még megfelelő horizontú elemzésben egybe-
fogni a végletes ellentmondásokat tartalmazó korszakot (korszakokat) a te-
hetségnevelés kérdéseit illetően (sem).

A „fekete” oldalon áll egyfelől az a dogmatikus, bornírt, kegyetlen osztály- és osztályharcos szemlélet, mely igazságszolgáltatásnak értelmezte és gyakorolta a származási alapú diszkriminációt, s csak az „igazoltan” proletársorból emelkedő sorsok előtt nyitott zöld utat, sőt a hasonlóan dogmatikus, bornírt és kegyetlen tervgazdálkodásban jóformán személyre való tekintet nélkül ki is jelölte ezen utakat. Másfelől közösség és egyén viszonyáról szőtt ideológiával volt „kiválásellenes”²⁵. A „szebbik” oldalon áll persze, hogy a tervgazdaság malmai olykor az egykori uralkodó osztályok, elitek, értelmiségi generációk fiaiból és lányaiból is választottak – nélkülözhetetlenségük és nyilvánvalóan kiemelkedő tehetségük okán – kvalitásukhoz és akaraterejükhöz méltó pozícióba személyeket.²⁶

S azt se feledjük, hogy a jól-rosszul működő – egyre több tagozatot létrehozó – iskolarendszer mellett/mögött olyan stabil, stabilnak látszó hálózatok működtek állami fenntartásban (olykor civil „álruhában”), melyek valódi kifutópályaként szolgáltak tehetségeknek. Az úttörőházak²⁷, a gyermekkönyvtárak, a zeneiskolák elhelyezése az iskolarendszerben, központi táborok, az értékelvű – bár korántsem ideológiamentes – gyermeksjajtó (később az interaktivitásban előrehaladó gyermekrádió és gyermektelevízió), a műkedvelő művészeti együttesek, a körjük kialakult fesztiválrendszer²⁸ vagy éppen a

²⁵ Korábban az apológiának, később a kritikának volt már-már közhelyszerűen emlegetett irodalmi példája az ukrainai gyerektelep vezetőjének, Anton Makarenkónak egykori döntése, melynek nyomán a gyermekújság országos pályázatán északi-sarki utazást elnyert fiú nem élvezhette megérdemelt jutalmát, nem utazhatott. Másnap a felvonuláson szolgáló fúvószenekarból nem hiányozhatott. (A szóban forgó kamaszcsoport egész élettörténetét és környezetét ismerve nyilván árnyalt értelmezés is releváns erre az esetre, mégis arról van szó: a *kiválás* lényegében nem volt legitim motívum.)

²⁶ Hitelesen vallott erről Brády Zoltán emlékezetes portréfilmjében az arisztokrata ősökre büszke, jeles pszichológus, Perczel Tamás (Számvetés, Kapufilm, 2005), de sorolhatnánk a művészvilágból, sportolóvilágból, mérnöki világból másokat is.

²⁷ Gyermek- és tehetséggondozó funkciójú közművelődési intézmények. 83-at számláltunk ebből a 70-es évek végén, s az elemzők mindig hozzátették, hogy az akkori szocialista táborral való összehasonlításban ez a szám igen csekély. (Vö. Nádházi Lajos: A magyarországi úttörőintézmények története és adattára. Magyar Úttörők Szövetsége, Budapest, 2007.)

²⁸ Közülük talán a zenekarok és kórusok jutottak legmesszebbre – a szó, földrajzi értelmében is –, az ifjúsági színjátszó csoportok több generációja a műfajból adódó kritikái hangja miatt hallgattatott el véglegesen vagy időlegesen, de jellemző módon, új helyen, új formái megoldásokkal rendre feltámadtak.

sportiskolák világa mind-mind röppályát kínált tehetséges gyerekeknek, fiataloknak. Az ifjúsági mozgalmak verseny- és vetélkedőrendszere (több-kevesebb módszertani kultúrával és tradícióval) a tehetségkiválasztás szolgálatába rendeződött úttörő-olimpiától, Pajtás-kupán át zenekari találkozótól, színjátzófesztiválig, táncfesztiválig, nemzetiségi találkozón át „éneklő rajok találkozójáig”, tanulmányi versenytől, Kazinczy-vetélkedőn át a „Tudományos-technikai úttörőszemléig”.²⁹ A cserkészettől – jobb korszakaiban – több ízben is átvett szakpróba, külön próbarendszer a három „klasszikusan látványos” tehetségfajta, a „tudósi”, „művészi” és „sportolói” mellett megannyi „extrém” tehetségfajtának is „életpályát” kínált (motorszerelő, kertész, könyvkötő, természetjáró, filmes, fotós, tűzoltó, sőt úrkutató szakpróbát is lehetett tenni). A szakmunkástanulók számára is meghirdették a vetélkedők.³⁰

A „létező szocializmus” iskoláját ért éles kritikában – a politikai változások felé közeledve – először kifejezetten az egyenlőtlenségek kialakulásában viselt szerepe volt hangsúlyos. Gázsó Ferenc, Ferge Zsuzsa, Loránd Ferenc, Mihály Ottó és mások éppenséggel nem a szocialista iskola „falanszter voltát” bírálták, hanem azt, hogy deklarált céljai és jelszavai ellenére lényegében sosem szűnt meg a társadalmi szelekció kemény eszköze lenni. Hunyady Györgyné emlékezetes kutatásai éppen arról szóltak ebben az időben, hogy a nagyon erősen szociokulturális-környezet-függő közvetlen tanulmányi eredmények egyértelműen ki- és átsugároznak más képességmezőkben mérhető teljesítményekre is, így az elméletileg szociális és kommunikációs képességekben kiváló adottságokat feltételező gyermekvezetők is rendre a középosztály „jó tanuló” leánykaiból és fiaiból választódnak (olykor kontraszelektálódnak) ki.³¹

Ám a tehetséggondozás szakmai nekibuzdulásai a rendszerváltást követően a létező szocializmus kritikájának másik pólusán sarjadtak ki. A tehetségfejlesztés új mozgalmainak korai képviselői kevesellték a tehetségekkel kialakítható különleges bánásmódot.

²⁹ Nem véletlenül: a legjobb szakemberek álltak ezen ügyek szolgálatába, adta a nevét Öveges József, Szende Aladár, Vargha Balázs, Mezei Éva, Debreczeni Tibor, Gabnai Katalin, Till Ottó, Farkas Antal, Béres János, Balázs Árpád, Keszler Mária, Vásárhelyi László, Bernáth Elek, Szabó Gábor, Demeter Zsuzsa, Séd Teréz, Hollós Róbertné, hogy emlékezetes neveket említek. (A drámapedagógia, a gyerekszínjáték jelesei közt emlegetett Gabnai Katalin neve és sorsa azért is érdekes, mert rendre elmondja visszaemlékezéseiben, hogy ő egy csillebérci táborban „választódott ki”).

³⁰ Erről emlékezik Kissné Németh Éva „A Szakmai Középiskolásokért Kulturális Egyesület (SZAKE) története és szerepe a tehetséggondozásban” című tanulmányában. In: Trencsényi László (szerk.): Jorgosz közlegény jelentései a 38. kilométerről. Új Helikon Bt, Budapest, 2008.

³¹ Hunyady Györgyné: *Kollektivitás az iskolai osztályokban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Sajátos jelenség, hogy az iskolaalapítás szabadságával végül is a vártnál kevesebb szegregált, szelekción épülő „tehetségiskola” jött létre.³² A tehetséggondozó „mozgalmárok” – bár szívük mélyén talán nem bántak volna – egy kisebb-nagyobb jól szelektált tehetséggondozó-hálózatot, rendre mégis az integráció, az inkább belső differenciálás pártján szóltak meg, ha oktatáspolitikát csinálhattak.

Miért? Alapvetően a magyar tehetségkutatás szociálisan elkötelezett hagyományai fékeztek mindig őket (nem volt ez erőszak, sokkal inkább a tradíció megéltsége).

S volt még valami. Ez ugyan szárnyakat adott a tehetséggondozó mozgalomnak, tömegessé tette azt, de egyúttal óvatosságra is intette a legjobbakat. Rendre bebizonyosodott ugyanis, hogy a „köziskolák” „közpedagógusa” a tehetséggondozás elvébe kapaszkodva mégiscsak a rosszul motivált, rosszul haladó tanulóktól való megszabadulás motívumától vezérelve igényelt magának „tehetséggondozó” osztályt.³³ A veszélyeztetettségét érző, megkapaszkodási lehetőséget, társadalmi nyugalmat igénylő középosztály kereste-keresi magának rezervátumait, s erre az univerzumra aztán azt mondja: tehetségesek válogatott iskolája.³⁴

Még egyszer mondom: a hazai tehetséggondozásnak becsületére válik, hogy alapvetően az együttnevelésben keresi a megoldásokat, s így voltaképpen sosem konfrontálódott a hazai komprehenzív iskola megteremtésén fáradozó szakmai erőkkal. Ám ha a hazai tehetséggondozás szerkezetét tartalmi szempontból elemezzük, akkor ebben megőrződött a fenti hármas egység (tudomány, művészetek, sport).³⁵

A művészeti tehetséggondozásról kívánok szólni dolgozatom harmadik részében. A sikeres teljesítményt, a kiugrás lehetőségét” ez a tehetségfajta látszik leginkább szolgálni.³⁶ Mert látszik! Mert jól forgalmazható!

³² Tán Erősné Tóth Márta csepeli Géniuszkoláját vagy Zaslavik Jenő szentendrei AGY-át emelhetnénk ki. Vö. Bak Zsófia (szerk.): 33 óra. *A Várhegyi György Díj első tíz éve*. Alapítványi és Magániskolák Egyesülete, Budapest, 2010. S ebben a „lázban” jött létre a Zeneakadémián is a korai tehetségeket foglalkoztató különleges osztály.

³³ Más kérdés, hogy ezen a hagyományos iskolai teljesítményeken át bukácsoló gyereksegről rendre kitűnik, vannak tehetségei, csak a megbolydult világban szüntenderdeket kereső iskola nem figyel erre. De emlékeztessünk egyebek között Farkas Gyula „rajkói”, Pongrácz Éva komlói, Ritók Nóra berettyóújfalusi rajzosaira, a siroki, fesztiváljáró színjátszókra, Szőke Judit focistapalántáira, az ózdi középiskolai kollégiumból Sajókázán elkötelezett szociális munkássá vált Lázi Pistára (Benőre) és másokra. (Vö. Bogdán Péter adatokban gazdag Függelékét Bodonyi Edit *Modern alternatív iskolák* c. kötetében, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011.)

³⁴ A nyolcosztályos gimnáziumok létrehozóinak klasszikus optikai csalódása ez.

³⁵ A „Kutató diákok” mozgalma (Csermely Péter és mások), a Zsolnai József körének kezdeményezéséhez fűződő iskolai tudományos diákköri mozgalom felerősítette a kutatói-tudományos pályára vonzó tehetséggondozók arányát.

³⁶ S megelőlegezem: a korai kiégését is.

Mondhatnám: médiaképes. Ugyan van némi feszültség a bevételeikből, nézettségükből élő médiumok és a „klasszikus” műhelyek között. Előbbi jobban figyel az ifjúsági világdivat jelenségeire, mondhatni ebből az óceánból halászik. Nem kívánok Savonarolaként átkot szórni ezekre a talán valóban túlzott csinnadrattákkal kísért, talán „bulváros”versenysorozatokra. A műfaj szabályszerűségei – belső riportok, a versenyben maradók együttlakásának követése stb. – szolgálnak elég társadalmi tanulsággal arról is, hogy a „sztár-csinálás” mekkora munka, s hogy az marad versenyben, aki bírja. Másfelől e versenyek is az emberi teljesítmény melletti kiállás bizonyítékai: szemünk láttára fejlődnek óriássá azok a fiatalok, akik bekerülhettek a selejtezőkbe. A tehetségnevelésbe vetett hit példái ők is. Hát még akkor, ha hozzázámítjuk azt a statisztikát, hogy hányan érkeznek (be) a nemzet peremvidékeiről. A határainkon túli magyarság dajkálta őket vagy a cigánysor! De fontos üzenet ez így együtt! A kockázat persze óriási. Az üzleti célú el- és kihasználás veszélye hatalmas. S ez akár vissza is üthet!

A gondozás felelőssége ebben a körben új tartalmat nyer – egyebek közt ezért sem szabad pedagógiai-szakmailag (rátartian) távol maradni ettől a jelenségvilágtól.

De a „klasszikus” (ha van ilyen fogalmunk egyáltalán) művészeti pályákon is igen sok tehetséggondozó dolgozik. Az alapfokú művészetoktatás fellendülése mögött kimutatható valóságos társadalmi igény. (Bonyolult motívumrendszer tartja fenn ezt a hálózatot, ennek elemzése meghaladja ezen írás kereteit, de csak abba az irgalmatlan felelősségbe tessék belegondolni, hogy a fentebb leírt széles, gazdag, árnyalt intézményhálózatból csak ez maradt!)

Egyszóval remek táncsoportok, kiváló színjátszók, muzikusok, dalosok, képzőművészek, iparművészek, tárgyalakotók tűnnek fel bemutatókon.³⁷ Így van ez rendjén. Ők teszik örömtelivé életünket, a rossz közérzetű társadalom ünnepnapai vázáiban kivirágzó hajtások.

S mi lesz velük? Van-e társadalmi szükséglet – akár európai léptékű „piacra” gondolva – ennyi művésztehetségre? Jó-e tehetséggondozásnak, hogy őket a művészpályára segítjük? Vajon nem a társadalom torzulása-e az is, hogy alig teremtet teret a „műkedvelő” karrier számára. Kiemelkedni jóformán csak – s bár nagyot zuhanni is – profi művészpályán lehet. Én ezt veszélyesnek tartom. Miközben tehát szót emelek egy olyan gazdag – békés – társadalmi közéletért, melyben érdemes „amatőrként” közösséget teremteni, s nem a kiválás acsargó versenyének arénáiba lépni.

Művészetpedagógiával foglalkozom. Vallom a művészetek „nélkülözhetetlenségét” az emberi élet minőségében. Az iménti szót emelés akár elég is lehetne. De másról (másról is) szó van e körben. Ha a nagyszabású empirikus művészeti nevelési hatásvizsgálatokat elemezzük, rendre feltárul, hogy az akár

³⁷ Más kérdés, hogy a társadalom peremén élők közül ma tán még nehezebb e fórumokig eljutniuk, mint a két háború között!

alkotói, akár befogadói, akár magányos, akár csoportban zajló esztétikai tevékenység (ez persze így együtt optimális!) megannyi a művészeti teljesítményen túli képességet fejleszt egészen impozánsan, hogy csak a társadalmi élet, a gazdaság terén is nélkülözhetetlen kreativitást említsük. De a társadalmi élet más területein is szignifikánsan jobb teljesítményt mutattak az adott művészettel megérintett gyerekek (még pl. a családban alakuló szerepvállalásuk, akár a választásokon való részvételi szándékuk is szembeszökően magasabb volt a „drámás” gyerekeknek Európa-szerte).³⁸

Számomra ebből az a felelősség következik, hogy a művészetek területén felbukkanó tehetségigéretet pályaeorientációját gondosabban kellene végezni. Egy nemzetközi rajzpályázat díja óriási dicsőség, egy énekes vetélkedő győztesének lenni hatalmas, s mindez nemcsak a versenyzőkre, de a Mesterre is dicsőséggé hat vissza. És mégis – vélem – abban kellene gondolkodni jó tehetséggazdálkodóként, hogy növendékeinkkel együtt keressük s megtaláljuk azokat a pályákat, melyek a művészeti tevékenységben mutatkozó, ám más területeken is kamatozó tehetségeket kétségkívül boldogítóan alkalmazzák. (Ez a nehezebbik fajtája a tehetséggondozásnak, nagyobb körültekintést, tudást, társadalmi, akár gazdasági ismereteket is igényel.)

S mindezek után aztán a sikeres mérnök és kőműves, sebészorvos, ápolónő, kertész és kertészmérnök önmaga és kisközössége örömeire daloljon, muzsikáljon, adjon elő színdarabot, fessen, szőjön, formáljon agyagot. Utópia lenne?

³⁸ Vö. Barkóczi Ilona – Pléh Csaba: Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai vizsgálata. Kecskemét, 1977, vagy a legutóbb végzett nagyszabású, nemzetközi drámapedagógiai hatásvizsgálatot, ebben a Káva Kulturális Műhely jeleskedett (www.dramanetwork.eu/hungarian.html).

Einhorn Ágnes: A gondolkodás fejlesztése és az írástanítás

Bár sokan az írásbeliség és az írott szövegek halálát vizionálják, az írás mégis reneszánszát éli. Talán nem véletlen, hogy a kreatív írást egyre többen fedezik fel maguknak: blogok tömegére kerülnek fel rendszeresen szövegek, írókörök működnek, megtelnek az íróakadémiák. Az írás ugyanis örömforrás is lehet, a pusztán közlési funkciókon túlmutatóan a szövegalkotás a mindenkiben meglévő kreativitás megélésének is teret adhat. Az írástanításnak egyben lehet tehetségfejlesztő hatása is, hiszen ezzel az árnyaltabb gondolkodást is támogatni lehet. Ennek tudatában készül egy tananyag a Miskolci Egyetemen a felsőoktatásban tanulók íráskészségének fejlesztésére, és alapvetően a kreatív tudományos írás területéről származnak a feladatok. Ebben a tanulmányban az a célom, hogy rávilágítsak azokra a problémákra, területekre, amelyekkel érdemes foglalkozni az írástanítás során, illetve hogy a készülő tananyag részletei alapján néhány feladatpéldát, tevékenységet mutassak, amelyekkel fejleszthető a tanulók íráskészsége és gondolkodása.

A kreatív tudományos írás fogalma talán magyarázatra szorul, hiszen a kreatív írás szokásos technikája, amelyet az anyanyelv és az idegen nyelvek tanulásakor alkalmaznak általában, a kötött formákon kívüli, esetleg a művészi formákban való alkotást jelenti. Látszólag ellentmondás feszül a tudományos tevékenységhez szükséges logikus, analitikus gondolkodás és a kreativitás között, ám a két dolog mégis sikerrel kombinálható. Lehet a gondolatokat, a tényeket, az adatokat kreatívan kombinálni, lehet egyedi összefüggéseket és megközelítésmódokat alkalmazni. Kétségtelen tény, hogy a kreatív írás „kreatív”, azaz kritikus olvasást is feltételez. A szövegek közötti tudatos válogatás, a szövegek tartalmának kétkedő, kérdező alapállásból kiinduló felhasználása is hozzátartozik a kérdéshez: az a törekvés tehát, hogy a szöveg szerzője ne csupán a készen kapott elméleteket, gondolatokat akarja visszaadni. Közkeletű bölcsesség, hogy a világos szöveg mögött világos gondolat áll, a kreatív tudományos írás gyakorlása tehát a kreatív és kritikus gondolkodást is fejleszti. Ilyen értelemben egy alapvető értelmiségi technikát lehet kialakítani az ilyen típusú feladatokkal, és pontosan ezért van jelentősége ennek a területnek a tehetségfejlesztésben.

E szerteágazó területről csak néhány gondolatot, feladatot, technikát hozok fel példaként és gondolatébresztőként ebben a rövid szövegben. Először a kritikus olvasással kapcsolatban vázolok néhány gondolatot, majd a személyesség kérdésével foglalkozom. Mivel a gondolkodás fejlesztése szempontjából kiemelkedően fontos az a terület, hogy milyen kreatív technikákkal lehet a tervezett szöveget tartalmilag bővíteni, erre is hozok néhány konkrét példát. Végül az írással kapcsolatos gátlások és akadályok leküzdésével foglalkozom.

Kreatív írás – kreatív olvasás

Az önálló, kritikus szövegalkotás egyik alapfeltétele a kritikus olvasás. Ezért nem csak kreatív írásról, hanem „kreatív” olvasásról is érdemes gondolkodni, és ehhez szükség van a tanulmányokhoz kapcsolódó olvasási szokások alapvető újragondolására. A tanulóink a tanulási folyamat során sok szöveggel találkoznak, és többnyire az a feladatuk, hogy egy tankönyv szövegét fogadják el, értsék meg, majd adják vissza annak tartalmát a lehető legpontosabban. Amikor a felsőoktatásban a vizsgára, a közoktatásban a felelésre tanul a hallgató vagy a tanuló, akkor a szöveg gondolatmenetét próbálja megérteni, és abból a lényeget kiválasztani aláhúzással vagy más módon, és ezt a kivonatot próbálja meg utána emlékezetből elmondani. Amikor „kreatív” olvasásra gondolunk, akkor ettől a berögződéstől kell tudatosan eltérni: a tanulóknak meg kell érteniük és meg kell tanulniuk, hogy másféle kezelése is lehetséges a szövegnek.

A kritikus olvasás gyakoroltatásához fontosak lehetnek olyan feladatok, amelyek a kérdező ént erősítik, illetve a tanuló szellemi „egyenjóságát” segítik. Egyrészt minden egyes szövegnél és annak minden gondolatánál azt kell mérlegelni, hogy az mire használható, mi köze van a témához vagy a problémához, másrészt azt is látni kell, hogy nem mond-e ellent az adott állítás vagy gondolat valamelyik másik – a témához olvasott – szövegnek, gondolatnak. A tanuláshoz kapcsolódó, a hagyományos „megtanulós” olvasás során általában a belső ellentmondások elsímítására törekszünk: ha két különböző szövegben egymástól eltérő információ, adat vagy gondolat jelenik meg, akkor azt inkább nem tematizáljuk, vagy legalábbis mellékesnek tekintjük. A kritikus feldolgozási mód lényege azonban az, hogy ezeket az ellentmondásokat kiemeljük. Ezen túlmenően nagyon fontos a kérdező és kételkedő alapállás: figyelni kell, hogy a szöveg érvelésében mi nem meggyőző, mi nem logikus. Olyan helyzeteket érdemes tehát előidézni az olvasástanítás során, amelyekben a tanuló meri nem elhinni és nem elfogadni a gondolatokat. A tanulóink szellemileg alárendelt pozícióhoz szoktak: a könyv szerzője biztosan okosabb, tájékozottabb, tapasztaltabb, tehát bizonyára igaza van. Ezen kell alapvetően változtatni, ilyen értelemben a szövegek kezelésében is működik egyfajta demokratizálódás.

1. feladat: Kritikus olvasás

Válasszon ki egy szöveget, amelyet bármilyen tantárgyához kellett elolvasnia, és amely nem tetszett. Írja meg egy olvasói levélben az ellenvéleményét, esetleg a kritikáját a szerzőnek (például miért gondolja, hogy unalmas, nehezen olvasható a szöveg). Legyen udvarias, ám határozott. És ne felejtse, most egyenrangú szakember!

Személyesség és kritikai attitűd a szövegalkotásban

Kiindulásul adódik egy kérdés: hogyan lehet egyáltalán egy tudományos szöveg személyes? A sodró, lendületes tudományos előadások vagy jól olvasható tudományos szövegek közös jellemzője, hogy az előadó vagy az író általában meggyőző. Ilyenkor hallgatóként, olvasóként érzékeljük, hogy a szerző bevonódott az adott témába, problémába, ez fontossá vált számára, attól meggyőző az előadása vagy a szövege, hogy személyes ügyévé vált a dolog. Ettől látja (és láttatja) meg a témában rejlő apró szépségeket és finomságokat is, ettől tud egy látszólag unalmas vagy nem túl fontosnak tűnő kérdés taglalásába is bevonni hallgatókat és olvasókat. Ebből az következik, hogy az önálló gondolkodás kiindulópontja a személyes kötődés a témához.

Hogyan teremthető meg ez a személyes kötődés egy olyan szeminárium dolgozat vagy esszé esetében, amelyre kötelezték a hallgatót, és amelynek a témáját adott esetben nem szabadon választotta? Az írásfeladatok feldolgozása előtt lehet például olyan kérdéssorokat feldolgozni, amelyek abban segítik a tanulókat, hogy a személyes viszonyukat tisztázzák (és erősítsék) a témával kapcsolatban. Például:

- Mit tanulhatok ebből a munkából? Mi lehet a személyes hozadéka?
- Mi közöm ehhez a témához?
- Mi lehet az értelme? Mire lehet jó az, amit csinálok?

Ha az ilyen típusú kérdéseket nem csak látszólag válaszolják meg a tanulók, hanem valós válaszokra törekszünk, akkor komoly lépést tehetünk a személyesebb viszony kialakításához. Ráadásul a tanulók tudatossága és autonómiája szempontjából is fontos, hogy minden megoldandó feladat előtt tisztázzák magukban, hogy miért van a tevékenységre szükség, vagy mit tanulhatnak az adott feladat elvégzése során.

A minőségi, eredeti gondolatokat hordozó tudományos szövegekben a szerzői én nagyon produktív szerephez juthat. Ezt is lehet megadott kérdéssorok feldolgozásával támogatni. A következő kérdéseket érdemes feltenni, ha nem elnyomni akarjuk az alkotó és kritikus ént, hanem inkább előtérbe helyezni (Schlepütz 2001, 29 nyomán).

- Mennyiben tekinthető ez az ÉN problémámnak (is)?
- Hogyan kapcsolódik a probléma, a téma az ÉN mindennapi tapasztalataimhoz?
- A szakirodalom mit nyújt az ÉN problémám megoldásához, az ÉN kérdésem megválaszolásához?
- A feldolgozott szakirodalomból mi hiányzik az ÉN problémámhoz, kérdésemhez?
- Az adott gondolat, álláspont hihető-e, érvényes-e SZERINTEM?
- Milyen ellentmondásokat, hiányosságokat látok ÉN a feldolgozott szakirodalomban?

- A kutatási eredmény elfogadható-e, magalapozott-e, javasolnék-e ÉN valamilyen más módszert?

Az önálló gondolkodás, egyáltalán az önállóság ismérve az, hogy mennyire képes valaki eltávolodni mások gondolataitól, elvárásaitól és sémáitól. Nyilvánvaló, hogy ennek sem kedvez kifejezetten a tanárközpontú, ismeret-alapú megközelítésmód, amelyben a tanulónak mindig az a dolga, hogy tudomásul vegyen kész és megfellebbezhetetlen igazságokat. A kritikus hozzáállás, a kérdezés, a kommentálás, az ellentmondások keresése egyértelmű feladattípusokkal fejleszthető, erre nem hozok példákat. A szellemi „hozzáadott érték” érzékeltetésére szolgálhat azonban egy olyan feladat, amelynek célja a leírás és az elemzés közötti különbség megértése.

2. feladat: A leírás és az elemzés különbsége

a) Írja le a helyiséget, ahol dolgozik (tanul)! Arra gondoljon, hogy akinek továbbadja az információt, az a lehető legtöbb információval rendelkezzen a helyiségről.

Ha van módjuk csoportban dolgozni, akkor először párokban írják le egymásnak (szóban) azt a helyet, ahol dolgozni, tanulni szoktak. Ezt követően cseréljenek párokat, és az új párjának mindenki írja le azt a helyet, ahol az előző párja dolgozott.

b) Próbálja meg elemezni a munkakörülményeit.

Ha az előző feladatot csoportban oldották meg, akkor a két páros feladat során három különböző ember munkahelyéről hallott (illetve mondott el saját maga) egy leírást. Próbálja meg elemezni a három helyszínt.

c) Hasonlítsa össze a szövegalkotás módját az a) és a b) feladatban. Mire törekedett, mit emelt ki? Mi határozta meg a sorrendet?

Kreatív technikák a szöveg tartalmi bővítéséhez

A szövegalkotás (az anyaggyűjtés után) általában vázlatírással kezdődik, amikor a szerző a gondolatokat összegzi, elrendezi és valamilyen logikus sorrendbe állítja. Ebben a munkafázisban alapvetően két tevékenység jelenik meg, amelyek egyébként ellentétes irányúak: a szerző egyrészt bővíti, dúsítja a tartalmat, tehát igyekszik minél gazdagabban, minél több oldalról megközelíteni a témát, másrészt azonban fegyelmezetten szűkíti és strukturálja a felmerült gondolatokat, hiszen csak így tud jól olvasható szöveget írni. Erre a két ellentétesen ható fázisra szükség van ahhoz, hogy tartalmilag gazdag, ám mégis jól strukturált szöveget hozzunk létre. A tudományos szöveg szigorú szabályai sokszor bénítóan hatnak a gyakorlatlanabb szerzőkre, ezért nagyon fontos, hogy legyenek olyan szakaszok az alkotási folyamatban, amikor ugyanazzal a nyitott, laza és köznapi alapállással közelíthet a problémájához, mint ahogy azt a mindennapi helyzetekben teszi. Erre építhet majd egy szigorúbb, strukturáltabb

munkafázist. Az anyaggyűjtés és a vázlatírás fázisai közé ezért érdemes beiktatni olyan feladatokat, amelyek abban segítenek, hogy a szerző további gondolatokat, megközelítésmódokat tudjon előcsalogatni saját magából, illetve amelyek abban támogatják, hogy a problémát teljesebben tudja feldolgozni.

Az egyik gyakran használt módszer a szabad asszociáció (cluster). Ilyenkor egy-egy problémához, kulcsszóhoz, fejezetcímhez gyűjthet gondolatokat, ötleteket a szerző. Ezt a technikát többnyire az írás kezdeti nehézségeinek leküzdésére és a gondolkodás beindítására használják, ám jól használható akkor is, ha a szerző elolvassa a jegyzeteit, korábbi gondolatait, és mivel kevésnek találja, egy-egy fontosabb elemhez próbál további ötleteket gyűjteni. A módszer lényege az, hogy egy fogalomhoz, témához, kérdéshez gyűjt ötleteket, és az új gondolatokat megpróbálja összekapcsolni az eredeti fogalommal.

3. feladat: Szabad asszociáció

Válasszon ki néhány központi fogalmat a készülő szövegéhez, és alkalmazza a szabad asszociáció módszerét. A munkamenet a következő.

- Felír a papír közepére egy szót, kifejezést, akár egy fejezetcímet, és bekarikázza.
- A központi gondolathoz gyűjt asszociációkat úgy, hogy mindig összeköti egy vonallal a fogalmakat, és minden új fogalmat bekarikáz.
- Írja le minden gondolatát, ne szelektáljon, ne javítson!
- Ha egy gondolatsornak a végére ér, azaz nem jut több dolog az eszébe, akkor térjen vissza újra a központi gondolathoz, és próbáljon meg más irányban elindulni.

Az ötletgyűjtés egyik elterjedt technikája az üzleti életben az Osborn-módszer, ez is használható a szövegalkotásban is. A lényege az, hogy egy adott ötlet, téma gondolat kapcsán kérdéseket teszünk fel magunknak, és az ezekre adott válaszok bővíthetik a témát. A kérdéseket kilenc fogalom köré csoportosítják, ezeknek különböző változatai is léteznek. A következő alapfogalmakkal érdemes dolgozni, és ezekhez néhány kérdést is megadunk példának.

- Más felhasználási mód: ha úgy módosítanám, hogy...?
- Adaptálás: ismerek-e hasonlót? Csináltak-e már ilyesmit?
- Módosítás: más irány, más forma, más mozgás?
- Nagyítás: mit lehetne még hozzátenni? Megnövelni az időt, gyakoribbá tenni, kibővíteni?
- Kicsinyítés: ki lehetne hagyni valamit? Rövidíteni, könnyíteni, egyszerűsíteni?
- Helyettesítés: helyette más személy, más módszer, folyamat, hely?
- Átalakítás: más lépések, más sorrend, más külső? Ok és okozat felcserélése?

- Megfordítás: mi lenne az ellentéte? A végéről kezdeni? Más szerepben, más szemszögből? A pozitív és a negatív fölcserélése?
- Kombinálás: részek, célok, ötletek, igények, felhasználás kombinálása?

Ha szisztematikusan végigmennek a tanulók a kilenc fogalomkörön, valószínűleg találnak további ötleteket az anyaguk bővítésére, gazdagítására. Ennél a módszernél is fontos, hogy jegyezzenek fel a tanulók minden ötletet, még a legvadabbat is, és csak utólag válogassanak közöttük. Ezt a módszert könnyebb csoportban használni.

Egy szokatlan, ám nagyon hatékony gazdagítási technika az ABC-módszer. Felírják a tanulók egy papírra a betűket egymás alá, betűrendben. Majd átolvassák a jegyzeteit, gondolkodnak egy kicsit a témán, és minden egyes betűhöz, azt kezdőbetűnek tekintve, írnak egy kifejezést, szót a témával kapcsolatban. Ez is jobban működik csoportban. Például:

Alapvető motivációk

Besorolni a viselkedésmintákat

C...

...

Z...

Gazdagítható az anyag azzal is, ha a szerző egy alapvető változást visz végig következetesen az egész anyagon, témán. Ilyen lehetőség lehet, ha egy teljesen más szemszögből vizsgálja meg a kérdést. Például egy kisebb kutatást végzett óramegfigyeléssel egy témához. Sok jegyzete van a saját, megfigyelői pozíciójából. Vegye végig az összes gondolatot és tanulságot úgy, hogy minden elemet vizsgáljon meg először a tanár, aztán egy-egy tanuló szemszögből. Például: mit gondolhatott erről az a fiú, aki a középső padsor végén ült? Ehhez hasonló technika, amikor a szerző arra törekszik, hogy minden lehetséges tényezőt megvizsgáljon. Ilyenkor először készíteni kell egy listát az összes lehetséges vagy fontosnak tűnő tényezőről, majd meg kell vizsgálni a korábbi jegyzeteket abból a szempontból, hogy mindegyik tényezőre gondolt-e, mindegyikhez van-e valami jegyzete, gondolata.

A szabad írás (freewriting) is egy jól bevált klasszikus, ez az egyik legismertebb technika a nehézségek áthidalására, az ötlettelenségből való kilábalásra, a technikát sok szerző, sok formában írja le (4. feladat). Ez az eljárás általában gyors segítséget jelent a válsághelyzetben. A technika lényege az, hogy mindenféle kötöttség vagy kontroll nélkül, de folyamatosan írunk előre meghatározott ideig. A szabad írásnak ismert olyan változata is, amikor megadott mennyiséget kell írni valamiről (20 cm, 7 mondat stb.). Ezzel a technikával nemcsak gazdagítani lehet egy témát, de hatékonyan el lehet indítani a gondolkodási folyamatot is, tehát az írással kapcsolatos gátak megszüntetésé-

ben is segíthet. Mivel a gondolatok strukturálásban segít, nagyon jól használható még témaválasztáshoz, tervezéshez is.

4. feladat: Szabad írás

Nézzé át a jegyzeteit a témához, majd dolgozzon a következő lépésekben.

- Írja föl egy papír tetejére címként a témáját!
- Állítson be egy órát vagy a telefonját 10, 15 vagy 20 percre.
- Készítsen elő olyan íróeszközt, amivel szívesen ír. Lehetőleg kézzel írjon, de ha egyébként mindig géppel ír, akkor a klaviatúra elé üljön le.
- Mindenféle javítás vagy szerkesztés nélkül írja le, ami éppen eszébe jut. Ha egyáltalán nincs gondolata, akkor pedig azt írja le, hogy „nem jut eszembe semmi, nem jut eszembe semmi...”, egészen addig, amíg eszébe nem jut valami hasznos gondolat.
- A szöveget magának írja, tehát ne törődjön semmiféle nyelvi szabállyal vagy a külsőséggel, az azonban nagyon fontos, hogy az íróeszköz a kezében folyamatosan mozgásban legyen (vagy az ujjai folyamatosan mozogjanak a klaviatúrán).
- Ha lejárt az ideje, akkor fejezze be az utolsó mondatát, és tegye le a tollat.
- Remélhetőleg támadt annyi gondolata, hogy neki tud látni a szövegének is.

Az írással kapcsolatos akadályok leküzdése

A szabad írás át is vezet bennünket egy nagyon érdekes területre: mit tegyünk, ha elakadunk, ha nem megy az írás. Az írással kapcsolatos akadályok leküzdése is egy olyan terület, ahol a tanulók általában segítségre, technikákra szorulnak. Nyilvánvalóan elsődlegesen az fontos, hogy a tanuló el tudja dönteni, hogy mi az akadály oka, hiszen ez lehet félelem, felkészületlenség, de akár a nem megfelelő körülmények is. Ilyenkor érdemes a kiváltó okkal foglalkozni, különösen érdekes az írás körülménye, hiszen mindenkinek meg kell találnia, hogy milyen helyszínen, milyen módon tud jól írni. Nem véletlen, hogy a professzionális írók példái között egészen különösen írásrituálékkal is lehet találkozni, és ezek összegyűjtése önmagában is lehet egy kreatív feladat témája. A vészhelyzetre vannak nagyon egyszerű trükkök és technikák, amelyekből érdemes minél többet kipróbáltatni a tanítványokkal azért, hogy megtalálják a számukra megfelelő módszereket.

A szabad asszociációkról korábban esett szó (3. feladat), ennek az alapszám módszernek több változatát is használják, íme ennek két további változata.

5. feladat: Szövegkezdés szabad asszociációval

a) Írjon fel egy fehér papír közepébe egy fogalmat, amely éppen az eszébe jut, majd karikázza be. Ezután emelje fel és nyissa ki a tekintetét, tehát ne nézzon mereven egy dologra, és jegyezze fel minden gondolatát ugyanarra a lapra. Próbálja meg ösz-

szekötni az ötleteit az eredeti fogalommal, és írjon egy rövid (kb. 100 szavas) szöveget.

b) Írás különböző helyeken

Adjon magának egy hétnyi időt, és gyakorolja a fenti szabad asszociációs technikát mindennap más helyen. Hétfőn a konyhában, kedden a kávézóban stb. Írja le a különböző helyeken szerzett tapasztalatait.

(Forrás: Schlepütz 2001, 9, a szerző fordítása.)

Sokszor segít, ha más regiszterbe, más helyzetbe tesszük át az adott tartalmat. Ez többnyire azért jelent segítséget, mert a tanulónak egyszerre kell megküzdnie két újdonsággal: meg kell értenie és fogalmaznia az új tartalmakat, gondolatokat, és ezt egy számára idegen, választékosabb stílussal vagy új szövegfajtában kell megtennie. Ha az új tartalmat, gondolatot először egy egyszerűbb szövegfajtában íratjuk meg, akkor a két problémát kettéválasztjuk: először a tartalomra koncentrál, és amikor abban már biztos, akkor jöhet a forma.

6. feladat: Stílusváltás

a) Írjon egy barátjának rövid levelet arról a témáról, amelyről dolgozatot akar írni. Arra ügyeljen, hogy az összes olyan gondolat jelenjen meg a szövegében, amelyet fontosnak tart, és ezek sorrendje segítsen a barátjának a lényeg megértésében. A nyelvi megformálás azonban lehet bármilyen: nyugodtan használhat rövidítéseket, lehet nagyon egyszerű, köznyelvi.

b) Ha a fontos gondolatok benne vannak a szövegben, és ezek sorrendje, gondolatmenete is megfelelő, akkor írja át a szövegét úgy, hogy egy képzeletbeli folyóirat számára készülő tudományos szöveg legyen.

A szövegfajták formai vagy stílári szabályszerűségeinek gyakoroltatásra is lehet „akadálymentesítő” feladatokat kitalálni. Ezen a téren is sok szokásos feladattípus létezik (szövegfajták sajátosságainak tudatosítása, átírás stb.), de a tartalom és forma vicces ellentmondásosságán alapuló feladatok is jó szolgálatot tehetnek.

7. feladat: Tartalom és forma ellentéte

a) Szeretne egy határidőt módosítani. Gyűjtsön ehhez hihetetlen kifogásokat (pl. elpusztult az óriáskönyv, és hosszú gyásmunkára lesz szükségem).

b) Írjon egy hivatalos levelet az iskolaigazgatónak, tanszékvezetőnek, amelyben udvariasan kérjen lehetőséget egy határidő módosítására. Használjon minél többet a korábban gyűjtött hihetetlen kifogásokból. Ügyeljen a szöveg formai és stílári helyességére.

Ahhoz a témához, hogy mit lehet tenni, ha nem megy az írás, nagyon sok kész ötletet is lehet találni. Ezek gyűjtése, rendszerezése, másokkal való megosztása akár egy önálló feladat is lehet. Íme, egy példa:

10 ÖTLET ARRA AZ ESETRE, HA NEM MEGY AZ ÍRÁS

1. Távolodj el egy kicsit a témától!
2. Nyisd ki az ablakot!
3. Főzz egy kávé vagy egy teát!
4. Legalább 10 percig csinálj valami egészen mást, menj messzire a képernyőtől!
5. Tegy egy rövid sétát a háztömb körül!
6. Foglalkozz egy másik témával, és utána térj vissza a szöveghez!
7. Csinálj rendet az íróasztalodon!
8. Még egyszer szaladj végig a témához tartozó információkon, jegyzeteken!
9. Írj kulcsszavakat és szövegrészeket a tények alapján!
10. Ha van rá módod, aludj rá egyet, és másnap a kulcsszavakat és szövegrészeket kösd össze szöveggé!

Forrás: A. Gerstenecker blogbejegyzése, idézi: Hoffman 2013, 80, a szerző fordítása.

Az írással kapcsolatos gátak sokszor a tanárok értékelési módszereiből erednek. A tradicionálisnak tekinthető, hibaszámokon alapuló kvantitatív értékelési technikáknak mindig az a sugallatuk, hogy a szöveg potenciális hibák összessége. Ez az értékelés ráadásul mindig a hibákat és hiányosságokat emeli ki, és nem alkalmas a pozitívumok megerősítésére. A fejlesztő értékelés alapelveinek alkalmazása ezért sokat segíthet a tanulók bátorításában. Fontos, hogy az is kiderüljön egy szövegről, hogy miben jó, hogy világos értékelési szempontok jelenjenek meg a tanulók számára. Ha minél többször tudunk a folyamatba önértékelést, társértékelést beiktatni, ha természetes a szöveg többszöri átdolgozása a végső értékelés előtt, annak bátorító hatása lehet.

8. feladat: Szövegek átdolgozása, javítása csoportosan

A kiadott szövegalkotási feladat megoldásaképpen létrejött szövegeket a következő lépésekben javítják, dolgozzák át a csoport tagjai.

a) Társértékelés csoportosan

Az elkészült szövegeket szétosztják a 3 fős csoportok között (mindenki idegen szöveggel dolgozik). A szövegeket megadott szempontok szerint értékelik a csoportok (pl. érhetőség, tartalmi koherencia; szövegfelépítés; stílus; nyelvi minőség). A hibákat csak jelölik a szövegben (nem írják át a szöveget), tanácsokat írnak a szerzőnek.

b) Szövegjavítás párban

Az előző fázisban született értékelés alapján mindenki dolgozik a saját szövegén egy tanuló társ segítségével. (Először az egyik, majd a másik szövegen dolgoznak.)

c) Tanári értékelés

A tanár értékeli a szöveget, a hibákat csak jelöli, tanácsokat ír a szerzőnek.

d) A szöveg átdolgozása egyéni munkában

A tanár javaslatainak figyelembe vételével újraírja a szöveget a tanuló.

e) A tanár végső, minősítő értékelése (osztályzat).

* * *

A kreatív tudományos írás tanítása jó lehetőség arra, hogy kreatív, gondolkodó embereket fejlesszünk. Ebben támaszkodni lehet arra, hogy ma már a kommunikáció egyik fő eszközévé vált az írás, és arra is, hogy írni jó. Hiszen az írás igazi alkotói folyamat, és ha megfelelőek a körülmények, akkor ennek jelentős motivációs szerepe is lehet. Mint minden alkotói folyamatban, az írásban is jelentős szerepe van a személyiségünkben rejlő egyediségnek. Az írástanítás során érdemes ezért arra törekedni, hogy a tanuló megtalálja a saját módszereit, stratégiáit, a neki megfelelő tippeket és trükköket. És mivel a jó és érdekes szöveg alapja az eredeti és kritikus gondolat, a kreatív tudományos írás technikái segíthetnek abban, hogy önállóan gondolkodó, önálló véleményt alkotni képes, kritikus emberek hagyják el az iskolapadot.

Felhasznált irodalom

Hoffman, Kerstin (Hrsg.): Schreibblockade. Tipps, Strategien, Erfahrungen. E-Book zur Blogparade zu Schreibblockaden. 2013. <http://www.kerstin-hoffmann.de/pr-doktor/2013/12/10/e-book-schreibblockade/> (Letöltés: 2013. november 17.)

Schleppütz, Volker: Ein Leidfaden zum wissenschaftlichen Schreiben. Freie Universität Berlin 2001.

http://www.ewi-psy.fu-berlin.de/einrichtungen/arbeitsbereiche/arbpsych/media/diplomarbeiten/reader_diplomarbeiten/leidfaden_kreatives_schreiben.pdf (Letöltés: 2013. december 2.)

TEHETSÉGGONDOZÓ
JÓ GYAKORLATOK
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
MEGYÉBEN

K. Nagy Emese: Hejőkeresztúr – A komplex instrukciós módszer hazai adaptálását és innovációját végző iskola munkája

Ma több mint ezer olyan iskola van az országban, ahol a tudásban és szocializáltságban erősen heterogén tanulói csoport tehetséggondozásának nehezen megoldható módja a tanórai dúsitás. Az alap- és középfokú oktatási intézményekben alkalmazható Komplex Instrukciós Program (KIP) (Cohen-Lotan, 1989; K. Nagy, 2012) erre alkalmas. A KIP olyan tanítási eljárás, amely lehetővé teszi a tanárok számára a magas szintű csoportmunka szervezését olyan osztályokban, ahol a tanulók közötti tudásbeli különbség és kifejezőkészség tág határok között mozog, és az osztályban végzett munka eredményeként a hátrányos helyzetű tanulók leszakadását lassítja, illetve megakadályozza, a tehetségeseket pedig előmozdítja. A pedagógus célja olyan csoportmunkán alapuló módszer alkalmazása, amely a tanulókat életszerű és élményszerű személyes tapasztalatokhoz juttatja. A tanulók innovatív gondolkodásra készítető csoportfeladatokat és egyéni képességekhez mért differenciált feladatokat oldanak meg (K. Nagy, 2012). A KIP mint pedagógiai beavatkozás, megpróbálja megváltoztatni az osztály szociális szerkezetét a tanulók csoportmunkája során. Ezek a változások, amelyek magukban foglalják a tanárok és tanulók új szerepének megalkotását, a tanulók együttműködésének növekedését és a különböző státuszú tanulók harmonikus részvételét a munkában, a tanulóknak szánt feladatok szerkezetétől, fajtájától jelentősen függnének.

A komplex instrukciós módszert a hazai iskolák közül elsőként a hejőkeresztúri iskola vezette be. Az intézmény Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található, Miskolctól délre, mintegy 25 km távolságra. Az iskola egy székhely és egy telephelyből áll, Hejőkeresztúr, Hejőszalonta és Szakáld községek beiskolázási körzettel. Az 1. táblázat az intézmény legfontosabb adatait mutatja.

1. táblázat: Az intézmény vonzáskörzetébe tartozó falvak intézményei a székhelyen és a telephelyen

Intézmény neve	Helye	Közzoktatási feladatai	Státusz
Hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskola	Hejőkeresztúr	Hejőkeresztúri 1-8. évfolyamosok Szakáldi 5-8. évfolyamosok Hejőszalontai 1-8. évfolyamosok	székhelyintézmény
Hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskola szakáldi telephelye	Szakáld	Szakáldi 1-4. évfolyamosok	telephely

Forrás: Az iskola szervezeti és működési szabályzata.

A táblázatból jól látható, hogy az általános iskolai oktatás két helyen zajlik a körzeten belül. A székhelyintézményben a tanulók létszáma meghaladja a 200-at, míg Szakáldon az iskolában csak alsó tagozat működik, egy összevont csoporttal.

Az iskolai munka személyi feltételei adottak, a szakos ellátottság 100%-os. Az iskolában 18 fő pedagógiai feladatokat ellátó szakember dolgozik. Gazdasági ügyekkel foglalkozó és segédszemélyzet is a megfelelő számban található az intézményben, végzettségük is megfelel a feladatok ellátásának.

Az iskolába járó gyerekek között az országos átlaghoz viszonyítva magasabb arányban fordulnak elő a sajátos nevelési igényű (7% körül), a hátrányos (73%) és a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók (58%). Az a terület, amelyhez az iskola tartozik, az ország hátrányos helyzetű vidékeinek egyike, nagy a munkanélküliség, a családok többségére jellemző a szegénység. Az iskolába járó tanulóknak közel 60%-a roma származású.

Az iskola bemutatása szempontjából fontosnak tartjuk az országos kompetenciamérési eredmények ismertetését. Ezt a 2000. és a 2011-2013. években elvégzett mérésekre vonatkozóan tesszük. Mivel a komplex instrukciós módszer bevezetése 2000-ben történt, fontosnak tartjuk a bevezetés időszakában lévő mérési eredmény bemutatását, amelyből következtethető, hogy az intézmény módszerváltási igényéhez az akkori mérési eredmény hozzájárult. Az adatokat a 2. táblázatban foglaljuk össze.

2. táblázat: A hejőkeresztúri iskola kompetenciamérési eredményei 2000-ben, valamint 2011-2013-ig terjedő időszakban

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1999	6.	14%	48%	n.a.	Matematika	420	550	n. a.
					Szövegértés	418	550	n. a.
	8.	14%	52%	n.a.	Matematika	411	550	n. a.
					Szövegértés	422	550	n. a.
2011	6.	13, 8%	38%	-0, 471	Matematika	1502	1486	1449
					Szövegértés	1452	1465	1421
	8.	19, 2%	53, 8%	-0, 859	Matematika	1598	1601	1511
					Szövegértés	1435	1577	1473
2012	6.	8%	56%	-0, 98	Matematika	1409	1489	1398
					Szövegértés	1382	1472	1362
	8.	8.82%	64, 7%	n.a.	Matematika	1585	1612	n. a.
					Szövegértés	1471	1567	n. a.
2013	6.	7, 7%	50%	n.a.	Matematika	1420	1489	n. a.
					Szövegértés	1401	1497	n. a.
	8.	7, 4%	34%	- 0, 868	Matematika	1552	1620	1524
					Szövegértés	1465	1555	1459

A HHH tanulók aránya nem volt nyilvántartva, helyette a roma tanulók 80%-át jelezzük.

A fejléc magyarázata:

1. Év

2. Osztály
3. Sajátos nevelési igényű tanulók aránya
4. Halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya
5. Családiháttér-index
6. Teszt
7. Átlag
8. Országos átlag
9. Elvárt eredmény

A családiháttér-index a tanulók szociális helyzetét jellemző adat, az ország adott évfolyamon felmért összes tanulójának átlaga 0, szórása 1, a negatív értékek jelzik az „átlagosnál” rosszabb szociális helyzetet.

Az elvárt eredmény az iskolai átlagpontoszám, ami akkor születne, ha az iskola pontosan a tőle az átlagos szociális helyzet alapján elvárható szinten teljesítene (a CSH index és az átlageredmények alapján készített, az iskolákat egy-egy pontként ábrázoló grafikonon a pontokra illeszthető regressziós egyenestől való függőleges távolság).

Amint látható, az iskola kompetenciamérésben résztvevő tanulói az országos átlaghoz közel teljesítettek, amelyet az iskola szociális összetételének ismeretében érdemes értelmezni. Fontos azt a tendenciát is figyelembe venni, miszerint az iskola tanulói összetételében jelentős változás következett be. A hátrányos helyzetű tanulók aránya megháromszorozódott 1993-tól 2000-ig, és még most is folyamatosan emelkedik.

A hejőkeresztúri 8. osztályosok kiváló eredményt értek el a 2011. évi matematika tesztben (ez a legjobb eredmény a fent bemutatottak közül). Ehhez az is hozzájárult, hogy egy kiemelkedő képességű osztályról van szó.

Vagyis kijelenthetjük, hogy a kompetenciamérések tanúsága szerint a tanulók gyenge szociális háttere ellenére a tanulmányi eredmények elérését tekintve az országos átlag körüli, a tanulói összetételt tekintve azonos kategóriában pedig azt meghaladó szintű munka folyik.

Az iskolában, illetve általa szervezetten az iskola falain túlmutató módon több saját innováció keretében kialakított pedagógiai tevékenység működik, illetve az iskola csatlakozott több, országos szervezésű programhoz. Ezek listája a 3. táblázatban található.

3. táblázat: A hejőkeresztúri iskola pedagógiai tevékenységében érvényesülő programok

	Saját innováció	Csatlakozás országos programokhoz
Az iskola keretei között	<ul style="list-style-type: none"> • Komplex Instrukciós Program • Differenciált Tanulásszervezés Program • Logikai Táblajáték Program • Generációk Közötti Párbeszéd Program • Olvasás Program 	<ul style="list-style-type: none"> • OOIH-ban való részvétel • IPR pályázat • TVK a Dél-borsodi Régióért Alapítvány pályázata <p><i>Együttműködünk pályázatban:</i> TÁMOP 3.2.13.-12/1 „Kulturális</p>

		<p>intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában”, partnerként. Pályázó: Szépmesterségek Alapítvány</p> <p><i>Befejezett saját pályázat:</i> HEFOP 2.1.3.</p> <p><i>Befejezett pályázat, amelyben partnerként vettünk részt:</i> TÁMOP – 3.2.11/10/1 „Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása”. Partnerként. Pályázó: FITT Kulturális és Táncsport Egyesület</p> <p>TIOP-1.2.3-11/1 könyvtári infrastruktúrafejlesztés</p> <p>TÁMOP 3.2.13.-12/1 „Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában”, partnerként. Pályázó: FITT Kulturális és Táncsport Egyesület</p> <p>TÁMOP 3.2.13-12/1 „Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek a támogatása”, partnerként. Pályázó: Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum NKft.</p>
Más intézmények számára	<ul style="list-style-type: none"> • Komplex Instrukciós Program vezető intézménye • Akkreditált pedagógus továbbképző programok • Bemutató órák • Hospitálási szolgáltatás nyújtása • Tanácsadás más iskolák pedagógusai számára • Konzultáció lehetőségének biztosítása más iskolák pedagógusai számára • Segédanyagok – mintaprogramok – rendelkezésre bocsátása 	<ul style="list-style-type: none"> • Génius tehetségpont • Miskolci Egyetem bázisintézménye • „Jó gyakorlat” referencia intézmény • A Nemzeti Tankönyvkiadó minta-iskolája • Magyar Vöröskereszt bázisintézménye

A 3. táblázatban szereplő programok vagy saját innovációban születtek, vagy az iskola csatlakozott valamely országos programhoz. Az innovációk egy része az iskolán belüli programot jelent, vagy az iskola mintegy szolgáltat más iskoláknak, intenzíven bekapcsolódva több hazai pedagógiai hálózat tevékenységébe.

A fenti innovációk közül a továbbiakban a Stanford Egyetem által kifejlesztett komplex instrukcióval foglalkozunk, amely tanítási módszer hazánkban Komplex Instrukciós Program néven került bevezetésre, és egyszerre jelenti egy nevelőtestület alkalmassá tételét egy új tanítási módszerre, az ezt segítő feltételrendszer kialakítását, az iskola szakmaiságát és változásmenedzsmentjét.

Az iskola pedagógiai innovációs tevékenysége

Az alábbiakban az iskolában alkalmazott innovációt, a Komplex Instrukciós Programot mutatjuk be.

Komplex Instrukciós Program

A Komplex Instrukciós Program (továbbiakban KIP) a stanfordi elveknek megfelelően egy tanórákon alkalmazható, az esélyegyenlőtlenség csökkentésének feladatát vállaló, elsősorban a kooperatív tanulási módszereket előtérbe állító, komplex, alapelvekből, módszerekből, a tanórákon alkalmazott szabályokból felépülő rendszer. Ha nagyon gyakorlati módon akarjuk megfogni a módszer technikai lényegét, akkor azt mondhatjuk, hogy a KIP a pedagógusok számára rendelkezésre álló módszeregyüttes, a tanórákon a pedagógus és a tanulók által végzendő tevékenységek egy jól alkalmazható sémáját megadó rendszer. A KIP-es tanóráknak a keretrendszere adott, amely azonban széleskörűen biztosít lehetőséget a tananyaghoz való igazodásra és a kreativitásra (K. Nagy 2005; 2006; 2007; 2012).

A KIP fontos jellemzője és eredményességének és hatékonyságának is fontos összetevője, hogy miközben minden ízében benne van a helyzethez, a tanulókhoz való alkalmazkodás, egy szükséges mértékig határozott szabályok betartására „kényszerít” minden résztvevőt. A legfontosabb szabályok:

- a kooperatív és az egyéni munka együttes jelenléte és meghatározó szerepe a tanórákon,
- a csoport- és páros munkában megoldandó feladatok komplex jellege, amely együttműködésre kényszeríti a tanulókat, középpontba állítva a munkamegosztást, amelynek eredményeként minden tanulónak az előzetes tudásához, képességei aktuális fejlettségeihez illeszkedő, de fejlesztő jellegű feladata van,

- a kooperatív tevékenység keretében megoldott csoportfeladatok nyitott jellege, vagyis a feladatoknak nem csak egy megoldásuk van, többféle megközelítést is megengednek,
- a feladatok érdekesek, motiválók, tevékenykedtetők, tevékenységre készítetők,
- a csoporton belüli tanulói szerepek rendszeres alkalmazása,
- a kiscsoporton belül egyéni munka során megengedett, sőt, kötelező a segítségnyújtás egymásnak, amelyhez két szabály társul:
 - ha valaki segítséget kér tőled, azt nem utasíthatod vissza,
 - a segítség nem jelentheti a feladat megoldását,
- a tanóra szakaszokra osztása, egy kötött sorrend, tanórai keret betartása,
- a tanóra időbeosztásának megtervezése, a tanulók erről való tájékoztatása, és e beosztás viszonylag szigorú követése,
- a bátorító, elsősorban pozitív tartalmú, fejlesztő jellegű értékelési mozzanatok nagy aránya.

A KIP-nek pedagógiai szempontból fókuszai a tanulói státuszkezelés, az esélyegyenlőtlenség csökkentése, az együttműködés a csoport- és egyéni munka során. A „KIP-es órák” (minden tantárgyból a tanórák körülbelül 20%-a) úgy szerveződnek, hogy azokon a csoportmunka és a differenciált egyéni munka is szerepet kap. A felelősség saját munkánk iránt, a kölcsönös bizalom, szeretet és segítőkészség a jó csoportmunka velejárói. A gyerekek a közös munka során empátiát, toleranciát, kooperációt, konfliktuskezelést, kommunikációt, kompromisszumkésztséget tanulnak, miközben vitakultúrájuk, szervezőkészségük csiszolódik.

A csoportmunka fázisában – ez szigorú szabály – a kiscsoportoknak a tanmenettel jelzett azonos témában, nyílt végű feladatokat kell megoldaniuk, amely komplex, többféleképpen megközelíthető, és többféle megoldással rendelkező feladatokat jelent. A feladatok, építve Gardner (2003) többszörös intelligencia elméletére, sokféle képesség, intelligencia mozgósítását igénylik, amely megoldásában a tanulók eltérő, jelentősen különböző előzetes tudásai játszhatnak szerepet (Harmatiné – Pataky – K. Nagy, 2014). Ennek a tényezőnek jelentős szerepe van abban, hogy az iskolában a hazai „átlaghoz” képest lényegesen kisebb hatása van a tanulók megkülönböztetésének, a spontán és a direkt diszkriminációnak. Tanórai tapasztalat, és általánosan is jellemző az iskolában tartott tanórákon zajló tevékenységre, hogy a lassabban haladók, a gyengébb eredményeket elérők, a sajátos nevelési igényűek, valamint a roma tanulók ugyanolyan módon vesznek részt a tanórai tevékenységekben, mint a többi tanuló. Az iskola fentebb már bemutatott kompetenciamérési eredményei is azt mutatják, hogy ez a törekvés eredményes, az iskola a hátrányos helyzetű tanulók jelentős aránya (70% feletti arány) mellett ér el jó eredményeket a mérésen.

A nyitott végű csoportfeladatok és a differenciált egyéni feladatok hozzásegítik a tanulókat a hátrányok leküzdéséhez, esélyt teremtenek a tudáshoz való egyenlő hozzáféréshez és végső soron az egyén mobilitását elősegíti. A program támogatja a tanulásban lemaradt tanulókat, biztosítja annak esélyét, hogy eredményes ismeretsajátítás jöjjön létre.

Fontos feladat az ismeretszerzési és gondolkodási képességek fejlesztése, a helyes tanulási módszerek megismerése. Ez fejleszti a kreativitást, felkelti az érdeklődést, az ismeretlen megismerése és a felfedezés iránti vágyat. Igyekszik feltárni, kezelni és kiküszöbölni a tanulási kudarcot. Mindezzel együtt jár az eredményes tanulási technikák elsajátítása, az értő olvasás fejlesztése. Eredményeként a tanulók tudásuk legjavát adják, sőt továbbfejlesztik azt.

A KIP alkalmas a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének növelésére, a leszakadás megakadályozására, nem alakul ki káros szegregáció a közösségen belül. Az együttes tanulás a tanulásban lemaradónak jelentős segítséget ad.

A tehetséggondozás, az egyéni képességek kibontakoztatása a differenciált, személyre szóló, képességekhez mért feladatokon keresztül történik. A nyílt végű feladatok lehetőséget adnak a tehetségek felismerésére, majd az ezekre épülő differenciált egyéni feladatokon keresztül azok gondozására.

A program új elemei

A hazai Komplex Instrukciós Program továbbfejlesztette, új elemekkel jelentős mértékben kiegészítette, és az eredetihez képest jelentősen javította amerikai előzményét. Mivel a Stanford Egyetem által kifejlesztett komplex instrukciós módszer a hazai innováció szerves része maradt, szükségesnek éreztük a két módszer azonos és eltérő pontjainak összevetését.

A két módszer azonosságai (K. Nagy – Nagy, 2005):

- a státuszproblémának a kompetenciaelvárások megváltozásán keresztül történő kezelése,
- az osztály szociális közegének a megváltoztatása,
- központi téma köré szervezett, a tanulók között aktív beszélgetést, építő vitát kívánó, nyílt végű csoportfeladatok kijelölése,
- képességekben heterogén tanulói csoportok kialakítása,
- az egyes tanulói csoportok között azonos témában, de eltérő feladatok alkalmazásán keresztül az együttműködés elősegítése és az egyes tanulói csoportok közötti versengés kiiktatása,
- szabályok alkalmazása, a feladatmegoldás során eltérő szerepek kötelező rotációja,
- a tanár irányító szerepének tanulókra történő „átruházása”.

A hazai módszernek az amerikaitól való különbözősége, annak új elemekkel történő kiegészítése:

- a módszernek nem projektként, hanem 45 perces tanórai keretben történő alkalmazása,
- a módszer nem igényel speciális tantervet, NAT-kompatibilis, tanterv-, tanmenetkövető,
- a csoportfeladatok eredményét felhasználó, differenciált, a tanulók képességeihez mért, névre szóló feladatok megjelenése,
- a tanulóknak a differenciált egyéni feladatokon keresztül történő egyéni beszámoltathatósága és elszámoltathatósága,
- a módszernek a kötelező tanórákon történő alkalmazása,
- a tanóra időbeosztásának megtervezése és a beosztás viszonylag szigorú követése.

A hazai alkalmazás további elemei:

- a program szerinti óráknak a tanítási órák együtödében történő alkalmazása,
- a programnak a tantestület minden tagja által történő alkalmazása.

A következő gondolatsorban a módszerhez kapcsolt új elemek indoklásával foglalkozunk.

Az egyik legnagyobb kihívást az jelenti a pedagógusok számára, hogyan biztosítsák az egyes tanulók előrehaladását a tudásban heterogén tanulói csoportokban, hogyan igazítsák azt hozzá a gyerekek egyre változó igényeihez és hogyan faragják le az egyéni teljesítményeket jelentősen befolyásoló, a szociális hátrányból adódó lemaradásokat. A differenciált, a tanulók képességeihez mért, névre szóló feladatok megjelenésének indoka az egyes tanulók tudásban történő előrehaladásának a biztosítása és a személyes elszámoltathatóság. A személyre szabott feladatok, a differenciálás hatékony módja az egyéni teljesítmények kibontakoztatásának, amelyhez az szükséges, hogy a tanítás és tanulás középpontjába az egyes tanulókat helyezték. A differenciálás célja, hogy motiválják a gyerekeket az ismeretsajátításra, bevonva őket a képességeiknek leginkább megfelelő tevékenységekbe. A személyre szabott oktatás a tanulási kedv növelését, az egyéni érdeklődés kielégítését segíti. Az egyéni tanulói képességeket figyelembe vevő feladatok követelménye, hogy felhasználják a csoportmunka eredményét, vagyis az egyéni munka kiindulási pontja a közös csoportmunka eredménye, produktuma. A KIP-ben az órai munka során kizárólag a csoportmunka eredményeit felhasználva nyílik lehetőség az egyéni feladatok megoldására. Amennyiben ettől a követelménytől eltekintenénk, hamar leszoktatnánk a gyerekeket arról, hogy aktívan vegyenek részt a csoportmunkában, amely mind a tanulók között végbemenő szocializációs folyamatra, mind az ismeretsajátításra kedvezőtlen hatással bírna.

Míg a csoportmunka az óra 45 percének a felét teszi ki, az óra további részében a csoportmunkára épülő differenciált egyéni feladatok megoldásával foglalkoznak a gyerekek. Az amerikai iskolákban – mivel a program a bevándorlók nyelvi készségének fejlesztésére irányul – a módszert elsősorban tan-

órákon kívül alkalmazzák. Ott egy tanuló addig a fejlesztő csoportban marad, amíg elfogadható szinten nem kommunikál a célnyelven, vagyis angolul. Ekkor bekerül a normál iskolai osztályba. Nem nehéz párhuzamot vonni az angolul gyengén beszélő tanulók és a hazai csekély szókinccsel rendelkező, hátrányos helyzetű tanulók között. Ez utóbbiak tekintetében is a cél a kommunikáció erősítése figyelembe véve, hogy minél többet beszél a tananyagáról a gyerek, annál többet tanul.

A kötött időbeosztás eredményeként minden tanítási óra az alábbi elemeket tartalmazza.

- Pár perces ráhangolás, figyelemráirányítás a feladatra.
- 15-20 perces csoportmunka, amely a tudásban történő előrehaladás mellett lehetőséget ad a tanulók közötti kapcsolat formálására. A heterogén csoportban a meghatározó tanulói személyiségek pozitív irányban képesek befolyásolni a tanulási folyamatot. A közös munka elősegíti a (társadalmi) szerepek tanulását, a tanulói szerepek hozzásegítenek a döntés meghozatalához és a felelősségvállaláshoz, a konfliktuskezelés technikájának megismeréséhez, gyakorlásához.
- A csoportok 7-10 percben beszámolnak a végzett munkájukról, vagyis egy-egy csoport 1-2 percet kap arra, hogy gondolatait összeszedve a lehető legtömörebben ismertesse a többi csoporttal a munkája eredményét.
- Az egyéni munka során a differenciált, névre szóló feladatok megoldása körülbelül 5-8 percet vesz igénybe. A tehetségesek és akiknek körülményeik megengedik, olyan feladatot kapnak, amelyet – ha szükséges – otthon fejezhetnek be. A többiek feladata rendkívül célratoró, rövid.
- Az egyéni munka beszámolója során nincs mindenki számára idő arra, hogy bemutathassa a feladatát. A pedagógus arra törekszik, hogy minden csoportból egy-egy tanulót meghallgasson, a többiektől vagy beszedi a füzetet, illetve, azoknak a munkájára, akik otthon fejezik be a feladataikat, a következő órán ad visszajelzést.
- Az óra értékeléssel zárul, ahol a pozitív megerősítésnek, benne a státuszkezelésnek központi szerepe van.

A program hazai bevezetésekor kérdésként merült fel, hogy milyen gyakorisággal érdemes a módszert alkalmazni a tanítási órákon, hiszen vannak tanulók, akiknek a hagyományos, frontális oktatás a megfelelő, mások a csoportmunkában jeleskednek, és vannak olyanok is, akik az egyéni fejlesztés, differenciálás segítségével teljesítenek a legjobban. Amellett érvelünk, hogy a sikeres ismeretszátvitásnak nincs egyetlen és kizárólagos módja, a gyerekek eltérő ismeretszátvitási technikákat igényelnek, amely igények kielégítése egyéni sikerük záloga. A KIP-es órák előnye, hogy benne azonos arányban jelennek meg a csoportfeladatok és az egyénre szabott differenciált feladatok.

A mérések azt támasztják alá, hogy a tanulók több mint 90%-a szeret KIP-es óraszervezésben dolgozni. A tanulóktól nyitott kérdéssel az iránt érdeklődtünk, hogyan tetszik nekik a KIP-es óraszervezés. Az iskolában a 2013-as és a 2014-es naptári évben elvégzett felmérés szerint majdnem mind a 204 megkérdezett felső tagozatos gyerek pozitív értékelést adott, 48% a program szerinti csoportmunkát különösen jónak találja. A tanulók további 49%-a nyilatkozik úgy, hogy tetszik neki ez a munkaforma és csak 3% gondolja, hogy neki a frontális munkaforma megfelelőbb.

A hagyományos munkaformát előtérbe helyezők egy tanuló kivételével a jobb, de nem kivételesen jó képességű gyerekek voltak. Valószínűsíthető, hogy ők nem igénylik a társakkal való közös munkát, közös gondolkodást, egyéni munkatempójuk kedvezőbb, esetleg egyéni sikerük fontosabb számukra.

A fenti kedveltség alapján akár minden második órán is alkalmazhatnák a pedagógusok a KIP-et, viszont fontos szem előtt tartani, hogy nem minden tananyagrészt, feladat alkalmas csoportmunkában történő feldolgozásra. Méréseink alapján a program bevezetésekor a pedagógusok gyakrabban élnek egy-egy tananyag rész összefoglalásának a KIP-es óra szerinti szervezésével, később azonban az új ismeret feldolgozó óra is mintegy 1/3-nyi gyakorisággal fordul elő. A mérésben két iskola 46 pedagógusa vett részt. A méréseket egy éven át végeztük. A bázisiskolában tanító 18 fő a programot már tíz éve alkalmazó pedagógus volt, összesen 1180 db óravázlattal, 28 fő pedig a programot egy éve alkalmazó, összesen 3012 db óravázlattal.

4. táblázat: A KIP-es órák eloszlása didaktikai feladatok által meghatározott főbb óratípusok szerint a kezdő és a programot készségszinten alkalmazó pedagógusok körében

KIP alkalmazásában kezdő pedagógus					KIP-et készségszinten alkalmazó pedagógus				
Új ismeretet feldolgozó órák	Alkalmazó órák	Rendszerező órák	Ellenőrző órák	Egyéb	Új ismeretet feldolgozó órák	Alkalmazó órák	Rendszerező órák	Ellenőrző órák	Egyéb
1%	14%	84%	0%	1%	31%	27%	38%	3%	1%
12	165	991	0	12	934	813	1145	90	30

Mint látható, lényeges eltérés van a KIP alkalmazásában kezdő és gyakorlott pedagógusok óratípus szerinti szervezésében. Mivel a program alkalmazásának kezdetén a pedagógusok leginkább rendszerező órákon alkalmazzák a KIP-et, kevesebb alkalmuk adódik a módszer szerinti szervezésben felépíteni az órát, amelynek magyarázata az is lehet, hogy a rendszerező, összefoglaló órák száma lényegesen alacsonyabb, mint az új ismereteket feldolgozó óráké.

Amíg egy pedagógus jártasságot nem szerez az óraterv készítésében és az óraszervezésben, addig inkább megerőltetőnek, sőt időrablónak, mintsem hasznosnak és könnyen kivitelezhetőnek találja a módszert. A mérés azt mutatja, hogy körülbelül 20-30 KIP-es órát kell egy pedagógusnak tartania ahhoz, hogy biztonsággal tudja kezelni, szervezni, kivitelezni ezt a fajta tanítási órát. A fenti érték közötti jelentős eltérést az erős egyéni különbségek adják, amelyben közrejátszhat a pedagógus tapasztalata, nyitottsága, személyes elkötelezettsége, de leginkább a program státuszkezelő voltának a megértése is. A mérés fogalom alatt azt értjük, hogy a pedagógusoknak arra a kérdésre kellett válaszolniuk, hogy hány KIP-es óra letanítása után érezték, hogy biztonságosan mozognak a tanítási órán és biztonsággal képesek irányítani az ismeretsajátítás folyamatát.

Azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a KIP gyakoribb alkalmazásának a pedagógus munkabírása határt szab. A KIP-es feladatok szerkesztése kihívás a pedagógusok számára, hiszen minden óra innovatív gondolatsor összessége, amelynek összeállítása megerőltető a pedagógus számára. Előfordul, hogy az ötletekből kifogyva a pedagógusnak a feladatot nem sikerül KIP-es formába öntenie, aminek eredménye, hogy a feladat nem alkalmas a tanulók közötti státuszkezelésre, viszont kooperatív órának akár kiváló is lehet.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fenti okokat figyelembe véve, de szem előtt tartva a módszer eredeti célját, vagyis a tanulók státuszkezelését, minden ötödik óra KIP-es módszerrel való szervezése lesz optimális hatással a tanulók között végbemenő szocializációra és az egyén esetében végbemenő ismeretsajátításra. A tapasztalatok fogalom alatt a pedagógusok és az iskola-vezetés véleményét értjük, vagyis ahol azt az arányt jelölték meg, ahol a gyerekek viselkedése, egymáshoz való viszonya érezhetően változott. Ez a program bevezetését követő negyedik hónapban már jelentkezett.

A fenti kíváncsiság következménye, hogy a tanulók kötelező tanóráinak körülbelül 20%-ában szükséges ahhoz KIP-es órát szervezni, hogy érezhető változás következzen be a tanulói csoportok viselkedésében, a tanulók egymás közötti viszonyában és az ismeretsajátításban. A sikerhez az is szükséges, hogy az intézményben dolgozó minden pedagógus megfelelő gyakorisággal alkalmazza a módszert. Amennyiben a kívánt gyakoriságot egy pedagógus nem tekintené maga számára kötelezőnek, úgy egy kollégájának kellene a sajátja mellett még bevállalnia az órákat, amely a fent felsorolt okok miatt nehézséget jelent, mondhatjuk lehetetlen. Sejthető, hogy ennek a kíváncsiságnak a megteremtése nehéz egy pedagógus közösség számára, különösen nagy feladatot ró az intézményvezetésre.

Az innovációs folyamat

Az alábbi részben az innovációs folyamatot mutatjuk be, történéssel, történettel, célokkal, alapelvekkel, amelyek e folyamatot meghatározzák, a szerve-

zeti összefüggéseket, a személyi feltételeket, és az innovációval kapcsolatos attitűdöket is.

A program bevezetése

A hejőkeresztúri iskolában a fejlesztési folyamat 2000-ben indult el. Az iskola tantestülete majdnem teljes létszámmal (18-ból 15 fő) vett részt a Stanford Egyetem által kifejlesztett Complex Instruction Programnak (Cohen és Lotan 1997, Cohen és mts. 1999, Cohen 2000, K. Nagy 2004) egy alapítvány által szervezett ismertetésén Pécsen. A pedagógusok a rendezvényen hallottak hatására határozták el, hogy a programot saját iskolájukban bevezetik. Az implementáció részben az ismeretet nyújtó alapítvány utókövetésével történt, amely utókövetés az alapítvány pályázati pénzének az elfogyásával (egy év után) megszűnt.

Az innováció kiteljesedésében fontos szerepet játszott, és még ma is játszik a tanulás. A pécsi látogatást és a program adaptálásáról szóló döntést követően a nevelőtestület mindenekelőtt a program pedagógiai hátterének a megismerésével foglalkozott. Ez a tanulás magyar és idegen nyelvű szakmai tanulmányok feldolgozását jelentette és jelenti oly módon, hogy azokat mindig a saját helyzetünkre adaptáltuk.

A pécsi látogatás, majd az azt követő bevezetést támogató döntés után az iskola pedagógusainak nem volt kötelező csatlakozniuk a programhoz. Kezdetben csak néhányan használták tanóráikon a módszereket, majd a későbbiekben fokozatosan egyre több pedagógus döntött úgy, hogy részt vesz a KIP alkalmazásában. Ahhoz azonban, hogy a programot egyre többen alkalmazzák, a vezetés feladatának tekintette, hogy a KIP-et alkalmazó pedagógusok közötti kommunikációt úgy szervezze meg, hogy az hívogató és meggyőző legyen a tantestület többi tagja számára. Jelenleg az iskolában tanító összes pedagógus alkalmazza módszert. Amikor új kolléga érkezik a tantestületbe, akkor a vezetés nem kívánja meg tőle azonnal a módszer alkalmazását – nem is tudná –, hanem egy tanulási folyamat után, rendszerint fél év elteltével csatlakoznak, felvértézve már a hospitálásokon és a konzultációkon szerzett tudással.

Az iskolavezetés részéről a programot elindító döntéshozatali lépések:

- a program főbb jellemzőinek megismerése,
- a tantestület egy részének azonosulása a programmal,
- a program fokozatos bevezetése,
- erős szakmai kommunikáció kiépítése a tantestületen belül,
- folyamatos revízió, helyi viszonyokhoz igazítás.

A program célja

A KIP indításakor az innováció céljait az iskola tanulóinak szociális helyzete és tanulmányi eredménye határozta meg. A KIP olyan tanulási-tanítási stratégia, amely lehetővé teszi a pedagógusok számára a tanulók közötti együttműködésen alapuló csoportmunka alkalmazását igen magas fokon. Egyik fontos eleme a sokféle képességre épített tanítási egység, amely magas fokú gondolkodási képességet igényel a téma köré szervezett aktív csoportmunkára alapozva. Másodsorban egy speciális instrukciós stratégia, amelyen keresztül a tanár felkészíti a tanulókat az együttműködési szabályokra, valamint azokra a szerepekre, amelyek saját csoportmunkájuk vezetéséhez szükségesek. Harmadsorban fontos elemként jelenik meg a tanuláshoz az egyenlő hozzáférhetőség biztosítása, felkészítés az osztályon belüli státusz- problémák felismerésére és kezelésére. Az iskola pedagógusai azt a célt tűzték maguk elé, hogy a program segítségével erős hatást gyakoroljanak az iskolában a nevelés, tanulás folyamataira.

A kezdetekben is és a program formálásának a későbbi szakaszában is az iskola pedagógusai a saját maguk által megteremtett szakmai háttérre támaszkodhattak. A Stanford Egyetemről kezdetben nem jött segítség. A program indításakor a világhálón elérhető szakirodalomból és a pécsi tréningen elhangzottakból meríthettek a pedagógusok, vagyis a vezetés irányításával önállóan, külső szakmai segítség és támogatás nélkül dolgozták ki a hazai KIP-et. 2004-ben a módszer igazítását segítette, hogy az intézmény vezetője felvette a kapcsolatot a Stanford Egyetemmel és az innovációt lépésről lépésre átbeszélte az eredeti program kidolgozóival. A stanfordiak elismerően nyilatkoztak a módszer új elemekkel történő kiegészítéséről. Az iskola olyannyira az amerikaiak érdeklődésének a központjába került, hogy a program alkalmazásának tízedik évében és a program disszeminációjának a kezdetekor Lotan professzor látogatást tett a hejőkeresztúri iskolában.

Az innováció folyamatában figyelemre méltó körülmény, hogy az intézményben dolgozó pedagógusok a törvényben megszabott kötelező óraszámban tanítanak, és a fejlesztési feladatokat emellett vállalták pluszdíjazás nélkül.

Az innováció az iskolai élet minden területére kiterjedt, amelyek közül a legfontosabb a nevelési, a szocializációs folyamatok átalakulását érintő folyamatok. A program hatására a tanulók közötti erőszak szinte teljesen eltűnt és a fegyelmezési gondok is minimálisra csökkentek. A roma gyerekek biztonságban érzik magukat, ismeretlen szó a szegregáció, és a nem roma gyerekek szívesen barátkoznak roma társaikkal.

Szervezeti tanulás

Ma már az iskolában működő KIP program fontos elemeiben tér el az eredeti, a Stanfordin kialakítottól. Ennek az az oka, hogy míg a Stanford eredeti

programjában elsősorban spanyolajkú tanulók délutáni foglalkozásairól, a felzárkóztatásukról, nyelvi kifejezőképességük erősítéséről és sikeres integrációjukról volt szó, addig a hazai adaptáció, majd innováció során ebből a kötelező tanítási órán alkalmazott, a tanulási folyamatok minden részében szerephez jutó módszer lett.

Az iskolában zajló innovációs folyamat stratégiai szempontból egyik fontos eleme a résztvevők folyamatos tanulási tevékenysége. Az innovációs folyamatnak szerves részévé vált a tudástermelés, a szervezetben lévő pedagógusok, és a tanuló szervezet koncepciónak megfelelően a szervezet tanulása is. A tanulási folyamaton belül lényeges stratégiai elem a program megvalósításában az egymástól való tanulás és az egymásnak segítség. Az iskolában a hospitálásoknak és a pedagógusok egymás munkáját segítő tevékenységének tudatosan felépített rendszere alakult ki.

Az intézmény jellemzői a rugalmasság és alkalmazkodóképesség, az önálló és társas tanulásra való képesség, a problémamegoldó képesség és a kreativitás, a megbízhatóság és kiszámíthatóság, az együttműködési és közvetlen kommunikációs képesség. Az intézmény ennek megfelelően erősen célra orientált, tervszerű és tudatos, munkamegosztás alapján szerveződő pozíciók és szerepek együttese. Az iskolára mint tanulói szervezetre jellemző a rendszergondolkodás, a közös jövőkép kijelölése, a csoportos tanulás és az önfejlesztés képessége, a személyes irányítás.

A tantestületen belül nem okozott jelentős nehézséget, hogy a programot egyre több pedagógus kezdte alkalmazni, mivel viszonylag gyorsan érezhetőek voltak az eredmények. A módszer alkalmazását segítette a Stanfordon kidolgozott és a magyar iskola által is alkalmazott szabályrendszer. Minden tanítási óra szerkezete, kerete azonos, és a szabályok alkalmazása mellett a tanulói szerepeknek is jelentőségük van.

Az innováció az iskolában tudatosan felépített folyamattá vált. A vezetés felismerte, hogy a szervezettség, a szervezés tekintetében a következetesség, a követelménytámasztás, a segítség megadása annak a pedagógusnak, akinek erre szüksége van, lényeges mozzanatok az innovációs folyamatban. Az iskola döntési mechanizmusát a demokratizmus, konszenzusra törekvés, ugyanakkor kivárás, a személyes törekvések iránti tolerancia jellemzi. A program alkalmazási kényszerének hiánya, a fokozatosság, a kivárás, az érlelődés folyamata pozitív hatással volt a hatékonyságra.

Az innovációs folyamatban a vezetés szerepe elsősorban a következőkben nyilvánul meg:

- állandó informálódás a lehetőségekről;
- újabb célok felvetése az iskola számára;
- a szakmai tájékozódás eredményeinek a tantestület számára történő felajánlása, megmutatása;

- a feladatok megfelelő delegálása, jó munkamegosztás kialakítása (a vezetés nem feladathalmazó, a feladatok és felelősségek tudatos megosztásának stratégiája a jellemző).

Ennek megfelelően a nevelőtestület tagjainak jelentős szerepük van az eredményességben, a csapatmunkában.

Mi az, amit a bejőkeresztúriak tudnak?

A pedagógusok tanítási óráiknak körülbelül egyötödében szakítanak a kész ismereteken, ténymegállapításokon, verbális és írásbeli közlemények passzív befogadásán és megőrzésén alapuló hagyományos oktatással. Amellett érvelnek, hogy a tanulóknak aktívan kell részt venniük a tanulás folyamatában, azaz a jelenségek elemzésében, sajátos jegyek feltárásában, működési elvek felismerésében, tények megállapításában, törvényszerűségek felfedezésében. A pedagógusok fontos didaktikai elvnek tekintik, hogy a tanulás igazodjon a tanulók megváltozott igényeihez. Munkájuk során arra támaszkodnak, hogy az értelmi fejlődés a gyerekek megismerő, alkalmazkodó, feladatmegoldó tevékenységei – megismerés, vizsgálódás, problémamegoldás, kísérletezés, tanulás, cselekvés és ellenőrzés, mérlegelés és következtetés – folyamán megy végbe. Ez a folyamat teszi lehetővé a sikeres szocializációt, hogy a tanulók megtanuljanak a környezethez alkalmazkodni, hogy beilleszkedjenek a közösségbe.

Az iskola szakít a tanár hagyományos szerepével. Az órai munka során a pedagógusok új szerepet vállalnak fel, mert tapasztalatból tudják, hogy sokszor ők maguk azok, akik gátjai a gyerekek kreatív gondolkodásának. A tanítási órák egy részében az utasító, a tanulókat állandóan kijavító helyzetből szervező, megfigyelő szerepbbe lépnek át, amelyben a tanulók munkájának előkészítése, szervezése a központi feladat. Olyan iskolát hoztak létre, amely alkalmat nyújt a gyerekek önálló, tanártól független, aktív tevékenységére. Tanári irányító szerepüket átruházzák a gyerekekre, akiknek lehetőségük adódik a tanártól független, együttes munkavégzésre. A tananyag iránti érdeklődés ilyen módon történő felkeltése elősegíti a tanártól független ismeretsajátítást, az önálló munkát, a kísérletet, próbálgatást, az önálló gondolatmenet követését. Az iskola célja olyan gyerekek nevelése, akik környezetüknek nem automatikus másolói, hanem kreatív formálói.

A KIP-ben a pedagógusok

- önálló feladatmegoldásra, tevékenységre ösztönzik a tanulókat,
- a tanulók közötti interakcióra ösztönöznék,
- a gyerekekkel az egyenlőség elve alapján kommunikálnak,
- a tanítást játékos kontextusba helyezik,
- a gyerekek válaszai felé elfogadó attitűdöt mutatnak, mindig a pozitívumot, a megerősítésre alkalmas lehetőséget keresik,

- módszerük harmonizál a tananyaggal,
- a tanítás során mind a tartalmat, mind az ismeretsajátítás folyamatát fontosnak tekintik.

A KIP-ben a szereptanulás a szereptanítás fogalmával szorosan összefüggő olyan folyamat, amelyben mindenki lehet tanító és tanuló egyaránt. Ebben a szocializációs folyamatban a gyerekek olyan képességeket és készségeket sajátítanak el, amelyek eredményeként kibontakozhat innovatív gondolkodásuk.

Az iskola arra számít, hogy a tanítási órán a gyerekek készségeket sajátítanak el a megfigyelés és az utánzás alkalmával, vagyis egymást figyelve tanulnak. Ilyenkor viselkedési normákat tanulnak egymástól, egymás reakcióit, tevékenységét befolyásolják. Amit az egyik gyerek tud és teljesítményében mutat, azt a másik megpróbálja megismételni, utánozni. A tanítási órákon a csoportmunka alatt a gyerekek tudatosan figyelnek a körülöttük zajló eseményekre. A szociális tanulás folyamatában a tanulók tudatosságának egyik jele, hogy figyelmüket fokozottabban azokra a környezetükben zajló eseményekre fordítják, amelyek lehetővé teszik saját teljesítményük megítélését, de ez arra is lehetőséget ad, hogy észrevegyék, hogy környezetük, a tanítási óra, a csoport többi tagja milyen viselkedést vár el egy-egy tanulótól. Az órán a gyerekek egymást figyelve tanulnak, ami nem jelenti feltétlenül azt, hogy utánózzák is egymást. Utánozni általában azt fogják, akik a csoporton belül szociálisan népszerűbbek. Ez azt a felismerést eredményezte, hogy a pedagógusoknak lehetőséget kell teremteniük az utánzásra, a helyes viselkedés és tevékenység „lemásolására”. A folyamatban fontos szerepet kap a csoporttagok elvárása, a felajánlott modellek. Ez viszonyítási alapot jelent az alulszocializált gyerekeknek viselkedésük formálásához.

A csoportmunka során a heterogén tanulói csoport tagjai közötti társas kapcsolatok erősítésével eredményeket lehet elérni a csoport minden tagjának a fejlesztése terén. A hagyományos tanítás a társas kapcsolat fejlesztését nem teszi lehetővé, míg a gyerekek közös munkájára alapozott tanítás ennek ellentétét eredményezi. A közös munka az ismeretsajátítás elősegítője. A társaktól való tanulás, a csoporton belül a tevékenységek összehangolása jobban strukturált kognitív teljesítményt eredményez, mint azok a helyzetek, amikor a tanuló a társaktól elkülönülve egyedül hajtja végre a feladatokat. A tanult viselkedés elraktározódik, és szükség esetén aktiválni tudják, akár olyan helyzetekben is, amikor a csoport tagjai nem azonos státuszúak. A hátrányos helyzetű vagy sajátos nevelési igényű gyerekeknél, tehetségeknél a teljesítmény a csoportos munkavégzésben jobban kibontakozik. A csoportok átjárhatóak, minden esetben tudásban és a tanulók szocializáltságában heterogének, nem állandó összetételűek.

A csoportmunka során, miközben a gyerekek ismereteikben, tudásukban gazdagodnak, lehetőségük adódik eltérő képességeik, tehetségük megmutatására, de olykor a csoport tagjai közötti vita generálására is. A KIP-ben a vita

központi helyet foglal el a tanulók tudásának elősegítésében. A pozitív vita innovatív gondolatokat ébreszt, amelyből a pedagógusnak előnyt kell kovácsolnia. A hejőkeresztúriak úgy vélik, hogy a vitának, az építő gondolatok megfogalmazásának olykor a pedagógus az akadálya az állandó irányításával, a gondolatok egyetlen lehetséges irányba történő terelésével.

Minőségében más egy olyan óra, ahol a pedagógus irányító szerepet tölt be, mint az, ahol jelen van, de a szervező szerepet vállalja fel. A tanár irányító munkájának csökkenésével, sőt megszűnésével a gyerekek felszabadultabbak, játékosabbak, kíváncsiabbak és gondolataikban innovatívabbak lesznek. A pedagógusok építenek a játékos kíváncsiságra, amely az újfajta kreatív problémamegoldásnak az előmozdítója.

A KIP-nek az egymástól tanulás az egyik alapgondolata. A barátok, osztálytársak közötti együttműködés serkentőleg hat a felfedezésre, a kutatómunkára és az ötletek megfogalmazására, miközben egymás felé észrevétlen tisztelet alakul ki. A tanulók szeretnek együtt dolgozni, érvelni, egymást saját igazukról meggyőzni. A tapasztalat azt mutatja, hogy képesek, tudnak és szeretnek logikus érveket felsorakoztatni, fejtegetésekbe bocsátkozni, és kisebb-nagyobb problémákat megoldani.

Sok pedagógus nehezen éli meg, hogy a társaktól történő tanulás kitűnően működik a pedagógus állandó irányítása nélkül. A vita, a dolgok, problémák felderítése, megértése, a magyarázatok megtalálása, az együttműködés a társakkal, tudásvágyat ébreszt a tanulóknál. Mindez remekül megy a pedagógusok által nem befolyásolt folyamatban. Ebben a folyamatban az aktív tanulás lehetőséget nyújt a gyerekek számára a problémamegoldó gondolkodásra, eszközök használatára, dilemmák, kérdések megfogalmazására, válaszok keresésére. Nincs kihívóbb egy tanár számára, mint ezek szerint a követelmények szerint szervezni órai munkáját, tevékenységét. A tanulók tudásának gyarapodása érdekében lehetővé kell tennie a tanulók számára az önálló gondolkodást és munkavégzést, ezzel járulva hozzá az ismeretszátartáshoz. A siker egy része a feladatokban rejlik. A tanulók számára elkészített nyílt végű feladatoknak kell alkalmasnak lenniük a tanulók közötti vita generálására, problémák megfogalmazására, az innovatív gondolatok megindítására és a tanulók közötti együttműködés elősegítésére.

Felhasznált irodalom

Cohen. E. G. – Lotan, R. A. – Catanzarite, L. (1999): Treating Status Problems in the Cooperative Classrooms. In: Sharan, S. (Ed.) Cooperative Learning: Theory and Research. New York: Praeger, 203-229.

Cohen. E. G. – Lotan, R. A. (1997b): Working for Equity in Heterogeneous Classrooms: Sociological Theory in Practice. New York: Teachers College Press, 31-43.

Gardner, H. (2003). *Frames of mind. The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Harmatiné Olajos Tímea – Pataky Nóra – K. Nagy Emese (2014): A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest, 123-195.

K. Nagy Emese (2004): Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása a Komplex Instrukciós Program segítségével. Új Katedra, 13, 11:21-24.

K. Nagy Emese (2005): A társas interakció mint tudásgyarapító tényező a heterogén osztályokban. Iskolakultúra, 15, 5:16-25.

K. Nagy Emese (2006): A tanulói státus hatása a tanulók órai szereplésére. Új Pedagógiai Szemle, 55, 5:35-46.

K. Nagy Emese (2007): Integrációs modell. A hejőkeresztúri IV. Béla Körzeti Általános Iskola tevékenysége. Fókusz, 9., 1:36-56.

K. Nagy Emese (2012): Több mint csoportmunka. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

K. Nagy, E. – Nagy, Z. (2005): Egy hátránykompenzáló iskolai program. Új Pedagógiai Szemle, 54, 4-5:172-190.

Veres Pál: Tehetséggondozás a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban

Az iskola

A miskolci Földes Ferenc Gimnázium története összefonódik Miskolc oktatásának történetével. A Fráter György Királyi Katolikus Gimnázium (az alapítás éve 1730) és a Lévay József Református Gimnázium (az alapítás éve 1560) egyesítésével (1953) jött létre iskolánk, amely a hajdani Fráter Gimnázium 1911-ben átadott épületében tevékenykedik az egyesítés óta. Egyesültek az értékek, a hagyományok, a tapasztalatok, amit az utódok büszkén vállaltak és vállalnak ma is. Ez a kettős szellemi alap jelentette az iskola pedagógiai, szakmai, nevelési bázisát, amire építve, továbbfejlesztve válhatott országosan is a legjobbak között emlegetett intézménnyé. A város és a régió polgárai, a szülők nagy elvárásokat támasztanak iskolánkkal szemben, ami serkentően hat az itt tevékenykedőkre. Tudjuk, hogy munkánk minden elemét kíváncsian és kritikusan figyelik, így meg kell tennünk mindent az esetleges hibák és hiányok kiküszöbölésére.

Az intézmény legfontosabb alapfeladatának tekinti a tehetséggondozást. A beiskolázásnál a hangsúly a Miskolcon és vonzáskörzetében élő gyerekekről jól érzékelhetően eltolódik a megye, a tágabb régió fiataljai felé.

Az iskola akkreditált kiváló tehetségpont, a Nemzeti Tankönyvkiadó referenciaiskolája, a Miskolci Egyetem és a Debreceni Egyetem partneriskolája. Rendszeresen pályázunk hazai és nemzetközi forrásokra, pályázataink nagy százalékban sikeresek. A statisztikák alapján a Földes Ferenc Gimnázium az ország legjobb iskolái között szerepel. A különböző országos és nemzetközi tanulmányi versenyeken eredményesen szerepelnek diákjaink, számtalan szép sikert értek el az évek során.

A képzési rendszer kialakítása, a tanórán kívüli foglalkozások, tevékenységek, rendezvények rendszere mind azt a célt szolgálja, hogy elsősorban az intézmény diákjai számára, de sok esetben nem kizárólag csak számukra, olyan feltételeket teremtsünk, hogy tehetségüket feltárva, azt a leghatékonyabban fejleszthessük.

Az oktatás szervezeti kerete a hetvenes évek elején kialakított tagozatos gimnáziumi képzés, amit az emelt szintű érettségire felkészítés (régebben fakultációs képzés) elemeivel ötvöztünk. Diákjaink órarendje három részből tevődik össze. Az első rész a kötelező óraszám keretében elsajátítandó tantárgyak együttese, a második rész azok a választható tanórák, amelyeket valamennyi diákunk számára ajánlatosnak gondolunk a felsőfokú tanulmányok megalapozásában. A harmadik rész azokat a tanórákat tartalmazza, amiket specializációként kínálunk fel. Ezekből a hagyományaink és az igények figyelembevételével csoportokat képeztünk, tagozatként ajánljuk diákjainknak, de

ha ezek egyike sem felel meg valakinek, akkor a 11. és 12. évfolyamon, szabadon választhat tantárgyakat és óraszámokat a megadott kínálatból.

A négy évfolyamos képzésben, iskolánkban jelenleg speciális matematika, fizika, kémia, biológia tagozat működik. A Nemzeti köznevelési törvény, valamint a kerettantervi rendelet lehetőséget biztosít a megfelelő óraszámok kialakításához.

A 2000-2001-es tanévben az országban az elsők között indítottuk el az Arany János Tehetséggondozó Programot. A programban olyan gyerekek oktatását vállaltuk, akik tehetségesnek mutatkoztak általános iskolai tanulmányaik alatt, de a kistelepülési létből, a szociális körülményeiből adódóan önhibájukon kívül hátrányba kerültek, így a hagyományos képzési formákra történő jelentkezéskor kisebb eséllyel pályázhatnak egy-egy frekvenciát több intézménybe. A program öt éves, a kilencedik, előkészítő évfolyammal indul, amelynek legfontosabb feladata a hátránykompenzáció és a gazdagítás mind az ismeretek, mind a viselkedési normák, mind a szocializáció terén, valamint elkezdődik magas óraszámú angol nyelv és az informatika oktatása. A képzés általános gimnáziumi képzéssel folytatódik. A program az iskola és a Teleki Tehetséggondozó Kollégium szoros együttműködésére épül. A program bizonyította eredményességét. A program keretein belül az intézmények innovatív együttműködést valósítanak meg, fejlesztve a programot. Ez az együttműködés kiterjed a programon kívüli tevékenységekre is, ami pozitívan hat az egész magyar köznevelésre.

2010 szeptemberében indult el az általános tantervű osztályhoz kapcsolódva az angol nyelvi előkészítő osztály, amelyben a képzés szintén öt éves. 2013 szeptemberétől az Arany János Tehetséggondozó Programba és a nyelvi előkészítő csoportba is féléves tanulókat is felvettünk, akik egy közös osztályt alkotnak. A képzések jellegéből adódóan az egész osztály számára fel tudjuk ajánlani az előkészítő év után, hogy választhatnak reál és humán orientáció közül. Így érdeklődésüknek megfelelően hatékonyabban készülhetnek fel az emelt szintű érettségi vizsgákra.

A tantestület alkotócsoportha 1990-ben kidolgozta a hat évfolyamos gimnáziumi tantervünket, és 1991-ben indíthattuk el ezt a képzési formát. A hat évfolyamos képzésben általános és speciális matematika tagozat működik. A hat évfolyamos képzés iskolánk egyik legsikeresebb képzési formája, nemcsak a szakmai eredmények vonatkozásában, hanem a tanórán kívüli tevékenységekben is kiemelkednek ezek az osztályaink. Az eredeti elképzeléseink huszonhárom év után, 2014 szeptemberében válnak valóra, ugyanis két párhuzamos osztályt indíthatunk. Így jobban szervezhetőek a nyelvi csoportok, az emelt érettségire felkészítő csoportok.

Bőségesen kínálunk tanórán kívüli foglalkozásokat diákjaink számára. Arra törekszünk, hogy képesek legyünk minden tehetségterületen fejleszteni tanulóinkat.

Foglalkozásaink és rendezvényeink

A tantárgyi versenyekre történő felkészítés hagyományos formája a szakkör a mi iskolánkban is. Szakköreink egy része mégsem a megszokott módon szerveződik. Tanáraink megosztják egymás között a szakköri témákat. Mindannyian a számukra legkedvesebb, az általuk legjobban tudott témákat választják, így azokban mélyebb ismeretekkel rendelkeznek, ami a szakkör szakmai színvonalát jelentősen emeli. Gyakorlattá vált, hogy felkérjük volt diákjainkat arra, hogy mentorként segítsék jelenlegi diákjainkat. Ezek az egyetemisták, fiatal kutatók új módszerekkel, korszerű ismeretekkel látják el diákjainkat, segítik továbbtanulásukat. Jelenleg fizikából működik iskolánkban városi olimpiai szakkör Zámboreszky Ferenc tanár úr vezetésével, az elmúlt években matematikából is szerveztünk ilyet. Az elmúlt 5 évben a fizika olimpiai szakkörből hat diák végzett az OKTV első tíz helyezettje között, egy diák megnyerte az Eötvös Fizikaversenyt, ketten szereztek bronzérmet a Nemzetközi Fizika Diákolimpián. A szakkörök nyitottak a város tehetséges diákjai számára is.

Pályázati és alapítványi keretből támogatjuk legtehetségesebb diákjaink részvételét az országos tehetséggondozó rendezvényeken (például Erdős Pál Matematikai Tehetséggondozó Iskola, központi olimpiai szakkörök, versenyek).

A Miskolci Akadémiai Bizottsággal karöltve szervezzük az Ifjú Tudósjeleltek Napját. A tudomány hónapja rendezvényei között bemutatkoznak az elsősorban miskolci középiskolákban végzett olyan egyetemisták, illetve fiatal kutatók, akik ígéretes tudományos karrier előtt állnak. Előadásukat, bemutatóikat a jelenlegi diákok hallgatják, inspirációt kaphatnak pályaválasztásukhoz.

A „Földes Konferencianapokra” meghívjuk azokat a volt diákjainkat, akik a tudomány, a művészet, a gazdaság területein kiemelkedő sikereket értek el. Megismertetjük diákjainkat életútjukkal, eredményeikkel, visszaemlékeznek diák éveikre. Közismerten erős a „földesista” öregdiákok kötődése az iskolához, amire bátran támaszkodhatunk.

A hetvenes évek elejétől működtetjük az általános iskolások tehetséggondozó szakköreit. A versenyeken eredményesen szereplő, tehetségesnek mutató, érdeklődő általános iskolásokat hívunk szakköreinkbe, segítjük versenyfelkészítésüket és továbbtanulásukat. A legtehetségesebbeket egyéni felkészítéssel is segítjük.

Tehetséggondozásunk nem korlátozódik a szaktárgyi területre. Diákszínpadunk rendszeresen ér el országos sikereket. Énekarunk arany minősítést szerzett, zenekarjaink között már országosan jegyzettek is vannak. Média-szakkörünk több pályázaton is a legjobbak között végzett. Természetfotó szakkörünk tagjai sikeresen szerepelnek országos pályázatokon, rendszeres kiállítási lehetőséget biztosítunk számukra.

A művészeti és tantárgyi tehetséggondozás hagyományos színtere a minden évben megrendezésre kerülő Földes Kulturális Nap. Lényegében az iskola minden diákja részt vesz valamilyen művészeti produkcióval, vagy tudományos pályázattal, előadással. Egy teljes napot kitölt a produkciók, pályamunkák bemutatása, a képzőművészeti alkotásokból kiállítást rendezünk. A tanulók eredményei osztályonként összeadódnak, az osztályok között versenyt hirdetünk. Megpezsödül az egész iskola ennek a nemes versenynek a hatására. A legkiválóbb művészeti produkciókat a Földes Est keretén belül mutatjuk be a város közönségének a Miskolci Nemzeti Színházban. Ez a minden évben megrendezésre kerülő bemutató méltán került be a város művészeti közéletébe. A bőség zavarával küzdenek az est összeállítói, mivel a kiváló produkciók mindegyike sajnos nem kerülhet be a közel négy órás programba.

A társadalomtudományok iránt érdeklődő diákjainkkal részt veszünk a Magyar Nemzeti Bank Pénziránytű programjában. Szakköri, önképzőköri keretekben ismerkedhetnek meg a fiatalok a pénzgazdálkodás területeivel a legelemibb, hétköznapi részletektől a nemzetközi szintű ismeretekig.

A Modell Európai Parlament az ország 10 iskolájában működik immár 13. éve. A diákok gazdasági, politológiai ismereteikről, vitakészségükről és angol nyelvi kommunikációjukról tesznek tanúbizonyságot, miközben modellezik az Európai Parlament működését. A nemzeti ülésnek 2006-ban Miskolc és a Földes Ferenc Gimnázium adott otthont. A nemzeti ülést több hónapos felkészülés előzi meg. A legkiválóbbak lehetőséget kapnak arra, hogy az európai és regionális szintű üléseken képviseljék hazánkat.

Rendhagyó tehetséggondozó programok

Az elmúlt évek pályázatai lehetőséget teremtettek arra, hogy kiegészítő pénzügyi támogatásokhoz jussunk rendhagyó tehetséggondozó programjaink megvalósításához. Így sikerült megszerveznünk a természettudományos nyári táborainkat, a néprajzi kutatásokkal foglalkozó önképzőkörünket, a város történelmét érintő audiovizuális emlékgyűjtésünket.

Nem csak résztvevői vagyunk a különböző versenyeknek, hanem az iskola több verseny kitalálója és elindítója is.

A Dr. Árokszállásy Zoltán Országos Biológia és Környezetvédelmi Versenyt 1999-ben indítottuk el. Évente több mint 1000 tanuló nevez az ország minden pontjáról, a két napos döntőre közel 100 diák kap meghívást. A verseny hagyományos kísérő rendezvényeként természetfotó-kiállítás és tudományos előadások szerepelnek. A verseny sikerét jelzi, hogy a Nemzetközi Biológia Diákolimpia egyik hazai válogatóversenye lett.

A Dürer Nemzetközi Matematika, Fizika és Kémia Csapatversenyt egyedülálló módon volt diákjaink kezdeményezték, és jelenleg is ők szervezik a gimnázium tanáraival együtt. A 2007-ben indult versenyt ma már a legkivá-

lőbb és leginkább egyedi versenynek tartják. Évente közel 1000 résztvevője van, a döntőre 200-250 versenyző érkezik az ország minden tájáról és a határon túlról. A döntő nem „csak” egy verseny, hanem a matematika és a természettudományok népszerűsítő hétvégéje is egyben.

Több mint egy évtizedes hagyománya van az általános iskolások történelemversenyének is. A magyar történelem egy-egy korszakához kötődik minden egyes verseny. A diákok felkészülnek a megadott szakirodalomból, pályamunkát készítenek, és szóban adnak számot a tudásukról. Az elmúlt években kissé háttérbe szorult a történelem tantárgy, de ez a verseny jól szolgálja a tehetséges diákok kiválasztását és a tehetséggondozást ezen a területen is.

Az ISZE-vel közösen rendezzük meg a Dusza Árpád Programozói Csapatversenyt. Iskolánk egykori nagyszerű informatikatanára hitvallását örökül véve szerveződik ez a magas színvonalú verseny. Valós gyakorlati programozási feladatokat kell megoldaniuk a csapatoknak. Különleges, hogy valóban csapatként kell dolgozniuk, meg kell osztaniuk a tevékenységeket, ám mégis egységet kell alkotniuk.

Szervezőként számos verseny regionális, országos, sőt nemzetközi döntőjének szervezője és helyszíne vagyunk (például Kenguru, Zrínyi Ilona, Gordiusz, Bolyai, Nemzetközi Magyar Matematikaverseny). Fontosnak ítéljük, hogy ilyen módon is lehetőséget teremtsünk a legtehetségesebbek kiválasztásának és fejlesztésének.

Az iskola kapcsolatai

Az iskola széles nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik. Testvériskoláink vannak Orléans-ban, Münsterben, Krakkóban, Pilzenben, Brigben, Eperjesen, valamint rendszeres szakmai kapcsolatban állunk a határon túli magyar középiskolák szinte mindegyikével. A COMENIUS projekt keretében lehetőséget biztosítunk diákjaink nemzetközi tapasztalatcseréjére. Legutóbbi projektünk elnyerte a Tempus Közalapítvány nivódíját.

Fontos, hogy a szellemi, lelki fejlesztés mellett az egészségnevelés is megfelelő hangsúlyt kapjon. Jól működő diáksport-egyesületünk van. Ez elsősorban a versenysport színtere. A tömegsport keretén belül iskolai bajnokságokat szervezünk, a mindennapos testnevelés bevezetésével a testmozgás széles kínálatát alakítottuk ki, hogy diákjaink szabadon választhassanak. Nyári vándortáborok, vízi táborok, sítáborok szervezésével segítjük a szabadidős sporttevékenységeket. A túrázó szakosztályunk rendszeresen szervez túrákat, túraversenyeket. Diákjaink kezdeményezésére és szervezésében minden évben megrendezzük a Földes sportnapot, amikor valóban megmozdul a teljes iskola.

A felnőttképzés területén országosan egyedülálló formát alakítottunk ki, a Digitális Középiskolát. Ez a megye elsősorban hátrányos helyzetű felnőttjei számára 2003-ban elindított korszerű képzési forma, amely ötvözi a hagyó-

mányos felnőttképzést az infokommunikációs eszközökkel támogatott képzési formával. Összesen közel négyszáz felnőtt szerzett érettségi bizonyítványt ebben az iskolatípusban.

A tantestületnek több országosan is elismert tagja van, kutatásokban, szakmai fórumokon, versenyeken kapnak feladatokat, szaktanácsadóként tevékenykednek.

Hitvallásunkat a mottóul választott idézetünk fejezi ki legtömörebben:

„Jót, s jól...”

Tóth Tamás: A sárospataki Árpád Vezér Gimnázium és Kollégium tehetséggondozó programja

Településünk és iskolánk bemutatása

Intézményünk hazánk egyik legismertebb városában, a Zemplén-hegység lábánál elhelyezkedő Sárospatakon található. A település a XV. századtól kezdve őrizi iskolavárosi jellegét. A sárospataki oktatás európai színvonalát és a magyar művelődésben betöltött meghatározó szerepét számos itt született alkotás, pedagógiai kísérlet és nagyírú mesterek neve őrizi. A Szalkai-kódex, a Református Kollégium alapítása, Comenius munkássága, az önálló pataki tanítóképzés beindítása és a múlt század 30-as éveiben elkezdődő népi tehetséggondozó program mind-mind csak eleme annak, amit pataki szellemiségnek hívunk.

A rendszerváltást követően ezt a gazdag örökséget kívánta folytatni városunk önkormányzata, amikor – a társadalmi igényeknek megfelelően – 1993-ban megalapította legújabb középfokú oktatási intézményét, az Árpád Vezér Gimnáziumot.

Iskolánknak kezdettől fogva törekednie kellett arra, hogy olyan képzést biztosítson, amely diákjainkat versenyképessé teszi az ország más, szerencsesebb régióiban felnövekvő kortársaival. Így kiemelt célként kezeltük a modern ismeretszerzési készségek elsajátításában meghatározó informatikai és idegen nyelvi ismeretek emelt óraszámú történő, magas színvonalú oktatását, valamint tehetséges gyermekeink adottságainak, képességeinek sokoldalú, differenciált fejlesztését.

A tehetséggondozás terén elért eredményeinknek köszönhetően 2000 augusztusában 19 nagyírú gimnázium társaságában elindíthattuk az Oktatási Minisztérium által támogatott hátrányos helyzetű tanulók Arany János Tehetséggondozó Programját.

2003-2008 között sikerült bekapcsolódnunk a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat által szakmailag irányított és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Köznevelésért Közalapítvány által támogatott Tehetségfejlesztő Hálózati Programba, kezdetben a sárospataki tehetségfejlesztő decentrum központjaként, majd természettudományos tehetséggondozó bázisintézményként.

Iskolánk 2009 januárjában regisztráltatta magát az Országos Tehetségpont Hálózatba. Feladatunknak a térség tehetséges diákjainak azonosításán túl komplex tehetségfejlesztő programok beindítását, szakmai, módszertani továbbképzések megszervezését, helyi tehetséggondozó hálózat kiépítését és a Sárospatakon folyó tehetségfejlesztő programok országos szintű képviselését választottuk.

A regisztráció óta eltelt időszakban – a megfogalmazott céloknak megfelelően – az iskola számos továbbképzést, bemutatót szervezett a térség peda-

gógusainak a tehetség-tanácsadás, az alulteljesítő tehetségek és a komplex tehetségfejlesztő programok témájában, valamint rendszeresen tartott tájékoztató napjaink tehetséggondozási lehetőségeiről.

Az országos tehetségfejlesztő hálózatba történő bekapcsolódás céljából együttműködési megállapodást kötöttünk a Debreceni és Miskolci Egyetemen működő regionális és az Informatika-Számítástechnika Tanárok Egyesülete országos tehetségponttal. Aktívan részt veszünk a Magyar Tehetséggondozó Társaság és az Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete, valamint a Tehetséghidak Program munkájában.

Másfél évtizedes tehetségfejlesztő munkánk magas színvonalának és sokszínűségének köszönhetően, iskolánk 2009. szeptember 25-én miniszteri elismerő oklevél kitüntetésben részesült, majd 2011. október 15-én akkreditált kiváló tehetségpont minősítést kapott.

Tehetségprogramunk célkitűzései

Iskolánk pedagógiai programjában kiemelt tevékenységi körként fogalmazzuk meg a tehetséggondozást. E tevékenységi kör eredményes működése megkívánja egy komplex tehetségfejlesztő program kialakítását. Ez a program az iskola lehetőségeinek változásával folyamatosan átalakul, bővül, fejlődik. Jelenlegi állapotában a következő célkitűzések határozzák meg működését:

- tehetséges diákok felfedezése és fejlesztése a Renzulli-modell alapján,
- a differenciált oktatás módszereinek alkalmazása,
- tanórán kívüli, speciális foglalkozások tartása,
- projekt módszer alkalmazása,
- pedagógiai, pszichológiai mérések eredményeinek felhasználása (Arany János Tehetséggondozó Program – AJTP),
- hatékony tanulási módszerek elsajátításának biztosítása,
- önismereti foglalkozások segítségével, tehetséges tanulóink személyiségének fejlesztése,
- hátránykompenzáció és tehetséggondozás összekapcsolása a hátrányos helyzetű alulteljesítő tehetségek esetében (AJTP),
- diákkonferenciák, tanulmányi és sportversenyek szervezése,
- tehetséges tanulóink munkáiból kiállítások rendezése, kiadványok készítése,
- előadások, kulturális műsorok keretében bemutatkozási lehetőségek biztosítása,
- pályázati lehetőségek kihasználásával komplex tehetséggondozó táborok szervezése,
- szoros szakmai kapcsolatok kiépítése a tehetséggondozás területén eljáró intézményekkel, szervezetekkel,

- bekapcsolódás térségi, regionális és országos szintű tehetséggondozó programokba,
- pedagógusaink felkészítése a tehetséggondozásra, az ehhez szükséges ismeretekhez segítségük,
- szakmai-módszertani ismeretek átadásának megszervezése, koordinálása a sárospataki járásban működő oktatási intézmények számára (Országos Tehetségpont Hálózat helyi tehetségpontjaként).

A tehetséges tanulók beválogatásának szempontjai

Tehetséggondozó programunkban, a tehetséges diákok kiválasztása során, igyekszünk minél több elemre építeni. A hat és öt évfolyamos képzéseinkre jelentkező diákok esetében figyelembe vesszük a felvételi vizsga során nyújtott anyanyelvi és matematikai teljesítményeket, a tanulók korábbi általános iskolai eredményeit, egy-egy területen jelentkező kiváló kognitív képességeiket, tantárgyteszteket és a szaktanárok, osztályfőnökök véleményét a tanulók kommunikációs készségéről, kreativitásáról, motivációjáról.

Az Arany János Tehetséggondozó Program keretén belül a speciális felvételi eljárás során vizsgáljuk a tanulók kognitív képességeit (szövegértés, számanalógia és számsorok), figyelmét, verbális emlékezetét, gondolkodását, majd az előkészítő év során (a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetének munkatársai segítségével) általános intellektuális képességeit, tanulási stratégiáját, motivációját, énképét és szorongását. Mérlegeljük a tanulók korábbi iskoláiból küldött jellemzéseket is.

A tanórai fejlesztés lehetőségei

Emelt szintű képzés

Iskolánk pedagógiai munkájában kezdettől fogva kiemelt szerepet szántunk az emelt szintű képzési formáknak. Úgy gondoljuk, hogy a nemzeti alaptantervben meghatározott időkeretek túllépésével lehetőség nyílik diákjaink ismereteinek elmélyítésére. Tanulóink szociokulturális helyzetének és a szülők által megfogalmazott igényeknek a figyelembe vételével, a modern ismeretszerzési készségek elsajátításához elengedhetetlenül fontos idegen nyelvi és informatikai képzés minden osztálytípusunkban emelt szinten történik. Segítségükkel lehetőségünk nyílik – a tanulók életkorát is szem előtt tartva – kreativitásuk, motivációjuk, problémamegoldó gondolkodásuk, ismeretátadó készségük fejlesztésére.

Az utolsó két évfolyamon, továbbtanulási szándékuk figyelembe vételével, valamennyi diákunk számára biztosítjuk két-két tantárgy elmélyültebb ismereteinek elsajátítását. Ezen foglalkozások keretén belül az emelt szintű érettségi vizsgákhoz szükséges kompetenciák fejlesztésére is törekszünk.

Egyéni és csoportos differenciálás

Iskolánkban a kedvező felvételi lehetősége ellenére is nagy létszámú (32-35 fő) és általában heterogén összetételű osztályokban folyik az oktató-nevelő munka. A tömegoktatás ilyen jellege nehezíti a tehetséggondozás szempontjából fontos, személyre szabott, individuális fejlesztési követelményeknek megfelelő feltételek megteremtését. Ezért a tanórai keretek között, a tantervi követelmények minél magasabb szintű elsajátítása mellett elengedhetetlen a tanulók egyéni differenciálása. A tehetséges tanulók számára készített feladatlapok összeállításával és plusz munkák kiadásával gazdagíthatjuk ismereteiket, javíthatjuk önálló ismeretszerzési készségüket, önértékelésüket. Az egyéni differenciális nagyobb felkészülést, átgondoltabb munkát igényel a pedagógusoktól is, de a korszerű oktatástechnikai eszközök (számítógép, projektor, interaktív tábla) alkalmazásának elterjedésével folyamatosan javulnak lehetőségeik.

Személyiségfejlesztés, önismeret, tanulásmódszertan

Gimnáziumunkban az Arany János Tehetséggondozó Program elindulásával, az Arany János-i blokk bevezetésével órai keretekben valósul meg a személyiségfejlesztés és a tanulás tanítása. A tehetséges diákok képességeinek kibontakozása szempontjából meghatározó szerepet játszanak azok a személyiségtényezők (érdeklődés, érzelmi stabilitás, kitartás, versenyszellem stb.), amelyek megfelelő energiát biztosítanak a magasabb szintű teljesítményekhez. Ezen tényezők kialakulását hátráltathatják a tanuló önértékelési problémái, magas szorongási értékük, a kommunikációs zavar. Személyiségfejlesztő és tanulás-módszertani foglalkozásainkon e problémák csökkentésére, illetve kialakulásuk megakadályozására törekszünk.

Személyiségfejlesztő foglalkozásainkon – külső pszichológiai mérések (Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet) eredményeinek beépítésével – pedagógusaink pszichológusokkal együtt törekednek tanulóinkban a reális önértékelést, az önmenedzselési és önérvényesítési, valamint a kudarctürtő képességet fejleszteni. Törekednek érzelmi intelligenciájuk, szociális kompetenciájuk, konfliktuskezelési készségük fejlesztésére, kooperativitásuk javítására.

A tanulás-módszertani foglalkozások keretében a tanulási szokások, módszerek, eljárások, technikák (pl. szövegfeldolgozási módszerek) és a tanulási részképességek fejlesztésén (pl. beszéd, beszédtechnika, olvasás), valamint az egyes tantárgyak tanulási sajátosságainak megismertetésén túl, alkalom nyílik a vita mint komplex képességfejlesztő tevékenység gyakorlására és az intelligens tanulás (problématudat, kérdezéstechnikák, a gondolkodás tanulása) módszerének elsajátítására. A tanulási folyamatba beépített önismereti

tényezők felismerésével a tanuló személyközi és csoportközi kommunikációs zavarainak leküzdéséhez is kaphat segítséget.

Az Arany János-i blokkban rejlő lehetőségek felismerésével mára valamennyi képzési formánkban alkalmazzuk a személyiségfejlesztésnek és a tanulás tanításának fent bemutatott módszereit.

Tanórán kívüli programok

Szakkörök, verseny előkészítők

A tanórán kívüli foglalkozások közül a szakkörök és a verseny-előkészítő foglalkozások a tehetséggondozás legszervezettebb területei. Ezen szervezeti keretek biztosítják a tehetséges tanulók egyéni érdeklődési körének megfelelő, ambíciójukat kielégítő képzéseket. Lehetőség nyílik a műveletekre és ismeretekre épülő képességek tananyagot meghaladó fejlesztésére (gazdagítás).

Iskolánkban a tanulmányi versenyekre jelentkező diákok számára évről évre megszervezzük a verseny-előkészítő foglalkozásokat. Különösen jelentős az ilyen jellegű tehetséggondozó tevékenységünk az informatika, a matematika, a történelem, az idegen nyelvek és a természettudományok területén. Az informatika legmodernebb irányzatai iránt érdeklődő diákok számára robotika és „digifizika”, az elektronikus média rejtelseit megismerni akarók részére kamerahasználati, operatóri ismereteket átadó szakköröket szervezünk.

A művészetek iránt érdeklődő tanulóink rajzsakkörön, énekkari foglalkozásokon, társastáncanfolyamokon csiszolhatják tudásukat. A város művészeti iskoláival együttműködve segítjük tehetséges tanulóink magánénekesi, hangszeres, néptáncos, keramikus képességeinek fejlesztését. A sport iránt érdeklődők kézilabda, kosárlabda, labdarúgó és aerobics edzésekre járhatnak.

Projektfoglalkozások

Ezen tevékenységünk hatékonyan biztosítja diákjaink jobb megismerését, tehetségük sokféleségének megjelenését, az iskolai tevékenységekben kevésbé kiemelkedő tanulók speciális (téri-vizuális, műszaki, társas-vezető, szervező) készségeinek megmutatkozását. Alkalmas a kreatív-produktív tehetség azonosítására, fejlesztésére, épít a magasabb szintű ismeretekre, készségekre, gondolkodásra. A projekt során megfogalmazott feladatok olyan elemeket tartalmaznak, amelyek meghaladják az átlagos tanulók képességét, a tehetséges diákok számára viszont kihívást jelentenek, megoldásukhoz kreativitásra, önállóságra van szükség. Több személy együttműködésére építve fejlesztik tehetséges diákjaink társas készségeit.

Napjainkban, a változó jogi és gazdasági feltételek miatt a pályázati források függvényében inkább rövid projektek megvalósítására törekszünk (pl. Képes gyermekjog, Útvezető az élet felé, GombÁszok...).

Nemzetközi programok, kirándulások, „programhétvégék”, nyári táborok

Tehetséges diákjaink problémamegoldó, kritikai-, és a jövőbeni lehetőségeken való gondolkodási képességének fejlesztésére kiváló alkalmat nyújtottak, nyújtanak azok a nemzetközi projektek, amelyek a jelen problémáiból kiindulva a jövő számára keresték, keresik a lehetséges megoldás alternatíváit.

Így iskolánk diákjai immár másfél évtized óta foglalkoznak holland, lengyel és német társaikkal együtt a környezetvédelem és vízgazdálkodás kérdésével. Az „Európai fórum – Fiatalok napjainkban” című projekt keretén belül viszont a felnövekvő nemzedékek felelősségvállalásának, jövőbeni feladatainak témáját járták körül, megosztva elképzeléseiket német kortársaikkal. Az európai parlamentáris demokrácia és kultúra fejlődésének múltját, jelenét és feltételezhető változását vizsgálták Nagy-Britannia, Csehország, Lengyelország és Törökország hasonló korú diákjaival egyetemben.

Az AJTP keretén belül a „programhétvégék” megszervezésével lehetőségünk van gazdagító tevékenységünk szélesítésére. Ezeken a hétvégéken megszervezett gyakorlati foglalkozások és kirándulások segítségével törekszünk a tanórákon megszerzett ismeretek empirikus úton történő differenciált megerősítésére. Ilyenkor lehetőség nyílik egyéni és csoportos foglalkozások szervezésére is, valamint arra, hogy diákjaink bemutathassák szülőfalujuk értékeit.

A téli sí-, a nyári kerékpár és vízi táborok, valamint a gyalogtúrák az egészséges életmódra nevelésen és a jó közösségi szellem kialakításán túl, lehetőséget biztosítanak diákjaink számára szűkebb és tágabb környezetük értékeinek megismerésére.

Versenyegek

Tehetséggondozó programunkban nagy hangsúlyt fektetünk diákjaink versenyeztetésére is, amely kiváló eszköze speciális képességeik azonosításának, motiválásuknak, fejlesztő munkánk pillanatnyi eredményének le mérésére. Ezen megfontolásokból kiindulva, az országos, regionális, megyei és térségi versenyeken való szereplésen túl, mi magunk is törekszünk ezen versenyek lebonyolításában részt venni, sőt, saját versenyeket szervezni.

Különösen büszkék vagyunk az iskolánk tanárai által 1995-ben életre keltett „Fizikai becslési” versenyre, amely – korát megelőzve – a diákok kreativitását, problémamegoldó képességét és fizikai ismereteik gyakorlatban történő hasznosításának készségét méri. A vetélkedő 2001 óta, az AJTP-ban részt vevő iskolák közreműködésének köszönhetően, országos szintű megmérettetésévé nőtte ki magát.

Kiállítások, előadások, kulturális rendezvények

Tehetséges diákjaink számára bemutatkozási lehetőségeket teremtünk kiállítások, előadások, kulturális műsorok szervezésével. Gimnáziumunk épületének

adottságait kihasználva Iskolagalériát működtetünk, amelynek keretén belül évről-évre megrendezzük legtehetségesebb tanítványaink képzőművészeti alkotásainak kiállítását.

Munkaközösségeink szakmai esteket tartanak, ahol diákjaink előadások keretében mutathatják be kutató munkájuk eredményeit, történelmi, természettudományi, idegen nyelvi, országismereti, filozófiai, társadalomismereti területeken szerzett tapasztalatukat.

Énekkarunk sikeres szereplője iskolánk, városunk, térségünk rendezvényeinek, s már megcsillanhatta erényeit olaszországi, angliai és franciaországi fesztiválokon is.

Konferenciák

Tehetségfejlesztő programunk részeként törekszünk olyan rendezvények, konferenciák megszervezésére is, ahol pedagógusainknak, diákjainknak lehetőségük nyílik tapasztalataikat, tudásukat megosztani az ország különböző területeiről érkező vendégekkel, szakemberekkel.

Ezen programok keretén belül nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy 2006-ban az Oktatási Minisztérium felkérésére iskolánkban fogadhattuk a hazánkban megrendezésre kerülő Európai Tehetséggondozó Konferencia résztvevőit. 2008 szeptemberében megszerveztük a VIII. Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Programjának tanévnitó konferenciáját. 2011 márciusában helyet adtunk az 54. Országos Fizikatanári Ankét és Eszközbemutatónak. 2012-ben intézményünk falai közt került sor a Magyar Tehetséggondozó Társaság évi közgyűlésére és konferenciájára.

Alulteljesítő tehetségek felkutatása, fejlesztése

Az alulteljesítő tehetségek nagy része szociokulturálisan hátrányos helyzetű vagy tanulási zavarokkal küzdő, illetve egyes személyiség tényezőkben mutatnak alacsony szintet. Az ezzel a témával foglalkozó kutatási eredmények azt mutatják, hogy az alulteljesítő tehetségek képességeinek teljesítményben történő realizálódásában a családnak meghatározó szerepe van. Emiatt a hátrányos helyzetű alulteljesítő helyzetűek helyzete tűnik a legkilátástalanabbnak, hiszen közülük nagyon kevesen tudnak képességeiknek jobban megfelelő, magasabb szintű teljesítmények elérésére lehetőséget biztosító képzésbe eljutni. Többek között e problémák csökkentésének céljából indította útjára az Oktatási Minisztérium a Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programját.

Ennek a programnak a részeseként iskolánkban kiemelt szerepet szánunk az alulteljesítő tehetségek gondozásának, hátránykompenzációjának, személyiségük és képességük fejlesztésének. Ezen komplex fejlesztés tudományos megalapozottsággal (a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetének segítsé-

gével) részint tanórai, részint tanórán kívüli gazdagító program mentén történik a gimnázium és kollégium szoros együttműködésében.

A program legfontosabb pedagógiai feladatai:

- a diákok alapos megismerése,
- a tehetséggondozáshoz szükséges légkör, értékrend-beállítódás megteremtése,
- ismeretszerzési technikák kialakítása, megszilárdítása,
- a hozott tanulmányi, műveltségi és szokásrendi hátrányok csökkentése, megszüntetése,
- a tanulók személyiségének, szociális képességeinek fejlesztése,
- egyéni fejlesztésük differenciált segítése,
- tehetségük gondozása,
- szakmai jövőképük kialakítása,
- a tanulást, művelődést, beilleszkedést nehezítő tényezők ellensúlyozása,
- személyre szabott pedagógiai és szociális segítségnyújtás.

Tanulmányi célunk az, hogy a program végén a szociokulturálisan hátrányos helyzetből érkező diákok közül minél többen rendelkezzenek államilag elismert – legalább középfokú – nyelvvizsgával, ECDL számítógép-kezelői bizonyítvánnyal és gépjármű-vezetői engedéllyel. Tehetségük kibontakozása érdekében arra törekszünk, hogy az érettségi követelmények sikeres teljesítése után tanulmányaikat érdeklődési körüknek megfelelően főiskolákon vagy egyetemeken folytathassák.

A programok eredményességének vizsgálata, az eredményesség mutatói

Az Arany János Tehetséggondozó Program keretén belül – pszichológus szakemberek közreműködésével – négy alkalommal tanulóink néhány személyiségjegyének hatásvizsgálatát végezzük el kiegészítve ezt tanulási stratégiájuk, kreativitásuk, általános intellektuális képességeik vizsgálatával. Az itt kapott eredményeket egyéni fejlesztési tervek kidolgozásával igyekszünk beépíteni tehetségfejlesztő munkánkba.

Tehetséggondozó munkánk eredményességének vizsgálata során figyelembe vesszük tanulóink tanulmányi munkájának változását, a kompetenciaméréseken mutatott teljesítmények alakulását, a versenyeken elért eredményeket, a diákokkal foglalkozó pedagógusok véleményét, valamint diákjaink és szüleik elégedettségi mutatóit is.

Az iskolánkban folyó tanári munka eredményességét azonban nem csak az előbbieken bemutatott adatokkal lehet és kell mérni. Legalább olyan fontosak azok a mutatók is, amelyek a diákok véleményét tükrözik iskolájukról, tanáraik munkájáról. E cél által vezérelve az elmúlt hat évben folyamatosan

mértük diákjaink elégedettségét. Az elmúlt tanévben a kérdőívet kitöltő diákjaink 81,2%-a érezte úgy, hogy iskolánk jól készíti fel a továbbtanulásra. 92,14%-uk szerint sokat kell tanulni nálunk, ám ennek ellenére is „csak” 7,9%-uk szerint nem kellemes itt az élet.

Ezek az eredmények és elégedettségi mutatók megerősítenek bennünket abban, hogy sok munkával, tehetségfejlesztő programunk eredményeként leszakadóban lévő térségünk gyakran hátrányos helyzetű tehetséges diákjainak is van esélyük képességeik kibontakoztatására, versenyképességük javítására.

Szatmári Melinda – Vízkeletiné Juhász Judit: „Az érték bennünk van!”

Tehetséggondozó képesség- és személyiségfejlesztő műhely, nyári tábor a Taktaharkányi Apáczai Csere János Általános Iskolában

Iskolánkban 2001-ben indult a Komplex és Korrekt Tehetséggondozó- és Kereső Program, melynek célja: az iskolába járó tanulók egyéni adottságainak, képességeinek felderítése, intellektuális képességeik minél magasabb szintre juttatása, és gyermekek személyiségének komplex fejlesztése. A pedagógiai célt az oktatás során a tanulók megfelelő külső és belső motiválásával, reális önértékelés kialakításával, egyéni differenciálással, új módszerek alkalmazásával igyekszünk megvalósítani.

A programot folyamatosan felülvizsgáljuk, az elért eredmények tükrében módosítjuk, fejlesztjük szinte minden tanév elején az aktualitásoknak és a gyermekek személyiségének tükrében. A program új eleme, hogy kiterjeszti a műhelymunkát és a fejlesztést az 1-2. évfolyamra, ott is a leghátrányosabb diákokat felkarolva. Ezt a programot először az NTP-OKA-XI/1 pályázat támogatásából valósítottuk meg. Ezeken az évfolyamokon vizsgáljuk a diákok képességeit, hogy ne váljanak alulteljesítő tehetségekké. A mérés eredményét figyelembe véve fejlesztő foglalkozást kínálunk számukra, segítve őket abban, hogy a 4. évfolyamon a komplex tehetséggondozó programba beválogatás során sikeresen szerepelhessenek. A települési önkormányzat segítségével – amely első perctől mellettünk áll és támogat bennünket – olyan iskolai környezetet biztosítunk számukra, amelyben sikerélményhez jutnak, a magukkal hozott hátrányokat képesek lesznek leküzdeni, eredményesebbek lesznek a mindennapi iskolai munkában, sőt a transzferhatás következtében hatással vannak szüleikre is. Az iskola a tudás mellett így válik az öröm forrásává mind a gyerekek mind a szüleik számára. Az iskolánkban folyó tehetséggondozó programba szervesen illeszkedik a komplex képesség- és személyiségfejlesztő műhely és nyári tábor tevékenysége.

Az iskolai programba való válogatás a Mönks-, Renzulli- és Czeizel-féle modellek figyelembe vételével történik a Debreceni Egyetem szakembereinek szakmai felügyeletével és irányításával. A pszichológiai méréseket Dr. Balogh László tanár úr végzi és értékeli. A műhelyfoglalkozásokat megelőzően megtörténnek a képességmérések az 1-2. évfolyam hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulóinál. Az eredmények tükrében kínálunk fel foglalkozásokat 25 fő részére. A program résztvevői az év végén kontrollmérésen vesznek részt, hogy lássuk, milyen változás következett be a gyerekek személyiségében. Az intézmény komplex tehetséggondozó programjába is bekerült az alsó tagozatos képesség- és személyiségfejlesztő foglalkozás, amit heti 1-2 órás rendszerességgel (évi 45 óra) biztosítunk nekik, hogy minél ke-

vesebb legyen az alulteljesítő tehetséges gyerek. Ezt a programot egészíti ki az egyhetes (15 óra foglalkozás) nyári kreatív tábor.

A tehetséggondozó műhelyben részt vevő tanulók az iskola első és második évfolyamára járnak, így a foglalkozásokat ehhez igazodva differenciáltan szervezzük, figyelembe véve az egyéni képességeket is.

Kiindulópontunk a gyermek fejlődési szintje, ahol jelenleg tart. A fokozatosság elvének figyelembevételével, a feladatok egymásra épülésével, időt hagyva a gyakorlásra, a képességek megszilárdulására. A fejlesztésbe több érzékelési csatornát vonunk be egyszerre. A foglalkozások hangulata játékos, kreatív, próbáljuk kerülni a tanóraszerű feladathelyzeteket. Vannak kiemelt területek, amelyek fejlesztése több funkciót is erősít. A foglalkozások mozgásos tevékenységekkel indulnak, ami biztosítja a fizikai és szellemi ráhangolódást. A fejlesztés után játékokat tervezünk, melyekkel oldjuk a foglalkozást, és elérjük, hogy az pozitív érzelmekkel fejeződjék be.

	Fejlesztendő terület, a foglalkozás anyaga	Feladatok, eszközök
1.	Téri tájékozódás fejlesztése saját testen, saját testből kiindulva térben, síkban	Téri pozíciók meghatározása, tükörjáték Játékok, színes tárgyak
2.	Beszédészlelés, beszédmegértés fejlesztése	Hangjelenségek felismerése, az élet hangjai Tárgyak, kendő, képeskönyvek, rajzok
3.	Verbális emlékezet fejlesztése Játék nevekkal, szólánc, mondóka-tanulás	Szótalálási játékok Játékok, képek azonos fogalomkörbe tartozó dolgokról
4.	Vizuális észlelés fejlesztése Alakegyeztetés feladatlapon, síkban, térben – alakállandóság	Ugyanolyan színű kartonból kivágott egyszerű formák egyeztetése, méret, forma szerinti csoportosítása
5.	Vizuális memória fejlesztése Képek memorizálása, formák építése, memóriajáték, formaemlékezet	Képek egy témakörön belül Mi tűnt el? játék apró tárgyakkal, formamegfigyelés, másolás térben, síkban
6.	Vizuális észlelés fejlesztése Analízis-szintézis, rész-egész viszony észlelése	Színes pálcikák, logikai lapok „Csináld, amit én!” játék
7.	Figyelem fejlesztése	Diavetítés, mesefilm levetítése
8.	Szókincsfejlesztés	Diasorozat összekevert képeinek időrendi sorrendbe rakása, előzmények, események, következmények megfogalmazása
9.	Analógiás gondolkodás fejlesztése	Történet felolvasása, közben megadott szóra figyelnek
10.	Testséma fejlesztése	Testrészek megnevezései, melyik ruhadarab melyik testrészhez tartozik
12.	Személyiségfejlesztés	Önismereti játék, szituációs gyakorlatok
13.	Téri tájékozódás fejlesztése	Tájékozódás, irányhármasság, jobb-bal differenciálás Tükör, tárgyak, apró eszközök

14.	Matematikai készségfejlesztés Szerialitás fejlesztése	Memóriajátékok, számok csoportosítása, fejszámolás gyakorlása Logikai játékok
15.	Grafomotoros koordináció fejlesztése	Betűelemek, síkidomok, ábrák rajzolása Íránytáblák olvasása
16.	Vizuomotoros koordináció fejlesztése	Síkbáb készítése hajtogatással Origamipapír, hurkapálcika, fonal
17.	Figyelem és gondolkodás fejlesztése	Lényeglátás, szövegértési képesség fejlesztése, problémamegoldó feladatok
18.	Verbális kifejezőkészség fejlesztése	Szóértelmezés, helyes artikuláció, hanglejtés, hangszín
19.	Szociális képességek fejlesztése	Társas kapcsolatok, szituációs játékok
20.	Taktilis-kinesztéziás figyelem fejlesztése	Formafelismerés, tapintásos feladatok, formapárosítás (fejlesztő játékok)
21.	Reprodukáló képesség, vizualitás fejlesztése	Rajzos feladatok, ábrák másolása pontrácsos háló segítségével
22.	Analitikus gondolkodás fejlesztése	Tagolási gyakorlatok, elemzés, részekre bontás
23.	Anyanyelvi-zenei helyesírási készségfejlesztés	Magánhangzós játékok, ritmizálás
24.	Vizuális-auditív memória fejlesztése	Kakuktktojásjátékok, lényeges információk feldolgozása
25.	Matematikai készségfejlesztés	Számfeladatok, logikai játékok, feladatlapok megoldása
26.	Finommotorika fejlesztése	Apró tárgyak görgetése tenyérrel (pingpong-labda stb.) gyöngyből alakzat kirakása, drótból figurák hajlítgatása
27.	Személyiségfejlesztés	Énkép, önismeret alakítása Érzelmek kifejezése mimikáival, gesztusokkal
28.	Vizuális memória fejlesztése	Részek sorba rendezésével képalkotás
29.	Téri tájékozódás fejlesztése	Íránygyakorlatok játéklabirintusban, négyzet-rácsba kép másolása
30.	Személyiségfejlesztés	„Bújj a bőrébe”: állatképek kiválasztása, tulajdonságok megfogalmazása
31.	Gondolkodási képességek fejlesztése	Eseményképhez szavak, mondatok gyűjtése, azonos fogalomkörhöz tartozó szavak
32.	Artikuláció, verbalitás fejlesztése	Rövid-hosszú magánhangzók pontos olvasása
33.	Tanulási stratégia fejlesztése	Tudatos munkavégzés, tervezés, feladatmegoldás lépései
34.	Gondolkodás fejlesztése	Lényegmegértés, következtetés, konkrét fogalmak, műveletek felismerése Cselekménysor sorba rendezése
35.	Figyelem és gondolkodás fejlesztése	Lényeglátás, lényegkiemelés, eseményképről történet megfogalmazása
36.	Figyelem és gondolkodás fejlesztése	Szó-kép azonosítás, összeillő szavak, képek párosítása
37.	Téri tájékozódás fejlesztése	Tájékozódás négyzetrácsban, iránygyakorlatok, számok összekötésével forma kialakítása

38.	Finommotorika fejlesztése	Formák sablonba rakása, formareprodukálás, fonalábuk készítés
39.	Verbális kifejezőképesség fejlesztése	Szövegértési gyakorlatok, szókincsbővítés, fogalommagyarázat
40.	Logikai készségek fejlesztése	Logikai játékok
41.	Vizuális memória fejlesztése	Memóriajáték, mozgásutánzás, rajzlemlékezet
42.	Grafomotorika fejlesztése	Íráselemek vázolása
43.	Vizuomotoros koordináció fejlesztése	Azonos és eltérő irányú ábrák, betűelemek, számok felismerése, kiválasztása
44.	Személyiségfejlesztés	Önismereti játékok
45.	Nagymozgás, finommozgás fejlesztése	Játékok, ügyességi gyakorlatok

A foglalkozások eszközeinek megválogatásánál különösen fontos a játékoság elvének szem előtt tartása. A képességeket minél érdekesebb feladatokon keresztül fejlesztjük. Próbálunk ingergazdag környezetet teremteni, mellyel fenn tudjuk tartani a figyelmet, a gyerekek érdeklődési körét.

Az együttműködést a családdal nagyon fontosnak tartjuk, igyekszünk rendszeresen megbeszélni az elért eredményeket és a fejlesztés további lépéseit. A szülőket partnerek tekintjük ebben a munkában és szeretnénk minél hatékonyabban bevonni őket.

Óra-, ütem- és foglalkozási tervünk egy tanévben

Ütemterv

- Szeptember: a programban részt vevő tanulók beválogatása, szűrése, mérése külső szakember igénybevételeivel.
- Október – május: műhelymunka, fejlesztő tevékenység.
- Június: kontrollmérés; nyári kreatív tábor (időtartama: 1 hét, 15 óra foglalkozás + szabadidős programok).

Foglalkozási tervek: tehetséggondozó tábor a települési önkormányzat támogatásával

A tábor állandó programja

8:30-12:30 óra között alkotómunka négy helyszínen, forgószínpadszerűen, illetve választás alapján (napi 3 óra foglalkozás).

9:30 tízórai

12:30-13:30 óra között ebéd.

13:30-16 óra között alkotómunka, illetve játékos programok.

15:00 uzsonna.

A tábor műhelyeinek bemutatása

Minden műhely általános célja:

- az adott műhelyre jellemző technikai eljárások elsajátítása, a különféle modern kézműves technikákkal, anyagokkal, eszközökkel való megismerkedés,
- a képi gondolkodás fejlesztése,
- a (képi) kompozíció megteremtése,
- legyenek képesek saját elképzelésük, illetve megadott szempontok alapján tárgyakat tervezni, díszíteni, elkészíteni, ízlésfejlesztés,
- tudják a különböző anyagokat, eszközöket céljuknak, rendeltetésüknek megfelelően használni,
- a manuális készség fejlesztése (a kéz és az ujjak ügyesítése, mozgékonyságuk fokozása, az ujjak tapintóérzékének fejlesztése),
- figyelem, vizuális emlékezet, ügyesség fejlesztése,
- szem-kéz koordináció fejlesztése,
- taktilis-vizuális érzékelés fejlesztése,
- testkép, testséma fejlesztése,
- problémamegoldó gondolkodás, kreativitás fejlesztése,
- a művészetek iránt fogékony, harmonikus egyéniségek nevelése,
- az alkotókedv felkeltése, az alkotás örömének átélése.

A műhely foglalkozások időkerete: napi 3 óra, heti 15 óra.

PAPÍR-DEKUPÁZS MŰHELY

Munkadarabok: zacskóbáb fonócsikvirág, kartondoboz márványozása, ceruzatartó hernyó hullámpapírból, dekupázskép, dekorgumikép.

TEXTIL-FA MŰHELY

Munkadarabok: batikolt pamuttáska, sporttáska sablon festéssel, pamuttolltartó ékszerkövel díszítve, fakanál báb.

ÜVEG- ÉS PORCELÁNFESTŐ MŰHELY

Munkadarabok: kontúrkép festése, bögre festése figurákkal.

GYÖNGY MŰHELY

Munkadarabok: zsugorka nyaklánc, fagyöngy nyaklánc.

Délelőtt a gyerekek szabad választás alapján dolgoznak a műhelyekben. Az a célunk, hogy mindenki minden műhelyben megforduljon, és önállóan,

illetve szükség esetén segítséggel elkészítse a munkadarabokat, majd részt vegyen a kiállítás rendezésében is.

Délutáni lazító programok:

- sport-, akadály-, ügyességi versenyek,
- daltanulás,
- játékos vetélkedők,
- népi gyermekjátékok tanulása,
- cigánytánc, cigányzene, cigány irodalom megismerésére,
- dramatizálás,
- memóriajátékok, puzzle, asztali játékok, közösségépítő játékok megismerése,
- aszfaltrajzverseny,
- arcfestés,
- Ki mit tud?

A tábor programja

HÉTFŐ

- A tábor ünnepélyes megnyitása, műhelyvezetők bemutatása, ismerkedés a különböző alapanyagokkal, munkaeszközökkel, balesetvédelmi oktatás, kész munkák bemutatása (kedvcsináló). Ismerkedés a különböző technikák elméleti anyagával, ezek gyakorlatban történő bemutatása.
- Munka a papír-dekupázs és fa műhelyekben.
- Délután: sport-, akadály-, ügyességi versenyek.

KEDD

- Munka a papír-dekupázs és fa műhelyekben.
- Délután: népi gyermekjátékok tanulása, daltanulás, közös éneklés.

SZERDA

- Munka a textil műhelyekben.
- Délután: cigánytánc, cigányzene, cigány irodalom megismerésére, dramatizálás.

CSÜTÖRTÖK

- Munka az üveg-porcelán műhelyekben.

- Délután: memóriajátékok, puzzle, asztali játékok, közösségépítő játékok megismerése.

PÉNTEK

- Munka a gyöngy műhelyekben.
- Délután : aszfaltrajzverseny, arcfestés.

SZOMBAT

- Befejezetlen munkák elkészítése, kiállításrendezés.
- Délután: kiállítás, Ki mit tud? (Helyszíne az iskola aulája, ahová várjuk a szülőket, hozzátartozókat is.)
- Este tábortűz.(Helyszíne az Alkotóház udvara.)

A programtól az alábbi eredményeket vártuk

- Hozott hátrányok leküzdése, belső motiváció fejlődése.
- Alulteljesítés elkerülése, több sikerélmény, kevesebb kudarc az iskolai életben.
- Gondolkodási képességek fejlődése.
- Önismeret, személyiség fejlődése.
- A szépre fogékony, a környezetre érzékeny, alkotó emberek nevelése.
- A tanulók megismerési és alkotói tevékenységének fejlődése.
- Szélesedjen látókörük, új élményekkel gazdagodjanak, barátságok szövődjenek. Nyitottabbá, alkalmazkodóbbakká váljanak.
- Közösség építése. Közös munkálkodás képességének fejlődése.
- A műhely tevékenységének bemutatása, a táborban működő műhelyek bemutatkozása záró kiállításon, bemutató rendezése a szülők, a hozzátartozók és a település érdeklődő lakossága számára.
- A szülők bevonása, a kapcsolatok kiteljesítése a szülőkkel.
- Minél több gyermek kerüljön be az iskolai komplex tehetséggondozó programba.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, a gyerekek szívesen vesznek részt a foglalkozásokon, sajnos hiányzás mégis előfordul és a szülők bevonása sem sikerül olyan mértékben, mint azt szeretnénk. Ugyanakkor egyértelműen kijelenthetjük, hogy minél korábban tárjuk fel a hiányosságokat és kínálunk fejlesztő programokat azok leküzdésére, annál nagyobb eredménnyel lehet pótolni a hiányosságokat és felkészíteni a gyerekeket a megfelelő tanulási technikákra. Az egyéni odafigyelés pozitívan hat/hatott a gyerekek személyiségének fejlődésére. Sikerélményekhez jutottak, olyan eszközöket, játékokat is-

merhettek meg, használhattak, amelyeket korábban nem. A kontrollmérés is egyértelmű fejlődést mutatott a programban résztvevőknél.

Lénártné Horváth Ilona: Tehetséggondozás a kazincbarcikai Kazinczyban

Kazincbarcika egyik legszebb városrészében, kertvárosi zöld övezetben működik a 34 éves múltra visszatekintő Kazincbarcikai Pollack Mihály Általános Iskola Kazinczy Ferenc Tagiskola. Az iskola működésének minden területén érvényesül a névadó gondolata: „Jót ’s jól!” Így van ez a tehetséggondozás területén is. Kezdetben az iskola kereste azokat a tehetségterületeket, amelyek a tanulók tehetségének kibontakoztatására a legalkalmasabbak, majd tudatosan építette ki a tanórai és tanórán kívüli tevékenységek körét.

A tanórán kínált lehetőségek a következők:

- 2005/2006. tanévtől differenciált fejlesztő program 5. osztálytól felmenő rendszerben matematika tantárgyból,
- 2009/2010. tanévtől differenciált fejlesztő program 5. osztálytól felmenő rendszerben magyar nyelv és irodalomból,
- emelt óraszámú angolnyelv-oktatás,
- emelt szintű informatikaoktatás,
- 2007-től köznevelési típusú sportiskola.

A differenciált képességfejlesztő program a Renzulli-féle „forgóajtó” modell alapján működik. A modell szerint a tanulók kiválasztása a 4. osztályosok körében kezdődik. Az összes tanulóból kiválasztott tanulók „legjobb képességű” 15-20%-át tekintjük relatív tehetségesnek, egyfajta tehetségartaléknak.

A programba a tanulók tehetségazonosítás és kiválasztás után kerülhetnek be. A beválogatás a 4. osztályban tanév végén történik különböző pedagógiai, pszichológiai vizsgálatok révén, úgymint figyelem, emlékezet, gondolkodás, intelligencia, belső attitűd, motiváció. Az alkalmazott méréseket dr. Balogh László professzor végzi. 5. osztály elején a programba beválogatott tanulók újabb mérésen vesznek részt. Ezek a mérések a hatékonyságvizsgálathoz szükségesek, melyet megismételnek. A programba történő bekerüléshez a pszichológiai mérések mellett számít a matematika, magyar nyelv és irodalom tantárgyakban nyújtott teljesítmény, a tanév végi tanulmányi átlag, valamint a pedagógus véleménye és a szülő szándéka.

5. osztálytól az említett két tantárgy esetében a két párhuzamos osztályból három csoport szerveződik. A csoportok átjárhatóak. A tanulók fejlődését követő mérésekkel vizsgálják, melynek eredményeit pedagógus műhelymunkában dolgozzák fel szakember irányításával. Népszerű a szülők körében az a tájékoztató szülői értekezlet, ahol gyermekük csoportjának fejlődéséről, haladásáról, problémáiról hallanak. A szülők tetszését leginkább a személyes konzultáció nyerte el, ahol gyermekük fejlődéséről kapnak információt.

Tanórán kívüli tevékenységek:

- gazdag szakköri programkínálat,
- énekkar,
- tömegsport,
- sportolási lehetőségek különféle edzéseken,
- fejlesztő foglalkozások,
- versenyre felkészítő foglalkozások.

Élve a TÁMOP-os pályázatok lehetőségeivel gazdagító programok keretében az elmúlt években közel száz gyermek vett részt olyan műhelyfoglalkozásokon, tehetségábrában, ahol a pedagógusokon kívül az iskola volt diákjai mentorként kapcsolódtak be a munkába. A pályázat tette lehetővé azt is, hogy a tehetségfejlesztő munkában a szülők is tevőlegesen vegyenek részt. Számukra szervezett foglalkozásokon ismerkedhettek meg a tehetség elméleti hátterével, s tréning jellegű foglalkozáson a gyakorlati munkával.

Az iskola tehetségfejlesztő munkájáért az alábbi elismeréseket kapta:

- 2006-ban Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Tehetségfejlesztő Hálózati Program szakmai, módszertani bázisintézménye,
- 2007-ben Köznevelési típusú sportiskola és módszertani központ,
- 2011-ben Nemzeti Tehetségsegítő Tanács által adományozott akkreditált kiváló tehetségpont.

Az intézmény kapunyitásától kiemelt figyelmet fordít a testnevelés oktatására, 2007-től sportiskolaként működik. Fizikai állapotmérés, orvosi vizsgálat és szülői szándék a feltétele annak, hogy első osztálytól kezdődően sportiskolás lehessen a diák. Az iskola ideális feltételeket biztosít a sporttevékenységekhez:

- két tornaterem,
- szabadtéri atlétika pálya,
- hatalmas sportudvar magasugró dombbal,
- kézilabda pálya.

A Magyar Olimpiai Bizottság rendszeres anyagi támogatásának köszönhetően kiváló az iskola sportszerellátottsága. Az iskola folyamatos edzést és versenyzési lehetőséget biztosít a tanulók számára különböző sportágakban (atlétika, labdarúgás, röplabda, tenisz, floorball, falmászás, kézilabda). A sportoló tanulók idejének nagy részét edzés és versenyeken való részvétel tölti ki. A 7. és 8. osztályos sportiskolások számára az iskola a támogatásból fejlesztő és tehetséggondozó foglalkozásokat biztosít matematika, magyar nyelv és irodalom tantárgyakból. A legjobban teljesítő tanulók jutalomból sítáborban vesznek részt.

A sportiskola szimbólumrendszere egyéni arculatot fejez ki. A tornateremben elhelyezett zászló valamint az iskola kabalamacija vonzó a kisdíákok számára. A sportiskolások a testnevelés órákon és edzéseken egyenpólóban vannak. A pólón az iskola kabalamacija látható. Az intézményben az egyesületi együttműködéseknek köszönhetően megoldott a kiemelkedő képességű gyermekek versenysportba történő irányítása. A diákélet legnagyobb élményei közé tartozik a diákolimpiákon való részvétel. Számos sportiskolás kazinczys diák részese lehet ennek az életérzésnek. Legbüszkébben akkor viselik a „macis pólót”, amikor a dobogóra szólítják őket. A hét éve működő sportiskola az ország sportiskolái között kivívta magának az 5. helyezést.

„Ha fölgyűjjuk a gyermekben a vele született szikrát, azszal mindig olyan magaslatok felé nyitunk utat, amilyenekről álmodni sem mertünk volna.” (Kristine Barnet)

A Kazinczyban az álmok megvalósulásához vezető utak egyike a megkezdett programok folytatása, fejlesztése és az új kihívásokhoz, a gyermekek személyiségéhez való folyamatos alkalmazkodás.

Balogh Ágnes: Az ózdi Vasvár úti Általános Iskola komplex tehetséggondozó programja

A Vasvár Úti Általános Iskola Ózd város központjában épült. 1977 szeptemberében kezdte meg működését, jelenleg 30 tanuló- és 9 napközis csoportban, illetve 2 iskolaotthonos osztályban folyik a munka. A tanulók létszáma az elmúlt időszakban az országos tendenciától eltérően folyamatosan emelkedik, elérte telítettségét. 2011-ben az intézmény új telephellyel bővült, amely tehetséggondozó központként is működik, ahol 8 tanterem és több kb. 15 főt befogadó fejlesztő műhelyszoba található. Tanulóink közel 80% gimnáziumban, vagy szakközépiskolában folytatja tanulmányait. Iskolánk 2003 novemberétől tehetséggondozó decentrumként működött. Munkánkat pszichológus és tehetségfejlesztő szakértő segíti folyamatosan. A 2005/2006-os tanévben lett intézményünk a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tehetséggondozó Hálózati Program bázisintézménye, és ekkor került bevezetésre a differenciált képességfejlesztő program is. 2009-ben rendeztük meg a Magyar Tehetséggondozó Társasággal együtt az ECHA műhelykonferenciát, majd 2011-ben ugyancsak közös rendezésben került sor a Magyar Tehetséggondozó Társaság országos éves szakmai konferenciájára. A Vasvár Úti Általános Iskola vezetősége és tantestülete a tehetséggondozás elkötelezett híve.

A tehetséggondozó program célja, hogy biztosítsa a tanulóknak azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik képességeik hatékonyabb kibontakoztatását. A képességfejlesztés mellett a személyiségtényezők formálása is kiemelt szerepet kap. E két főirányon belül további négy általánosan elfogadott alapelv fogalmazódott meg a célkitűzésekre vonatkozóan, amelyek a program megvalósítása során kiemelt figyelmet kapnak:

- a tehetségigérek erős oldalának fejlesztése,
- a tehetségigérek gyenge oldalának kiegyenlítése,
- a megfelelő légkör megteremtése,
- szabadidős, lazító programok, amelyek biztosítják a feltöltődést, pihenést.

A komplex programba való beválogatás előtt az alsó tagozatos tehetségigérek fejlesztése az „elmeedző” és a mozgáskoordinációs tréning során valósul meg.

Az „elmeedző tréningen” második, harmadik és negyedik osztályos tanulók vesznek részt, heti egy órában (45perc). A második és a negyedik évfolyamon két-két csoport szerveződött. A beválogatás során a tanulók figyelmének a mennyiségi és minőségi jellemzőit, a verbális és vizuális memóriát, a logikus gondolkodást és a problémaérzékenységet vizsgáljuk. Az objektív eredményeken túl figyelembe vesszük a szülők és a nevelők kéréseit is, illetve nem zárkózunk el a tanulók kívánsága elől sem.

Kisiskolás korban alapozó munkát végzünk: elsősorban a tehetség általános képességeihez tartozó elemeket szeretnénk hatékonyan működtetni, fejleszteni. Kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy a tehetségígéreteknek mást és másképpen kell tanítani, ezáltal még hatékonyabban szeretnénk megcélózni a kreativitásuk és a személyiségük egészének fejlesztését.

A tréning célja:

- a tehetségek felismerése, fejlesztésük időben történő megalapozása;
- a személyiség komplex formálása, kibontakoztatása;
- a tanulók általános képességeinek magas szintű kibontakoztatása, a tanulók személyiségének sokoldalú fejlesztése;
- tanulók tudjanak együtt, egymásért dolgozni, játszani; a játék segítségével a gyerekek közötti vagy a diák és a tanár közötti vita, beszélgetés serkentése;
- a játék kétesélyessége (győzelem, vereség) erősíti olyan személyes tulajdonságok meglétét, mint a türelem, kitartás, önbizalom, öntudat és önbecsülés, barátság, mások iránti bizalom, nyitottság és empátia;
- az érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, képzelet és gondolkodás (kreatív, problémamegoldó, kritikai) fejlesztése;
- a sokszínű és érdekes játékok, feladatok alkalmazása az aktív közreműködés során biztosítja az érdeklődés felkeltését, a motivációt;
- a játékos gondolatébresztők a tanulóknban rejlő kreativitás kibontakoztatását szolgálják;
- a játékos tevékenység közben a gyermek némi rugalmasságra is szert tesz, mert a kihívásokkal csak így tud szembenézni;
- tanulják a konfliktusokat felismerni, kezelni, megoldani;
- a problémaérzékenység megalapozása; az építő és kritikus gondolkodás fejlesztése;
- az érzelmi alapkészségek megalapozása, mint kapcsolatteremtés, határozott fellépés, együttműködés, gondolkodásban való önállóság, mások teljesítményének megítélése;
- pozitív jellembeli tulajdonságok, viselkedésmódok megerősítése;
- az alapkészségek fejlesztése, mint alkotó gondolkodás, szabad és spontán megnyilatkozások elérése, kommunikációs szókincs gyarapítása, a társra és önmagára figyelő, másokat tekintetbe vevő, beleélő képességgel rendelkező, empátiás viszonyulás;
- a gyermek személyiségének fejlesztése, az emberismeret közvetítése, a reális énkép és testkép, illetve a helyes önértékelés kialakulása;
- az önkifejezés lehetőségének a bővítése;
- lehetőséget adni, hogy a gyermek próbálja képességeit megerősíteni.

A tréninget bemelegítő gyakorlattal, játékkal kezdjük. Ezt követi a fő rész, melyben egy adott problémára keressük a megoldásokat. A probléma észlelé-

sén és megértésén túl törekszünk arra is, hogy minél több megoldás keresésével és megjelenítésével jussunk el a végeredményhez. Levezető játék zárja a foglalkozást.

A tanulók gyenge oldalának a fejlesztése a mozgáskoordinációs tréning során valósul meg. A programba beválogatott tanulók közül – heti egy órában – azok vesznek részt, akiknek a mozgása és annak rendezettsége még korrekcióra szorul. Játékos feladatok és mozgásgyakorlatok segítségével az össze-rendezett mozgás elérése a cél.

A 4. osztály minden tanulójának a részképességeit pszichológus méri fel a következő szempontok alapján:

- a tanulók figyelmének mennyisége, minősége,
- verbális, vizuális memória,
- figurális lényeglátás,
- problémamegoldás képessége.

A mérési eredmények mellett figyelembe vesszük a tanulók tanulmányi eredményeit (versenyeredményeket), illetve az osztályban tanítók és osztályfőnökök véleményét is. A tehetségazonosítás eredményeképpen megfelelő adatok állnak a pedagógusok rendelkezésére a tanulók képességeiről, személyiségéről. Az ismeretek birtokában 5. osztályban elkezdődik a tudatos tehetségfejlesztő munka, a differenciált képességfejlesztés.

Konkrét célunk:

- a tanulók egyéni adottságainak, képességeinek felderítése,
- a személyiség sokoldalú kibontakoztatása,
- a tanulók kellő motiválása,
- az egyéni differenciálás megvalósítása.

Mérési eredményeinket az 5-8. évfolyamig folyamatosan elemezzük figyelve a programba bekerült tanulók fejlődését.

A differenciált képességfejlesztés során a tanulók a matematika és a magyar nyelv és irodalom tantárgyakat csoportbontásban tanulják, a többi órákon hagyományos osztálykeretben történik az oktatás. A tagozatos gyerekek az idegen nyelvet heti 5 órában tanulják. A kommunikációs képességfejlesztés, a tanulásmódszertan és a pályaeorientáció beépül az órarendbe.

Az 5. és 6. osztályos tanulók számára indított *kommunikációs képességfejlesztő foglalkozások* a személyközi érintkezések keltette élmények megragadhatóságát, kommunikációba vonását célozzák. A korosztály igényeinek és az intézmény célkitűzéseinek megfelelően fontossá válik a lelki kondíció fenntartása, a közösségi élmény, az érzelmi élmények, a kapcsolatteremtés, a mindennapi közérzet javítása, amely kiegészül egy sokrétű, készségszintű tanulási folyamattal.

A foglalkozásokon mindvégig három célt tartunk szem előtt. Ezek:

- az önismeret fejlesztése,
- a társas készségek fejlesztése, az EQ személyes és társas képességeinek, készségeinek a fejlesztése (érzelmi tudatosság, önérvényesítés,

stressztűrés, impulzuskontroll, valószerűség-vizsgálat, rugalmasság, problémamegoldás, empátia, másokhoz való kapcsolódás,

- a kreativitás fejlesztése (egyediség a gondolkodás, illetve a cselekvés terén, ötletek továbbfejlesztése, finomítása, problémákra több megoldás/válasz adása, problémák több oldalról való megközelítése, a részletek elemzése, az egésznek a részekre bontása, illetve összefüggések meglátása, probléma azonosítása/meghatározása, problémaérzékenység, fantázia és a képzelet képessége, kritikus gondolkodás, összefüggések keresése).

A foglalkozásokon a gyerekek folyamatosan elmondják problémájukat, érzéseiket, ez által támaszaik lehetünk, segíthetjük őket az eredményesebb tanulás, helytállás területén.

A *pályaaorientációs foglalkozásokon* (7–8. o.) olyan játékokat, gyakorlatokat végzünk, amelyek segítik az önálló döntési képesség kialakulását, valamint bővítik a pályaismeretet.

Eleinte olyan játékokat használunk, melyekkel bővítjük a gyerekek pályaismeretét, tehát minél több szakmával, pályával ismerkedünk meg, utána pedig a képességeiknek, önismeretüknek, érdeklődésüknek megfelelő pályákat válogatjuk ki. Először egy pályabővítést, utána egy pályaszűkítést végeztetünk a gyerekekkel.

Fontos, hogy ők válasszanak, hiszen nem az a feladatunk, hogy megmondjuk nekik mely szakmát/pályát válasszák, hanem különböző feladatok elvégzésével segítsük hozzá őket a döntésekhez. Ehhez a programhoz együttműködést valósítunk meg a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Ózdi Tagintézményével.

A differenciált képességfejlesztő program keretében kialakított csoportokban nagyobb lehetőség van a differenciálásra, többletismeretek megszerzésére és új problémamegoldási módszerek megismerésére, valamint az elméleti anyag gyakorlatban történő alkalmazására is. A csoportok közti átjárhatóságot folyamatosan szem előtt tartjuk.

A program indulásakor szem előtt tartottuk a fejlesztő munka hatékonyságvizsgálatának a kérdését is. A hatásvizsgálatok során a képességek fejlődésén túl a teljesítményt jelentősen befolyásoló háttértényezők (motivumok, tanulási stratégiák, személyiségtényezők) alakulását is figyelembe vesszük. Így az 5. osztály elején longitudinális vizsgálat kezdődik.

A program fő célja az IQ és a teljesítményt döntően befolyásoló háttértényezők intenzív fejlesztése, valamint a gyerekekben rejlő speciális képességek felismerése és fejlesztése. A szülők és nevelők tájékoztatása a mérési eredményekről és a további teendőkről folyamatosan zajlik szülői értekezletek, fogadóórák, megbeszélések keretében.

A 6., illetve 8. osztály végén az országos kompetenciamérés eredményeinek vizsgálata, elemzése is mutatja tanulóink fejlődését. 8. osztály után a középiskolák visszajelzései alapján történik a nyomon követés és a szervezett

programokra (tehetségnapok, pályázatok) is visszahívjuk volt diákjainkat mentoroknak, előadóknak.

A tanórán kívüli tevékenységek egyik eleme a *matematika versenypelkészítő műhely* 5-8. osztályos diákoknak. A programba bevont tanulók előzetes mérések során kerülnek ki. Azok a tanulók vesznek részt a szakkörön, akik alsóban tehetséggondozó szakkörökre jártak, alsós versenyeken eredményesen vettek részt, építve a korai tehetség felismerésre. Szívesen foglalkoznak matematikai versenyfeladatokkal, csapatszellem, versenyszellem jellemzi őket, aktivizálhatók és motiváltak, rendszeresen megoldják a kiadott versenyfeladatokat. Legtöbbször Bolyai Matematika Csapatversenyen, Varga Tamás Matematikaversenyen, Zrínyi Ilona Matematikaversenyen, városi versenyeken, Mozaik internetes, Bendegúz levelezős matematikaversenyen vettek és vesznek részt a tanulók.

Szakköri munkánk során a versenyeken előforduló feladattípusokat oldjuk meg (darabolások, konstrukciók, területátalakítások, algebrai feladatok, skatulya elv a számelméletben és a geometriában, kombinatorika, halmazok, prímszámok, négyzetszámok, oszthatósági feladatok). Ezeket a feladatokat a tanulók életkori szintjének, tudásának megfelelően kiegészítjük játékos feladatokkal interaktív cd-kről, Realika digitális foglalkozásgyűjteményből, internetes oktatóprogramokból, OK! könyv hotspotolt oldalairól és a Mozabook 3D modelljeivel stb. Modern eszközökkel fel lehet kelteni a tanulók érdeklődését.

A szakkör eredményességét, az évek alatt végzett munkát a versenyeredmények bizonyítják. A Bolyai Matematika Csapatversenyen háromszor, a Varga Tamás-versenyen háromszor, a Zrínyi Ilona Matematikaversenyen kétszer szerepeltek tanítványaink országos döntőn. Idén tanítványaink különböző matematika- és fizikaversenyeken ötször jutottak országos fordulóba. Az eredményességet méri az is, hogy a matematika felvételi feladatokat a maximális vagy ahhoz közeli pontszámmal írják meg. Matematikaversenyre készülés során folyamatosan oldjuk meg a Bolyai Matematika Csapatverseny, a Zrínyi Ilona Matematikaverseny, Varga Tamás Matematikaverseny régebbi feladatsorait, így a tanulók képet kaphatnak a feladatok témaköreiről és nehézségi fokáról, de az eredményes felkészülés érdekében rokon feladatokat is oldanak meg. Ezek a feladatok nem azonos fejezetben találhatók, ezért az azonos megoldási módszerekkel megoldható feladatok összegyűjtésében mentorok segítségét kérjük, akik jártasak a példák feldolgozásában, több ezer feladat megoldása során rutint szereztek, és tudják, hogy a más köntösben jelentkező problémák lényege mindig ugyanaz. Idén egy új versenybe kapcsolódunk be. Az Orchideapangea Matematikaverseny országos fordulójába szakkörünk tanulóinak közül hárman jutottak be, ahol egyikük országos 1. helyezést ért el.

A *színpadkör* 2012 szeptembere óta működik, amelyben alsó tagozatos tanulók vesznek részt. A szakkört elsődlegesen maga a játék igénye hívta életre, nem lebecsülve és nem leegyszerűsítve azonban a játék szerepét a gyerme-

kek értelmi-érzelmi fejlődésében. A játék tanít, információt közöl, nevel és jellemet formál egyszerre. A legegyszerűbb formájához még eszköz sem szükséges, elegendő csupán a saját fantáziánk, nyelvünk, testünk-arcunk, gesztusaink. Mindannyiunk emlékeiben ott lapul a mondat, amivel játszani hívtuk egymást, és ami rögtön kaput is nyitott a képzelet világába: „Mondjuk azt, hogy...”

A színjátszás a maga egyszerű és mégis varázslatos eszközeivel nagyszerű lehetőséget nyújt a nyelvi fejlesztésre, a kreativitás kibontakoztatására és erősítésére, a problémafelismerő és problémamegoldó gondolkodás kialakítására, a kommunikációs képességek fejlesztésére, a társas kapcsolatok és vele párhuzamosan a szocializációs folyamatok megtámogatására. Mindezen nagyon fontos területek mellett legalább ilyen lényeges a játék feszültségoldó szerepe ereje is.

Tudatosan nem utasítottunk el egyetlen tanulót sem, nemcsak azért, mert egyforma esélyt kívántunk nyújtani mindenkinek, hanem azért sem, mert az előbb már említett fejlesztési lehetőségeket és irányokat fontosnak érezzük minden gyermek esetében, függetlenül az irodalmi érdeklődéstől. Akadtak olyanok, akik kedvelték a drámajátékokat, de a színpadra lépéstől tartottak. Az ő számukra a szakköri munka „hozama” a szóbeli kifejezőkészségük fejlődése, az aktív szókincs bővülése, a magabiztos fellépés, a saját véleményük határozottabb és pontosabb megfogalmazása és kinyilvánítása, az irodalmi műveltségük bővülése, gátlásaik enyhülése volt.

A szakkör sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint a számtalan visszatapssal végződött előadás, az óvodákból érkező meghívások és az idei tanévben történt létszámemelkedés. Ez utóbbinak köszönhetően egy újabb feladattal találkoztunk – és állíthatom: birkóztunk meg sikeresen –, a korban kisebb tanulókkal való közös játékkal. A „nagyok” önmaguk számára is észrevétlenül nevelgetik, óvják, tanítgatják az újakat, adják át nekik saját tapasztalataikat, tudásukat, és őszintén örülnek, ha ennek sikerességét tapasztalják. Megértették és elfogadják, hogy esetenként egy kisebb társ is lehet ügyesebb valamiben, egyszersmind ráébredtek arra, hogy másnak lenni, különbözni egymástól érdekes, élvezetes, s ez a sokféleség nem elválaszt és gyengít, hanem összeköt és erősít.

Tehetségpontként fontos feladatnak tekintjük a kapcsolattartást, hálózatépítést. Több intézménnyel, szervezettel valósítunk meg együttműködést.

A nevelőtestület elkötelezett híve a tehetségek gondozásának. Mindennapi munkánk során igyekszünk ennek megfelelő környezetet biztosítani. Tehetséggondozó Központunkban a következő idézet fogadja a hozzánk betérőket:

„A VILÁG EGYIK LEGÉLVEZETESEBB DOLGA OTT LENNI,
AHOL ÚJ GONDOLATOK SZÜLETNEK.”

Endrődi Zoltánné: Komplex fejlesztés Mádon

Adottságaink

Tokaj-Hegyalja festői vidékein bolyongva az utazó szívesen tér be Mádra. A dombokkal ölelt kis település határainkon túl is ismert borairól, borászaírói, történelmi emlékeiről, gazdag természeti kincseiről, ami messze földről idevonzza a látogatót. Aki járt már a vulkanikus kúpok tetején, látta a hajnali párát a közeli folyók fölött, aki leült a szőlőtőkék tövébe és hallgatta, amint az áhítatos csendet csak a madárdal töri meg, aki érintette a hegyoldalba vájt pincefalak oldalán bársonyosan lógó nemes penészt, az tudja, miről beszélek.

Településünkön élő szakembereink tudományos területe is széles skálán mozog. Van geológus, meteorológus, erdőmérnök, vegyész, gazdasági szakember, újságíró, képzőművész, sportoló és még sokan mások.

Emellett sajnos a nehéz gazdasági élet, a munkanélküliség, az eladósodás, a kilátástalanság sok esetben szétválasztja a családokat. Ez a helyzet megzavarja a fiatalokat, így gyakran alulteljesítenek. A bizonytalan jövőképpel könnyen alakítanak ki téves én-képet. Ezért a mi feladatunk, hogy kiemelten odafigyeljünk a tehetséges diákjainkra.

A kezdetek

2002-ben fogalmazódott meg a gondolat, hogy felvegyük a kapcsolatot a Debreceni Egyetemmel, és szervezett formában, a korábbiaktól eltérő módon fejlesszük gyermekeinket. Ehhez a szemléletet és az oktatási rendet teljesen át kellett alakítani. Bevezettük a sávos oktatást, így délelőtt külön csoportban tanulhattak a gyorsabban haladók, és több idő, több gyakorlási lehetőség jutott a gyengébben teljesítő tanulókra. Ezt szinte minden tantárgyból meg tudtuk oldani.

A délutáni foglalkozásokhoz a településen élő szakemberek segítségét kértük. Nem is számítottunk arra, hogy ilyen nagy számban csatlakoznak programunkhoz a vállalkozók. Szívesen látták gyermekeinket a külső helyszíneken, vagy jöttek be az iskolába érdekes előadásokat tartani. Egyre több pályázat is lehetőséget adott a mozgásterünk bővítéséhez.

Tanulóink versenyeredményei és továbbtanulási sikerei igazolták, hogy a bevezetett komplex gazdagító program jól működik.

A jelen

Az elmúlt években ismét újra kellett gondolni a fejlesztési lehetőségeket, mivel nagymértékben megváltoztak a körülmények. Az országosan jelentkező tanulói létszámcsökkenés minket is sújtott. Két éve már csak egy osztályt tudunk indítani évfolyamonként, ami teljesen kizárja a sávos fejlesztést.

A program bevezetésétől kezdve az önkormányzat és a szponzorok maximális támogatását élvezzük a mai napig annak ellenére, hogy 2013. január 1-től intézményünk fenntartója a KLIK lett. Jelenlegi fenntartónk igyekszik lehetőségeihez képest biztosítani a program fennmaradásához szükséges hátteret.

Természetesen most már csak délutáni gazdagító programok jöhetnek szóba. Jelenleg dráma és színjátszás, személyiségfejlesztés, hely- és iskolatörténet, idegen nyelv, matematika, integrált természettudomány (szőlészet-borászat), Magyarország Felfedezői, kézműveség, hangszeres zene, néptánc, sport területeken tudunk foglalkozásokat biztosítani.

A beválogató mérés során a negyedik évfolyam végén kiszűrjük a terhelhetőbb tanulókat. Ezt követően motiváció és képességek alapján alakítjuk ki a csoportokat. A foglalkozásokat gyakran tartjuk külső helyszínen, ezzel is erősítve a lokálpatrióta szemléletet és segítve a pályorientációt.

Alsó tagozaton a program előkészítéseként fakultatív módon bevezettük a néptánc, valamint a sakk-logika oktatását. Ez utóbbira egyre nagyobb az érdeklődés. Testnevelésünk oktatásába beépítettük a tánc és mozgás kerettantervet.

Kiemelten odafigyelünk a hátrányos helyzetű tanulóinkra, biztosítva a felteteleket a gyenge oldalak fejlesztéséhez: tehetséggondozó coaching, esetenkénti kiscsoportos foglalkozás, versenyekre, pályázatokra való felkészítés, Arany János Tehetséggondozó Programba bekerülést segítő fejlesztés.

A kommunikáció

Az elmúlt évek során több alkalommal nyílt lehetőségünk szóban és írásban bemutatni a programunkat. 2010-ben akkreditált kiváló tehetségpont lettünk, jelenleg az akkreditáció megújítása folyik.

Szinte az egész tantestület részt vett legalább 30 órás tehetséggondozó továbbképzésen, de van szakvizsgásunk és két Bonis Bona-díjas kiváló tehetséggondozónk.

Gyakorlat

Az elmúlt évben a szokásostól eltérő módon nyílt lehetőségünk a programok megvalósítására. A MATEHETSZ által meghirdetett Tehetséghidak című pályázat szülő-diák-pedagógus együttműködésre adott lehetőséget. Bár a fent leírtakból kiderül, hogy munkánk szerves részét képezték korábban is a külső szakemberek, a szülők, ez most mégis rendhagyó volt, hiszen nemcsak a gyerekek, de a szülők fejlesztésére is mód nyílt. A résztvevők jelentős része pedig hátrányos helyzetű.

Programsorozatunk összesen 14 alkalmat, köztük több egész napos rendezvényt foglalt magába. Ebbe nyújtok rövid, felsorolásszerű betekintést.

- Egynapos gazdagító-lazító program keretében Sátoraljaújhelyre, valamint a Füzeri várba látogattunk el, ahol a Füzeri Várvédő Egyesület várt bennünket. A 40 diák mellett 23 szülő csatlakozott hozzánk. A résztvevők 40%-a volt hátrányos helyzetű.
- Filmklubot szerveztünk 3 alkalommal (50 fő – 28 hátrányos helyzetű – részére). Ennek keretében megnéztük a Hair című filmet, majd egy középiskolai történelemtanár segítségével megbeszéltük a történelmi és társadalmi hátteret. Második alkalomra beavató színházat terveztünk, de a színház törölte a meghirdetett programot, így a Padlás című musicalt tekintettük meg. Végül pedig a Holt költők társasága került levetítésre, és Gáspár András színművész segítségével – aki már többször foglalkozott a dráma iránt fogékony diákjainkkal – interaktív beszélgetést folytattunk a filmmel kapcsolatban.
- Sikeres szülői életpályák bemutatása során (átlagosan 50 fővel – 70% hátrányos helyzetű) felkerestük a helyi református lelkészt. Egy kis egyháztörténet mellett betekintést nyertünk egy érdekes életpályába, majd közös énekléssel és kötetlen beszélgetéssel zártuk a találkozót. Második alkalommal Hegyalja híres sajtmanufaktúrájába látogattunk. A sajtkészítés rejtelseibe és ízvilágába kóstolhattunk bele. Végül egy határainkon túl is ismert, neves borászcsalád társaságában indultunk dűlőtúrára.
- Nyitott műhely keretében a dráma- és a személyiségfejlesztő foglalkozásokat látogathatták – szintén 3 alkalommal – az érdeklődők. Sajnos a koradélutáni időpont miatt csak 10 szülő tudott csatlakozni ehhez a programhoz.
- Családok bevonásával szerveztünk egész napos játékos, fejlesztő, lazító programot 162 résztvevővel.
- Műhelybeszélgetésekre került sor neves pszichológus szakemberek segítségével. Ez esetben diákok nélkül. Témáink voltak: Honnan tudom, hogy tehetséges a gyermekem? (Dorgainé Botos Hedvig), Segítség! Tehetséges a gyermekem! (dr. Mező Ferenc), A tehetség, az iskola és a társadalom viszonya (Zichy László).

A programsorozat hatalmas sikert aratott mind a szülők, mind a diákok körében. A felnőttek újra gyermekekké válhattak, és részt vehettek a játékos, fejlesztő tevékenységben, betekintést nyertek az iskolában folyó munkába, és olyan szakembereket ismerhettek meg, akikkel egyébként nem lett volna alkalmuk találkozni.

Jövőképünk

A körülmények, a lehetőségek és az igények folyamatos változása azt kívánja tőlünk, hogy találjuk meg azt az egyensúlyt, amellyel a természeti és társadal-

mi adottságainkat kihasználva tanulóink optimális fejlesztését tudjuk elérni. Ez sok önfeláldozást és odaadó gondozást, gondoskodást igényel.

Hisszük azonban, hogy a mi jövőnk is gyermekeink kezében van. Olyan kis gyémántok kezében, akik még csiszolásra szorulnak. Igyekszünk kreatív, vidám, felelősségteljes gyermekeket nevelni, akik évek múlva szívesen térnek vissza hozzánk, hogy majd az akkori diákoknak tartsanak előadásokat, beszámolókat.

Dankó József: Komplex természettudományos tehetséggondozás a Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumban

Az intézmény

Komplex természettudományos tehetséggondozó műhelyünk iskolánk, a tokaji Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium keretei között működik. Intézményünk térségünk meghatározó szellemi és módszertani központjának számít. Hazai és nemzetközi elismertségnek örvend (ECDL informatikai vizsgaközpont, ECL nyelvvizsgahely, nemzetközi hírű környezeti nevelés, örökös ökoiskola, kiterjedt nemzetközi kapcsolatok, hazai és nemzetközi projektekben betöltött aktív szerep stb.). Sikereink egyik oka a tartalmi és minőségi munka. Sikerült megteremtenünk az állandó megújulás készségével rendelkező, jövőre koncentrálni, távlatokban gondolkodó és távlatokat teremtő intézményt.

Sikereink másik oka kétségtelenül az, hogy nemzetközi viszonylatban is páratlan környezetben épült fel építészetileg egyedi alkotásnak minősülő iskolaeépületünk, amely mindenben megfelel a XXI. század eleji nevelő-oktató munka feltételeinek.

Pedagógiai programunk meghatározó eleme a tehetséggondozás. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tehetségfejlesztő Hálózat bázisintézménye vagyunk. Iskolánk egyben akkreditált kiváló tehetségpont. Tehetségpontként és bázisintézményként szorosan együttműködünk a tokaji nevelési tanácsadóval, térségünk és beiskolázási körzetünk általános iskoláival és azokkal a felsőoktatási intézményekkel, ahová tehetséges tanulóinkat orientáljuk. Igen fontos szerepünk, hogy összeköttetést jelentünk az alapfok és a felsőoktatási intézmények között. Az általános iskolában azonosított tehetségeket fogadjuk, továbbfejlesztjük és a felsőoktatási intézmények felé orientáljuk, karrierjüket követjük.

Térségi konferenciák és bemutató foglalkozások szervezésével közkinccsé tesszük azokat a szakmai és módszertani tapasztalatainkat, amelyeket a komplex természettudományos tehetségfejlesztés, a projektoktatás, a nemzetközi projektek szervezése és vezetése, illetve az alap-, közép-, és felsőfokú intézmények együttműködéseinek lehetőségei területén szereztünk.

Nemzetközi kapcsolataink is segítik a jövőorientáltságot, a széles perspektívájú látásmódot, a világra nyitottságot. Élen járunk az új módszerek alkalmazásában (kompetenciaalapú oktatás, projektoktatás, projektérettségi) és a gyakorlatorientált képzésben (laborgyakorlatok, terepgyakorlatok, szaktáborok, mérések és megfigyelések, IKT-alkalmazás stb.). Önfejlesztő iskolaként belső továbbképzés keretén belül és a felsőoktatási intézmények által szervezett továbbképzéseken folyamatosan fejlesztjük szakmai és módszertani kultúránkat.

Komplex természettudományos tehetséggondozó műhelyünk

Komplex természettudományos tehetséggondozó műhelyünk nagy múltra tekint vissza, bár ilyen néven csak 2004 óta működik. Előtte főleg tanulmányi és szakmai versenyekre készítettük fel tanulóinkat, illetve kedvező adottságainkat kihasználva magas szintű természettudományos oktatást végeztünk (biológia tagozat, egyedi tantervű biológiai oktatás, környezetvédelmi nevelés és szakképzés, biológus táborok, környezetvédelmi projektek). Eredményeink jelentősek voltak (Kitaibel Pál természetismereti verseny többszöri megnyerése, környezeti nevelési mintaiskola, energiatakarékos iskola), de környezetvédelmi szakközépiskolai oktatásunk, a négy országot tömörítő nemzetközi környezetvédelmi projektünk is igényli a magas szintű természettudományos alapokat és a komplex szemléletet.

Mi is keserűen tapasztaltuk a természettudományos tárgyak oktatásának jelentős térvészését (óraszámcsökkentés) és presztízsének hanyatlását. Nem véletlen, hogy oktatásfejlesztésünk egyik fő célja lett a természettudományos, a környezeti és az újabb technikai ismeretek és készségek egy csomagban történő fejlesztése. Ezért szerveztünk és szervezünk azóta is komplex természettudományos tehetséggondozó műhelyt és szaktábort. Tevékenységünket szervezetté és dokumentálttá tettük. Csatlakoztunk a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tehetségfejlesztő Hálózathoz. Munkánkat anyagilag is támogatta a Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Köznevelésért Közalapítvány. Eredményeink, sikereink hamar jelentkeztek. A tehetséggondozás bázisintézményévé és tehetségponttá váltunk. Együttműködünk a Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Karával és a Gépészmérnöki és Informatikai Karával, az Eszterházy Károly Főiskolával és a Károly Róbert Főiskolával. Ezekbe a felsőoktatási intézményekbe és a Debreceni Egyetemre orientáljuk a természettudományos műhelyünkben továbbfejlesztett tehetséges tanulóinkat.

A tehetséggondozó műhely foglalkozásait minden év októberében indítjuk, és a következő év júniusában zárjuk. Heti egy alkalommal tartunk 2-3 órás foglalkozásokat. A műhely munkájába kezdetben bevontuk közvetlen környezetünk általános iskoláinak tanulóit (Tokaj, Bodrogkeresztúr, Tarcál, Bodrogkisfalud, Tiszanagyfalu, Rakamaz) és iskolánk azonosított tehetségeit. Ma már a Tokaj és Térsége Tehetségsegítő Tanács (ITTST) tehetségpontjaiból (Tokaj, Tarcál, Rakamaz, Tiszanagyfalu, Gávavencsellő) várjuk a tehetségígéreteket. A tehetséges tanulók kiválasztása a Tokaji Kistérségben működő nevelési tanácsadó mérései és a kollégák jelzése alapján történik. Fontos szempont az egyéni érdeklődés és a motiváltság. Kezdetektől fogva a komplexitásra törekszünk és erőteljesen érvényesítjük a gyakorlatorientáltságot. A foglalkozások témaköreit, tematikáját a tanulókkal közösen választjuk. Egyéni és csoportos projekteket futtatunk. A legeredményesebbeket és a leglátványosabbakat bemutató foglalkozásokon és nyilvános prezentációkon mutatják be a tanulók és mentoraik, a tehetséggondozó műhely vezetőtanárai. A bemuta-

tó foglalkozásokra meghívjuk a Tokaji Kistérség általános iskoláit, a megye középiskoláit, az érdeklődő intézményeket és pedagógusokat. Eddig minden évben egy-két alkalommal a bemutató foglalkozásokhoz kapcsolódóan térségi szintű szakmai tanácskozást szerveztünk. (A bemutató foglalkozásokat és szakmai konferenciákat digitálisan rögzítettük. Ezt az anyagot átadtuk a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai, Szakmai és Szolgáltató Intézetnek.)

Témaköreink kezdetben kapcsolódtak iskolánk helyi érték moduljához. Ennek keretén belül Tokaj és környéke természeti értékeit ismerték meg a műhelyben résztvevő tanulók a természettudományos tárgyak (biológia, kémia, földrajz, fizika) idevonatkozó ismeretanyagának komplex feldolgozásával. A későbbiekben a globális éghajlatváltozás témakörét vizsgáltuk komplex természettudományos alapon. Ezzel a projektünkkel kapcsolódtunk az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet integrált természettudományi mintaprojektéhez is. Igen sikeresen zárult az „ENERGIA” – Korunk nagy kihívásának értelmezése, bemutatása a komplex természettudományos tehetségfejlesztés területén című projektünk. Az ENERGIA témaköréhez kapcsoltuk a műhely tematikáját (az energia fogalma, értelmezése; az energia fizikai, biológia, kémia értelmezése; az energiahordozók; az energiafelhasználás környezeti hatásai; geológiai folyamatok energiája; az energiaválság; kémiai, fizikai, biológiai kísérletek az energia témaköréből), a bemutató foglalkozásokat és a térségi szakmai konferenciákat. Ezeken a konferenciákon a Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Karának, Gépészmérnöki és Informatikai Karának és az Eszterházy Károly Főiskolának a professzorai szerepeltek előadóként műhelyünk vezetőtanárai mellett.

Természetesen befogadjuk a tanulók egyéni projektötleteit, kezdeményezéseit is. Teret engedünk a KUTDIÁK mozgalomba bekapcsolódott tanulók és a különböző versenyeken és pályázatokon indulóknak. Ők a vezetőtanárok mentorálásával készülnek, eredményeiket a bemutató foglalkozásokon, prezentációkon a szakmai zsűri vagy a közönség elé tárhatják.

A tehetséggondozó műhelyünk teljes tevékenységét iskolánk egyik projektjeként értelmezzük (cél, megvalósítás, határidő, költségvetés, produktum). Az egész „nagy projekt” a résztvevők egyéni és csoportos projektjeiből áll össze. Minden szinten elkészül valami gyakorlati produktum (számítógépes prezentáció, végrehajtott és digitálisan rögzített kísérlet, poszter, modell stb.).

Az utóbbi években a KÖLCÖNHATÁSOK problémakörét dolgozzuk fel komplexen, különböző aspektusokból (fizikai, kémiai, biológiai). Fontos a már meglévő ismeretek összegyűjtése, az esetleges hibák, félreértések korrigálása. Felelevenítjük ismereteinket az anyagról (fajtája, belső szerkezete, halmazállapota stb.). Megismerkedünk a fizikai mezőkkel (mágneses, elektromos, gravitációs), létezésüket bizonyítjuk kísérletekkel. A kölcsönhatások típusai (mechanikai, termikus, mágneses, elektromos, gravitációs) esetében hasonlóan járunk el, példákat és kísérleteket hozunk és mutatunk be valamennyi kölcsönhatásra. Törekszünk a legkomplexebb megközelítésre. Például a

gravitáció felismerése minden tömegmozgásban, a folyóvíz munkájában, a tengeráramlásokban, a magma feláramlásban, de a nagy skálán kialakult alakzatokban is (galaxisok, fekete lyukak, bolygók pályája stb.). Az elektromágneses kölcsönhatás felől közelítjük meg az elektromos teret, a hullámokat, minden kémiai reakcióként ismert folyamatot, de a kőzetképződést, mállást, oxidációt vagy a Föld elektromágneses terét is.

Az „élmény, tapasztalat, tudás” alapelveit alkalmazva készítünk galvánelemet krumpliból, narancsból, almából, tojásból. Csiholunk tüzet kőkorszaki eszközökkel, kémiai reakciók – kölcsönhatások – sebességét mérjük meg a hőmérséklet függvényében. „Fényképezünk” fotoszintézissel, kémhatást mutatunk ki növényi indikátorokkal. Van lángfestés alkáli fémekkel és alkáli föld-fémekkel, hőtermelés kémiai reakciókkal, termitreakció, hőelvonás kémiai úton, tűz a jégben, ágyúkísérlet lögyapottal, virtuális utazás az Univerzumban, Tejútrendszerben, Naprendszerben stb.

Minőségi változást jelentett a műhely munkájában, hogy 2010-ben elkészült a hulladékanalitikai és környezettechnikai laboratóriumunk. A csúcstechnológiai műszerek alkalmazása tehetségigéreteink számára olyan előnyöket biztosít, amelyek elősegítik továbbfejlődésüket, megalapozhatják karrierjüket. Országos szintű konferencián és bemutató foglalkozáson igazolták tehetségeink, hogy képesek nehézfém tartalmat meghatározni atomabszorpciós spektrofotométerrel, energia tartalmat meghatározni szárazköpenyes kaloriméterrel vagy éppen megújuló energiaforrásokat – napkollektort, napelemet – bemutatni működés közben. Iskolánk jubileumi évétől, 2012-től, műhelyünk szlogenje is megváltozott: „Csúcsra a csúcstechnológiával!” Valamennyi foglalkozás, bemutató nyilvános, azon megfigyelőként, vendégként bárki részt vehet.

A műhely segíti a taktaharkányi Apáczai Csere János Általános Iskolában folyó tehetséggondozást is (közös laborgyakorlatok, vízkémiai mérések, terepgyakorlatok). A műhelyből kikerült tanulóink országos versenyeken, a KUTDIÁK mozgalomban és felsőoktatásban kamatoztatják tudásukat.

A nyári szünetben háromnapos komplex természettudományos szaktábor-t szervezünk. Itt a terepi munkára helyeződik a fő hangsúly (terepgyakorlat, mérés, megfigyelés, üzemlátogatás).

A tehetséggondozó műhely tehetségazonosító munkája, a tehetségazonosítás módszerei, elvei

Iskolánk tanárainak közel 80%-a a Debreceni Egyetemen szerezte tanári diplomáját, ezért szinte valamennyien a „debreceni iskolához” tartozónak tekintjük magunkat. Ez meghatározza tehetséggondozó munkánkat is. Az elméleti alapokat a pedagógiai és pszichológiai tanszék kutatói és oktatói teremtették meg számunkra azáltal, hogy ők tartották az „Iskolai tehetséggondozás” című akkreditált továbbképzést a tehetséggondozásba bekapcsolódott 21 kollé-

gánknak. Az is fontos, hogy tagja vagyunk a Magyar Tehetséggondozó Társaságnak, így részt veszünk a különböző szintű tehetségkonferenciákon. Csatlakoztunk a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetségéhez, irányadónak tekintjük és elfogadjuk a Nemzeti Tehetség Program és a Nemzeti Tehetségpont ajánlásait.

Nálunk a tehetségazonosítás összetett folyamat eredményeként valósul meg. Egyrészt a tokaji tehetséggondozó központ (nevelési tanácsadó) véggez tehetségazonosítást. Ezt pszichológusok és fejlesztő pedagógusok végzik különböző mérőlapokkal, mérésekkel és vizsgálatokkal. Ezek leginkább a figyelem, a memória, a logikai képesség, a megértő gondolkodás, a problémamegoldó képesség területére terjednek ki. Természetesen sok egyéb mérést is végeznek (intelligencia, kreativitás, motiváció stb.). Az általuk szolgáltatott adatokat egészítjük ki komplex információgyűjtéssel, tantárgytesztekkel, énképvizsgálattal, a tanulási stratégiák vizsgálatával.

A tehetségazonosítás során alkalmazzuk a szakirodalomból jól ismert tehetségkonceptiókat (modelleket). Leggyakrabban a Renzulli-Mönks komplex tehetségmodell alapján dolgozunk. (A kivételes képességek, a motiváció és a kreativitás személyiségjegyek mellett a család, az iskola és a társak pozitív interakciója jelenti a tehetség megjelenését.)

Czeizel Endre $2 \times 4 + 1$ faktoros modellje szintén népszerű. Ő is Renzulli háromkörös modelljéből indul, de az átlagon felüli képességek körében különválasztja az általános intellektuális képességeket és a speciális mentális képességeket. A társadalmi tényezők száma is négyre módosul. A család, az iskola és a kortárs csoportok mellett hangsúlyozza a társadalom közvetlen szerepét (elvárások, lehetőségek, értékrend). Kilencedik faktorként a sors (élet-egészség faktor) jelenik meg.

A kivételes képesség faktor esetében az intellektuális, művészeti (képzőművészet, zene, irodalom), a pszichomotoros (sport, tánc, kézügyesség) és a szociális (vezetői, szervezői készség, kommunikációs képességek) összetevőket vizsgáljuk. A kreativitásnál fontos a divergens gondolkodás, az eredetiség és a könnyedség, a motivációnál a kíváncsiság, az érdeklődés, szorgalom, a kitartás, becsvágy és a teljesítménycentrikusság.

Rendszerszemléletű, komplex alkalmazásra törekszünk a tehetségek kiválasztásában. Konkrétan a komplex természettudományos műhely foglalkozásaira a következő szempontokat hangsúlyozva történik a beválogatás:

- általános intellektuális képességek (lényeglátás, problémamegoldás, emlékezet, figyelem, kreativitás);
- természettudományos tárgyakban nyújtott teljesítmények (biológia, kémia, fizika, földrajz);
- a nevelési tanácsadóból vagy a tanulók korábbi iskoláiból küldött jelentések, jellemzések;
- általános tanulmányi átlag.

A műhelyben alkalmazott módszereink

A műhely munkájához az iskola teljes felszerelését (helyiségek, laboratóriumok, számítógép- és internethasználat, vegyszerek, reagensok stb.) rendelkezésre bocsátja. A foglalkozásokat iskolánk természettudományi, környezetvédelmi és a matematika-informatika munkaközösségeinek tagjai vezetik.

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően beválogatjuk a műhely munkájába a tanulókat. 16 főben gondolkodunk, mivel minden laboratóriumunkban ennyi munkaállomás van.

A tanulókat a Tokaji Kistérség, a TITST működési területe és a szűkebb beiskolázási körzetünk általános iskoláiból és saját diákjainkból válogatjuk az előző fejezetben részletesen felvázolt módon. A műhely témaköreit, tematikáját a tanulókkal megbeszéljük, azokról közösen döntünk. A választott témakör, problémakör értelmezése, bemutatása, tanítása interdiszciplinárisan, holisztikus módszerekkel, a természettudományos tantárgyak (biológia, kémia, földrajz, fizika) idevonatkozó ismeretanyagának komplex feldolgozásával történik. Módszertani szempontokból a már szintén beváltakat – élmény, tapasztalat, tudás – részesítjük előnyben. Gyakorlatorientáltság és a projekt-módszer alkalmazása a meghatározó. Az iskolánkban sikeresen folytatott kompetenciaalapú oktatás teret kap a műhelyben is. A keresztntantervi kompetenciák (módszertani, kommunikációs, intellektuális, személyes és társas) fejlesztése kerül előtérbe. Tapasztalatból tudjuk, hogy a komplex természettudományos tehetséggondozás és a gyakorlatorientált oktatás számára a keresztntantervi módszertani kompetenciák (megfigyelés, mérés, kísérlet, stratégiai tervezés, IKT-alkalmazás) jelentik az egyik járható utat, de a kitörési pontot is.

Tanulóinkat nagyjából hátrányos helyzetű kistérségből kapjuk. A kedvezőtlen szociokulturális háttér negatív hatásait csökkentjük, mivel az általunk használt módszerek az EU-ban általánosan alkalmazottak. Sok országban (pl. Hollandia, Ausztria) ezt használják a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatásához, de a tehetségek helyzetbe hozásához is. Kapcsolódik a kompetenciaalapú oktatáshoz, kreativitáson és kooperáción alapszik, kiemelt szerep jut a kulcskompetenciáknak (kommunikáció, IKT), de megfelel a jelenlegi oktatáspolitikai szemléletnek és elvárásnak is.

Feltétlen alkalmazzuk a projektmódszert. Nagyban számítunk a tanulók önálló munkájára és aktivitására. Az elvégzett munkáról prezentáció keretén belül számolnak be a nagyközönség (szaktanáraink, osztályfőnökük, igazgatóik, iskolatársaik stb.) előtt, mivel bemutató foglalkozásokat is tartunk. A foglalkozások sorát ismerkedéssel, csoportdinamikai játékokkal kezdjük. Megbeszéljük a tematikát, a követelményeket és az elvárásokat. A projektmódszer elmélete és gyakorlata című egység a módszert esetleg még nem ismerő tanulók felkészítését szolgálja. A választott témát kis csoportokban és önállóan dolgozzák fel a tanulók. Valamennyi témakört a legkomplexebben, a kapcsos-

lódó természettudományos ismeretek koncentrációjával végezzük. Az adatgyűjtéshez, rendszerezéséhez igénybe vesszük a legkorszerűbb ismerethordozókat. A prezentáció módszerét a csoportok vagy az egyes személyek szabadon választhatják meg (projektorral, írásvetítővel, poszterkészítéssel stb.). A feldolgozott résztémákat folyamatosan ellenőrizzük, az eredményeket megbeszéljük, sort kerítünk önellenőrzésre, önértékelésre is. A projekt zárása nem ér véget a prezentációval. Várunk minden résztvevőtől egy SWOT-analízist az egész évi munkáról, illetve készítünk kérdőíves felmérést is. Ezt a tanulón kívül elkészítik a foglalkozásvezető tanárok is. A műhely munkájába bevont tanárok 3-4 tanuló mentoraként segítő, tanácsadó szerepet is betöltenek.

Eredménynek tekintjük, ha nincs lemorzsolódás, a tanulók részt vesznek a foglalkozások legalább 85-90%-án. A résztvevők jártasságot szereznek a projektoktatásban. Komplex természettudományos alapokon, holisztikus módszerekkel ismerkednek meg valamelyik tudományos témakörrel. Teamekben dolgoznak, fejlődik a kommunikációs készségük, jártasságot szereznek a digitális technika alkalmazásában. Az eredményekről tájékozódhatunk az ellenőrzések alkalmával, a prezentáción, a bemutató foglalkozáson, az elkészült projektmunkák értékelésekor és elemzésekor.

A tehetséggondozó munkába bevont tanulók jellemzése

A tehetséggondozásba bevont tanulókat vagy a pszichológusok, vagy a szaktanárok jelzése alapján vizsgáljuk meg. Fontosnak tartjuk a képességeket, különösen a természettudományok valamelyik területén megnyilvánulókat. Szükséges a motiváltság, de ezt könnyen elérjük a gyakorlatorientáltsággal. Eddig még mindig bevált, ha sok kísérletet csináltattunk (pl. látványos kémiai kísérletek), a laboreszközöket, a műszereket a tanulók önállóan és szabadon használhatják, laptopot kapnak kölcsön az önálló munkához. Fontos, hogy tudjanak kisebb, nagyobb csoportban dolgozni, de egyéni teljesítményt is kell nyújtaniuk. A kommunikációkészség szintén lényeges (csoportmunka, előadás, prezentáció). A kreativitás is alapfeltétel, az önálló munkát, a problémák önálló megoldását is elvárjuk a résztvevőktől. A tartós figyelem, a jó memória, a logikus gondolkodás sokat segít a tehetségigéreteknél. Vállalniuk kell a többletterhelést, a foglalkozásokon, bemutató foglalkozásokon, prezentációkon való részvételt, az értékelést és a minősítést.

Feltétlen szólnunk kell arról is, hogy sikeres munkánkhoz óriási segítséget jelent az innovatív, támogató és kreatív iskolavezetésünk, valamint nevelőtestületünk pozitív hozzáállása. De nagy segítség az általunk létrehozott és vezetett Tokaj és Térsége Tehetségsegítő Tanács is. Hasonlóan sokat segítenek a magyar tehetséggondozás kiemelkedő személyiségeihez fűződő személyes és jó kapcsolatunk. Szeretnénk külön kiemelni és megköszönni a Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Köznevelésért Közalapítvány, az Oktatásért Közalapítvány, az NTP-OKA, az NTP-KTMK, TÁMOP pályázatok anyagi támogatását!

A
NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM
MEGVALÓSÍTÁSÁNAK TÁVLATI
LEHETŐSÉGEI BORSOD-ABAÚJ-
ZEMPLÉN MEGYÉBEN

Kormos Dénes: A Nemzeti Tehetség Program megvalósításának távlati lehetőségei Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Bevezetés

A Nemzeti Tehetség Program a tehetségsegítést komplex szakmai, társadalmi és nem utolsó sorban gazdasági kérdésként kezeli.

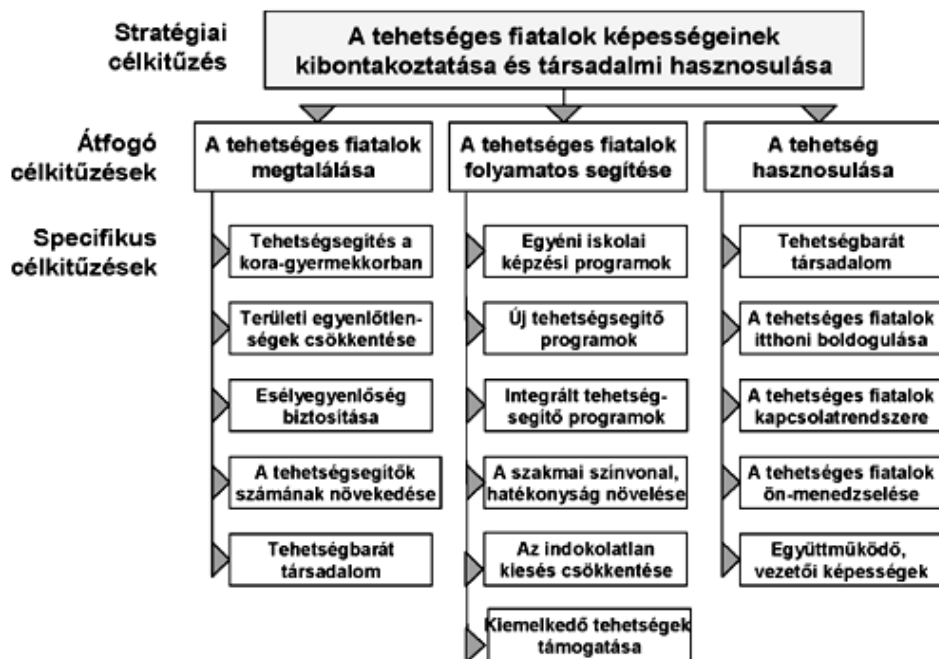
„A tehetségek megtalálása és folyamatos fejlesztése a tehetséges fiatal számára mással nem pótolható kitörési, érvényesülési esélyt jelent. A tehetségek ma már egy adott ország versenyképességét meghatározó kulcstényezővé léptek elő. Ebből is következően a tehetségek megtalálása nemcsak a tehetségek és családjuk magánügye, hanem nemzeti ügy, hiszen a tehetség hasznosulása a közvetlen haszon mellett a legversenyképesebb termelés kifejlesztésével és idevonzásával a teljes nemzetnek többletlehetőségeket teremt.”³⁹ A tehetségek segítésének nemzeti programja ezért gazdasági, esélyjavító és társadalomépítő program is.

A tehetségsegítés komplex formái szervesen illeszkednek a köznevelés és felsőoktatás megújítását célzó törekvésekhez, a kompetenciaalapú, az egyének tanulási sajátosságait is figyelembe vevő oktatáshoz. „A tehetségek segítése és fejlesztése az életpálya helyes irányba terelését, az életpálya sikerességének segítését, az innováció és kreativitás ösztönzését, elterjedését, a gazdasági növekedést, a magasabb versenyképességet, az esélyegyenlőtlenségek csökkentését, a magasabb társadalmi mobilitást, a hátrányos helyzet leküzdését és a térségek, valamint az egész társadalom kohézióját egyaránt szolgálják. A Nemzeti Tehetség Programnak a foglalkoztatási stratégiában példa- és értékteremtő szerepe van, a magyar gazdaság fejlődésében pedig kitörési pont lehet.”⁴⁰

A Nemzeti Tehetség Program komplex célrendszerét az alábbi ábra szemlélteti.

³⁹ 126/2008 (XII.4.) OGY határozat.

⁴⁰ 126/2008 (XII.4.) OGY határozat.

Mindezek alapján a tehetségkutatást, tehetségsegítést nem csupán egy összetett pszichológiai-pedagógiai feladatként, hanem valódi társadalmi szükségletként értelmezzük. A megye versenyképességének fokozása, az itt élő fiatalok esélyeinek javítása szempontjából is meghatározónak tekintjük a meglévő képesség- és tehetségpotenciál feltárását, segítségét és hasznosulását. Látványosan ez egy olyan összetett, többtényezős feladat, amelyben a köznevelési rendszer fontos szerepet kap, de eredményes megoldás csak szélesebb szakmai és társadalmi részvétellel lehetséges. Borsod-Abaúj-Zemplén megye Nemzeti Tehetség Programhoz való viszonyát és a Program megvalósításában rejlő lehetőségeket a fenti gondolatok jegyében tekintjük át.

Helyzetkép

A tehetséggondozás Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hálózati programjának fejlesztésére tett javaslatok megfogalmazása előtt célszerűnek tartjuk áttekinteni néhány elemét annak a komplex feltételrendszernek, amelyek alapvetően meghatározzák és jellemzik a hálózat kialakításának tartalmi és szervezeti kereteit.

A megye településszerkezetére az aprófalvas térségek túlsúlya jellemző. A 358 településből 138-ban a lakosságszám nem éri el az ötszáz főt, 81 községben ötszáz és ezer közé tehető a lélekszám. A kisiskolákban komoly nehézségeket okoz a szakos ellátás, a speciális fejlesztőmunkába bevonható szakemberek alkalmazása. Egyre növekszik azoknak a tanulónak a száma, akik a szociokulturális hátrányok, illetve a részképesség-zavarok miatt szakszerű

segítséget igényelnek. A kisiskolák finanszírozási nehézségeiből adódóan a szakemberhiány mellett nehezen biztosíthatóak azok az órakeretek, amelyek a jó képességű, tehetségigéretnek tekinthető tanulók fejlesztését szolgálják. Külön probléma az iskolai teljesítményben közvetlenül nem mutatkozó, illetve az akadályoztatott tehetségek felkutatása, fejlesztése. Számukra egy tehetséggondozó program az egyik leghatékonyabb esélyjavító tényező lehet.

Az elmúlt évtizedekben térségünkben átalakult a korábbi ipar- és gazdasági szerkezet, ami a megye egyes körzeteiben jelentős foglalkoztatási, szociális problémákat okozott, többek között ez is előidézte, hogy térségeink többségére mára a lemaradó vagy stagnáló státusz a jellemző.

További jellemzője megyénknek, hogy itt él az ország roma népességének mintegy 15%-a. A felnőttek foglalkoztatásának, a gyermekek nevelésének és oktatásának, társadalmi integrációjának területén az elmúlt években és napjainkban is csak részeredményeket sikerült elérni. A megye jövője szempontjából ennek a fontos társadalmi-gazdasági problémának rendszerszintű kezelésében halaszthatatlan feladataink vannak.

Az utóbbi évtizedekre jellemző jelentős számú elvándorlás több mint 10%-os népességsökkenést eredményezett. A negatív migráció elsősorban az aktív lakosság számának csökkenése mellett veszteséget jelent a megye felzárkózását és fejlődését segítő humán erőforrásokban is. Egy hatékonyan működő komplex tehetségsegítő hálózati program megvalósítása a megye humán erőforrás-feltáró, -fejlesztő és -megtartó képességének javításához járulhat hozzá. Jelenlegi formájában azonban ezt a feladatot csak igen kis részben képes ellátni.

A) A megyei tehetségsegítő hálózat jellemzői

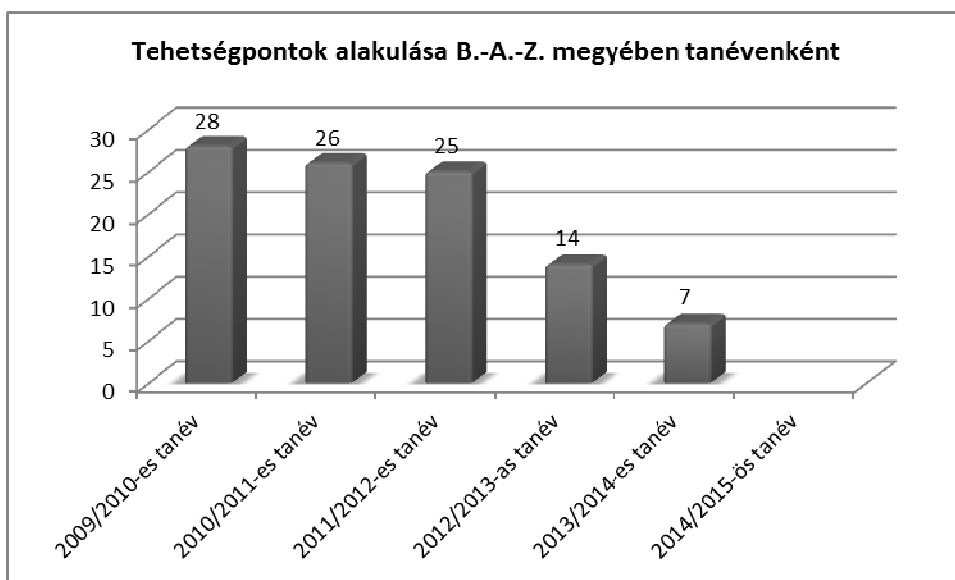
A megye gazdag hagyományokkal rendelkezik a tehetségsegítés terén. Ha csak az utóbbi évtizedet nézzük, itt jött létre 2004-ben az ország első térségi tehetséggondozó hálózati programja, ami sok tekintetben mintaként szolgált a 2008-ban az Országgyűlés által elfogadott Nemzeti Tehetség Program (továbbiakban NTP) megalkotásához. Az ebben az időszakban szerzett szakmai tapasztalatoknak, a nagyszámú szakirányú képzettséggel rendelkező, elkötelezett pedagógusnak köszönhetően élenjártunk az NTP megvalósításának szervezeti és szakmai alapjait lerakó 2010-ben indult Magyar Géniuszt Integrált Tehetségsegítő Programban való részvételben. Tehetségpontjaink, tehetségsegítő tanácsaink eredményesen szerepeltek a Nemzeti Tehetség Alap és a 2012-től indult Tehetséghidak Program pályázataiban.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye a 2009/2010-es tanévben még egyike volt azoknak a megyéknek, melyek a tehetségpontok létrejötte tekintetében (szerveződés, szakmai munka, hálózatépítés) az élenjárók mezőnyébe tartozott. Tanévről-tanévre közel azonos számban növekedett a tehetségpontok száma is. Országos szinten napjainkig a tehetségpontok megalakulása folyamatos és

dinamikus bővülést mutat. Sajnos megyénk nem követte ezt a fejlődési folyamatot.

A megyei tehetségpontok számának változását a 2009/2010-es tanévtől indított országos adatbázis tanulmányozása teszi lehetővé, mely a www.tehetseg.hu online felületen ma is elérhető.

Magyarország tehetségpontjainak szerveződését az alábbi ábra szemlélteti.

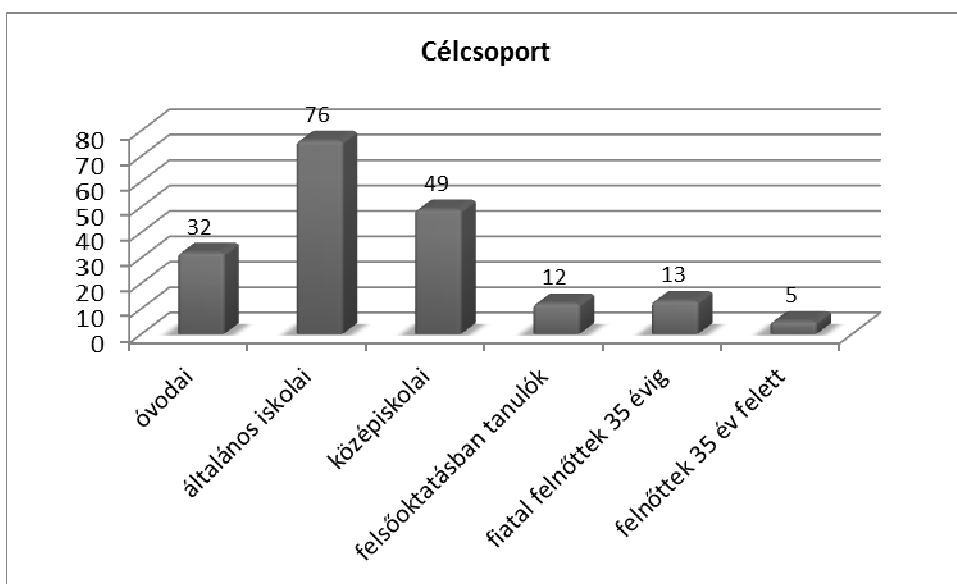
Magyarországban jelenleg 100 tehetségpont és 11 tehetségszolgáltató tanács működik. 2013-tól a bővülés dinamikájában visszaesés történt.

Ennek elsődleges okai:

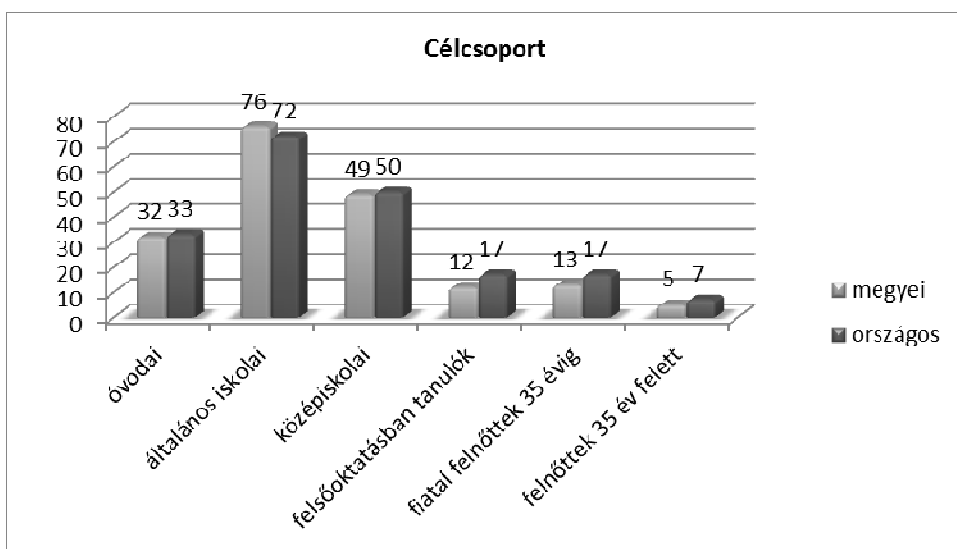
- a köznevelési rendszer központosítása,
- az intézmények szakmai döntési jogosítványainak jelentős korlátozása,
- a tankerületi vezetők egy része nem rendelkezik kellő információval az NTP-ről, a tehetséggondozás rendszeréről,
- a tehetséggondozás lehetséges szereplőihöz (pedagógusok, intézményvezetők, szakmai- és civil szervezetek, önkormányzatok, gazdasági szereplők, magánszemélyek) nem jutnak el a tehetséggondozással kapcsolatos információk,
- nincs a megyében megfelelően koordinált hálózatiépítési munka.

A megalakult tehetségpontok célcsoportjai zömmel az általános iskolai korosztályból kerül ki, melyet a középiskolai, majd az óvodai korosztály követ.⁴¹

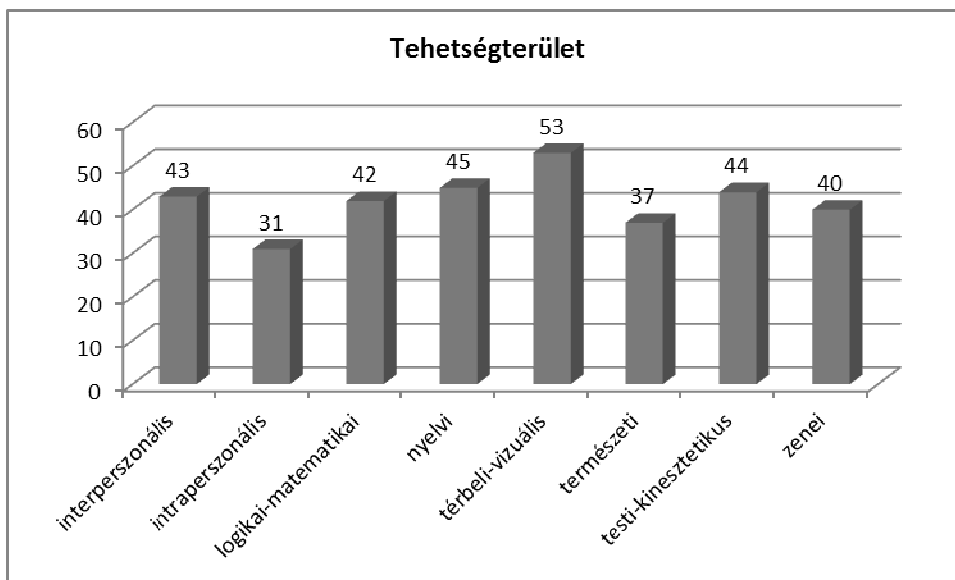
⁴¹ Tehetségtérkép 2014/2015-ös tanév www.tehetseg.hu

Az országos és megyei adatokat összehasonlítva megállapítható, hogy a célcsoportok közel azonos arányban vannak reprezentálva a két területi megoszlást tekintve.

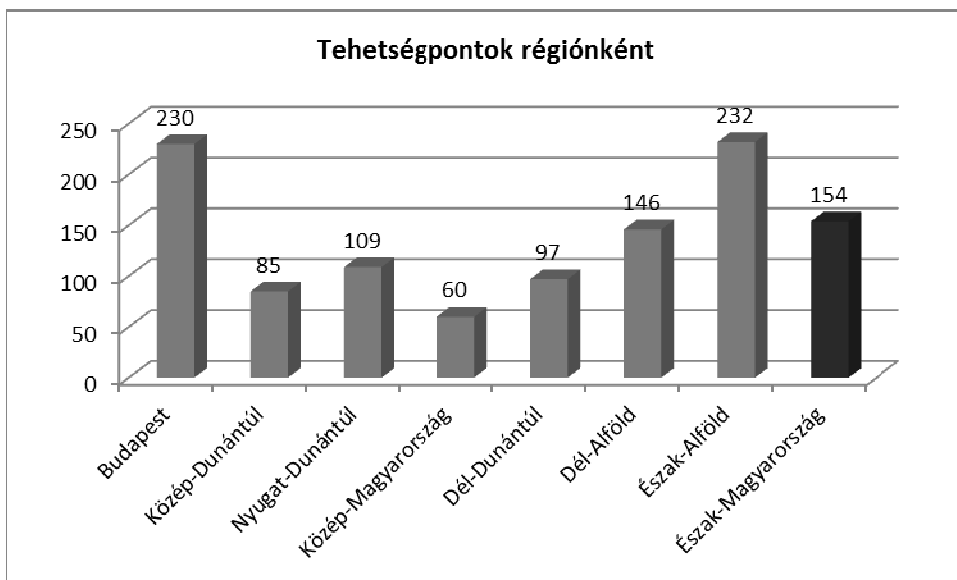
A megalakult Tehetségpontokban a tehetségsegítés területeinek megoszlását a következő ábra mutatja.

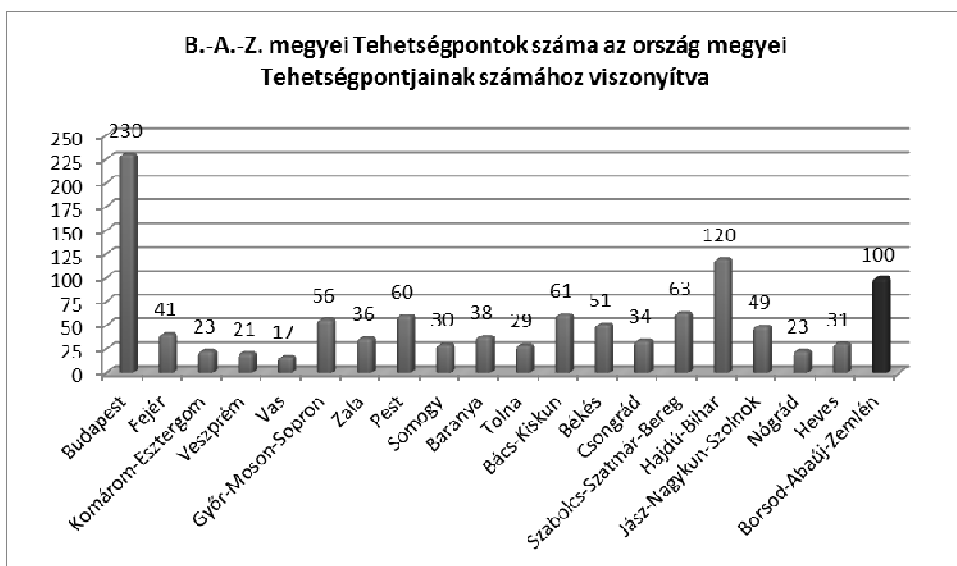
A NTP megvalósítása 2014 végétől új szakaszba lép. Reményeink szerint elindulhat a 2014-2020 közötti EU tervezési cikluson átívelő Talentum Program, ami a hazai forrású Nemzeti Tehetség Alap forrásaival együtt a meglévő tehetségsegítő programok fenntartása és megerősítése mellett lehetőséget ad a szakmai munka minőségének javítására, a hálózatépítés további feladatainak megvalósítására.

A korábbinál eredményesebb megyei tehetségsegítő hálózat fejlesztése érdekében érdemes áttekinteni hol tartunk most, és milyen célok tűzhetők ki az elkövetkező időszakra.

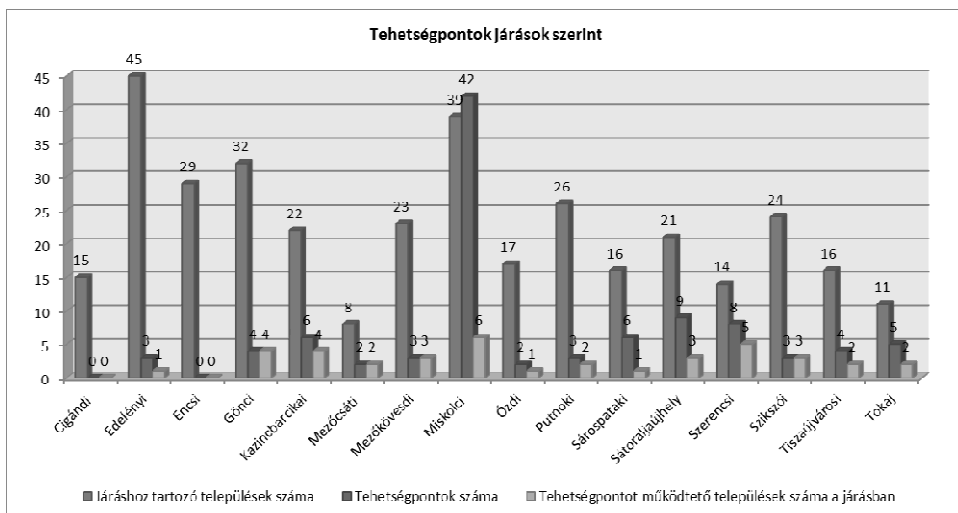
A következő ábrák alapján a megyei tehetségsegítő hálózat regionális és járási szintű jellemzőit mutatjuk be.

A tehetségpontok számát illetően Budapestet nem számítva a megyék rangsorában az előkelő második helyen állunk. Tehetségpontok 40 településen működnek.

A valós hálózati lefedettséget jobban mutatja, ha térségi, járási szinten is áttekintjük a helyzetet.

A tehetségpontok 42%-a Miskolcon és szűkebb térségében összpontosul. A hálózati lefedettség fehér foltjai mutatkoznak a Cigándi, Encsi járásokban, ahol egyetlen tehetségpont sem működik. Az Edelényi járás 45 települését tekintve 3 tehetségpont alakult, valamennyi Edelényben. Hasonlóan egy településre koncentrálódnak az ózdi és a sárospataki járás tehetségpontjai. Ráadásul ezek nagyrészt helyi hatókörrel regisztráltak, így a térségi kapcsolatokra eredetileg nem is mutattak szándékot. A tehetségpontok térképét áttekintve egyértelműen megállapítható, hogy tehetségsegítő programokhoz való egyenlő hozzáférés esélyei csorbulnak a megyében. Különösen aggasztó, hogy ez főként az egyébként is halmozottan hátrányos helyzetű térségeket érinti! Természetesen nem állítható, hogy ezekben a térségekben nem folyik a tehetségsegítés valamilyen hagyományos formája, de az NTP lehetőségeit korlátozottan tudják hasznosítani.

B) Mennyiség, vagy minőség?

A tehetségpontok önként jelentkezhetnek akkreditációs eljárás keretében megvalósuló minősítésre abban az esetben, ha aktívan működnek, megfelelő dokumentált tevékenységet végeznek a tehetségazonosítás, a tehetséggondozás, a tanácsadás, az együttműködés és rendezvény-programszervezés terén. A megye Tehetségpontjainak egyharmada jelentkezett minősítési eljárásra. A Tehetségpontok kétharmadának aktivitási mutatóiról kevés információnk van.

C) Tehetségsegítő tanácsok

A megyében megalakult 11 tehetségsegítő tanácsból 4 a megyeszékhelyen működik. A Tehetségsegítő Tanácsok Országos Kollégiuma által elfogadott

aktivitási mutatók alapján a megye tanácsai közül 3 aktív, 5 közepesen aktív, 3 gyenge aktivitást mutat.

A tanácsok fontos szerepet töltenek be a tehetségharát társadalom kialakításában, a hálózatfejlesztésben, a koordinációban, az erőforrások fejlesztésében és nem utolsósorban a tehetség hasznosulásának segítésében. Az aktív tanácsok esetében példaértékű kezdeményezéssel találkozhatunk a tehetségsegítő tevékenységek fejlesztése, a koordináció és az erőforrások bővítése terén, például a Tokaj és Térsége Tehetségsegítő Tanács esetében. A Tehetségsegítő Tanácsok komplex funkciórendszerének a megyében működő tanácsok többsége azonban jelenleg még csak részben tud megfelelni.

D) A megyei tehetségsegítő hálózat erőforrásai

A tehetséggondozás humán erőforrásai a megyék átlagát jóval meghaladó módon állnak rendelkezésre. Számos elkötelezett, országosan is elismert szakember dolgozik a térségünkben. Kiemelkedő értéket képviselnek a civil szervezeteknél dolgozó szakemberek, a mentorként bevonható különböző szakmák, művészeti és tudományterületek képviselői, és nem utolsó sorban a tehetséges fiatalok és közösségeik.

A megyében folyó tehetséggondozó munka anyagi erőforrásait főként pályázati források, alapítványi támogatások adják. Kivételt képeznek az Arany János Tehetséggondozó Program különböző szervezeti keretei, amelyekhez állami normatív finanszírozás kapcsolódik. A köznevelési intézmények fenntartói jogának változásával mérséklődtek az önkormányzatoktól származó források.

Örvendetes, hogy megjelentek a hálózati együttműködésben rejlő erőforrások, a helyi társadalom és gazdaság szereplőinek közvetlen és közvetett támogatási formái, ám ezek mértéke még nem meghatározó. Évekkel ezelőtt megszűnt a Megyei Önkormányzat költségvetésében szereplő Megyei Tehetség Alap, mely fontos forrásként segítette a megyei programot.

Ez az általános helyzetkép és a megyében szerzett konkrét tapasztalatok alapot adnak néhány jövőre vonatkozó javaslat megfogalmazására.

Javaslatok a megyei tehetségsegítő hálózat továbbfejlesztésére

A megyei tehetségsegítő hálózat továbbfejlesztésének alapja egy komplex megyei tehetségtérkép elkészítése, ami kiterjed a tehetségsegítésben érintett intézményekre, szervezetekre, a tehetségsegítés szervezeti kereteire, a tartalmi elemekre, partneri körére és erőforrásrendszerére. A tehetségtérkép tartalmi elemeinek kidolgozása, az adatfelvétel módszereinek kialakítása a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet Regionális Tehetségpontjának segítségével elvégezhető. Az állami fenntartású intézményekre vonatkozó adatfelvétellel és

adatszolgáltatással kapcsolatban a Megyeközponti Tankerülettel egyeztetni kell.

A következőkben néhány olyan feladatra teszünk javaslatot, amelyek a fenti helyzetelemzésből következően egy részletes tehetségterkép felvétele nélkül is láthatóak.

1. Hálózatfejlesztés

1.1 Fehér foltok felszámolása

Hálózati fehér foltok

A helyzetelemzésből kitűnik, hogy a megye tehetségsegítő hálózata több fehér foltot tartalmaz. Az egyenlő hozzáférés lehetőségeinek biztosítása érdekében célirányos hálózatfejlesztésre, tudástranszferre, jó gyakorlatok átadására, tartalmi fejlesztésre van szükség.

A hálózatfejlesztést a Megyei Tehetségsegítő Tanács keretében létrehozott hálózatfejlesztő munkacsoport koordinálásával célszerű elindítani. A tudástranszferbe, a jó gyakorlatok átadásába be kell vonni az eredményesen működő akkreditált kiváló tehetségpontok és az eredményesen működő tehetségsegítő tanácsok szakembereit. A mentor tehetségpontok és mentor tehetségsegítő tanácsok valódi hálózati csomópontokként tudnak működni a későbbiekben.

A térségi hálózatfejlesztő mentori feladatokba bevont szakemberek részére a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet szakembereinek bevonásával képzés szervezhető.

Tartalmi fehér foltok

A hálózati fehér foltok mellett megjelenhetnek tartalmi fehér foltok is, ami azt jelenti, hogy egyes tehetségterületeken kevés fejlesztő program van, vagy egyáltalán nincs szervezett program az adott térségben. A feltérképezésnél a gardneri tehetségterületek felosztását (logikai-matematikai, nyelvi, testikinesztetikus, térbeli, zenei, interperszonális, intraperszonális) célszerű kiegészíteni a mesterségekben tehetségesek körével.

A tartalmi fehér foltok felszámolása a szakemberek képzésével, jó gyakorlatok átvételével, mentorok bevonásával történhet.

Célcsoportra vonatkozó fehér foltok

A fehér foltok ezen formája azokat a célcsoportokat jelenti, amelyek alulreprezentáltak a jelenleg működő tehetséggondozó programokban. Ilyenek lehetnek például a halmozottan hátrányos helyzetűek, a romák, az állami gondoskodásban élők. A bevonásuk érdekében célirányos programok fejlesztésé-

vel, szervezésével a munka koordinálása, az erőforrások megteremtése érdekében megyei szintű tematikus tehetségsegítő tanács vagy a már működő megyei tanácsban egy munkacsoport létrehozásával lehetne előrelépni.

1.2 Partneri hálózat fejlesztése

A megyei tehetségsegítő hálózat hosszú távú eredményes működésének meghatározó feltétele a széleskörű partneri hálózat kiépítése. Az NTP céljának és filozófiájának megfelelően a tehetségsegítés csak tehetségbarát társadalmi közegben tud hatékonyan működni. A partneri hálózat fejlesztését három területen célszerű továbbépíteni: a szakmai, a gazdasági és a társadalmi partnerek vonatkozásában.

A gazdasági partnerek között kiemelt szerepe lehet a Kereskedelmi és Iparkamarának, különös tekintettel a mesterségekben tehetséges fiatalok fejlesztésére és megtartására.

A tehetségsegítő tanácsok alapfeladata a partneri hálózat fejlesztése, ebben a már működő tanácsoknak is további feladataik vannak. Az újabb, első-sorban a kevésbé lefedett térségeket érintő tanácsok megalakítása, működésük megerősítése nagymértékben hozzájárulhat új fejlesztési lehetőségek generálásához, a tehetségbarát társadalmi környezet formálódásához.

A tehetségpontok több mint 65%-a köznevelési intézményekben működik. A tankerületekkel való együttműködés, bevonásuk a megyei program alakításába, megvalósításába nagymértékben segítheti az eredményes tehetségsegítő munkát. Az országban több megyei szintű tehetségsegítő tanács kötött írásos megállapodást a tankerületekkel, amelyben rögzítették a közös munka kereteit és a feladatok megosztását. Ezeket a jó gyakorlatokat célszerű átvenni.

2. Megyei tehetség pályakövető rendszer kialakítása

Országosan és a megyében is problémát jelent, hogy a tehetségek életszakaszokon, iskolafokokon átívelő követését, folyamatos segítségét nem sikerült megfelelően megoldani. Gyakran előfordul, hogy lakóhelyváltozás, iskolaváltás következtében a tehetséges fiatal kiesik a programból. A Tehetséghidak országos program keretében elindult egy tehetségéletpálya-követő és -nyilvántartó rendszer kidolgozása. Eredményeit is felhasználva, valamint az adatvédelem jogi kereteit is figyelembe véve fontos lenne egy megyei rendszer kialakítása. Egy ilyen rendszer alapja az adott gyermekre vonatkozó tehetségportfólió, ami a fejlesztés folyamán folyamatosan bővül. A rendszer keretében létrejön egy tehetség-adatbázis is, ami a fejlesztő munka koordinálásában, a tehetséges fiatalok közösségeinek kialakításában és nem utolsósorban a tehetségek produktumainak hasznosulásának támogatásában fontos iránymutató lehet. A tehetséges fiatalok követése az egyetemi szintig és azt

követően a pályaindulásig tarthatna. A Miskolci Egyetemnek és a térségnek is érdeke, hogy minél több jó képességű tehetséges fiatal folytassa a megyében a tanulmányait és közülük sokat lehetne megtartani, bevonni a gazdasági, társadalmi folyamatokba.

3. Tehetséges fiatalok bevonása, megtartása

A megye fejlődése szempontjából meghatározó, hogy humánerőforrásaink hogyan alakulnak az elkövetkező időszakban. Sajnos az elvándorlás nagymértékben érinti a mobilis, szakmailag felkészült szakembereket. A megye egyes térségeiben mára a fejlődés egyik komoly akadálya a humánerőforrások hiánya. A megye innovációs potenciálja is stratégiai kérdés. Az innovációs potenciál fejlesztéséhez jelentősen hozzájárulhat a tehetséges fiatalok megtartása és bevonása, közösségbe szerveződésük támogatása. Egyik ilyen lehetőség lehet a Talentum klubok szervezése.

A Talentum klubban végzett tevékenység egy tehetségterületet vagy valamilyen tudományos témát, társadalmi problémakört érinthet, például művészetek, környezetvédelem, helytörténet, település-, térségfejlesztés, közélet-közösség. A klub tagságát a településen vagy a térségben azonos témakör iránt érdeklődő tehetséges fiatalok alkotják, és mentorok segítik. A tagok verbuválódhatnak a tehetséggondozó műhelyek tagjaiból, vagy ahol nem működik az adott témakört érintő műhely, az érdeklődőknek közvetlenül is be lehet kapcsolódni a munkába.

A klubok szervezésében a tehetségsegítő tanácsok, a tehetségpontok szoros együttműködésére van szükség! A hasonló területen tevékenykedő Talentum kluboknak kialakulhat térségi, országos együttműködési hálózata is. A klubok szervezésében és működésük segítésében a tehetségsegítő tanácsoknak meghatározó szerepük van. A Talentum klub egyik speciális formája, amikor a tagságot az adott térségből a felsőoktatási intézményekben tanuló fiatalok alkotják. Ebben az esetben a térség egy meghatározó problémájának megoldásában vehetnek részt a fiatalok, tulajdonképpen projekteken dolgoznak.

A Talentum klub jellemző működési módszerei lehetnek például:

- jövőműhely,
- tervezési, projektcsoport,
- workshop,
- a gyerekek és fiatalok települési, városrésztervei,
- csoportkonferencia,
- pódiumbeszélgetés, pro és kontra beszélgetés.

A tehetséges fiatalok megtartásához önmegvalósítási lehetőségeket, kötődéseket kínálhat egy komplex térségi tehetségsegítő program.

4. Az erőforrások fejlesztése

A program fenntartása, folyamatos fejlesztése az erőforrások feltérképezését és folyamatos fejlesztését igényli.

4.1 Humánerőforrások fejlesztése

A tehetségsegítésben dolgozó szakemberek szakmai, módszertani kultúrájának folyamatos fejlesztése érdekében a gyakorlati, módszertani ismeretek bővítésére célszerű koncentrálni. Ebben segít a jó gyakorlatok összegyűjtése és megismertetése. Azokban a térségekben, ahol a hálózati lefedettség gyengébb, fókuszált tudástranszfer alkalmazását javasoljuk, ami kiterjed az NTP bemutatására, a csatlakozásban rejlő lehetőségek feltárására és a tehetségsegítés alapvető elméleti, módszertani és szervezeti kereteinek megismertetésére.

A humánerőforrások fontos részét képezi a mentori hálózat. Fel kell térképezni a megyében élő mestereket, művészeket, a népművészet kiválóságait, helytörténészeket, kiváló nyugdíjas pedagógusokat, akik szívesen vállalkoznának tehetséges fiatalokkal való együttműködésre.

A tehetségsegítésben korábban részt vett sikeres fiatalok mentorként szintén eredményesen tudják motiválni, segíteni a következő generációt. A megyében fontos lenne a felsőoktatásban tanuló vagy valamely területen már sikeres roma fiatalok mentori hálózatba történő bevonása. A mentorálásba bekapcsolódott fiatalok közösségbe szerveződésének elősegítésére mentori klub szervezhető.

4.2 Hálózati katalitikus erőforrások

A tehetségsegítés térségi programja csak hálózati rendszerben tud eredményesen működni. A legkiválóbb tehetségpont sem tud minden tehetségterületen fejlesztő programot szervezni. A hálózati együttműködés erre is lehetőséget ad. A szakmai tapasztalatok átadása a közös rendezvények szervezése, a pályázati együttműködés mind a hálózati erőforrások részét képezi. A megyei tehetségsegítő tanács a hálózati működés generálásában fontos szerepet vállalhat.

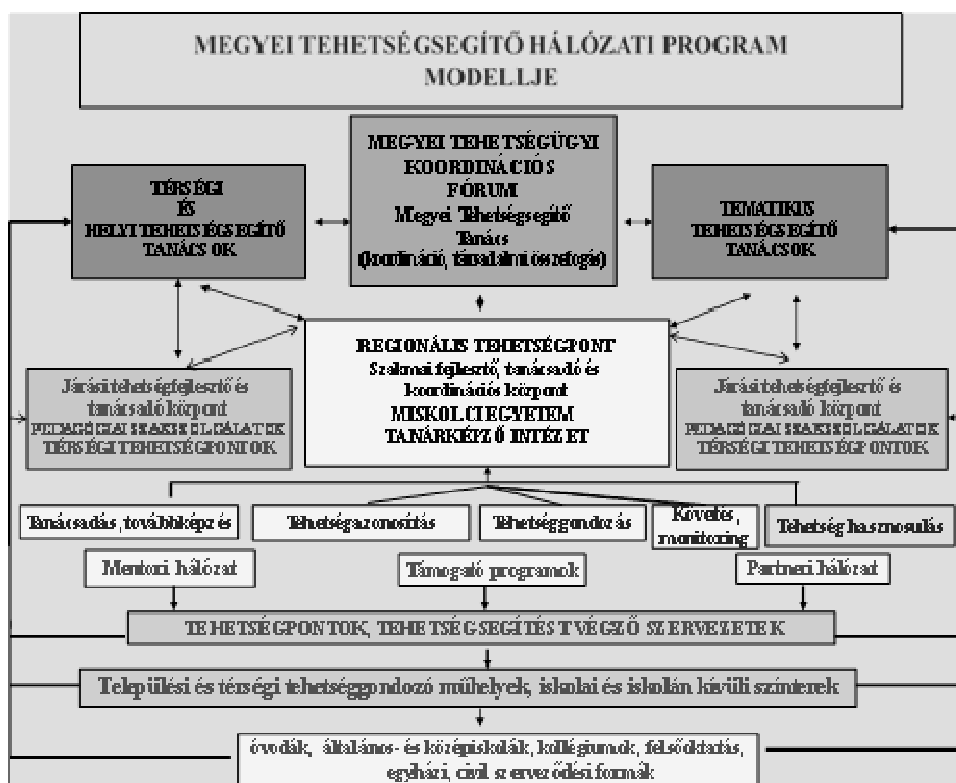
4.3 Anyagi erőforrások

A partneri kör bővítése, a gazdasági szféra megnyerése közvetetten és közvetlenül is hozzájárulhat a tehetségsegítő program erőforrásainak bővítéséhez. A különböző pályázatok fontos anyagi erőforrásokat jelenthetnek, de megfelelő pályázati koordináció hiányában előfordulhat, hogy egy-egy térségben nem összeadódik a forrásbevonó képesség, hanem kioltja egymást. A pályázók

egyedi érdekeinek tiszteletben tartása mellett elengedhetetlen a megyei szintű pályázatfigyelés, pályázatkoordináció és szükség esetén a tanácsadás megszervezése.

Javasoljuk a partneri kör és a Megyei Önkormányzat bevonásával egy Megyei Tehetség Alap újraindítását.

5. A Megyei Tehetségsegítő Hálózati Program szervezete

Javasoljuk a Megyei Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozását, ami egy átfogó egyeztető és stratégiaképző feladatot látna el. Itt lehetne egyeztetni, hogy a megyei tehetségsegítő program hogyan kapcsolódhat a térség fejlesztési feladataihoz, illetve milyen közvetlen és közvetett erőforrásokat lehet biztosítani a program hatékony működéséhez. A Fórum időszakosan, évente áttekintené az eredményeket, a problémákat, javaslatokat fogalmazna meg. A Fórum összetételét úgy célszerű kialakítani, hogy abban a tehetségprogram szakmai megvalósítóinak képviselte mellett a társadalmi és gazdasági élet meghatározó szereplői és a döntéshozatalban érintett szervek képviselte is megjelenjen. A Megyei Tehetségsegítő Tanács a tanácsok alapfunkcióinak ellátása mellett a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet Regionális Tehetségpontjával együttműködve elvégzi a Fórum üléseinek szakmai előkészítését.

A Regionális Tehetségpont elsődleges feladata a tehetségpontok, tehetséggondozó műhelyekben dolgozó szakemberek szakmai segítése, a tehetségsegítők klubjának, műhelyének működtetése. A partner felsőoktatási intézményekkel – elsősorban a Debreceni Egyetemmel – együttműködve a program szakmai támogatása, monitorozása.

A Köznevelési törvény a pedagógiai szakszolgálatok hatáskörébe utalt számos, a tehetséggondozással összefüggő feladatot. A Regionális Tehetségpont szakmai segítséget nyújt ennek az összetett szakmai feladatnak az eredményes megvalósításához.

A Megyei Tehetségsegítő Tanács és az Egyetemen működő Regionális Tehetségpont szoros együttműködése, konkrét feladatmegosztása fontos tényezője lehet a hálózat működtetésének és a megyei program eredményes megvalósításának. A szervezeti modell épít a korábbi hagyományokra és figyelembe veszi az időközben bekövetkezett jogi és szervezeti változásokat. Végleges formája szakmai egyeztetések során alakulhat ki. Javaslatunkkal ennek a folyamatnak az elindításához kívánunk segítséget nyújtani.

Összegzés

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében működő tehetségsegítésnek gazdag hagyományai vannak. A Nemzeti Tehetség Program elindulása, a hozzákapcsolódó Európai Unió által támogatott programok újabb szervezeti és szakmai kereteket nyitottak meg, amelyekbe térségünk is bekapcsolódott. A tehetségsegítés komplex értelmezése, szakmai, esélyjavító, felzárkózást segítő és nem utolsósorban társadalomépítő funkcióinak felismerése hozzájárul ahhoz, hogy a megyében a tehetségügy a térség ügyévé is válhasson. Meggyőződésünk, hogy ha egy ilyen szemlélettel közelítünk a következő időszak feladataihoz gazdagabbá, fenntarthatóbbá válik a program és középtávon is érezhetően hozzájárul a megye fejlődéséhez, az itt élő fiatalok esélyeinek javításához. Bízunk abban is, hogy a tehetségsegítés közelebb hozza egymáshoz a szakembereket, a tehetséges fiatalokat, a társadalmi, gazdasági élet szereplőit, hozzájárul a társadalmi tőke újratermelődéséhez.

A jelenlegi helyzet néhány jellemzőjének bemutatásával és a megfogalmazott javaslatokkal ehhez kívánunk hozzájárulni.